

DOKTORI (PhD) ÉRTEKEZÉS

dr. Boda Zoltán

DEBRECEN

2025

DEBRECENI EGYETEM MARTON GÉZA ÁLLAM- ÉS
JOGTUDOMÁNYI DOKTORI ISKOLA

**Az Emberi Jogok Európai Bírósága
által elvárt hatékony jogorvoslat
érvényesülése a hazai jogrendszerben**

DOKTORI (PhD) ÉRTEKEZÉS

Pályázó:

dr. Boda Zoltán

Témavezető:

Prof. Dr. Elek Balázs, tanszékvezető egyetemi tanár

A doktori program címe: Az állam és a jog változásai Közép- és Kelet- Európában

A doktori iskola vezetője: Prof. Dr. Szabadfalvi József egyetemi tanár

Kézirat lezárva: 2025. február 12.

DEBRECEN

2025

NYILATKOZAT

Alulírott, *dr. Boda Zoltán*, büntetőjogi felelősségem tudatában kijelentem, hogy a Debreceni Egyetem Marton Géza Állam- és Jogtudományi Doktori Iskolában a doktori fokozat megszerzése céljából benyújtott, „*Az Emberi Jogok Európai Bírósága által elvárt hatékony jogorvoslat érvényesülése a hazai jogrendszerben*” című értekezésem saját önálló munkám, a benne található, másoktól származó gondolatok és adatok eredeti leelőhelyét a hivatkozásokban (lábjegyzetekben), az irodalomjegyzékben, illetve a felhasznált források között hiánytalanul feltüntettem.

Kijelentem, hogy a benyújtott értekezéssel azonos tartalmú értekezést más egyetemen nem nyújtottam be tudományos fokozat megszerzése céljából.

Tudomásul veszem, hogy amennyiben részben vagy egészben sajátomként mutatom be más szellemi alkotását, vagy az értekezésben hamis, esetleg hamisított adatokat használok, és ezzel a doktori ügyben eljáró testületet vagy személyt megtévesztem vagy tévedésben tartom, a megítélt doktori fokozat visszavonható, a jogerős visszavonó határozatot az egyetem nyilvánosságra hozza.

Debrecen, 2025. február 12.

aláírás

Témavezetői ajánlás

Dr. Boda Zoltán

Az Emberi Jogok Európai Bírósága által elvárt hatékony jogorvoslat érvényesülése a hazai jogrendszerben

Dr. Boda Zoltán doktori értekezése hiánypótló munka nem csupán a büntetőeljárás, hanem a polgári jog, polgári eljárásjog és alkotmányjog tudományában is.

A szerző a kellően hatékony jogorvoslatot, mint alapjogot vizsgálja az Emberi Jogok Európai Bíróságának hazánkat érintő judikatúrájának tükrében.

Kiemelendő, hogy a szerző olyan területét vizsgálja a hazai bíróságok ítélkezési tevékenységének, amit nem csupán kutatóként ismer, hanem magas szintű ítélkezési tevékenysége során jogalkalmazó bíróként alakít is. A tudomány és a joggyakorlat kölcsönhatása a szerző személyében és munkásságában így egyaránt jelen van.

A szerző széleskörű tudományos publikációs tevékenysége során egyes javaslatait már korábban is megismerhettük. A büntetés-végrehajtási intézetekben fogvatartott személyek alapvető jogait sértő elhelyezési körülményeinek sérelme esetén felmerülő, az emberi méltósághoz való jogból levezetett, az embertelen, megalázó büntetés tilalmába ütköző fogvatartás okozta sérelmekkel kapcsolatos jogorvoslati rendszernek, valamint a tisztességes eljáráshoz való jog körébe eső ésszerű időn belüli eljáráshoz kapcsolódó felelősség kérdéseinek a több jogágot is érintő egységes szemléletű feldolgozására jelen értekezésben kerül sor.

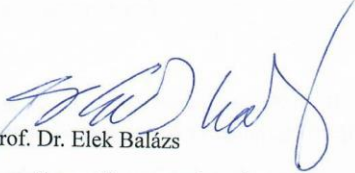
Az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatti panasz és kártalanítás már létező jogintézménye a büntetés-végrehajtási jognak. A szerző dogmatikai szempontból is elemzi a létrehozott szabályokat, amit különösen izgalmassá tesz, hogy a jogalkalmazási nehézségeket a szerző saját jogalkalmazói tevékenységén keresztül is ismeri. A jogintézményhez kapcsolódó kártalanítás jogi normáinak értelmezéséhez a klasszikus büntető anyagi jogi és eljárásjogi princípiumok nem adnak elegendő támpontot, miközben egy sor sérelemtípus esetén aggályos az igény érvényesíthetősége. Ebben a körben hitelesen ír a kártalanítási igények dogmatikai ellentmondásairól és az újra szabályozás szükségességéről.

Az ésszerű időn belüli bírósági eljáráshoz való jog megsértése elleni hatékony jogorvoslat jogágakon átívelő egységes szemléletű bevezetésével is adós a hazai jogrendszer. A szerző igényes érvelése szerint erre azonban szükség lenne, amit a polgári peres eljárás elhúzódásával kapcsolatos vagyoni elégtétel létező szabályainak anomáliái is igazolhatnak, hiszen az alapjogoknak kiemelt szerepe van a közhatalmi kárfelelősségben. Ehhez kapcsolódóan mutatja be, hogy álláspontja szerint a büntetés enyhítése önmagában nem tekinthető hatékony jogorvoslatnak.

A szerző kutatásainak kezdetén pontosan meghatározott hipotézisekből indult el, melyekre szakszerű és megalapozott válaszokat ad. A kutatás óhatatlanul interdiszciplináris kérdéseket érint, így a büntető eljárásjogi tételek mellett, büntetés-végrehajtási, alkotmányjogi, polgári eljárásjog, polgári jogi és büntetőjogi elemzéseket sem kerülhette meg.

Boda Zoltánnak a hazai jogalkotás, jogalkalmazás és jogtudomány eredményeit az európai emberi jogi ítélkezés keretrendszerében feldolgozó dogmatikai mélységű értekezése jelentős hiányt pótol a hazai jogirodalomban. A szerző érthetően, alaposan, szakszerűen érvel de lege ferenda javaslatai mellett, ami újabb tudományos vitákra ösztönözhetnek.

Debrecen, 2025. február 12.

Prof. Dr. Elek Balázs

tanszékvezető egyetemi tanár
témavezető

Tartalomjegyzék

I. BEVEZETÉS, A KUTATÁSI TÉMA MEGHATÁROZÁSA	10
II. ÖSSZEGZÉS A KUTATÁSRÓL, AZ ÉRTEKEZÉS SZERKEZETI FELÉPÍTÉSE, ALKALMAZOTT KUTATÁSI MÓDSZEREK	16
III. FÓKUSZPONT, FOGALMI ALAPVETÉSEK, HIPOTÉZISEK	20
IV. AZ ALAPVETŐ JOGOKAT SÉRTŐ ELHELYEZÉSI KÖRÜLMÉNYEK MIATTI JOGORVOSLAT	25
<i>IV./1. A kártalanítás bevezetése</i>	<i>25</i>
<i>IV./2. A dogmatikai szempontból is releváns új szabályok</i>	<i>29</i>
<i>IV./3. Vélemény az új (jelenleg hatályos) szabályokról</i>	<i>31</i>
<i>IV./4. A jogalkalmazási nehézségek, ellentmondások értékelése és konklúziója</i>	<i>35</i>
IV./4. a.) A vitás dogmatikai kérdések	37
1. Az alapvető jogokat sértő elhelyezés miatti sérelmek és a személyiségi jogsértések viszonya	37
2. A büntetés-végrehajtási intézet előtti kártérítési eljárás	42
3. Igényérvényesítési fórumkényszer?	44
4. A többletigények érvényesítése	50
5. A büntetés-végrehajtási kártalanítás kimerítését követő polgári perindítás	51
6. A büntetőeljárás és a büntetés-végrehajtási kártalanítás kapcsolata ..	52
IV./4. b.) A kártalanítási igények dogmatikai ellentmondásai, az újra szabályozás szükségessége	55
V. AZ ÉSSZERŰ IDŰN BELÜLI BÍRÓSÁGI ELJÁRÁSHOZ VALÓ JOG MEGSÉRTÉSE ELLENI HATÉKONY JOGORVOSLAT	65
<i>V./1. Az alapjog kiemelt szerepéről és a megsértése miatti közhatalmi kárfelelősségről</i>	<i>67</i>
<i>V./2. Az EJEB irányadó esetjogáról röviden</i>	<i>72</i>

V./3. Az Alkotmánybíróság szerepéről és „visszahúzó” gyakorlatáról.....	77
V./4. Hazai rendesbírósi gyakorlat: bíróságok felelőssége az eljárási alapjog megsértése tekintetében	80
V./5. Törvényhozás válaszára váró dilemmák	92
V./6. A Pevtv. jogalkotási előzményei	94
V./7. A Pevtv. megszületése.....	101
VI. A PEVTV. ÉS A VAGYONI ELÉGTETEL	104
VI./1. Preambulum.....	107
VI./2. Tárgyi hatály.....	108
VI./3. A bírósági eljárás időtartamának számítása és az észszerűnek minősülő időtartam	108
VI./4. A vagyoni elégtételhez való jog.....	116
VI./5. Bíróság előtti igényérvényesítés	118
VI./5./1. Kérelmezett.....	118
VI./5./1. a.) Kérelmezett helytelen megjelölése: perbeli jogképesség hiánya	119
VI./5./1. b.) Kérelmezett helytelen megjelölése: a felperes a pert nem a jogszabályban meghatározott személy ellen indította meg.....	119
VI./5./1. c.) Kérelmezett helytelen megjelölése: passzív perbeli legitimáció hiánya	120
VI./5./1. d.) Kérelmezett személye áttétel esetén	120
VI./5./2. Fórum, elbírálás	124
VI./5./3. Igényérvényesítés	124
VI./5./3. a.) Elkésett vagy nem tartozik bírói útra?.....	125
VI./5./4. Kérelem	128
VI./5./5. Ellenirat	131
VI./5./6. További szempontok mérlegelése	134
VI./5./6. a.) Az eljárás elhúzódomása miatti kifogás	139
VI./5./6. b.) A kifogás előterjesztése hiányának gyakorlata.....	145
VI./5./6. c.) Az időtartam és mérlegelés egyéb szempontjai.....	150
VI./5./6. d.) Az időtartam meghatározása és a mérlegelés gyakorlati példái	155

1. Az eljárás felfüggesztéseire tekintettel eltelt időtartamok.....	155
2. Az eljárás félbeszakadása	157
3. Keresetpontosítás miatti halasztás.....	158
4. Kereset leszállítása miatt a perfelvételi tárgyalás elhalasztása	158
5. Tárgyalás határidőn túli időpontra kitűzése	159
6. Szakvélemény előterjesztésére biztosított határidő meghosszabbítása	160
7. A szakértői díjmegállapító végzés elleni fellebbezés	161
8. Felperesi jogi képviselő betegsége okán elhalasztott tárgyalás.....	162
9. Tárgyalás egyezségi tárgyalások folytatása céljából vagy közös kérelemre történő elhalasztása	162
10. Kérelmező eljárási kötelezettségeit nem teljesíti (határidőt mulaszt)	163
VI./5./7. Speciális eljárási szabályok	164
VI./6. Záró rendelkezések.....	165
VII. AZ ALAPVETŐ JOGOKAT SÉRTŐ ELHELYEZÉSI KÖRÜLMÉNYEK MIATTI KÁRTALANÍTÁSON ÉS A PEVTV. SZERINTI VAGYONI ELÉGTÉTELEN TÚLI TOVÁBBI SÉRELMEK ÉRVÉNYESÍTÉSÉVEL ÖSSZEFÜGGŐ SZABÁLYOK EGYBEVETÉSE.....	171
VIII. AZ ÉSSZERŰ IDŰN BELÜLI BÍRÓSÁGI ELJÁRÁSHOZ VALÓ JOGRÓL A JOGSÉRTŐ BÍRÓSÁG OLDALÁN	182
VIII./1. <i>Eljárási szabályok (határidők) megtartása és a bírák arányos munkaterhe szolgálati jogvitában.....</i>	<i>186</i>
VIII./2. <i>Ésszerű időn belüliség megsértésének kimentése munkateherre hivatkozással bírói fegyelmi eljárásban.....</i>	<i>190</i>
VIII./3. <i>A jogsértő bíróság érdekkörében felmerült munkateherre vonatkozó megállapítás(ok)</i>	<i>200</i>
IX. AZ ELHÚZÓDÓ BÍRÓSÁGI ELJÁRÁSOK ELLENI HATÉKONY JOGORVOSLATI LEHETŐSÉGEK HÉZAGAI	203
IX./1. <i>A nemperes eljárások, avagy: amikor egyik alapjogsértés után jön a másik</i>	<i>203</i>

<i>IX./2. A büntetőeljárások esetleges elhúzódásával okozott alapjogsértés elleni védelemről</i>	206
<i>IX./3. Javaslat a büntető(bírósági) eljárás elhúzódásával kapcsolatos vagyoni elégtételre</i>	215
X. A BÜNTETÉS ENYHÍTÉSE, MINT HATÉKONY JOGORVOSLAT ÉS ANNAK TÁRSADALOMTUDOMÁNYI (KRITIKUS) MEGKÖZELÍTÉSE	220
<i>X./1. Az eljárások időszerűsége, a büntetőbíráskodás tekintélyének védelme és a társadalmi értékítélet összefüggései</i>	222
<i>X./2. Az ésszerű időn belüliség és a bírósági igazgatási kérdések néhány összefüggése</i>	230
<i>X./3. Összegzés</i>	232
XI. BEFEJEZÉS	235
<i>XI./1. A kutatás lényegi megállapításai röviden</i>	235
<i>XI./2. Záró gondolatok</i>	244

I. BEVEZETÉS, A KUTATÁSI TÉMA MEGHATÁROZÁSA

Az alapjogok olyan alapvető jogosultságok, melyek az emberi lét legalapvetőbb értékei, az emberi méltóság és a személyi integritás biztosítására irányulnak.¹ Kiemelt szerepükre utal azt is, hogy a tagállamok belső jogában a legmagasabb szintű normák között helyezkednek el, mely normákhoz az egész belső jogrend igazodik², ez egyúttal a demokratikus jogállam alapvető jellemzője is. Az egyes szerzők szerint a világ „leghatékonyabb emberi jogi rezsimje”³-ként aposztrofált Európa Tanács célja az emberi jogok védelme a csatlakozó tagállamokban, és ennek révén a tagállamok ösztönzése az alapjogok hatékony érvényesülésének biztosítására.⁴

Ezen alapjogok értelmezésére és konkrét jelentéstartalmuk kifejtésére, valamint a gyakorlatban történő implementációjukra az Emberi Jogok Európai Bírósága (EJEB) esetjogában került sor, amely az Emberi Jogok Európai Egyezményét (EJEE) az egyes jogok tartalmát folyamatosan bővítve értelmezi és alkalmazza⁵. Az EJEB esetjoga olyan jogtömeg, amelyet a tagállamok hatóságai kötelesek figyelembe venni egyrészt az előttük levő eljárások elbírálása során, de akkor is, amikor a jövőbeli jogsértések megelőzésére új szabályozást vezetnek be⁶, „erga omnes” hatállyal „felruházva”⁷ ezzel az EJEB ítéleteit.

Az EJEB hazánkat két alapjogi vonatkozásban is felhívta arra, hogy dolgozzon ki hatékony jogorvoslati rendszert. Az egyik a büntetés-végrehajtási intézetekben fogvatartott személyek alapvető jogaikat sértő elhelyezési körülményeinek sérelme esetén felmerülő, az emberi méltósághoz való jogból levezetett, az embertelen, megalázó

¹ Blutman László: Az Európai Unió joga a gyakorlatban. Budapest, HVG-ORAC Kft., 2014., 333.

² Uo. 33.

³ lásd: Helen Keller – Alec Stone Sweet (szerk.): A Europe of Rights. The Impact of the ECHR on National Legal Systems. Oxford – New York, Oxford University Press. 2008., 3.

⁴ Rainer Lilla: Távol Európától – az ésszerű időn belüli eljáráshoz kapcsolódó jogorvoslati lehetőségek szűkülése. Eljárásjogi Szemle 2017/4.

https://eljarasjog.hu/2017-evfolyam/tavol-europatol-az-eszseru-idon-beluli-eljarashoz-kapcsolodo-jogorvoslati-lehetosegek-szukulese/#_ftnref5 (2020-08-24)

⁵ Uo.

⁶ Luzius Wildhaber: A constitutional future for the European Court of Human Rights? Human Rights Law Journal, Vol. 23. No. 507., 2002., 162.

⁷ Déborah Forst: The execution of judgments of the European Court of Human Rights. Limits and ways ahead. ICL Journal, Vienna Journal on International Constitution Law, 2013/3., 4.

büntetés tilalmába ütköző fogvatartás okozta sérelmekkel kapcsolatos (Varga és mások vs. Magyarország ügy). A másik a tisztességes eljáráshoz való jog körébe tartozó, az ésszerű időn belüli eljáráshoz való joghoz kapcsolódó jogérvényesítési lehetőségekhez fűződik (Gazsó vs. Magyarország ügy). Kutatásom célja annak vizsgálata, hogy *házánk mennyiben és hogyan tett eleget* ezen két ügy szerinti hatékony jogorvoslat kidolgozásának, ill. azok hogyan érvényesülnek.

Nem csupán a korszerű büntetés-végrehajtás jogállami követelmény, amiből fakadóan hatékony jogvédelmet kell nyújtani az elhelyezéssel összefüggő sérelmekkel szemben, hanem védelmet kell nyújtani más – így a bíróságok eljárásával összefüggő – alapjogok megsértésével, az esetleges hatalommal való visszaéléssel szemben is.

A kutatás egyik része az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülményekkel összefüggésben polgári jogi és büntetőjogi interdiszciplináris jellegű, amely egyúttal érdekes határterület is. Emellett témaválasztásom személyesebb indítókai az volt, hogy 2018. szeptemberétől a Debreceni Törvényszék Büntetés-végrehajtási Csoportjában dolgoztam azon okból, hogy segítsék az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatti kártalanítási, felhalmozódott kérelmek feldolgozásában. Akkoriban még havonta százas nagyságrendben érkeztek a fogvatartotti kérelmek, komoly ügyhátralék keletkezett. Több száz kártalanítási kérelem elbírálása után reményeim szerint a téma jó ismerőjeként színvonalas módon fogok tudni olyan kérdésköröket taglani, amelyek a kártalanítási kérelmek „kikopása” ellenére napjainkra sem vesztek aktualitásukból. A kérelmek elbírálása tette lehetővé, hogy mélyre ássam magam az alapul szolgáló EJEB esetjogban. Ez pedig rögtön a hatékony jogorvoslat biztosításának követelményéhez terelt. Így a házánkat érintő másik pilot judgment eljárásban született ítélettel (Gazsó vs. Magyarország) érintett alapjog, (a kutatás másik fő részét jelentő) az ésszerű időn belüli bírósági eljáráshoz való jog felé is terelődött a figyelmem.

Előzőekből kifolyólag gondoltam úgy, hogy érdemes lehet tudományos kutatás tárgyává tenni, hogy az EJEB által elvárt hatékony jogorvoslattal kapcsolatos hazai jogintézmények ténylegesen hogyan érvényesülnek: hogyan teljesítik be a sérelmek hatékony orvoslásával kapcsolatos elvárásokat. Kérdés, hogy a hatékonyság az magára az igényérvényesítési mechanizmusra vonatkozik csupán, vagy a rendelkezésre álló

jogorvoslati lehetőségek azon túlmutatóan a bekövetkezett *sérelemeket azokkal arányban álló módon képesek -e kompenzálni* (avagy ezen rendeltetést nem képesek betölteni). Kutatásom nélkülözhetetlenné teszi kitérni a sérelemdíj, a kártalanítás, a kártérítés és az alapvető jogok, valamint személyiségi jogok „mátrixára”, valamint ezen jogintézmények viszonyrendszerére és elhatárolási pontjaira.

A témaválasztás elméleti (dogmatikai) és gyakorlati jelentősége egyaránt ismert. A téma különböző vetületeit már több hazai szerző is feldolgozta⁸. Jelen dolgozat ezért a *kapcsolódó jogorvoslatok új aspektusból* történő bemutatására vállalkozik. Az alapvető jogokat sértő elhelyezéssel összefüggésben egyes problémák továbbra sem szűntek meg és az ésszerű időn belüli eljáráshoz való jog kapcsán új jogintézménnyel (*vagyoni elégtétel*) is gazdagodott a hazai jogrendszer, amely megérdemli, hogy a tudományos érdeklődés fókuszában álljon.

A téma feldolgozását elsősorban dogmatikai irányból teszem meg, ez jelentősen a normaszöveg-alapú vizsgálattal keveredik, illetve a felsőbírósági határozatokból nyert megállapításokon keresztül jut el a dolgozat a dogmatikai rendszerezéshez.

Kiemelten vizsgálom, hogy az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények és az elhúzódo (polgári) perek okozta alapjogsérelemek hálójában az *igényérvényesítési fórumrendszerek egybevetése* révén felvessem azon vitás dogmatikai kérdéseket, amelyek akár kétségessé tehetik az alapjogsérelemmel összefüggő jogorvoslati lehetőségek hatékonyságát is.

Az ésszerű időn belüliség témakörében különösen alakult a hazai joggyakorlat, számtalan eltérő álláspont és érvelés született az (eljárási) alapjog jogintézményi vitás kérdéseiben: kezdve attól, hogy a bíróságok állást kellett, hogy foglaljanak, miként ismerik el a jogosultságot. Az ésszerű időn belüli eljáráshoz való jog kitüntetett szerepe azért is megkérdőjelezhetetlen, hiszen amennyiben a hatalmas felelősséggel és a magánfelek jogviszonyaiba markáns intervenciót megvalósító tevékenység jogellenessé fajul, úgy ismét csak a jogállami érdekek mentén van kiemelkedő szerepe a közhatalommal

⁸ Lásd: Bagossy Mária és Rainer Lilla PhD dolgozatai

felruházott és az állami kikényszeríthetőség tényét maga mögött tudó igazságszolgáltató szervek károkozásainak.

Amennyiben valaki az ésszerű időn belüli eljáráshoz való jog sérelme esetén vagyoni vagy nem vagyoni igénnyel kíván(t) fellépni, a bírósági jogkörben okozott kártérítés iránti perindítás kínálkozik lehetőségként, ugyanis a Ptk.-ban szabályozott sérelemdíj vonatkozásában a tisztességes eljáráshoz való jog nem tekinthető személyiségi jognak. Ez a kártérítési felelősségi forma nem objektív, hanem szubjektív felelősségen alapul, azaz egyrészt vizsgálendő a kártérítés általános, négyes feltételének – jogellenesség, felróhatóság, a károkozás és az okozati összefüggés – fennállása, valamint a bírósági jogkörben okozott kártérítés speciális kritériumai: a bírósági jogkörben eljárás, valamint a rendes jogorvoslatok kimerítése követelménye, az igényérvényesítés pedig csak ezek igazolása esetén lehet eredményes.

A bírósági eljárások elhúzódásával kapcsolatos sérelmek érvényesítésével összefüggésben pedig lehetőséget láttam arra, hogy felhívjam a figyelmet a büntetőeljárások esetleges elhúzódásával kapcsolatos problémakör megoldatlanságára. Jelenleg ugyanis a büntetőeljárás elhúzódásával összefüggésben az állam közjogi eszközökkel nem biztosít védelmet – ez pedig hazánk nemzetközi kötelezettségvállalásaival ellentétes –, a polgári jogi eszközök erre pedig egyáltalán nem alkalmasak. *A büntetőeljárásban álláspontom szerint jelenleg – a magyar jogrendszerben – egyetlen hatékony (érdemi) jogorvoslatnak vélt jogintézmény tart fenn a jogalkotó az ésszerű eljáráshoz való jog sérelmét elszenvedők számára, ez pedig a büntetés enyhítése.* Ugyan alkotmányosnak tekinthető az, ha a büntetés kiszabása körében nyert kedvezményel kerül kompenzálásra az, hogy indokolatlanul elhúzódott a büntetőeljárás, azonban, ha ezt helytelenül alkalmazzák a bíróságok (például úgy, hogy összemossák az eljárás elhúzódását az időmúlással), a jogvédelem teljesen kiüresedik. A büntetőügyek kapcsán továbbra is kérdéses, hogy vajon hiányzó politikai akarat, költségvetési források szűkössége vagy esetleg más körülmény indokolta a polgári peres eljárások elhúzódásával kapcsolatos alapjogsértések esetére nyitva álló hatékony jogorvoslatához hasonló igényérvényesítési lehetőség kidolgozásának elmaradását.

Az értekezés egyik novumát jelentheti a már említett *polgári peres eljárás elhúzódsával kapcsolatos vagyoni elégtétel elemző bemutatása*. Egy relatíve új jogorvoslati lehetőségről van szó, ezért kevés szakirodalmi forrás állt rendelkezésemre. Ennek okán – a 2024. június 30. napjáig érkezett – iratok vizsgálatán alapuló kutatást és elemzést végeztem a Debreceni Törvényszéken. Szerencsémre a gyakorlati tapasztalatok segítettek, hogy a jogszabály-szöveg ismertetésén túlmutató, problémaorientált megközelítést adjam a vagyoni elégtétel érvényesítésére irányuló eljárásnak. A vizsgálat alapján lehet arra választ adni, hogy a törvény bevezetésének céljai megvalósulhattak-e.⁹ Ha ugyanis a vagyoni elégtétel sem hatékony jogorvoslat az eljárások elhúzódsának a megakadályozására, akkor az EJEB továbbra is rendszeresen marasztalja majd az államot. Ha viszont megfelelő eszköz, akkor nemzeti hatáskörben marad az eljárások elhúzódsával okozott sérelmek orvoslása. Az empirikus vizsgálat közelebb vihet annak a kérdésnek a megítéléséhez, hogy vajon hazánk *megfelelő szabályozási megoldást választott-e* a Gázsó vs. Magyarország ügy végkimenetelét követően.

Gyakorló bíróként vizsgálat tárgyává kívánom tenni, hogy az ésszerű időn belüli eljáráshoz való jog biztosítására vonatkozó kötelezettség *másik – a jogsértő – oldal* szempontjai sem maradhatnak figyelmen kívül. Ezzel összefüggésben pedig szerepet kap a bíró(ság) munkaterhe, ami ebben a szempontrendszerben különösen érdekes, mivel az EJEB szerint nem eredményezhet mentesülést az ésszerű idő követelménye alól a bíróságok leterheltsége, azonban ezzel ellentétben az „érintett” bíró elleni fegyelmi eljárásban alappal lehet rá hivatkozni. Elemezni kívánom továbbá azt az ellentmondást is, hogy a fegyelmi eljárással ellentétben úgy tűnik, hogy szolgálati jogvitában nem lehet eredményesen az ügyteherre hivatkozni.

Mivel álláspontom szerint egyetlen, hatékonnak véleményem szerint ugyan nem tekinthető, de a gyakorlatban annak minősített jogintézmény áll az ésszerű időn belüli büntetőeljáráshoz való jog sérelmét elszenvedők számára (a büntetés enyhítése), emiatt

⁹ Kovács Ildikó és Pribula László, a kizárólagos illetékességgel eljáró törvényszékek fellebbviteli fórumainak kollégiumvezetői közös tanulmányukban ezt akképp fogalmazták meg, hogy: „[K]iemelkedően fontos azonban látni, *hogyan alakul az új intézmény gyakorlata, hiszen ennek függvényében lehet csak kijelenteni azt, hogy a jogalkotói törekvések megfelelően érvényesülnek, ezáltal a szabályozás be tudja tölteni a jogkereső felek érdekeihez igazodó feladatát.* (Kovács Ildikó - Pribula László: Az eljárások elhúzódsája miatti vagyoni elégtétel gyakorlata. Jogtudományi Közlöny 2023/3., 57.)

az alapvetően doktrinális, (jog)dogmatikai megközelítést alkalmazó kutatásomat célszerűnek tartom röviden kiegészíteni a társadalomtudományi megközelítés két kritikai nézőpontjával: az eljárásjogi gyorsítást célzó jogszabályalkotás által bevezetett új szabályok milyen viszonyban állhatnak a társadalom tagjainak igazságérzetével (ami pedig kihatással van a bíróságok megítélésére) és, hogy a kérdéskör nem hagy érintetlenül olyan bírósági igazgatási témákat sem, mint például a bírák karrierrendszere, vagy éppen javadalmazása.

II. ÖSSZEGZÉS A KUTATÁSRÓL, AZ ÉRTEKEZÉS SZERKEZETI FELÉPÍTÉSE, ALKALMAZOTT KUTATÁSI MÓDSZEREK

Mélyrehatóan igyekszem elemezni az alapjogvédelem és a személyiségi jogi védelem közötti dogmatikai vékony határvonalat és az ebből fakadó jogértelmezési, jogalkalmazási nehézségeket, gyakorlatot a felsőbb bírósági határozatokban megfogalmazott álláspontok ütköztetése révén. Számos terminológiai zűrzavar és az elméleti alapok tekintetében is fennálló súlyos bizonytalanságokon is túlmutató anomáliák otthagyják a lenyomatukat az alapjogokkal kapcsolatos igényérvényesítés hatékonyságán. Az alapjogi igényérvényesítés komoly elhatárolási kérdéseket vet fel a polgári jogi személyiségvédelemtől, különösképp tükröződik ez az ellentétes bírói gyakorlatban is. A kérdés összetettségét mutatja az is, hogy az esetjog szerint nem minden alapjog egyben személyiségi jog is, ugyanakkor a bírói jogalkalmazás nincs elzárva attól, hogy tágítsa a személyiségi jogok körét¹⁰. Bonyolult dogmatikai rendszerben kell egymással összevetve vizsgálat tárgyává tenni számos fogalmat: vagyoni/nem vagyoni kár, alapjog, személyiségi jog, méltányos elégtétel, személyiségvédelem, felróhatóság, jogellenesség, kárfelelősség, stb.

Ha a Pevtv.-ben foglalt vagyoni elégtétel és a Bv. tv. szerinti kártalanítás jogintézményeit vizsgáljuk (hozzátéve a Be. alapú kártalanítást is), olybá tűnik, hogy a jogalkotói szándék tendenciózusan azt tűzi ki célul, hogy *az egyes alapjogokat „beárassa”*, hogy az ilyen jogokban keletkezett esetleges sérelmekkel kapcsolatos igényérvényesítést *egy gyors kompenzációs eljárásban* lehessen ellensúlyozni, ezzel próbálva eleget tenni az EJEB hatékony jogorvoslat kidolgozására vonatkozó elvárásainak.

Ugyanakkor ez különösen veszélyes, mert nehezen tehető ilyen fajta különbség a különböző alapjogok között. Kétségesnek tartom pl. azt is, hogy a jogalkotó nagyságrendileg eltérő mértékben határozta meg ezen jogorvoslatoknál a „sérelemért járó tarifát”, pedig az alapvető jogok nem olyanok, amelyek egyfajta tarifarendszerben meghatározhatóak úgy kvázi, hogy azok „mennyit érnek”.

¹⁰ BDT2019. 4041.

Kutatásom során arra helyezem a hangsúlyt, hogy vajon ezek a jogorvoslati lehetőségek (és elképzelések) képesek -e orvosolni a különböző alapjogsérelemeket. Felvetődhet -e annak a lehetősége, hogy a „mechanikus” pénzbeli kompenzálás éppen akár az alapjogvédelem lényegével állhat szemben, azt teljesen kiüresítheti. Vajon helyes -e az EJEB elvárásait akként értékelni, hogy a cél olyan jogorvoslati lehetőségek kidolgozása kell, hogy legyen, amelyek alapján a reparatív célzat egyre inkább maga mögé utasítja a preventív funkciót, tendenciózusan az objektivizálódás felé tolva a közhatalmi károkozással kapcsolatos felelősségi alakzatokat?

A „valódi” hatékonyság vizsgálatára már csak azért is szükség lehet, mivel sem a Kúria, sem az Alkotmánybíróság nem tölthet be a bv. bírói eljárásokkal kapcsolatban érdemi joggyakorlat-egységesítő tevékenységet. Az ésszerű időn belüli eljáráshoz való jog kapcsán is, az alapjogok védelmére „hivatott” Alkotmánybíróság hatékony szerepe pontosan az alapjogvédelem körében megkérdőjelezhető annak fényében, hogy a testület számára nem áll rendelkezésre olyan törvényi lehetőség, melynek révén az alapjog sérelmét ténylegesen orvosolni tudja, mivel nincs hatásköre kártérítés vagy sérelemdíj megítélésére, a részére biztosított kasszáció eszköze csak az eljárás további elhúzódását eredményezné. Az AB ebből fakadóan maga is elismerte több határozatában, hogy az ésszerű időn belüli elbíráláshoz kapcsolódó alapjogvédelmi feladatát nem tudja hatékonyan ellátni, az elhúzódó eljárásokból eredő sérelmek orvoslására elsősorban az eljáró bíróságok rendelkeznek megfelelő jogi eszközökkel. Ugyanez a kasszáció szerepel az AB repertoárjában az elhelyezési körülményekkel és a személyi szabadsághoz való jog megsértésével összefüggő kártalanítási ügyekben is.

Fő célkitűzésem a *dogmatikai-terminológiai bizonytalanságok számba vétele, az elvi tételek ítélkezési gyakorlattal való összevetése*. Ennek során némi választ adhatok a mai szabályozásunk hiányosságaira és önellentmondásaira annak okán is, hogy az alapjogvédelem kapcsán a múlt század közepe óta komoly „térhódítást” tapasztalhatunk. Kutatásom annak fényében is aktuális lehet, hogy az EU egyre inkább kiemelten fontos feladatoként tekint a jogállamiság tagállamokban való érvényesítésére.¹¹ Az uniós

¹¹ Gát Ákos Bence: Az alapjogok és a jogállamiság szerepének változása az európai integrációban. Acta Humana, 2020/1., 83.

tagállamokra, így hazánkra is kötelező Európai Unióról szóló szerződés (EUSz) 2. cikke értelmében a jogállamiság az EU alapvető értékeinek egyike és mint ismeretes, az Európai Bizottság elfogadta a „jogállamisági keretet”, arra utalva, hogy ha az adott tagállam „súlyosan és tartósan” megsérti az uniós értékeket, akkor az EUSz 7. cikkelye szerinti eljárás lép életbe.¹²

A dolgozat - a fogalmi alapvetéseket és hipotéziseket tartalmazó fejezet után - a fogvatartottnak az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatti jogérvényesítése lehetőségeinek, illetve annak mechanizmusa ismertetésével veszi kezdetét. Ennek körében számot ad a Bv.tv. szerinti kártalanítás „új”, 2021. január 1. napjától hatályos szabályairól és arról a jogorvoslat hatékonyságával összefüggésben véleményt is nyilvánít.

A következő - interdiszciplináris jellegű, inkább dogmatikai megalapozottságú és jogösszehasonlító módszert alkalmazó - fejezet célja komoly dogmatikai bizonytalanságokra rávilágítani kellő kritikai megközelítéssel, mind az elméleti kérdések, mind pedig a releváns joggyakorlat elemzése útján. A fejezet lényegét a bv. kártalanítási eljárás és a személyiségi jogsértés miatt indult polgári per konkurálása adja.

Ezt követően térek ki az EJEK ésszerű időn belüli eljáráshoz való joggal összefüggő gyakorlatára a hazai jogrendszerben, a polgári peres eljárások kapcsán (mivel azt vetem össze a Pevtv.-el). A hazai jogalkotási előzményeket és a hazai bírósági gyakorlatot veszem alapul. A fejezet a kompilációra szekunder kutatásként hagyatkozik: olyan elemzés, amely a szakirodalmi fellelt információkat egészíti ki saját elgondolásokkal, véleménnyel, továbbá érdemi áttekintést nyújt a Pevtv. rendelkezéseiről.

A dolgozatot azzal folytatódik, hogy a Debreceni Törvényszéken elvégzett, a polgári peres eljárás elhúzódásával kapcsolatos vagyoni elégtétel érvényesülésével kapcsolatos (iratvizsgálaton alapuló) kutatás eredményeit, tapasztalatait felhasználva a jogintézményt és az ezzel kapcsolatos eljárást mutatja be. Az új szabályozás szükségképpen felvetett értelmezési kérdéseket, minthogy egy olyan modellt kívánt bevezetni, amely mindeddig ismeretlen volt a hazai jogtörténetben¹³. Ebben a részben a gyakorlati jogértelmezési és

Varga Zs. András például a jogállamiság kapcsán „bálványszerű” értelmezésről beszél. (Lásd bővebben: Varga Zs. András: *Eszményből bálvány? A joguralom dogmatikája*. Budapest, Századvég Kiadó, 2015.)

¹² Czine Ágnes: *A tisztességes bírósági eljárás. Audiatur et altera pars*. Budapest, HVG-ORAC Kft., 2020., 46-47.

¹³ Kovács-Pribula (2023) i.m.58.

jogalkalmazási kérdéseket is szeretném szintetizálni és arra korrekt szakmai megfontolásokat adni, azokhoz megjegyzéseket fűzni.

Egy újabb részben a dolgozat arról szól, hogy az ésszerű időn belüli eljáráshoz való jog megsértésének milyen következményei áll(hat)nak be a jogsértő oldalán, vagyis, hogy azt hogyan értékelik maguk a bíróságok, fegyelmi ügyeiben és a szolgálati jogviták során. A bírói munkateher aránytalanságának problémáját vizsgálom elsősorban a Bjt. 35. § (2) bekezdésének értelmezésére és gyakorlati alkalmazására fókuszálva (többek között két jogeset bemutatásán keresztül). Ezen rész célkitűzése a fellelhető szakirodalom jelentős hányadától eltérően a bírói munkateher kérdésének egy új dimenzióját vizsgálni, részben alkotmányjogi szempontból is megközelíteni a problémát. Ezen túl éppen arra szeretnék rámutatni, hogy a probléma mennyire nemcsak elméleti jelentőségű, hanem napi gyakorlati következményei is vannak.

A következő fejezetben az ésszerű időn belüli eljáráshoz való jog megsértése miatti kompenzáció szabályozatlan területeire szeretném felhívni a figyelmet.

A disszertáció végül a büntetőeljárásokkal összefüggő egyetlen hatékony jogorvoslattal és a társadalomtudományi megközelítésével foglalkozik.

Előrebocsátom tehát, hogy a dolgozat alapvetően a (jog)dogmatikai megközelítésű, a normatartalmak és az esetjog analitikus elemzésén alapuló doktrinális vizsgálatot alkalmazza. A disszertáció egészében törekszem nagy alaposággal végezni mind az elméleti kérdések, mind pedig a releváns joggyakorlat elemzését.

III. FÓKUSZPONT, FOGALMI ALAPVETÉSEK, HIPOTÉZISEK

Cséka Ervin gondolatait¹⁴ felidézve rögzíthetem, hogy a jogorvoslatok alaptanai nem közelíthetők meg az egész vonatkozó eljárás, sőt végső összefüggésben az adott jogrendszer szerkezeti és tartalmi felépítésének ismerete és megértése nélkül. Ennek megfelelően nem várható el jelen terjedelmi korlátok közé szorított disszertációtól, hogy a büntető és polgári jogorvoslati intézményeket az EJEB által hazánk felé általános elvárásként jelentkező hatékony per-, illetve jogorvoslati kérdések tekintetében átfogóan, megfelelő alapossággal vizsgálja. *Célom* tehát nem az EJEE 13. cikkében rögzítettek szerint általánosságban elvárt hatékony jogorvoslat átfogó elemzése, hanem az *EJEB Varga és mások/Gazsó vs. Magyarország ügye hatására bevezetett hazai jogorvoslatok vizsgálata: szűkebben* tehát ezen két „téma” vonatkozásában feldolgozni a hatékony jogorvoslat problematikáját az EJEB elvárásainak megfeleltethetőség viszonyrendszerében. Ez – különösen az ésszerű időn belüli eljáráshoz való jog kapcsán – érintőlegesen egészül ki az EJEE 13. cikke szerint elvárt jogorvoslatokra vonatkozó olyan megállapításokkal (pl. a büntetőeljárásban az eljárás ésszerűtlen ideig tartó elhúzódása miatti büntetés-enyhítés azon szempontjaival és a bírói munkateher kapcsolt értelmezésével), amelyek eddig kevésbe jelentek meg a jogirodalomban. Terjedelmi korlátok miatt tehát az értekezés nem tud a bírósági eljárások elhúzódásának okaival (kihívásaival), eljárási kérdéseivel foglalkozni¹⁵, valamint nem témája a bírósági szervezetrendszerben és az igazgatási környezetben rejlő okok vizsgálata. Az előbb említett okból szintén nem tartalmazza az értekezés más nemzetek gyakorlatának részletes elemzését sem.

A dolgozat nyilvánvalóan alapjogi vizsgálat fókuszú, tehát a téma az alkotmányjogon „fekszik keresztül”, de nem kerülhetőek meg a büntetőeljárás, büntetés-végrehajtás, polgári anyagi- és eljárásjogi szakkérdések sem. Az „alapjog-központúság” ugyanakkor

¹⁴ Cséka Ervin: A büntető jogorvoslatok alaptanai. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1985., 14.

¹⁵ Erről lásd pl.: Czoboly Gergely: A perelhúzó megakadályozásának eljárási eszközei. PhD értekezés. PTE ÁJK DI, Pécs, 2014.

Büntetőügyekkel összefüggésben: Nagy Anita: Büntetőeljárást gyorsító rendelkezések az Emberi Jogok Európai Egyezményében, az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának ajánlásaiban, az Európai Unióban és a hazai jogalkotásban. Bíbor Kiadó, Miskolc, 2008.; Pápai-Tarr Ágnes: A büntetőeljárás gyorsításának lehetőségei a francia és a magyar jogban. PhD értekezés. ME ÁJK, Deák Ferenc ÁJ DI, Miskolc, 2010.

nem jelenti, hogy az értekezés kizárólag alkotmányjogászok érdeklődésére számot tartó, teljeseen mértékben alapjogi témájú. Reményeim szerint gyakorló bíróként sikerül egy inkább jogágakon átívelő, az alkotmány-, büntető- és polgári jogászok érdeklődésére egyaránt számot tartó művet írni, amely a bírósági szervezetrendszert érintő szempontokkal sem marad adós.

A hatékony jogorvoslathoz való jog¹⁶ kapcsán a fogalom két összetevőjének tisztázásával kell kezdeni.

A *jogorvoslat* alkotmányos tartalma az Alaptörvény előírásain, illetve az Alkotmánybíróság joggyakorlatán keresztül ismerhető meg. Ahhoz, hogy valamely jogorvoslati forma funkcióját alkotmányosan betölthesse, a feleknek meghatározott feltételekhez kötött *alanyi joggal* kell rendelkezniük arra, hogy az általuk állított *jogsérelemet a jogorvoslati fórum érdemben és rájuk kiható hatállyal elbírálja*.¹⁷ Minden jogorvoslat lényegi eleme a „jogorvoslás” *lehetősége*, vagyis a jogorvoslat fogalmilag és szubsztanciálisan tartalmazza a jogsérelem orvosolhatóságát.¹⁸ Ezt meghaladóan az Alaptörvény a különböző eljárásokra vonatkozó jogorvoslati formák meghatározását, a jogorvoslati fórumrendszer megállapítását a jogalkotóra bízta, tehát a jogorvoslathoz való jogot részesíti alkotmányos védelemben, nem pedig – az egyes eljárásokban is eltérő és változatos formát mutató – jogorvoslati formákat, illetve ezek – egyes eljárási fajtánként ugyancsak eltérő – fórumrendszerét.¹⁹

A disszertációban a jogorvoslathoz való jog első jelentéstartalma, az *igényérvényesítési lehetőség* nagyobb hangsúlyt kap, mint a másik, a felülbírálathoz való jog. A hazai jogirodalom elsősorban a másodfokú döntéshez való jogot tárgyalja jogorvoslathoz való jog alatt, holott a nemzetközi emberi jogi dokumentumok magyar fordításai következetesen az igényérvényesítésre vonatkozó rendelkezéseket tárgyalják a „hatékony jogorvoslathoz való jog” alatt.

¹⁶ A hatékony jogorvoslathoz való jogról az EJEE rendelkezéseiben és az EJEB gyakorlatában való részletezéséről lásd bővebben: Zombory Katarzyna: A hatékony jogorvoslathoz való jog. Jogtudományi Közlöny, 2022/12., 478-488.

¹⁷ 9/1992. (I. 30.) ABh., 799/E/1998. ABh.

¹⁸ 23/1998. (VI. 9.) ABh., 49/1998. (XI. 27.) ABh.

¹⁹ 667/B/2002. ABh.

A *hatékonyság* alatt azt értem, hogy *mind a jogalkotás, mind a tényleges alkalmazás terén* olyan, ami elérhető és észszerűen alkalmas a – jogot vagy jogos érdeket ért – sérelem (illetve téves vagy jogellenes döntések) *sikeres orvoslásának biztosítására*.²⁰ Ehhez kötődően álláspontom szerint alapvetően akkor beszélhetünk a jogorvoslat(i lehetőség) hatékonyságáról, ha azon túl, hogy *önmagában a bírósághoz fordulás joga effektív* (nem lehet gátló tényező a bírói út előtt rendelkezésre álló egyéb jogorvoslatok kimerítésének kötelezettsége), a bíróság nem csupán a kérelem *érdemi részével foglalkozik*, hanem „sikeres” kérelem esetén *végrehajtható* (mind a vagyoni, mind pedig a nemvagyoni) *kompenzációt is megállapíthat*. Lényeges aspektusok ezt meghaladóan az ésszerű időn belüliség, a fegyveregyenlőség, az eljárás nyilvánosságának elvei és az indokolási kötelezettség. A (hatékony) jogorvoslathoz való jog *jelentősége* az, hogy a jogkereső polgárok ügyeiben történjen érdemi előrelépés a bírósági felülvizsgálat által, a demokratikus jogállamiság alapjaként azt hivatott szolgálni, hogy az adott szerv legyen rákényszerítve az eljárási és anyagi jogi szabályok betartására, ellenkező esetben a bíróságok közvetett úton biztosítják az eljárás megfelelőségét, rászorítva a szervet az alapvető alkotmányos és egyéb jogi követelmények betartására²¹.

Előző alapfogalmakon túl a sérelemdíj, a kártalanítás, a kártérítés és az alapvető jogok, valamint személyiségi jogok viszonyrendszerének és elhatárolási pontjainak feltárásához szükséges bemutatni az alábbi fogalmakat is.

²⁰ Gombos Katalin: Az európai jog hatásai a jogorvoslathoz való jogra. Budapest, NKE, 2020. 19. kiegészítve

²¹ Juli Ponce Solé: Good administration and European public law. The fight for quality in the field of administrative decisions. European Review of Public Law, 2002/4., 1519-1520.

FOGALOM	JELENTÉS(TARTALOM)
KÁRTALANÍTÁS	<i>jogszerűen</i> okozott kárért fennálló – jogszabály által előírt – helytállási kötelezettséget, melynek módjára és mértékére a kártérítésre vonatkozó szabályokat kell megfelelően alkalmazni (Ptk. 6:564. §)
KÁRTÉRÍTÉS	<i>jogellenes</i> szerződésen kívüli (deliktuális) károkozásért és a szerződésszegéssel (kontraktuális) okozott károkért való felelősség
JOGELLENESSÉG	jogellenes az olyan emberi magatartás, ami szemben áll a jogrenddel
FELRÓHATÓSÁG	a kártérítés azon feltétele, mely azt fejezi ki, hogy a károkozó az adott helyzetben <i>nem úgy járt el, ahogy (az adott helyzetben) általában elvárható</i> . Nem azonos a vétkességgel, a társadalom értékítélete arról, hogy a károkozó magatartás olyan, amellyel szembeni védekezésre a felelősségi szankció alkalmas lehet
KÁR	olyan hátrány vagy veszteség, amely valakit, valamely károsító esemény folytán személyében vagy vagyonában ér; a meglévő helyzetnek egy múltbéli helyzettel való összehasonlításából származó különbség, fizikai, lelki változás
VAGYONI KÁR	a tényleges kár, az elmaradt haszon és azok a költségek, kiadások, amelyek a károsultat a hátrány csökkentésével terhelik [nem vagyoni sérelem esetén is bekövetkezhet vagyoni kár: pl.: a testi épségen, becsületen, üzleti jóhírnéven esett sérelemnek lehetnek ténylegesen vagyoni hátrányai is (gyógyítási költségek, elmaradt üzleti haszon. stb.)]
NEM VAGYONI KÁR	az immateriális (erkölcsi, szellemi) kár lényegében egy fikció, a kár a <i>személyi jogsértés</i> : a személyhez fűződő jogok és törvényes érdekek megsértése következtében beállott hátrányos állapot; olyan erkölcsi veszteség, amely a személyiséget alkotó értékek csökkenése révén okoz hátrányt a sértettnek; az emberi személyiség bizonyos értékeiben bekövetkező sérelem, az azokhoz kötődő életminőség hátrányos megváltozása
NEM VAGYONI KÁRTÉRÍTÉS	immateriális, eszmei sérelemért fennálló „helytállás”: az elszenvedett sérelem hozzávetőleges kiegyensúlyozásáról olyan vagyoni szolgáltatás nyújtásával gondoskodás, amely az elszenvedett sérelemért körülbelül egyenértékű másnemű előnyt nyújt személyiséghez fűződő jogok sérelmére elkövetett felróható és jogellenes magatartások bekövetkeztében előálló kártérítési felelősség
SÉRELEMDÍJ	a <i>személyiségi jogoknak</i> mind szerződésen kívüli, mind szerződésszegéssel történő <i>megsértése esetén alkalmazható szankció</i>

1. ábra: „Szószedet” a dolgozatban használt alapfogalmakról²²

²² Mátyás Melinda: A nem vagyoni kártérítés elméleti alapjai. Debreceni Jogi Műhely 2009/4., 51-63. és a Ptk. alapján saját szerk.

A dolgozat *dogmatikai problémafelvetése* szerint a jogorvoslathoz való jogot az alapjogokon belül a személyhez fűződő jogok körében csak egyes jogirodalmi szerzők²³ szerint helyezhetjük el, a jogalkalmazói gyakorlat szerint azonban nem, ez azonban számos bizonytalanságot szül, mely kihat az igényérvényesítési hatékonyságra.

Ehhez kapcsolódóan pedig az EJEB által elvárt hazai jogrendszerbeli jogorvoslati lehetőségek hatékonyságát illetően a következő *hipotézisek* állíthatóak fel.

A *fogvatartotti kártalanítás* kapcsán az igénybe vehető eszközrendszerhez köthető dogmatikai bizonytalanságok és a vonatkozó részletszabályokból kialakított jogértelmezési gyakorlat hátráltatják az alapvető jog tényleges, effektív érvényesülését. Emiatt pedig szükséges lehet a Bv. tv. szerinti kártalanítási eljárási szabályok felülvizsgálata.

Az *ésszerű időn belüli bírósági eljáráshoz való joghoz* kötődően pedig az a hipotézisem, hogy a polgári peres eljárásokon kívül a közigazgatási és a büntető peres eljárás elhúzódásával kapcsolatban jelenleg rendelkezésre álló polgári jogi eszközök a bekövetkezett alapjogsérelemek orvoslására egyáltalán nem alkalmasak. A hatékony jogorvoslat teljes hiánya vagy hézagai miatt pedig hazánk erre vonatkozó nemzetközi kötelezettségvállalását nem teljesíti.

²³ Lásd pl.: Turkovits István: A jogorvoslathoz való jog jogelméleti aspektusairól. Miskolci Jogi Szemle, 2011/2., 101.

IV. AZ ALAPVETŐ JOGOKAT SÉRTŐ ELHELYEZÉSI KÖRÜLMÉNYEK MIATTI JOGORVOLSAT

IV./1. A kártalanítás bevezetése

Kiindulópontként szükséges a későbbi – köztük polgári jogi – következtetések megértése szempontjából is röviden ismertetni a fogvatartottnak az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatti jogérvényesítése lehetőségeit, illetve annak mechanizmusát.

A büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény (Bv. tv.) 10. § (1) bekezdése alapján az elítélt és az egyéb jogcímen fogvatartott büntetés-végrehajtási ügyben vagy a fogva tartással összefüggésben kérelmet terjeszthet elő (a későbbi károk, hátrányok elhárításához tehát ez az első hatékony lépés), a döntéssel szemben panaszt nyújthat be, továbbá e törvény szerinti egyéb jogorvoslati jog (bírószági felülvizsgálati kérelem és a fellebbezés) illeti meg. A kérelem elbírálása döntés formájában jelenik meg, amely ellen panasz benyújtására nyílik lehetőség, ha azt a fogvatartott nem fogadja el. A panaszon túlmenően azonban a Bv. tv. alapján egyéb jogorvoslatokra is sor kerülhet, ezek a bírószági felülvizsgálati kérelem és a fellebbezés.²⁴

A jogalkotó 2017. január 1. napjával vezette be a magyar jogrendbe az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatti kártalanítás, valamint az ahhoz kapcsolódó panasz jogintézményét. Az ezzel kapcsolatos rendelkezéseket főként a Bv. tv. 10/A-10/B., 70/A-70/B., 144/B. §-aiban, valamint a 436. § (10)-(12) bekezdésében helyezték el.²⁵

²⁴ Pallo József: I. fejezet. In.: Juhász Zsuzsanna (szerk.): Kommentár a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvényhez. Wolters Kluwer, Budapest, 2020., 10. §-hoz fűzött magyarázat.

Kúria által készített emlékeztető az Új Ptk. Jogegységi Csoportok 2018. október 5-ei üléséről, 6. o. (https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/konz_testulet/emlekezteto_2018_10_05.pdf) (2022-08-24)

²⁵ Kúria által készített emlékeztető az Új Ptk. Jogegységi Csoportok 2018. október 5-ei üléséről, 6. o.; Elemzésükhöz lásd: Nagy Anita: A kártalanítási eljárás. Miskolci Jogi Szemle, 2019/2. Különszám. 2. kötet. 227-231.

Ezzel az EJEB Varga és mások kontra Magyarország²⁶ *pilot judgment* eljárásban²⁷ hozott marasztaló ítéletére kívánt reagálni, megteremtve a fogvatartottak számára az EJEE 13. cikkének megfelelő hatékony jogorvoslati lehetőséget.²⁸ Az EJEB ugyanis a magyar joggyakorlat megvizsgálását követően arra a megállapításra jutott, hogy az 1993. évi XXXI. törvénnyel kihirdetett Római Szerződésben biztosított alapvető jogok közül a 3. cikkben meghatározott kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód tilalmát sértő fogvatartási körülmények miatt a fogvatartottaknak nem áll rendelkezésére sem hatékony preventív, sem hatékony reparatív jellegű jogorvoslat, ezért fogadta be a közvetlenül hozzá forduló fogvatartottak kérelmeit. Az EJEB ítéletének 47. pontjában kifejtette: a jogorvoslat hatékonysága akkor állapítható meg, *ha képes a jogsértést vagy annak folytatását megakadályozni, vagy megfelelő kártérítést tud nyújtani a már megvalósult jogsértésekért*. Ehhez mérten sem a fogvatartottak által igénybe vehető panaszt, sem az őket fogva tartó büntetés-végrehajtási intézet elleni, személyiségi jogsértés miatt előterjesztett nem vagyoni kártérítés iránti pereket nem tartotta hatékonynak. Leszögezte, „az Állam kötelezettsége, hogy a büntetés-végrehajtási rendszerét az anyagi vagy logisztikai nehézségek ellenére is olyan módon szervezze meg, hogy az biztosítsa a fogvatartottak emberi méltósághoz való jogának érvényesülését”. Emiatt előírta a magyar állam számára olyan „megfelelő” intézkedések bevezetését, amelyekkel az Egyezmény 3. cikkének megsértése esetére alkalmazandó preventív és kártérítési jogorvoslatok rendelkezésre állnak.²⁹ Rámutatott arra is, hogy „e cél elérése érdekében az Állam módosíthat már meglévő jogorvoslati lehetőségeket, vagy újakat is bevezethet”.

Az EJEB éppen azért döntött a *pilot judgment* eljárás mellett, mert annak lényege, hogy az EJEE-ben foglalt jogok védelme érdekében a diszfunkciókat a lehető leggyorsabban és leghatékonyabb módon oldják meg nemzeti szinten. Azonban azt juttatta kifejezésre, hogy nincs meggyőződve arról, hogy a magyar bíróságok által értelmezett és alkalmazott magyar jogszabályok alapján a szerződésen kívüli károkért a panaszosok embertelen vagy megalázó bánásmódra történő hivatkozással kártérítésben részesülhetnek. Így a *kártérítés*

²⁶ Varga és mások kontra Magyarország, EJEB, 2015. március 10-i ítélet (ügyszámok: 14097/12, 45135/12, 73712/12, 34001/13, 44055/13 és 64586/13).

²⁷ A *pilot judgment*-eljárásról lásd bővebben: Szemesi Sándor: Az emberi jogok európai örének új fegyvere: a *pilot judgment* eljárás a strasbourgi bíróság gyakorlatában. *Jog-állam-politika*, 2013/4., 47-63.

²⁸ Az ítélet ismertetésére lásd: Juhász Andrea Erika: Varga és mások kontra Magyarország – az EJEB döntése. In: *Jogászvilág*, 2015. április 17., <https://jogaszvilag.hu/vilagjogasz/varga-es-masok-kontra-magyarorszag-az-ejeb-dontese/> (2022-08-24); Juhász Andrea Erika: A kínzás, az embertelen, a megalázó bánásmód tilalma a fogvatartottakkal szemben. Doktori értekezés. SZTE-ÁJTK DI, Szeged, 2016., 175.

²⁹ Varga és mások kontra Magyarország, EJEB, 2015. március 10-i ítélet 113. pont.

iránti polgári jogi keresetek nem felelnek meg a hatékony jogorvoslati lehetőség feltételeinek, amely alapján észszerű lehetőség van a pernyertességre és a jogorvoslatra. A jogalkotó az EJEB ítéletében írt problémák megoldása érdekében teremtette meg a Bv. tv.-be iktatott kártalanítási eljárást az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülményekből eredő sérelmek orvoslására, amit a büntetés-végrehajtási ügyekben eljáró bíróság hatáskörébe utalt. Célja hatékony, a felróhatóság vizsgálatát nélkülöző reparációs célú jogintézmény megalkotása volt azzal, hogy a döntés rövid időn belül, objektív alapon szülessen meg, a határozatok megfelelően indokoltak legyenek és a döntést késedelem nélkül hajtsák végre.³⁰

Szükséges megjegyezni ugyanakkor azt is, hogy a hivatkozott pilot-ítélet alapján a telítettség enyhítése céljából nagyszabású börtönépítési program is kezdődött hazánkban³¹, ennek jelentőségét később külön is kiemelem.

Az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatti panasz és kártalanítás tehát a büntetés-végrehajtási jog legújabb jogintézményei lettek, amelyekkel a jogalkotó kettős cél megvalósítását mozdította előre, egyrészt megteremtette a lehetőségét az ilyen jellegű sérelmekből adódó károk viszonylag egyszerű eljárás keretében való enyhítésének és ellentételezésének, másrészt a magyarországi jövedelmi viszonyokhoz igazodó kártalanítási összeget határozott meg.³² Noha a közvélemény kevésbé támogatja a hazai börtönkörülmények ily módon történő kompenzációját³³, a panasz- és kártalanítási eljárás már egy szempontból mindenképpen sikeresnek mondható: az EJEB a Domján vs. Magyarország ügyben³⁴ azt egyezmény-konformnak minősítette.

A szabályozás lényege szerint (Bv. tv. 2020. december 31. napjáig hatályban volt³⁵ 10/A.§) kártalanítás jár az elítéltnak a fogva tartása során a jogszabályban előírt élettér biztosításának hiánya és az ehhez esetlegesen kapcsolódó más, a kínzás, kegyetlen,

³⁰ Kúria által készített emlékeztető az Új Ptk. Jogegységi Csoportok 2018. október 5-ei üléséről, 6-7. o.

³¹ Bagossy Mária: Kártalanítás az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatt. In: Mailáth György Tudományos Pályázat, Díjazott dolgozatok, Budapest, OBH, 2018., 260.

³² Kúria által készített emlékeztető az Új Ptk. Jogegységi Csoportok 2018. október 5-ei üléséről, 8. o.

³³ Bagossy (2018) i.m. 284-285.

³⁴ Domján kontra Magyarország, EJEB, 2017. november 14-i határozat (ügyszám: 5433/17); Bagossy (2018) i.m. 252.

³⁵ A továbbiakban a jogszabályhelyek megjelölése során a „régí” Bv. tv. megjelölést használom, amelyekkel a 2020. december 31. napjáig hatályban volt szabályozást jelölöm.

embertelen vagy megalázó bánásmód tilalmába ütköző elhelyezési körülmény, különösen az illemhely elkülönítésének a hiánya, a nem megfelelő szellőztetés, világítás, fűtés vagy rovarirtás (együtt: alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények) által előidézett sérelem miatt. A kártalanítás minden egyes, az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények között eltöltött nap után jár és annak megfizetésére az állam köteles.

A kártalanítási eljárás egyik markáns (sarkalatos) pontja volt a régi Bv.tv. 10/A.§ (6) bekezdése mely szerint: a kártalanítás iránti igény benyújtásának feltétele a 144/B. §-ban meghatározott panasz előterjesztése. Ezen feltétel teljesülésének hiányához pedig a kérelem érdemi vizsgálat nélküli elutasításának következményét fűzte a régi Bv.tv. 70/A.§ (5) bekezdés c) pontja.

Magának az eljárásnak az volt a menete, hogy a kártalanítás iránti kérelmet a fogva tartás helye szerinti bv. intézetnél kellett benyújtani [rég. Bv. tv. 10/A. § (5) bek.], aki a kérelmet továbbította³⁶ az illetékes bv. bíróhoz elbírálás végett. A bv. bíró pedig amennyiben egyetlen elutasítási ok sem állt fenn és a kérelem alapos volt, az ügydöntő határozatával kártalanítást ítélt meg. Kártalanítás minden egyes, az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények között eltöltött nap után járt, annak egy napra eső összege legalább ezerkettőszáz és legfeljebb ezerhatszáz forint [rég. Bv. tv. 10/A. § (1), (3) bek.]. A bv. bíró az elhelyezési körülményeket összességükben értékeli, és az okozott sérelem mértékének megfelelően határozza meg a kártalanítás napi tételének az összegét, majd ezt követően állapítja meg a kártalanítás összegét a kártalanítás napi tételének és az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények között fogva tartásban töltött időnek a szorzataként [rég. Bv. tv. 70/A. § (4) bek.].

A kifizetésről az Igazságügyi Minisztériumnak kell gondoskodnia [rég. Bv.tv. 10/B.§ (2) bek.]. A megítélt kártalanítási összegből kielégítésnek van helye, egyrészt azzal a bűncselekménnyel összefüggésben megítélt polgári jogi igény, illetve a polgári bíróság által jogerősen megítélt kártérítés vagy sérelemdíj erejéig, amely miatt kiszabott szabadságvesztés végrehajtása tekintetében a kártalanítást megállapítják; másrészt pedig

³⁶ 16/2014. (XII. 19.) IM rendelet 10/C. § (3)-(4) bekezdés 2020. december 31. napjáig hatályban volt szabályai szerint.

a gyermektartásdíj behajtása iránti végrehajtási eljárásban érvényesített követelés erejéig [részletszabályok: régi Bv. tv. 70/B. § (1)-(5) bek.].

IV./2. A dogmatikai szempontból is releváns új szabályok³⁷

2020. december 18. napján kihirdették a börtönsúfoltság miatti kártalanítási eljárással összefüggő visszaélések megszüntetése érdekében szükséges egyes törvények módosításáról szóló 2020. évi CL. törvényt (e fejezet szerint: Mód tv.). A jogalkotó végső előterjesztői indokolásának általános részében találhatjuk meg a változtatások szükségességének okát:

„[...] [a]z elítéltek az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatt gyakran jelentős összegű kártalanításban részesülnek, a szabadságvesztés büntetés kiszabására vezető bűncselekmény áldozatai és hozzátartozóik sérelmei ebből alacsony mértékben nyernek reparálást [...]

Szükségessé vált ezért egy olyan új szabályozás kidolgozása, amely amellet, hogy megfelelő lehetőséget ad az áldozati igények érvényesítésére, biztosítja azt is, hogy a kártalanításként kapott összeg, ha az elítéltnak egyéb kielégítésre köteles kötelezettségei vannak, a megtérülés alapjául szolgálhasson az önkéntes teljesítés elmaradása esetén. Ennek megfelelően a törvényjavaslat célja egyrészt a kártalanításból közvetlenül levonható követelések bővítése a terhelttel szemben fennálló és végrehajtás alatt álló valamennyi magánjogi jogviszonyból eredő tartozás esetében, különös tekintettel a terhelt korábban elkövetett bűncselekményével okozott sértetti igényekre. Másrészt cél az is, hogy a kártalanításból közvetlenül nem levonható, de a végrehajtás számára hozzáférhetővé tehető követelések bevonhatóvá váljanak a kártalanítási eljárásba, így különösen a büntetőeljárással összefüggésben megfizetendő tartozások behajtásának (bűnügyi költség, vagyonek Kobzás, stb.), továbbá bármilyen, az állammal szemben fennálló köztartozás (pl. adótartozás) behajtásának lehetővé tétele. Végül a törvényjavaslat hatékonyabbá kívánja tenni a kártalanítási eljárást is, sok egyéb módosítás mellett ezért bevezeti a kártalanítási eljárás egyszerűsítése

³⁷ A Bv. tv. szerinti kártalanítás új szabályairól lásd még pl.: Nagy Zsuzsanna – Boda Zoltán: Az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatti kártalanítás új szabályai, visszatekintés a panasz jogintézményére. Büntetőjogi Szemle 2020/2., 99-112.

és gyorsítása érdekében a kérelmek egyszerűsített elbírálását a mérlegelést nem igénylő esetekben.”

A Mód tv. egyszerűsítette a kártalanítási folyamatot azzal, hogy megszüntette a kérelem benyújtásának előfeltételeként a panasz kötelező előterjesztésének az előírását. Ennek oka, hogy a jogalkotónak is feltűntek a jogintézménnyel kapcsolatos értelmezési (jogalkalmazási) bonyodalmak.³⁸

A módosítás eredményeként 2021. január 1. napi hatályba lépéssel egy helyre, önálló, külön fejezetbe (III/A. Fejezet) kerültek a kártalanítás intézményére és eljárási rendjére vonatkozó szabályok, amelynek célja és tartalma a korábbi szabályozáshoz képest azonban nem változott.

Újabb lényegi változásnak tekinthető *az egyszerűsített kártalanítási eljárás* bevezetése, amelynek intézményes kereteit és lefolytatását – taxatív meghatározva (Bv.tv. 75/G. §) azokat a feltételeket, amelyek fennállása esetén helye van – a bv. szervezet feladatává teszi azzal a céllal, hogy az érintett gyorsabban juthasson hozzá a kártalanításhoz, ugyanakkor – elkerülendő, hogy a bv. intézetre mérlegelést igénylő többletfeladat háruljon – jelenleg a Bv.tv.-ben meghatározott kártalanítási összeg minimuma (1.200.- Ft/nap) jár ilyen esetben, ellentétben az elhelyezési körülmények teljes vizsgálatát elvégző bírói elbírálással. Az újonnan hatályba lépő szabályok kártalanítási kérelemről való „döntési fórumot” megosztották a bv. intézet és a bv. bíró között, amely megkülönböztetésnek az az alapja, hogy a kártalanítási kérelemről a bv. intézet által összeállított anyag alapján hozható-e érdemi döntés, vagy sem. Amennyiben a sértetti igények felderítését is el kell végezni, akkor mindenképpen bv. bírói eljárást kell lefolytatni (bv. intézet nem végzi el a sértett megkeresését az esetlegesen fennálló polgári jogi igény érvényesítésével kapcsolatban).

A bv. szervezet általi egyszerűsített elbírálásnak nem akadály, ha az élettéren kívül a kérelmező más körülményt is kifogásol. Azonban amiatt, hogy az érintett minél gyorsabb és egyszerűbb eljárásban jusson hozzá a kártalanítás összegéhez, az élettéren kívül más

³⁸ Lásd: a börtönsúfoltság miatti kártalanítási eljárással összefüggő visszaélések megszüntetése érdekében szükséges egyes törvények módosításáról szóló T/13954. számú törvényjavaslat 44.o.

körülményt nem kell vizsgálni [Bv.tv. 75/G. § (1)-(2) bek.], holott a gyakorlat azt mutatja, hogy elenyésző az olyan kérelmek száma, amely kizárólag csak a nem megfelelő mértékű élettér hiányát nevesíti.

Az egyszerűsített eljárásban, a bv. szervezet által hozott határozattal szemben nincs helye jogorvoslatnak, azonban az elítélt vagy a védő a határozat kézbesítését követő nyolc napon belül előterjesztett ilyen irányú kérelmére a bv. intézet az elbíráláshoz szükséges iratokkal együtt köteles a kérelmet a bv. bíróhoz továbbítani, egyúttal külön intézkedés nélkül hatályát veszti a bv. intézet egyszerűsített elbírálásról szóló határozata [Bv.tv. 75/G. § (6)-(7) bek.].

Fentiek alapján az egyszerűsített kártalanítási eljárás hasonlóan *súlytalan* jogintézménnyé válhat, mint a panasz jogintézménye, csak más indokok alapján.

IV./3. Vélemény az új (jelenleg hatályos) szabályokról

Álláspontom szerint a jogalkotó az „ígéretének” – amely szerint átfogó módon fejleszteni kívánja az áldozatok segítségének, igényérvényesítésének jogszabályi feltételeit – nem feltétlenül tett eleget az új szabályozással. Ugyanis a korábban hatályban volt szabályok is előírták, hogy a sértetti érdekek érvényesítése érdekében a bv. bírónak, ha az érdemi elbírálás nem kizárt, a fogva tartás alapjául szolgáló büntetőügy sértetti követelések figyelembevételéről gondoskodnia kell és a bűncselekménnyel okozott kár vagy sérelem megtérülésének körülményei vizsgálatát el kell végeznie, adott esetben rendelkezve a megállapított kártalanítás összegéből a még fennálló követelés erejéig a polgári jogi igény, illetve a bűncselekmény miatt megállapított kártérítés vagy sérelemdíj jogosultja javára történő kifizetésről.

A kifizetésről való rendelkezés – csak úgy, mint a korábbi szabályok szerint – továbbra is több feltételhez kötött, így ahhoz is, hogy a sérelem teljesítésére a megítélés ellenére az elítélt részéről még nem vagy csak részben került sor és ahhoz is, hogy a bíró az elítélt vagy védője ilyen irányú védekezését vizsgálva megállapította, hogy a Ptk. szerinti általános elévülési idő még nem telt el.

Az elévülés vizsgálatával kapcsolatban az új szabályok egyértelműsítik azt, hogy az elévülési idő figyelembevétele kapcsán a bűncselekménnyel okozott károk (nem vagyoni

sérelmek) tekintetében nem feltétlenül az általános ötéves elévülési idő az irányadó. A Ptk. 6:533. § (1) bekezdése értelmében a kártérítésre az elévülés szabályait azzal az eltéréssel kell alkalmazni, hogy bűncselekménnyel okozott kár esetén a követelés öt éven túl sem évül el mindaddig, amíg a bűncselekmény büntethetősége el nem évül. Azonban az továbbra is problémát okozhat a jogalkalmazásban, hogy ha az elítélt elévülésre hivatkozik, akkor szükséges lehet annak vizsgálata is, hogy az elévülési idő megszakadt-e. Erre azonban tárgyaláson megszokott „mélységű” bizonyítást felvenni nem lehetséges az iratok alapján történő elbírálás keretében, holott az előfordulhat, hogy a sértett akár okirattal tudja bizonyítani azt, hogy az elévülés megszakadt.

Ugyanakkor az valóban a sértettek érdekét szolgáló újítás volt, hogy a kártalanítás megítéléséről szóló határozatban nem a kifizetésről, hanem a még fennálló követelése erejéig a kártalanításból történő levonásra való jogosultságát kell megállapítani és ennek már nem feltétele, hogy a követelés behajtása iránt korábban nem indult végrehajtási eljárás.³⁹

Az új szabályozás átvette, ugyanakkor ki is egészítette azt a kielégítési rangsort, amely arra az esetre szól, ha a kártalanításként megítélt összeg nem elégséges valamennyi levonható követelés kielégítésére.

Az új szabályozás egyik további lényegesnek mondható újítása az is, hogy megteremtette annak a lehetőségét, hogy a végrehajtási eljárás hatálya alatt nem álló, a kifizetést megelőzően nem levonható egyéb követelések esetén is mód nyíljon arra, hogy azok esetében is – hasonlóan bármely más, az érintett adóshoz jutó pénzüsszeghez –, az eljáró szervek intézkedhessenek a behajtás iránt. Ennek megfelelően lehetőség nyílik arra is, hogy az adótartozásokon és az adók módjára behajtandó köztartozásokon túl számos büntetőeljárással összefüggésben megfizetendő tartozások, így a pénzbüntetés, bűnügyi költség, rendbírság, vagyonek Kobzás stb. behajtása érdekében intézkedés történhessen [Bv.tv. 75/R.§].

³⁹ Bár ezzel ellentétben a 75/N.§-hoz fűzött végső előterjesztői indokolásban az szerepel, hogy a kifizetésről szóló rendelkezés egyik feltételei közül az egyike továbbra is az, hogy a követelések behajtása iránt végrehajtási eljárás nem indult.

Ez a terület ugyanakkor *az új szabályozás egyik kritikus pontja is, mivel a magyar jog nemzetközi joggal való összhangjának a kétségét is felveti* azzal, hogy az elítéltet terhelő közjogi természetű, államot megillető tartozások kártalanítás összegéből történő kiegyenlítése miatt kétely merülhet fel a hatályos törvény egyezménykonformitását illetően. Az EJEB esetjoga⁴⁰ szerint ugyanis a kártérítésnek mentesnek kell lennie mindenfajta végrehajtás alól, mivel az állam nem lehet egyszerre adós és hitelező is. Erre kellő figyelmet szenteltek a szabályozás kialakítása során, tehát az állammal szemben fennálló követelések ugyan nem válnak közvetlenül levonhatóvá a kártalanításból, azonban a törvény lehetővé teszi, hogy az adóhatóság értesüljön arról, hogy az elítélt számára kártalanítási összeget fizetnek ki, ezt követően pedig már az általános végrehajtási szabályok alapján lehetőség nyílik a behajtásra.⁴¹

A jogalkotó azon ígéretével összefüggésben, hogy az új szabályok hatékonyabban fogják szolgálni a sértettek követeléseinek kielégítést, rá kell világítani arra is, hogy az elmúlt évek statisztikai adatai szerint a bv. intézetek átlagtelítettsége 2016-ban 131%, 2017-ben 129%, 2018-ban 122%, 2019-ben pedig 112% volt⁴², a fogvatartottak száma tendenciózusan nő: a 2018-as 16 303 fős létszám 2022-re 19 347-re emelkedett.⁴³ A helyzet súlyosságát szemlélteti, hogy a 100 % feletti telítettséget csak az embercsempészás bűncselekmény miatt elítéltek reintegrációs őrizetéről szóló 148/2023. (IV. 27.) Korm. rendelet hatálybaléptetésével sikerült elkerülni (2024. június 30-ig 2290 embercsempészet miatt elítélt fogvatartott reintegrációs őrizetét rendelték el⁴⁴).

A T/9241.számú törvényjavaslatban rögzített, a 2.§-hoz fűzött részletes indokolás szerint: „[A] Kormány célja nem a tüneti kezelés, hanem a teljes problémakör megoldása, azaz a büntetésvégrehajtási intézmények *túlzsúfoltságának – a kártalanítás alapvető jogalapjának – megszüntetése.*”

⁴⁰ Pl.: Kartashov v. Russia, 10376/07, 18 March 2014, 12.§

⁴¹ Kóródi Balázs: A börtönzsúfoltsági kártalanítás új szabályai a korábbi jogalkalmazási dilemmák tükrében. Magyar Jog, 2022/2., 100.

⁴² Felek István: A kártalanítás és a feltételes szabadságra bocsátás feltételei a büntetés-végrehajtási bírói gyakorlatban. Forum Sententiarum Curiae, 2020/1., 4.

⁴³ https://www.ksh.hu/stadat_files/iga/hu/iga0007.html (2024-09-20)

⁴⁴ <https://www.parlament.hu/irom42/08758/08758-0001.pdf> (2024-09-20)

Erre tekintettel tehát kijelenthető, hogy a *sértettek igényeinek kielégítésére nem lesz alkalmas* a kártalanítási eljárás abban az esetben, ha a túlzásfoltosság teljes megszűnése esetében nem is fog várhatóan sor kerülni az elítélteknek kártalanítás megállapítására. Továbbá az egyszerűsített elbírálás keretében a bv. intézetek nem is vizsgálják a sértetti követeléseket.

Tehát önmagában az új szabályok a sértetteknek megítélt polgári jogi igények kielégítését érdemben nem fogják előmozdítani. A sértetteknek tehát továbbra is végrehajtási eljárást kell kezdeményezniük az elítéltekkel szemben, amely eljárás sikerességének az esélye az esetek túlnyomó többségében kétséges.

Megjegyzést érdemel, hogy a sértetti igények érvényesítésének előtérbe helyezésére már korábban is történt a jogalkotó részéről kísérlet, erről is megállapíthatjuk azonban, hogy kevés „sikert” hozott. A kártalanítási eljárásnak a bűncselekmények sértettjei kára megtérüléséhez köthető új szabályaival szemben kétségtelenül hatékonyabb⁴⁵ jogvédelem garantálására lehet képes a bűncselekménnyel okozott kár, illetve sérelemdíj megtérítése iránt indított gyorsított perről szóló 2020. évi LXX. törvény, amely eljárásjogi könnyítést kíván biztosítani azon sértettek számára, akiknek ügyében a büntetőeljárás már jogerősen befejeződött és a bűncselekménnyel okozott kár, illetve sérelemdíj megtérítése iránti igényüket polgári jogi igényként a büntetőeljárásban nem érvényesítették, valamint polgári pert sem indítottak ennek érdekében, és követelésük még nem évült el. A gyorsított per⁴⁶ hatékonyságának, mielőbbi lezárhatóságának érdekében a törvény előírta a soron kívüli eljárást, továbbá számos határidőt a Pp.-ben foglaltaktól eltérően határozott meg. Továbbá az igények későbbi végrehajthatóságának elősegítése érdekében biztosítási intézkedés rendelhető el anélkül is, hogy a követelés létrejöttét, mennyiségét és lejártát közokirattal vagy teljes bizonyító erejű magánokirattal igazolták volna. A pertípus bevezetésének egyik további oka az is volt, hogy azon sértett,

⁴⁵ Többen már a törvény megnevezését is kritikával illették polgári anyagi jogi szempontból. Lásd bővebben: Csöndes Mónika: Polgári anyagi jogi szempontú észrevétel 'A bűncselekménnyel okozott kár, illetve sérelemdíj megtérítése iránt indított gyorsított perről' szóló 2020. évi LXX. törvény címéhez és szövegéhez. Corvinus Law Papers, 2021/1., http://unipub.lib.uni-corvinus.hu/6235/1/CLP_202101.pdf (2022-08-24); Pataky Tibor: Néhány gondolat a gyorsított perről szóló törvényről. Kártérítési és Biztosítási Jog, 2020/3. szám, <https://kbj.hu/nehany-gondolat-a-gyorsított-perrol-szolo-torvenyrol/> (2022-08-24)

⁴⁶ Lásd bővebben: Kóródi Balázs: A bűncselekménnyel okozott károk megtérítésének új hatékony módja – A gyorsított per. Mailáth György Tudományos Pályázat, Díjazott dolgozatok, Budapest, OBH, 2021., 6-28.

aki a polgári jogi igényét a börtönzsúfoltsági kártalanítással kapcsolatos eljárásban valamilyen okból nem tudta érvényesíteni, azonban a bűncselekményből eredően kára vagy sérelme keletkezhetett, igényét gyorsított per útján érvényesíthette, amely lehetőségről őt a büntetés-végrehajtási bírónak tájékoztatnia kellett.

IV./4. A jogalkalmazási nehézségek, ellentmondások értékelése és konklúziója

A kártalanítás törvényi szabályaival kapcsolatos anomáliák és gyakorlati bizonytalanságok a jogintézmény bevezetésétől kezdődően jelen voltak lényegében a jogalkalmazásban. Ebben több is tényező is közrejátszott. Az első ilyen említésre méltó tényező magának a jogintézménynek a *jogági elhelyezése* is lehet. Ugyanis a bv. bíró alapvető feladata a perbíróság/ítélőbíróság határozatában foglalt szankció végrehajtása jogi kereteinek meghatározása, illetve annak ítélethozatal utáni módosítása és felülvizsgálata. Ezen feladat ellátása során a bv. bíró a büntetés-végrehajtási kódex mellett a büntető anyagi- és eljárásjogi szabályokat alkalmaz, ezt tekinthetjük a hagyományos büntetés-végrehajtási jogalkalmazói szerepkörnek. Ettől azonban élesen elkülönül a kártalanítási eljárás, amelyben a bv. bíró a büntetőjogi keretektől és szemléletrendszerből kilépni kényszerül (a jogintézmény büntetőjogi karakterjegyeket nélkülöző természete miatt is) annak érdekében, hogy egy alapjogi vonatkozású, polgári jogi kötelezettséghez hasonló igény elbírálásáról tudjon dönteni. Ehhez – vagyis a kártalanítás jogi normáinak értelmezéséhez, a joghézagok kitöltéséhez – pedig a klasszikus büntető anyagi jogi és eljárásjogi princípiumok nem tudnak támpontot adni.

Szintén az egységes joggyakorlat kialakulásának szabhatott gátat és ezzel teret engedhetett az országosan eltérő értelmezések kialakulásának a jogorvoslati rendszer is. Ugyanis a Bv.tv. főszabálya szerint a jogorvoslati fórum (kétségkívül indokolható) sajátossága, hogy az a törvényszékekre bezárt és a rendkívüli jogorvoslati eljárás(ok) – amelyek közül valójában csak a törvényesség érdekében bejelentett jogorvoslatnak van helye – megindítása egészen ritka kivétel.

Meg kell említeni azt is, hogy a jogintézmény bevezetését követő időszakban a bíróságok óriási ügyteherrel küzdöttek és az ebből eredő komoly kihívások talán szintén

magyarázatul szolgálhattak a gyakorlati bizonytalanságokra és jogértelmezési konfliktusokra.

Az új intézetépítések és kapacitásbővítések hatására jelentős mértékben csökkent a túlzsúfoltsági ráta, utóbbi kapcsán pedig a legtöbb hazai bv. intézetben javultak a fizikai-higiéniai körülmények. Ugyanakkor a jogalkalmazási nehézségekkel terhelt és ellentmondásos törvényi szabályozás átfogó reformra szorult, a jogalkotó részéről történő fellépés elkerülhetlenné vált. Ennek indoka a *hatékonyabb jogvédelem* megteremtése, a kiszámítható jogalkalmazás biztosítása, a bűncselekmények áldozatainak hatékonyabb védelme és a korábbi szabályozással kapcsolatosan felmerült aggályos, visszaélészerű joggyakorlás visszaszorítása volt. Ezek közül az új szabályozás eddigi tapasztalatai alapján a legterhesebb jogalkalmazói problémák megoldódtak. Továbbá azt is láthatjuk, hogy a visszaélések megelőzése is hatékonyan megvalósult.

Azonban a jogvédelem és a bűncselekmények áldozatainak hatékonyabb védelme tekintetében a hatályos kompenzációs rendszer kritikákkal illethető.

Az áldozatok védelmével összefüggésben ugyanis látni kell, hogy a túlzsúfoltság teljes megszűnése esetében nem kerül sor az elítélteknek kártalanítás megállapítására, ráadásul az egyszerűsített elbírálás keretében a bv. intézetek nem is vizsgálják a sértetti követeléseket, a sértetti igények kielégítését érdemben nem mozdítják elő az új szabályok (továbbra is végrehajtási eljárást kell kezdeményezni).

Az új rendelkezésekkel ugyanakkor tovább erősödött azon eredeti cél, amely szerint szükséges, hogy a döntés rövid időn belül, objektív alapokon szülessen meg: az egyszerű modell még tovább egyszerűsödött azzal, hogy a könnyű megítélésű, bírói mérlegelést nem igénylő ügyek az intézetparancsnok által is elintézésre nyerhetnek. Az EJEB több ügyben⁴⁷ is leszögezte, hogy a hatékony jogorvoslat fórumának nem feltétlenül kell bírónak lennie és adminisztratív szervek is számításba jöhetnek, ebből kifolyólag pedig a jelenlegi szabályozás látszólag teljesen megfelel a nemzetközi standardoknak is.

⁴⁷ Pl.: *Klass and Others v. Germany*, 6 September 1978, 67.§; *Campeanu v. Romania*, 47848/08, 17 July 2014, 149.§

Azonban már az kifogásolható, hogy a törvény nem teremti meg a lehetőséget a kártalanítási kérelem bv. intézeti elintézésének kontrolljára és esetleges utólagos korrigálására abban az esetben, ha az elítelt (kérelmező) nem indítványozza kérelme bv. bíróhoz történő továbbítását. Emiatt egy esetleges téves döntés vagy egyszerűsített elbírálás már nem orvosolható. Másfelől pedig éppen az egyszerűsített elbírálás árnyoldala a bírói mérlegelés korlátozott mozgásterére, ami miatt a hazai szabályozás az egy főre jutó minimális zárkaterület megléte esetén a fogva tartás egyéb, adott esetben jogsértő körülményeire nem biztosít egyáltalán ellentételezést.⁴⁸

IV./4. a.) A vitás dogmatikai kérdések

1. Az alapvető jogokat sértő elhelyezés miatti sérelmek és a személyiségi jogsértések viszonya

Felmerül, hogy az alapvető jogokat sértő elhelyezés miatti sérelmek milyen viszonyban vannak, vagy beilleszthetők-e a személyiségi jogsértések közé.

A 3254/2019. (X. 30.) AB határozat alapjául szolgáló ügyben a fogvatartott felperesnek korábbi közlekedési balesete miatt implantátumot helyeztek el az egyik combcsontjában, amelyet egy számára előjegyzett időpontban műtéti úton kellett volna eltávolítani. A kereseti kérelemben foglaltak szerint a műtetre nem került sor, annak ellenére, hogy a felperes – állítása szerint – az alapul fekvő per minden alperesénél (bv. intézménynél) jelezte a műtét szükségességét. A felperes ennek megfelelően az I. r. alperessel szemben sérelemdíjat, a II. és III. r. alperessel szemben⁴⁹ személyiségi jogi igényt érvényesített egészséghez való joga megsértése miatt.⁵⁰

⁴⁸ Kóródi (2021) i.m. 102-104. és 108-109. kiegészítve saját szerk.

Ki kell emelni azt is, hogy a kártalanítást csak a zárkára/lakóhelyiségre vonatkozó elhelyezési körülmények alapoznak meg, azaz amelyik nem tartozik ebbe a körbe, az a kártalanítás szempontjából közömbös. (Czenczer Orsolya: Egy janus-arcú jogintézmény a büntetés-végrehajtás árnyékában – avagy szemelvények a kártalanítás büntetés-végrehajtási bírói gyakorlatából. Börtönügyi Szemle 2022/4., 73.)

⁴⁹ A felperes és a II. és III. r. alperesek között a Bv. tv. 7. § (1) bekezdése szerinti büntetés-végrehajtási jogviszony jött létre.

⁵⁰ E tényállás megismerhető: 3254/2019. (X. 30.) ABh. [3].

Az eset számos kérdést felvet a bv. intézményekben a fogva tartás ideje alatt jogsérelmet szenvedő személyek jogérvényesítési lehetőségei, különösen az igénybevehető fórumrendszerek és azok egymással való kapcsolata tekintetében.

A peres ügyben eljáró bíró – az eljárás felfüggesztése mellett – az AB előtt utólagos normakontroll indítvánnyal élt. Álláspontja szerint az egészségügyi ellátás biztosítása – a Bv. tv. 157. § (1) bekezdésére tekintettel – a bv. intézet kötelessége, így a felperes igénye a Bv. tv. 3. § 8. pontja alapján fogvatartási ügynek minősül, vagyis a Bv. tv. 10. § (1) bekezdése szerint a törvényben meghatározott jogorvoslati jog illeti meg; míg a Bv. tv. 10. § (6) bekezdése alapján a fogvatartott az általános szabályok szerint, korlátozás nélkül érvényesítheti jogait, vagy fordulhat a bírósághoz, illetve az állami szervekhez, tehet panaszt vagy közérdekű bejelentést minden olyan ügyben, ami nem minősül büntetés-végrehajtási vagy fogvatartási ügynek. Előzőekből az következik, hogy a fogvatartottak és az elítéltek kizárólag az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatt érvényesíthetnek igényt a bíróságok előtt; míg a Bv. tv. nem teszi lehetővé, hogy felróhatóságtól független szankciót vagy sérelemdíjat érvényesítsenek olyan esetekben, amikor a bv. intézet egyéb módon, például – mint ahogyan az az alapul fekvő ügyben felmerült – az egészségügyi ellátással kapcsolatos kötelezettségei elmulasztásával sérti meg a személyiségi jogaikat.

Kifejtette, hogy a bírósághoz fordulás joga sérül, ha a jogszabály nem teszi lehetővé azt, hogy az elítéltek vagy a fogvatartottak a büntetés-végrehajtási szervek személyiségi jogot sértő intézkedéséből vagy mulasztásából eredő igényeiket bíróság előtt érvényesíthessék. A bírói út hiányában pedig egyes alapvető jogaik védelme nem biztosított. Az indítványozó szerint nincsen olyan alkotmányos érték, amelynek védelme indokolhatná, hogy a jogalkotó éppen a korlátozott jogérvényesítési lehetőségekkel bíró elítéltektől, fogvatartottaktól vonja el a mindenki más számára biztosított jogérvényesítési lehetőséget.

Arra is hivatkozott, hogy a bírói jogértelmezés szerint a Bv. tv. nem különböztette meg a kártérítési igényt a sérelemdíj iránti igénytől, így utóbbi igényt is a Bv. tv. 143. §-ban⁵¹

⁵¹ Bv. tv. 143.§: „(1) Az elítélt kárigényét - kivéve, ha szabadult - annál a bv. szervnél terjesztheti elő, ahol a kár bekövetkezett, [...]”

„(2) Az (1) bekezdés szerinti kártérítés iránti igényt határozattal kell elbírálni, amely ellen az elítélt a közléstől számított harmincnapos jogvesztő határidőn belül, a határozatot hozó bv. szerv székhelye szerint illetékes bíróság előtt, [...] keresetet indíthat.”

meghatározott kártérítési eljárás alá kellett érteni. Álláspontja szerint ennek az volt az oka, hogy a Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény (régi Ptk.) – szemben a jelenleg hatályos Ptk.-val – nem ismerte a sérelemdíj intézményét. A kártalanítás szabályai az indítványozó bíró szerint megkülönböztetik a kártérítés és a sérelemdíj intézményét, „mivel külön említik a két jogintézményt”, ugyanakkor a módosítások nem érintették a Bv. tv. 143. § rendelkezéseit.⁵²

Az indítványozó szerint a módosítás miatt a korábbi értelmezés már nem alkalmazható, a Bv. tv. 10. § (1) bekezdésének szövegéből pedig nem lehet megállapítani, hogy a jogérvényesítési lehetőségek taxatív felsorolását tartalmazza-e, vagy az csak példálózó jellegű. Utóbbi esetben a fogvatartott a személyiségi jogait az általános szabályok alapján érvényesíthetné. Ezzel szemben a büntetés-végrehajtási jogviszony keretében igénybe vehető jogérvényesítési módokat a Bv. tv. 10. §-a tartalmazza, ennek (6) bekezdése pedig a bírósághoz fordulás jogát azokra az esetekre szűkíti, amelyek nem tartoznak az (1) bekezdés hatálya alá, azaz nem minősülnek büntetés-végrehajtási vagy fogvatartási ügynek. Ebből következően szerinte a fogvatartott nem fordulhat bírósághoz az általános szabályok szerint, vagyis személyiségi jogi igényét nem érvényesítheti bírói úton. Így álláspontja szerint a Bv. tv. 10. § (6) bekezdése zárja ki a fogvatartott személyiségi jogainak érvényesítését büntetés-végrehajtási és fogvatartási ügyekben, amely alaptörvény-ellenességet eredményez.⁵³

Mindezek alapján az indítványozó bíró az Alaptörvény 24. cikk (2) bekezdés *b)* pontja alapján a Bv. tv. 10. § (6) bekezdés „[a]z (1) bekezdésen kívüli egyéb jogviszonyokat érintően” szövegrésze alaptörvény-ellenességének megállapítását és megsemmisítését, valamint az alapul fekvő ügyre vonatkozóan alkalmazási tilalom kimondását kezdeményezte.

„(3) Az elítéltet ért kárért a bv. szerv a Polgári Törvénykönyv szabályai szerint felel. [...]”

„(4) A kár bv. szerv általi megtérítése a kárért való felelősséget nem érinti, és a bv. szerv visszkereseti igényét nem gátolja.

(5) Ha az elítélt szabadult, kártérítési igényét a Polgári Törvénykönyv alapján, elévülési időn belül közvetlenül a bv. szerv székhelye szerint illetékes bírósághoz, [...] benyújtott keresettel érvényesítheti.”

⁵² 3254/2019. (X. 30.) ABh. [3]-[7].

⁵³ 3254/2019. (X. 30.) ABh. [8].

Az Alkotmánybíróság 3254/2019. (X. 30.) AB határozatában a kezdeményezést elutasította. Az Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bekezdésével⁵⁴ összefüggésben – korábbi gyakorlatát felelevenítve – többek között a következőket emelte ki⁵⁵.

Ez az alaptörvényi rendelkezés egyrészt magában foglalja a bírósághoz fordulás jogát, másrészt eljárási garanciákat követel meg. A bírósághoz fordulás joga azt a kötelezettséget rója az államra, hogy a polgári jogi, munkajogi jogok és kötelezettségek (jogviták) elbírálására bírói utat biztosítson.⁵⁶ Ez pedig nem egyszerűen azt jelenti, hogy valaki kérelemmel fordulhat a bírósághoz, és ezzel megindíthatja a bírósági eljárást, ha valamely joga vagy kötelezettsége vitássá válik, hanem hogy a jogvitát a bíróság érdemben bírálja el, és arról érdemben, végrehajtható határozatával, végérvényesen döntsön.⁵⁷ Rámutatott arra, hogy önmagában a bírói út igénybevételének formális biztosítása nem elegendő az eljárási garanciák teljesedéséhez, hiszen az alkotmányos szabályban előírt garanciák éppen azt a célt szolgálják, hogy azok megtartásával a bíróság a véglegesség igényével hozhasson érdemi döntést. A tisztességes eljárás alkotmányos követelményrendszerét kielégítő hatékony bírói jogvédelem pedig attól függ, hogy az eljárási szabályok értelmében a bíróság mit vizsgálhat felül.⁵⁸

Hivatkozott korábbi határozatára – 36/2014. (XII. 18.) ABh. – amely szerint a jogalkotó megállapíthat olyan feltételeket, amelyek esetén kizárja annak lehetőségét, hogy a fél vélt vagy valós jogi igényét bírósági úton érvényesítse, a perindítási akadályok szabályozása során azonban a jogalkotónak figyelemmel kell lennie a bírósághoz fordulás jogának érvényesítésére is mint az állam kötelezettségére. A bírósághoz fordulás jogáról végezetül kiemelte ugyanakkor, hogy az nem jelent korlátozhatatlan alanyi jogot a perindításra, azzal, hogy a korlátozás nem érintheti az alapvető jog lényeges tartalmát, a korlátozásra egy másik alapvető jog vagy alkotmányos érték védelméhez feltétlenül szükséges mértékben és az elérni kívánt céllal arányosan kerülhet csak sor.

⁵⁴ Mindenkinek joga van ahhoz, hogy az ellene emelt bármely vádat vagy valamely perben a jogait és kötelezettségeit törvény által felállított, független és pártatlan bíróság tisztességes és nyilvános tárgyaláson, ésszerű határidőn belül bírálja el.

⁵⁵ 3254/2019. (X. 30.) ABh. [16]-[17], [19]-[21]

⁵⁶ 59/1993. (XI. 29.) ABh.; 18/2015. (VI. 15.) ABh.

⁵⁷ 3124/2015. (VII. 9.) ABh.

⁵⁸ lásd: 7/2013. (III. 1.) ABh. [24]; 36/2014. (XII. 18.) ABh. [69].

A Bv. tv. adott ügyben releváns szabályai kapcsán pedig a következőket állapította meg.

A Bv. tv. 10. § (1) bekezdése kifejezetten a büntetés-végrehajtási és fogvatartással kapcsolatos ügyekkel, a büntetés-végrehajtási jogviszonnal kapcsolatos jogérvényesítési lehetőségeket nevesíti; míg a (6) bekezdés az ezeken kívüli egyéb jogviszonyokra, vagyis a büntetés-végrehajtási jogviszonytól különböző jogviszonyra vonatkozóan állapít meg jogérvényesítésre vonatkozó általános szabályt. A (6) bekezdés tehát nem zárja ki a bírósághoz fordulás lehetőségét, éppen ellenkezőleg: az (1) és a (6) bekezdés az ügyek eltérő csoportjára, és különböző jogviszonyokra vonatkozik, és ezek tekintetében határozza meg a jogérvényesítés szabályait.

A Bv. tv. releváns 143. §-a tartalmazza a fogvatartottak kárigényének érvényesítésére vonatkozó rendelkezéseket, hangsúlyozva, hogy a fogvatartottat ért kárért a büntetés-végrehajtási szerv a Ptk. szabályai szerint felel.

Az AB szerint a Bv. tv. kár megtérítésére vonatkozó 143. §-a nem tesz különbséget vagyoni és nem vagyoni kártérítés, vagy sérelemdíj, valamint felróhatóságtól független szankciók között, nem tett a régi Ptk. hatálya alatt, a Ptk. hatályba lépése előtt, sem azt követően – ahogy arra az indítványozó bíró is hivatkozott. A Bv. tv. 143. §-a kizárólag azt mondja ki, hogy a kárigényt a fogvatartott hol terjesztheti elő, arról a büntetés-végrehajtási szerv miként, milyen formában dönt; valamint a (2) bekezdés kifejezetten tartalmazza, hogy a kártérítési igényt határozattal kell elbírálni, amely ellen a fogvatartott a közléstől számított harminc napos jogvesztő határidőn belül, a határozatot hozó büntetés-végrehajtási szerv székhelye szerint illetékes bíróság előtt keresetet indíthat. A bv. szerv határozatának bírósági felülvizsgálata tehát minden esetben biztosított. A (3) bekezdés továbbá kimondja, hogy az elítéltet ért kárért a bv. szerv a Ptk. szabályai szerint felel. Vagyis a Bv. tv. nem tesz különbséget a tekintetben, hogy a fogvatartott milyen jellegű (anyagi javaiban esett kár vagy személyiségi jogi jogsértés miatti) kárigényét érvényesíti, erre nem is hivatott.⁵⁹

Az AB hangsúlyozta, hogy „[...] [A] jogalkotó új, sui generis jogintézményként vezette be a jogsérelemmel arányban álló, hatékony kompenzációt biztosító *kártalanítási eljárást, mely a személyiségi jogsértésektől különböző, külön nevesített, alapvető jogot*

⁵⁹ 3254/2019. (X. 30.) ABh. [25]-[27].

sértő elhelyezési körülmények kompenzálására hivatott. Az alapvető jogot sértő elhelyezési körülmények kártalanítási szabályai nem hozhatók összefüggésbe a kártérítési eljárás szabályaival, ezekre vonatkozóan a jogalkotó eltérő szabályozást alkalmazott.” Azt is elvi élel leszögezte, hogy „[...] [í]gy a sérelemdíj (vagy felróhatóságtól független szankció) érvényesíthetőségének kizártságára nem lehet megalapozottan hivatkozni, az a Bv. tv.-nek sem a támadott rendelkezéséből, sem a kárigény érvényesítésére vonatkozó 143. §-ából nem olvasható ki.”⁶⁰

Ezzel szemben pedig a *rendes polgári bíróságok gyakorlata* azt mutatta, hogy a felperesek elhelyezési körülmények okozta sérelmeit a személyiségi jogsértéshez fűződő jogkövetkezmények keretei között vizsgálták. Bár ez a gyakorlat a fogvatartottak szempontjából kedvezőtlenül alakult, éppen ez vezetett a kártalanítási szabályok bevezetéséhez. Ugyanakkor a gyakorlat később éppen megváltozott a kérelmezők számára kedvező módon, de még mindig a személyiségi jogok értelemezését alkalmazva.

Tehát az Alkotmánybíróság értelmezésével szemben álló talajon áll(t) a polgári bíróságok gyakorlata: a döntések túlnyomó részének érvelése szerint ugyanis már pusztán az előírt hasznos alapterület biztosításának elmaradása objektíve sérti a felperes személyiségi jogait, pontosabban emberi méltóságát, vagyis a zsúfoltság ténye alapot ad a személyiségi jogsértés bíróság általi megállapítására, mint objektív szankcióra.⁶¹ Ez egyezik egyebként az EJEB gyakorlatával is, amely szerint az emberi méltóságot nem tartja tiszteletben a zsúfolt körülmények közötti fogva tartás, és ez kimeríti a tilalmazott embertelen és megalázó bánásmód definícióját is.⁶²

2. A büntetés-végrehajtási intézet előtti kártérítési eljárás

Kérdéses, hogy a fogvatartottnak a személyiségi joga megsértése miatt sérelemdíj megfizetése iránti igénye közvetlenül a bíróság előtt érvényesíthető, vagy meg kell-e előznie a büntetés-végrehajtási intézmény előtti eljárásnak – tehát a Bv. tv. 143. §-át

⁶⁰ 3254/2019. (X. 30.) ABh. [30]-[31].

⁶¹ Lásd: Győri Ítéltábla Pf.I.20.124/2017/3/I.

⁶² Nagy Botond: Az elítéltek vagy egyéb jogcímen fogvatartottak alapvető jogait sértő elhelyezési körülmények miatti sérelemdíj iránti igények joggyakorlata. Debreceni Jogi Műhely, 2021/1-2., 55.

lehet-e a vagyoni kár megtérítése mellett a nem vagyoni sérelmekre is vonatkoztatni, az ott szabályozott kártérítési igény alatt kizárólag vagyoni kárigény érthető-e.

A bv. intézetek a fogva tartás során közhatalmat gyakorolnak, az ennek során elszenvedett sérelmek miatt indított személyiségvédelmi perekben a közhatalom gyakorlásával okozott károkért való felelősség szabályai irányadóak, amelyet akkor lehet megállapítani, ha a kár rendes jogorvoslattal, továbbá közigazgatási perben nem volt elhárítható. Ezért jut jelentőséghez a Bv. tv. 143. §-ában írt, a bv. szerv előtt érvényesítendő kártérítési eljárás. Több bíróság is ennek megfelelően törvényi előfeltételként vizsgálta annak a szabálynak a teljesítését, hogy ha az elítélt szabadult, kártérítési igényét a Ptk. alapján, az elévülési időn belül közvetlenül a bv. szerv székhelye szerint illetékes bírósághoz benyújtott keresettel érvényesítheti.

A Fővárosi Ítéltábla szerint a fogva tartás során elszenvedett személyiségi jogi jogsértés miatti sérelemdíj és egyéb jogkövetkezmények iránti polgári pert szükségképpen meg kell, hogy előzze a fogvatartott kérelmére indult és a bv. szerv által lefolytatott, határozattal elbírált eljárás. Ezt, mint perelőfeltételt nem lehet figyelmen kívül hagyni, még akkor sem, ha az előzetes eljárást elmulasztó felperes a keresetindítás időpontjában már szabadlábon volt, hiszen ez kizárólag a saját mulasztásának következménye, amit magának kell viselnie.⁶³

Ezen álláspont mellett érvelt Czukorné Farsang Judit is, aki szerint a fogvatartott csak az egyéb, fogvatartási ügynek nem minősülő jogviszonyok kapcsán fordulhat közvetlenül a bírósághoz, hiszen a fogvatartottakkal kapcsolatos kártérítési eljárás szabályai a Ptk. 2:52. § (2) bekezdése alapján a fogvatartottak sérelemdíj iránti igényeire is alkalmazandók⁶⁴, mindezekből pedig az a következtetés vonható le, hogy a fogva tartással összefüggő körülmények miatti sérelemdíj iránti kereseti kérelmek kapcsán is meg kell követelni az előzetes eljárás lefolytatását.⁶⁵

⁶³ Fővárosi Ítéltábla 5.Pf.20.225/2020/6.

⁶⁴ Lásd még: ÍH2017. 54.

⁶⁵ Czukorné Farsang Judit: Az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatt érvényesíthető igények. In: Bírósági Döntések Tára 2018/6.

Ezzel ellentétes álláspont alapján – amely ugyanakkor a 3254/2019. (X. 30.) AB határozattal áll szemben – azonban a Bv.tv. 143.§-a nem vonatkozik az immateriális sérelmekre [lásd pl.: BDT2017. 3620.] és a fogvatartott személyiségi jogsértésre alapított sérelemdíj megfizetése iránti igénye közvetlenül a polgári bíróság előtt érvényesíthető.⁶⁶

3. Igényérvényesítési fórumkényszer?

Vitatott, hogy a Bv. tv. szerinti kártalanítás bevezetésére tekintettel terjeszthető-e elő sérelemdíj iránti igény vagy a jogalkotó csupán a párhuzamos igényérvényesítést kívánta lehetetlenné tenni (tehát kizárólag arra az esetre szűkítette-e le az elhelyezési körülmények miatti nem vagyoni kártérítés/sérelemdíj érvényesítésének lehetőségét, ha a fogvatartott úgy döntött, e sérelmei miatt kártalanítást követel), vagyis: abból, hogy a kártalanítás jogalapját a Bv. tv. meghatározza, az következik-e, hogy igényérvényesítési fórum-kényszerről, (egészében) sui generis jogintézményről van szó, s ekként az adott igény elbírálása kizárólagosan büntetés-végrehajtási bírói hatáskörbe tartozhat.

A bv. kártalanítás bevezetése eljárásjogi szempontból is komoly hatást gyakorolt a bv. intézetekkel szembeni, személyiségi jogsértés megállapítása iránt indított polgári perekre.

A „rég” Bv. tv. 10/A. § (4) bekezdéséből és 436. § (10) bekezdéséből (átmeneti rendelkezés) az következett, hogy kártalanítási igénnyel csupán azok a fogvatartottak nem élhettek, akiknek az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülményei 2016. január 1. napja előtt megszűntek és ez a megszűnés nem időszakos jellegű volt. A 2016. október 25-én elfogadott Mód. tv. részben visszaható hatállyal került megalkotásra⁶⁷, amely abban állt, hogy azok, akiknek sérelmezett körülményei 2016 folyamán szűntek meg, választhattak, hogy a polgári peres úton érvényesítenek igényt a számukra sérelmes elhelyezési körülményekből adódó káraik, illetőleg sérelmeik kompenzálására, vagy a büntetőbíróság előtt kártalanítás iránti igénnyel élnek. Akik pedig 2017. január 1-jén vagy azt követően szabadultak, vagy más módon szűntek meg az alapvető jogokat sértő

⁶⁶ Pl. Kúria Pfv.IV.21.654/2015/11.

⁶⁷ Ennek nem volt akadálya a jogalkotásról szóló 2010. évi CXXX. törvény (Jat.) 2. § (2) bekezdése szerint, mivel pozitív (kedvezőbb) lehetőséget teremtett a fogvatartottak számára az igényérvényesítéshez.

elhelyezési körülményeik, kizárólag kártalanítási eljárást kezdeményezhettek, választási lehetőség nélkül.⁶⁸

Ezt támasztotta alá a BDT 2018.3850. is, amelynek alapjául szolgáló ügyben a felperes keresetében annak megállapítását kérte, hogy az alperesek a túlszűfolt elhelyezéssel és hiányos higiéniai feltételekkel megsértették az emberi méltóságát. Kérte továbbá az alperesek eltiltását a jövőre nézve a további jogsértő magatartástól, valamint az I-IV. r. alperes sérelemdíjban való marasztalását. Keresetét a régi Ptk. 76. §-ára és a Ptk. 2:42. §-ára alapította. Tényalapként előadta, hogy fogvatartásának a 2011-2015. közötti időszakában az elhelyezési körülmények sértették az EJEE által garantált alapvető jogait, illetve a Ptk.-ban nevesített személyiségi jogait.

Az elsőfokú bíróság a pert az 1952. évi III. törvény (régii Pp.) 157. § a) pontja alapján, a 130. § (1) bekezdés b) pontjára figyelemmel megszüntette, ugyanis arra a következtetésre jutott, hogy a felperes követelésének érvényesítése más hatóság hatáskörébe tartozik, amely helyett, illetve amellyel párhuzamosan a bíróság nem járhat el.

A Fővárosi Ítéltábla⁶⁹ egyetértett az elsőfokú bírósággal abban, hogy a felperes követelése polgári bíróság előtt nem érvényesíthető és leszögezte, hogy „[...] [A] 2017. január 1-je előtt véglegesen meg nem szűnt, alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatt 2017. január 1-je után kizárólag a Bv. tv. 10/A. § (1) bekezdésében meghatározott igény érvényesíthető, amit a Bv. tv. 70/A. §-ában és 70/B. §-ában foglaltak szerint a büntetés-végrehajtási bíró bírál el. Következésképpen a felperes alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatti követelésének érvényesítése más bíróság, a büntetés-végrehajtási bíró hatáskörébe tartozik.”

A BDT 2018.3850. sz. döntésben közzétett bírói gyakorlat szerint tehát *nem kerülhető meg a bv. bírói eljárás*. A Bv. tv. szerinti kártalanítási eljárás és a személyiségi jogsértés miatti polgári peres eljárás konkurálásának kiindulópontja, hogy a bv. kártalanítás, illetőleg a további kártérítés és sérelemdíj iránti igény jogalapja nem azonos:⁷⁰ a bv. bírói kártalanítás jogalapja a Bv. tv., míg a további kártérítés és sérelemdíj iránti igény

⁶⁸ Kúria által készített emlékeztető az Új Ptk. Jogegységi Csoportok 2018. október 5-ei üléséről, 9. o.

⁶⁹ Fővárosi Ítéltábla 5.Pkf.25.248/2018/3.

⁷⁰ „[...] [A]z alapvető jogot sértő elhelyezési körülmények kártalanítási szabályai nem hozhatók összefüggésbe a kártérítési eljárás szabályaival, ezekre vonatkozóan a jogalkotó eltérő szabályozást alkalmazott. (3254/2019. (X. 30.) ABh. [30])

jogalapja a Ptk. által meghatározott feltételrendszer. Kérdéses tehát, hogy az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülményekre alapozott igényről kizárólag a bv. bíró dönthet-e, avagy megválasztható-e, hogy a bv. bíró vagy a polgári bíróság adjon elégtételt. Abból azonban, hogy a kártalanítás jogalapját is a Bv. tv. határozza meg, az látszik következni, hogy igényérvényesítési fórum-kényszerről, vagyis (egészében) *sui generis* jogintézményről van szó⁷¹, s ekként az adott igény elbírálása kizárólagos bv. bírói hatáskörbe tartozik. Másként fogalmazva, *nem kerülhető meg a bv. bírói eljárás, így nincs törvényes lehetőség közvetlenül a polgári bírósághoz fordulni.*⁷²

A *Debreceni Ítéltábla* azonban ezen jogi állásponttól eltérően úgy foglalt állást⁷³, hogy a jogalkotó a kártalanítás bevezetésével *nem kívánta elvonni vagy korlátozni a fogvatartottak azon jogát, hogy az alapvető jogaikat sértő elhelyezési körülményeikre hivatkozással polgári pert indíthassanak*, ezt a 3295/2018. (X. 1.) AB határozat is alátámaszt. Ezért a fogvatartottak szabadon dönthetnek arról, hogy e sérelmeikre tekintettel – bv. bíró előtt, nemperes eljárásban – kártalanítást kérnek, vagy – polgári bíró előtt, peres eljárásban – sérelemdíjat követelnek.

Ugyanakkor, ha a bv. intézetekben nincsenek túlsúlyosági körülmények, akkor a bv. bírói értelmezés szerint nem vizsgálják az egyéb elhelyezési körülményeket. Ennek ellenére, ha a fogvatartottak mégis úgy érzik, hogy sérelmes helyzetüket „reparálni” kell, akkor is először kártalanítási kérelmet kell előterjeszteniük, ha még tisztában is vannak azzal, hogy nem túlsúlyos körülmények között voltak elhelyezve, mert ezt a „jogorvoslati” lehetőséget ki kell meríteniük (lásd: BDT 2018.3850.). Ez egyértelműen felesleges adminisztratív terhet ró a bv. intézetekre és a bv. ügyekben eljáró bíróságokra. Ha azonban azt az értelmezést vesszük alapul, hogy pénzbeli követelést polgári bíróság előtt nem, csak a bv. bíró előtt lehet támasztani, attól bizonyosan elesnek a kérelmezők, ha nem áll fenn a túlsúlyoság. Mindez ahhoz az aggályos helyzethez vezet, hogy a kérelmezők az *egyéb elhelyezési körülményeik miatti sérelmek okozta személyiségi jogi igényeik (pénzbeli kompenzálásra irányuló) érvényesítésétől teljesen elzártak*, a bírósághoz fordulás joga ezáltal kizárttá válik. Ily módon tehát a fogvatartottak sem a bv.

⁷¹ Kúria Bt.I.1199/2019/5.

⁷² Feleky (2020) i.m. 6.

⁷³ Debreceni Ítéltábla Pf.I.20.569/2019/5.

kártalanítási eljárásban, sem pedig a Pp.-n, illetve Ptk.-n alapuló személyiségi jogok megsértése iránt indított perben érdemi jogorvoslatra nem számíthatnak.

Ez még akkor is így lenne, ha teret engednénk annak a „megengedő” értelmezésnek, hogy ha a fogvatartott kimeríti a kártalanítási eljárás általi jogorvoslati lehetőséget és azt követően személyiségi jogsértésre hivatkozva – akár felróhatóságtól független, objektív szankciók megállapítása mellett – sérelemdíj iránti követelés iránt terjeszthet elő keresetlevelet, akkor pedig azzal kellene szembesülni, hogy valójában a jogsértés közhatalom gyakorlása során merül fel.

Ugyanis, ha a személyiségi jogsértés közhatalom gyakorlása során, a közhatalmat gyakorló szerv részéről történik – és a bv. intézetek ilyenek minősülnek –, azt kell vizsgálni, hogy van-e olyan jogszabály, amely a jogsértőt az adott magatartás tanúsítására feljogosítja, azaz a közhatalmat gyakorló szerv a rá irányadó jogszabályok betartásával, azok keretei között járt-e el, hiszen ez a személyiségi jogsértést eleve kizárja.⁷⁴ Ha a vélelmet az alperes megdönti – azzal, hogy bizonyítja, a jogszabály felhatalmazásának megfelelően járt el –, a személyiségi jogsértés jogkövetkezményei (Ptk. 2:51-52. §) egyáltalán nem alkalmazhatók, azonban ezen bizonyítás sikertelensége esetén, vagyis, ha megállapítható a részéről olyan, rá irányadó szabály megsértése, amely egyben a felperes személyiségi jogának sérelmét okozta, az objektív jogkövetkezmények mellett felmerülhet a sérelemdíj [Ptk. 2:52. § (1) bek.] alkalmazása.

Mivel a sérelemdíj nem tekinthető objektív jogkövetkezménynek, második lépcsőben is sor kerülhet olyan sikeres kimentéses bizonyításra, amelynek alapján a sérelemdíj iránti igényt elutasítják, ez pedig a Ptk. 2:52. § (2) bekezdéséből következik. E törvényhely szerint az a kitétel, hogy „a kártérítési felelősség szabályait kell alkalmazni” azt jelenti, hogy a sérelemdíj fizetés alóli mentesülés feltételeit a jogsértő személyére irányadó felelősségi rendszer alapján kell meghatározni. Mivel a büntetés-végrehajtási intézetek a fogvatartottakkal szemben a fogva tartás során közhatalmat gyakorolnak, az ennek során elszenvedett sérelmek miatt indított személyiségvédelmi perekben a deliktuális,⁷⁵

⁷⁴ vö.: Ptk. 2:42. § (1) bek.

⁷⁵ Szerepet kap tehát a kimentés körében a felróhatóság hiánya is, amit vizsgálni kell.

továbbá a közhatalom gyakorlásával okozott károkért való felelősség szabályai⁷⁶ irányadóak.⁷⁷ A Ptk. 6:548. § (1) bekezdése szerint pedig közigazgatási jogkörben okozott kárért a felelősséget akkor lehet megállapítani, ha a kárt közhatalom gyakorlásával vagy annak elmulasztásával okozták, és a kár rendes jogorvoslással, továbbá közigazgatási perben nem volt elhárítható.

Ezen ponton jut jelentőséghez az 3254/2019. (X. 30.) AB határozatban részletezett, a Bv. tv. 143. §-ában írt, a bv. szerv előtt érvényesítendő kártérítési eljárás.

Ugyanis több bíróság alkalmazta a fogvatartottak vagy volt fogvatartottak sérelemdíj megfizetése iránt indított pereiben is, és mint törvényi előfeltételt vizsgálta azon (5) bekezdés szerinti szabályt, amelynek értelmében, ha az elítélt szabadult, kártérítési igényét a Ptk. alapján, az elévülési időn belül közvetlenül szerv székhelye szerint illetékes bírósághoz benyújtott keresettel érvényesítheti.

Ettől eltérő álláspont szerint ez azonban ilyen szerepet nem kaphat. Bár az új Ptk. a kár fogalmát kizárólag a vagyoni károkra vonatkoztatva használja, a nem vagyoni jellegű hátrányokra, azok kompenzálására új jogintézményként a sérelemdíjat vezette be, a jogalkotó a már idézett bv. szerv előtti eljárásban érvényesítendő kárigény kapcsán pedig nem módosította a Bv. tv.-t. Ennek következtében a 2015. január 1-jétől hatályos Bv. tv. 143. §-át nem lehet az immateriális sérelmekre vonatkoztatni, a sérelemdíj iránti perekben tehát ezek megvalósulása nem követelhető meg, a hivatkozott jogszabályokat kizárólag a fogvatartott által érvényesített vagyoni kárigények esetén alkalmazhatják. Ezt az álláspontot erősíti az is, hogy a Bv. tv. egyéb módosításai kifejezetten használják a sérelemdíj jogintézményének fogalmát ott, ahol azt a jogalkotó szándékoltan kívánta elhelyezni, ahol alkalmazását indokoltnak tartotta.⁷⁸ *Összegezve: a fogvatartott személyiségi jogsértésre alapított sérelemdíj megfizetése iránti igénye közvetlenül a polgári bíróság előtt érvényesíthető a fentebb már részletezett esetkörökön kívül, vagyis, ha az nem tartozik a büntetőbíróság hatáskörébe. Az ezzel ellentétes joggyakorlat a*

⁷⁶ Ptk. 6:519. §, 6:548. § (1) bekezdés.

⁷⁷ Kúria által készített emlékeztető az Új Ptk. Jogegységi Csoportok 2018. október 5-ei üléséről, 12. o.

⁷⁸ Ezzel egyező álláspont: BDT2017.3620.

fogvatartottak, illetve volt fogvatartottak jogérvényesítését szükségtelenül és a jogszabályi rendelkezésekkel ellentétesen korlátozná⁷⁹.

Visszaulva az egyszerűsített kártalanítási eljárás szabályaira, kérdéses lehet az, hogy ha a túlsúlyosság nem állapítható meg, akkor *a kérelmezők miként léphetnek fel az egyéb elhelyezési körülményeik által elszenvedett alapjogséreleikkel szemben*. Ugyanis, ha nem áll fenn a túlsúlyosság, akkor a további körülményeket sem a bv. intézet, sem a bv. bírák nem fogják vizsgálni abból az értelmezésből kifolyólag, hogy azok csak az élettér hiányához kapcsolódóan eshetnek kifogás alá.

Gondolatébresztő jelleggel muszáj megjegyezni (ezzel talán még inkább rá tudok világítani arra, hogy komoly dogmatikai aggályok merülnek fel), hogy *még az is kérdéses, hogy egyáltalán mit tekintünk bv. intézeti elhelyezési körülménynek*. A „rég” Bv.tv. 10/A.§ (1) bekezdésében, valamint a jelenleg hatályban lévő Bv.tv. 75/B.§ (1) bekezdésében írt felsorolás a Kúria joggyakorlat-elemző csoportjának megállapítása szerint ugyanis nem taxatív, a jogalkotó a legjellemzőbb esetköröket nevesítette - a kártalanítás nem felróhatósági alapú jogkövetkezményének lehetőségét a jogalkotó tehát leginkább kizárólag ezekhez a „tényállásokhoz” kapcsolta -, melyeket az EJEB előtti és a magyarországi kártérítési perek tapasztalataira alapított, hozzákapcsolva a szabadságvesztés, az elzárás, az előzetes letartóztatás és a rendbíróság helyébe lépő elzárás végrehajtásának részletes szabályairól 16/2014. (XII. 19.) IM rendelet szabályozott esetköreihez. A gyakorlati tapasztalatok azt mutatják, hogy a kártalanítási eljárásban bírálják el a megfelelő légtér, mozgástér hiánya, az önálló szellőzésű WC hiánya, a tisztálkodáshoz szükséges folyóvíz, fürdő hiánya, az illemhely elkülönítésének hiánya, a nem megfelelő szellőztetés, világítás, fűtés és rovarirtás hiánya miatti igényeket.⁸⁰ A kártalanítási eljárással rendezni célzott sérelem tehát kizárólag az elhelyezési körülményekhez kapcsolódhat, más, pl. az élelmezés minőségével, a fogvatartottakkal való bánásmóddal, az egészségügyi ellátással kapcsolatos sérelmek nem alapozhatnak meg kártalanítási igényt.⁸¹

⁷⁹ Lásd: Kúria Pfv.IV.21.654/2015/11.

⁸⁰ Mindezek biztosításának módját külön jogszabályok rendezik, a 16/2014. (XII. 19.) IM rendelet mellett például a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokának szakutasításai is.

⁸¹ Kúria által készített emlékeztető az Új Ptk. Jogegységi Csoportok 2018. október 5-ei üléséről, 8-9.

A joggyakorlat-elemző csoport véleményével ellentétben ugyanakkor, éppen ezzel az értelmezéssel ellentétes az a kialakult büntetés-végrehajtási gyakorlat, amely a fenti felsorolást taxatívnak értelmezi, és az azokon kívül megjelölt körülményekre történő hivatkozás vizsgálatát teljes mértékig elveti.

Összességében amennyiben a bv. intézet(ek) telítettsége nem éri el a 100%-ot, az alá süllyed, a fogvatartott kérelmezőknek az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülményeik miatt ugyan ki kell meríteniük a Bv. tv. szerinti jogorvoslati formát – amely így felesleges terhet ró a bv. intézetekre és a bv. bírókra –, azonban mivel jogérvényesítési lehetőségeiket nem lehet korlátozni, vélhetően ismételten nagyobb számban polgári bírósághoz fognak fordulni.

4. A többletigények érvényesítése

Amennyiben a kérelmező az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatt megítélt kártalanítást elégtelennek ítéli meg, többletigényét sérelemdíjként lehet-e érvényesíteni? A bv. bírói gyakorlatban kivétel nélkül arra a megállapításra jutottak, hogy kérelmező a bv. bíróság által, már a kártalanítási eljárásban elbírált alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatt igényt érvényesíthet a polgári bíróság előtt, ha a részére megítélt kártalanítási összeg nem megfelelő, nem elegendő.

Ezt támasztják alá a BH2020. 130. szám alatt közzétett döntésben foglaltak mellett a Kúria Büntető Kollégium Joggyakorlat-elemző csoportjának 2020.EL.II.JGY.B.1/23. számú összefoglaló véleményében foglaltak is, amely szerint polgári jogi szempontból *mind az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülményeken kívüli sérelmek miatt, mind pedig amiatt van helye polgári bíróság előtti kártérítési igény érvényesítésének, ha biztosított volt a megfelelő élettér, de ezt meghaladó sérelmeket állít a fogvatartott.* Megjegyezte azonban a joggyakorlat-elemző csoport is, hogy a bv. bírói kártalanítás feltételeit kizárólag a Bv. tv. szabja meg, ebből következően az ezeken túlmutató igényt (pl. egynapi feletti összeg, kártalanítási összeg után kamat, sérelemdíj) támasztó kérelem vonatkozó részében alaptalan, s e részében el kell utasítani, ugyanis az már tisztán polgári jogi értelemben vett kártérítés vagy sérelemdíj, tehát nem kártalanítás. A Bv. tv.-ben alkalmazott „további” kitétel pedig fogalmilag azt is jelenti, hogy a meghaladó igény

kizárólag az előbb lefolytatandó bv. bírói eljárást követően érvényesíthető.⁸² Ezzel ellentétben pl. a Fővárosi Törvényszék 40.P.21.509/2019/14. számú ítéletében közömbösnek tartotta az alperesnek azt az érvelését, hogy a felperes a kártalanítás határidejének elmulasztása miatt kíván követeléséhez személyiségi jogi perben hozzájutni, hiszen a felperesnek elvonhatatlan joga igényének személyiségi jogi perben való érvényesítése, amely perben a bíróság csak azt vizsgálhatja, hogy a jogsérelem és az erre alapított igény megalapozott-e vagy sem. A bíróság szerint a kártalanítás határidejének elmulasztása nem vezethet arra, hogy a felperes a Ptk.-ban szabályozott személyiségi jogának megsértésére alapított igényével ne élhetne, hiszen a határidő elmulasztásához ilyen jellegű jogvesztést a törvény nem fűz. Következtetése szerint a személyiségi jogában megsértett felperest a Ptk. 2:52. § (1) bekezdése alapján illeti meg sérelemdíj.

*A polgári ügyszakosok szerint azonban, ha azt állapítanánk meg, hogy a fél a megítélt kártalanítási összegzen felül az elhelyezési körülményeket sérelmezve érvényesíthet polgári bíróság előtt kártérítési, illetőleg sérelemdíj iránti követelést, akkor ezzel azt erősítenénk: a jogalkotó nem érte el a célját a kártalanítási eljárás bevezetésével és még az EJEB-hez fordulás joga is felvethető. Tehát nem megengedhető a polgári perindítás, még akkor sem, ha a Bv. tv.-ben szereplő elhelyezési körülményeket jelöl meg a felperes, de ezzel másik személyiségi jogának megsértését állítja (kizárólag akkor engedhető meg, ha csak a felróhatóságtól független, objektív szankciókról való döntést szorgalmazza).*⁸³

5. A büntetés-végrehajtási kártalanítás kimerítését követő polgári perindítás

Az a kérdés is felvethető, hogy ha a kérelmező szerint alaptalanul utasította el a bv. bíró a kártalanítási igényét, akkor jogosult-e polgári pert indítani jogainak védelme érdekében. Ugyanis a Kúria egyik ítéletében tett megengedő válasz szerint akár ennek is lehet helye: „[...] [o]lyan többlettényállás esetén, amikor a közhatalom gyakorlásával okozott kár megtérítése iránti igény alapja a jogsértő magatartás miatt a jogszabályi rendelkezésen alapuló igényérvényesítés lehetőségétől való megfosztás, és emiatt az

⁸² Kúria Büntető Kollégium Joggyakorlat-elemző csoport 2020.EL.II.JGY.B.1/23. számú összefoglaló vélemény, 30. o.

⁸³ Kúria által készített emlékeztető az Új Ptk. Jogegységi Csoportok 2018. október 5-ei üléséről, 11. o.

igény érvényesítése elmaradt, lehetőség van a kártérítési perben az előzményi perben előterjeszhető igény – adott perben irányadó szempontok figyelembe vételével való – elbírálására.”⁸⁴

Éppen a fentiekkel hasonló véleményre jutott a Debreceni Ítéltábla is, azonban éppen egy másik, a Be. szerinti kártalanítással összefüggésben. Az ítéltábla szerint ugyanis, ha a bíróság megsérti a Be. 583. §-ának (5) bekezdése alapján fennálló tájékoztatási kötelezettségét, és a Be. 583. §-ának (1) bekezdésével ellentétes, téves tájékoztatást ad a kártalanítás határidejéről, mindez megalapozza a kártérítési felelősségét függetlenül attól, hogy a tájékoztatott személy egyébként tisztában volt-e a jogszabály tartalmával vagy nem. Erre tekintettel követelhető azon kár megtérítése, amely miatt az államtól kártalanítás járna ellenkező esetben: „[N]em foghatott helyt az alperes azon érvelése sem, amely szerint az elsőfokú bíróság nem vizsgálhatta volna, hogy a felperest milyen összegű kártalanítás illette volna meg az igényének határidőben történt érvényesítése esetén.”⁸⁵

6. A büntetőeljárás és a büntetés-végrehajtási kártalanítás kapcsolata

Vitatott kérdés lehet az is, hogy a Be. szerinti kártalanítás önmagában „kizárja -e” a Bv. tv szerinti kártalanítás érvényesítésének lehetőségét, vagy van-e olyan eset, hogy ez felmerülhet.

A BDT2020. 4130. szám alatt közzétett ügy felperese elévült börtönbüntetésből 2014. június 19. és 2014. október 2. között 105 napi szabadságvesztést töltött. Ennek okán módosított keresetében kérte, hogy a bíróság egyetemlegesen kötelezze az alpereseket 305 480 Ft vagyoni kár és 3 000 000 Ft sérelemdíj megfizetésére. A Magyar Állam I. r. alperessel szemben követelése jogalapjaként az 1998-as Be. kártalanításra irányadó rendelkezéseit, a jogerős ítéletet hozó törvényszék II. r. alperessel szemben a Ptk. bírósági jogkörben okozott kár megtérítésére vonatkozó szabályait jelölte meg. Mindkét alperessel szembeni követelése ténybeli alapjaként arra hivatkozott, hogy a törvényszék ítélete

⁸⁴ Kúria Pfv.IV.22.074/2017/4.

⁸⁵ Debreceni Ítéltábla Pf.I.20.253/2020/17.

nyomán elévült büntetést hajtottak végre vele szemben, emiatt 105 napig jogtalanul tartották fogva.

Az elsőfokú bíróság ítéletében kötelezte a II. r. alperest, hogy fizessen meg a felperesnek 751 119 Ft-ot és járulékait. Ezt meghaladóan a keresetet elutasította. Az I. r. alperessel szemben a keresetet alaptalannak találta. Kifejtette, hogy az 1998-as Be. 581. § (1) bekezdése határozza meg, hogy a terheltet milyen esetekben illeti meg kártalanítás, ám a perbeli eset az itt szabályozott okok hiányában nem alapozta meg a felperes követelését. A II. r. alperessel szemben előterjesztett kártérítési követelés kapcsán kifejtette, hogy annak jogszabályi alapja az 1959-es Ptk. 339. § (1) bekezdése, illetve a 349. § (1) és (3) bekezdése. A nem vagyoni kár tekintetében rámutatott, hogy a felperes 105 napos fogva tartása alatt sérült az 1959-es Ptk. 76. §-ában írt személyes szabadsághoz fűződő személyiségi joga, amely a nem vagyoni kár követelését megalapozza. Megjegyezte, hogy a Bv. tv. 10/A. § (4) bekezdése szerint a fogvatartottaknak a megfelelő elhelyezéssel kapcsolatos alapjogait sértő körülmények miatt legfeljebb napi 1600 Ft összegű kártalanítás jár. Rámutatott arra, hogy ez ugyan a perbelitől eltérő jogintézmény, ám az összecszerűség körében a köztudomású börtönhátrányok értékelése kapcsán kiinduló pontként figyelembe vehető.

Ezzel az állásponttal azonban *a Debreceni Ítéltábla nem értett egyet, rögzítette, hogy csak a jogszerűen elítélt és szabadságvesztés-büntetését töltő személyt illeti meg kártalanítás abban az esetben, ha fogva tartása során az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények által előidézett sérelem éri, ebből kifolyólag pedig a jogszerűtlenül kiszabott büntetés letöltése miatt nem érvényesíthető nem vagyoni kárigény.*

Fentiekből azt a következtetést vonhatjuk le, hogy mivel a Be. szerinti kártalanítás alapja a szabadságelvonás alaptalansága (jogszerűtlensége), és ha a sérelmet szenvedett ezen, a Be. szerinti kártalanítási jogcímen érvényesít igényt, akkor *ez már gyakorlatilag önmagában kizárja azt, hogy az ilyen szabadságelvonás alapvető jogait sértő körülmények közötti végrehajtása miatt a Bv. tv. alapján lépjen fel kártalanítási igénnyel*, hiszen utóbbi – ahogy az a fenti határozatban is ki van fejtve – csakis jogszerűen fogvatartottak esetében értelmezhető és vehető igénybe.

Értelemszerűen a fenti kizártság nyilván nem érvényesül abban az esetben, amikor letartóztatás végrehajtása kapcsán elszenvedett sérelmek okán lép fel valaki alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatti kártalanítási igénnyel. Hiszen ilyenkor még jogerős ítélet folytán nem állapítható meg a kényszerintézkedés jogszerűtlensége. Aggályos lehet azonban, ha az fordul elő, hogy későbbi ítélet alapján kiderül, hogy a terhelt szabadságát alaptalanul korlátozták a kényszerintézkedés végrehajtásával. Mivel ezzel az is nyilvánvalóvá válik, hogy mint jogszerűtlenül fogvatartott személy nem lett volna jogosult Bv. tv. szerinti kártalanításra.

Hasonló kérdésként merül fel az is, hogy hogyan kell értékelni azt, amikor jogerős ítélet alapján végrehajtották már a szabadságvesztést, vagy az elzárást az elítélten, de a bíróság rendkívüli jogorvoslat folytán a terheltet jogerősen felmentette és a végrehajtástól a felmentő ítélet megszületéséig az elítélt előterjesztette a Bv. tv. szerinti kártalanítási igényt és azt megítélték részére.

Ezekben az esetekben – vagyis akkor, amikor utóbb derül ki, hogy a szabadság korlátozására alaptalanul került sor és a fogva tartás így nem volt jogszerű – vajon az állam akár (jogalap nélküli gazdagodásra hivatkozással) visszatérítési igénnyel léphet-e fel a volt fogvatartottal szemben annak okán, hogy utóbb beigazolódott az, hogy nem illette volna meg a volt fogvatartottat a Bv. tv. szerinti kártalanítás, mivel jogszerűtlen okból került sor a fogva tartására? Vagy a fenti határozatból csak az következik, hogy a felmentő ítélet megszületése után nem léphet fel valaki a Bv. tv. alapján, hiszen akkor már valóban megállapítást nyert az, hogy jogszerűtlenül kiszabott joghátrány végrehajtására került sor? Ez azonban azt a további kérdést is maga után vonja, hogy *a jogszerűtlennek minősülő fogva tartás alatt elszenvedett alapvető jogokat sértő elhelyezés miatti sérelme(ke)t milyen eljárás keretében lehet kompenzálni. Vajon ilyenkor a bírói gyakorlat hogyan értelmezi az igényérvényesítési fórumkényszert, illetve ilyenkor megengedi-e a közvetlenül polgár bíróság előtti fellépést?*

Ebben a megvilágításban már különösen aggályos lenne akként értelmezni a Bv. tv. kártalanítási szabályait, hogy azok igényérvényesítési fórumkényszert jelentenek, hiszen fenti határozat alapján a jogszerűtlen fogva tartás során biztosított alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények által előidézett sérelem miatt nem is lehet a Bv. tv. szerinti

kártalanítást igényelni. De a *BDT2018. 3850. számú döntésből levezetve ezt a jogorvoslati lehetőséget a polgári peres eljárás előtt mégis ki kellene meríteni. Ez így azonban már valóban teljesen feleslegesnek tűnik* és számomra az az álláspont válik védhetővé, hogy *lehet közvetlenül polgári bírósághoz is fordulni a Bv. tv.-ben nevesített elhelyezési körülményeket sérelmezve.*

IV./4. b.) A kártalanítási igények dogmatikai ellentmondásai, az újra szabályozás szükségessége

A büntető- és a polgári eljárásjog között merev határvonal húzódik, a két jogterület között alig van kapcsolódási pont. Az egyik ilyen az alaptalanul alkalmazott szabadságkorlátozásért járó kártalanítás, ahol az összefüggés nyilvánvaló: egy büntetőeljárás jogintézmény alkalmazásával, amellyel a szabadságot alaptalanul korlátozták, illetve elvonták, kár keletkezik a terhelt oldalán. Az igény alapját még a büntetőeljárás keretei között kell keresnünk, annak érvényesítése már a polgári eljárásjogra tartozik. Hasonló kétarcúság figyelhető meg Bv. tv. szerinti, a fogvatartottak alapvető jogait sértő elhelyezési körülmények miatti kártalanítási eljárás kapcsán. Fontos leszögezni azonban azt lényeges különbséget, hogy a Be. szerinti kártalanítási eljárással szemben a Bv. tv. szerinti kártalanítási eljárás nem polgári peres eljárásra tartozó igény. Ennek ellenére a bv. kódex – egy kissé homályosnak tűnő – utalást alkalmaz a 75/B.§ (4) bekezdésében: bizonyos igények polgári perben érvényesíthetők.⁸⁶

Az egyes igények elhatárolása, illetve annak eldöntése, hogy mikor van helye polgári pernek, és mikor kell az igényt a Bv. tv. szerinti eljárásrendben érvényesíteni, komoly dogmatikai akadályokba ütközik. Ennek kapcsán már rögtön arra érdemes felhívni a figyelmet, hogy ugyan mind a Be., mind a *Bv. tv. szerinti jogintézmény a kártalanítás elnevezést használja, utóbbi kapcsán ez álláspontom szerint nem helytálló.* Az elhatároláshoz annak tisztázása szükségeltetik, hogy a kár jogellenes magatartás eredményeként következik-e be vagy az jogszabály engedélye folytán jogszerű magatartás eredménye-e.

⁸⁶ Balázs Péter: Kétarcú eljárások – polgári eljárásjogi kérdések a büntetőeljáráshoz kapcsolódó kártalanítási igények érvényesítésével összefüggésben. *Jogelméleti Szemle*, 2022/1. szám, 2.

Előbbi, a Be. szerinti kártalanítás valóban annak, és nem kártérítésnek tekinthető. Annak ellenére, hogy az Alaptörvény IV. cikk (4) bekezdése akként rendelkezik, hogy akinek szabadságát alaptalanul vagy törvénytelenül korlátozták, *kárának megtérítésére* jogosult, és nem a kártalanítás kifejezést használja, nem jogellenesen alkalmazott szabadáskorlátozásról beszélünk – nem véletlenül „alaptalanul” szót használ a büntetőeljárás kódex – és ebből arra következtethetünk, hogy ez a jogintézmény valóban a kártalanításhoz áll közel.⁸⁷

A kártalanítás-kártérítés dogmatikai kérdés Bv. tv. szerinti kártalanítással összefüggő felvetésénél azonban *valójában nem kártalanításról van szó*⁸⁸, mivel a kár nem a – valóban jogszerű – fogva tartásból fakad, illetve következik be, hanem abból kifolyólag, hogy a fogvatartottat/elítéltet alapvető jogokat sértő körülmények között helyezik el, utóbbi pedig már egy jogellenes magatartás. Emiatt pedig *dogmatikailag kártérítésről, mint speciális felelősségről beszélhetünk.*

Az előzőeken túlmenően már az igényérvényesítési lehetőségek *hatékonyságával* hozható összefüggésbe az, hogy a fogvatartottak Bv. tv. szerinti kártalanítása kapcsán a jogalkotó alapvetően polgári anyagi- és eljárásjogi kérdéseket a bv. kódex szabályai között helyezett el úgy, hogy azok nem felelnek meg a polgári jogi dogmatikának és fogalmaknak. A Bv. tv. polgári peres eljárásra utaló szabálya [Bv. tv. 75.§ (4) bek.] amellet, hogy dogmatikailag pontatlan, a jogkereső állampolgárok és a jogalkalmazók számára is nehezen értelmezhető. A fogvatartott alapvető jogait sértő elhelyezési körülményeinek polgári (anyagi) jogi vetületei miatt nem egyértelmű annak elhatárolása, hogy a Bv. tv.-ben szabályozott kártalanítási eljárás mellett lehet-e helye polgári peres eljárásnak. Az elhatárolás legnagyobb nehézségét talán az adja, hogy már önmagában problematikus az, hogy a Bv. tv. 75/B.§ (1) bekezdésének szövegéből nem lehet megállapítani, hogy a jogérvényesítési lehetőségek taxatív felsorolását tartalmazza-e, vagy az csak példálózó jellegű. Vagyis már az sem világos, hogy mely igények tartoznak a Bv. tv. III/A. fejezete szerinti kártalanítási eljárás tárgyi hatálya alá. Jómagam úgy

⁸⁷ Ezzel ellentétben Lábady Tamás szerint igazából kártérítésről beszélhetünk a Be. szerinti kártalanítás kapcsán, ugyanis az dogmatikailag egy felelősségi tényállást takar. Lábady egyúttal a korábbi Alkotmány (1949. évi XX. törvény) 55.§ (3) bekezdésére utal, amely kifejezetten kártérítésről rendelkezik. (Lásd bővebben: Lábady Tamás: Felelősség a szerződésen kívül okozott károkért és a biztosítási szerződés az új Polgári Törvénykönyvben. Polgári Jogi Kodifikáció, 2001/4-5., 40-53.)

⁸⁸ Lásd ezzel egyezően: Balázs (2022) i.m. 4.

vélem, hogy a Bv. tv. 75/B.§ (1) bekezdése szerinti felsorolás nem kimerítő jellegű, hanem példálózó (csupán a leggyakoribb eseteket említi), azonban a bírósági gyakorlat szerint taxatív felsorolásról beszélhetünk, csak a felsorolt esetek alapoznak meg kártalanítási igényt.

Ebből következett a polgári bíróságok azon gyakorlata is, amely szerint, amennyiben a felperes a Bv. tv. 75/B. § (1) bekezdése alá tartozó igényt kíván polgári perben érvényesíteni, úgy a keresetlevelet vissza kell utasítani a Pp. 176.§ (1) bekezdés b) pontja szerint azon oknál fogva, hogy ezen igények a Bv. tv. szerinti kártalanítási eljárásra tartoznak, ekként arra a polgári bíróságnak nincs hatásköre.⁸⁹ Felvetődhet, hogy akkor lehet helye a polgári perindításnak (megkerülve ezzel a Bv. tv. szerinti kártalanítási eljárást, polgári perben érvényesítve igényét), amennyiben a felperes nem a Bv. tv. 75/B. § (1) bekezdését jelöli meg jogcímként – azaz érvényesíteni kívánt jogként –, hanem valamely személyiségi jog megsértését állítja. Ebben a körben azonban szintén elutasító álláspontra helyezkedett a joggyakorlat, amely szerint, ha a felperes által hivatkozott sérelmek többsége a Bv. tv. 75/B. §-a alá tartozó esetek körébe sorolandó, úgy nem annak van jelentősége, hogy a felperes milyen személyiségi jogának megsértését állítja, hanem annak, hogy azokat milyen tényekre alapozza, azaz – ahogyan a Bv. tv. fogalmaz – az igénye a Bv. tv. 75/B. § (1) bekezdésben meghatározott jogcímen alapul-e. A „Bv. tv. 75/B. § (1) bekezdésben meghatározott jogcímen” kifejezés alatt pedig nem pusztán a Bv. tv. rendelkezésein alapuló kártalanítás, kártérítés, sérelemdíj értendő, hanem valamennyi, a kínzás, a kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód tilalmába ütköző elhelyezési körülmények által előidézett sérelem ide tartozik.⁹⁰ Ráadásul még abban az esetben is, ha a felperes a Bv. tv. 75/B. § (1) bekezdésében meghatározott sérelmek mellett olyan igényt is előterjeszt, amely egyébként nem tartozik az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények közé, a keresetlevelet akkor is vissza kell utasítani (teljes egészében, vagyis nincs helye részleges visszautasításnak), ha a visszautasítási ok a keresetlevélnek csak valamely részét érinti.

⁸⁹ Lásd: BDT 2018.3850.

⁹⁰ Kúria által készített emlékeztető az Új Ptk. Jogegységi Csoportok 2018. október 5-ei üléséről, 11. o.

Fenti megközelítés alapján azonban már pontatlan a Bv. tv. 75/B.§ (4) bekezdése szerinti megfogalmazás, az úgy lenne helyes, hogy *„a Bv. tv. 75/B. § (1) bekezdésben meghatározott sérelmen alapuló kártalanításon túl további kártérítésnek vagy sérelemdíjnak helye nincs, de az elítélt jogosult ezen sérelmeken kívüli, egyéb igényét polgári bíróság előtt érvényesíteni.”*

A jelenleg hatályos, Bv. tv. szerinti kártalanítási eljárás szabályozásának kritikája a jogdogmatikai ellentmondásban és a normaszöveg fentiek szerinti pontatlanságában adható meg. Utóbbi pontatlanságok az eltérő büntetés-végrehajtási és polgári ügyszakos bírói jogértelmezési vitához vezettek. Összességében tehát ha az érvényesíteni kívánt igény az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülményekkel összefüggésben áll, úgy a fentebb kifejtettek szerint kizárólag a személyiségi jogok megsértése miatti objektív szankciók érvényesítése iránt lehetséges kereset előterjesztése, emellett a felróhatóságtól független szankciók mellett sérelemdíj iránti igénnyel történő fellépésre azonban nincs mód. Az általános szabályok szerinti polgári peres eljárásnak csak akkor van helye, ha az igény az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülményekkel nem áll összefüggésben. Ilyen esetben azonban figyelemmel kell a Bv. tv. 143. § (1)-(2) bekezdéseiből fakadóan arra, hogy a fogva lévő elítélt a büntetés-végrehajtási intézettel szembeni kárigényét nem érvényesítheti közvetlenül bíróság előtt: azt annál a büntetés-végrehajtási szervnél kell előterjesztenie, ahol a kár bekövetkezett. Ezen határozattal szemben az elítélt a közléstől számított harmincnapos jogvesztő határidőn belül fordulhat bírósághoz. Egyedül a személyiségi jogok (amelyek tehát nem a kínzás, a kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód tilalmába ütköző elhelyezési körülmények által előidézett sérelemhez kötődnek) megsértésből adódó sérelemdíj iránti igény esetében van lehetőség közvetlenül bírósághoz fordulni, és nem kell a pert megelőznie a büntetés-végrehajtási intézmény előtti eljárásnak.⁹¹

Következtetésem szerint érdemes lenne az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények okozta sérelmek miatti igényérvényesítési lehetőség *polgári peres eljárás* keretei közé történő „visszaterelése”. Ehhez azonban olyan jogszabályi környezet kialakítása (lenne) szükséges, amely fentiek szerinti dogmatikai ellentmondásokat nem szül. Utalni kell arra

⁹¹ BDT 2017.3620.

példaként, hogy az EJEB nem kívánja meg egy önálló, formalizált eljárás bevezetését a fogvatartottak kompenzálása érdekében, hanem „megelégszik” a személyiségi jogok megsértésén alapuló polgári jogi kereset előterjesztésének lehetőségével.⁹² Kétségtelen, hogy azon (polgári) bírósági gyakorlatra tekintettel mondta ki azt az EJEB, hogy a kártérítés nem tekinthető az EJEE 13. cikkének megfelelő hatékony jogorvoslati lehetőségnek, amely szerint a büntetés-végrehajtási intézeteket objektív befogadási kötelezettség terheli, ezért felróhatóságuk hiányában a túlsúfoltságból, illetve más sérelmes elhelyezési körülményből fakadó kárigény az intézetekkel szemben nem érvényesíthető.⁹³

Azonban már a kártalanítási eljárás hatálybalépése előtt a Kúria 2016. január 27. napján meghozott Pfv.IV.21.344/2015/6. számú ítéletében kimondta, hogy a befogadási kötelezettség fennállta nem zárja ki a bv. intézet magatartásának felróhatóságát. A 2016. február 24. napján kelt Pfv.IV.21.654/2015/11. számú határozatában pedig rögzítette, hogy amennyiben a büntetés-végrehajtási intézet a vonatkozó IM rendeletben meghatározott, a fogva tartás során irányadó kötelezettségét nem teljesíti, azzal felróható magatartást tanúsít, az önálló jogalanyisággal rendelkező bv. intézet a fogvatartottat az intézetben ért sérelmek miatt kártérítési felelősséggel tartozik. Ezt erősítette ezen ítéleteket követően a Pécsi Ítéltábla Pf.VI.20.023/2016/4. számú határozata is, amely szerint az EJEB ítéletei nyomán megváltozott a hazai bírói gyakorlat a büntetés-végrehajtási intézetekben tapasztalható túlsúfoltság, illetve a kimentés megítélése körében. A gyakorlat elítéltek/fogvatartottak számára kedvező alakulására⁹⁴ figyelemmel már úgy gondolom, hogy helytelenül döntött a jogalkotó azáltal, hogy a kompenzációs lehetőséget – ráadásul dogmatikai szempontból is hibásan – önálló bv. kódexben szabályozott eljárás keretében teremtette meg.

Amennyiben a kártalanítási rendszer jelenlegi formájában – amely túlsúfoltság hiányában gyakorlatilag ellehetetleníti az egyéb elhelyezési körülmények okozta sérelmekkel szembeni fellépést – fennmarad, az akár ahhoz is vezethet, hogy a korábban

⁹² Például a *Latak kontra Lengyelország* ügyben az EJEB hatékonynak minősítette a polgári jogi kárigényt, mint jogorvoslati eszközt.

⁹³ Lásd: BDT2011. 2404., BDT2013. 2969.

⁹⁴ Lásd még: Kúria Pfv.III.21.075/2020/7.

A kérdéskör azonban olybá tűnik, hogy továbbra sem maradt nyugvóponton. Ezt fémjelzi, hogy az említett határozatok meghozatala óta eltelt időben ismét született olyan ítélet, amely a befogadási kötelezettség ellenére a felróhatóság hiányát állapította meg (lásd: Fővárosi Ítéltábla 5.Pf.20.062/2020/5.).

hatékonyak minősített jogorvoslati lehetőség ellenére a *potenciális kérelmezők nem vesztik el az áldozat státuszt* és sikerrel érvényesíthetik igényüket újból az EJEB előtt.⁹⁵ Az EJEB ugyan kimondta, hogy a fogvatartottak kötelesek a hatékonyak minősített jogorvoslati lehetőségeket kimeríteni, mielőtt a strasbourgi bírósághoz fordulnának, ugyanakkor fenntartotta azt a lehetőséget, hogy a jogorvoslati eszközök nem megfelelő működése esetén álláspontját megváltoztathatja, és a zsúfoltságra hivatkozó fogvatartotti kérelmek ismételt érdemi vizsgálatába bocsátkozhat.⁹⁶ Ennek okán úgy vélem, hogy hazánk a Bv. tv. szerinti kártalanítási eljárással *nem a megfelelő szabályozási megoldást választotta* a Varga és mások kontra Magyarország ügy végkimenetelét követően.⁹⁷ A jelenlegi szabályozás már önmagában az előbb említett azon okból nem teszi hatékonyá az igényérvényesítés lehetőségét, hogy fennáll annak lehetősége, hogy az egyéb elhelyezési körülményekből fakadó sérelmek kompenzálása ellehetetlenül. Ez a körülmény mondhatni már önmagában szükségtelenné teszi a hatékonyság szempontjából annak előfordulási, gyakorisági mutatókra alapított vizsgálatát, hogy hány Bv.tv. szerinti kártalanítási kérelem alapján milyen összegben, milyen határidőben került sor kifizetésekre.

Emiatt is szükséges lehet a *Bv. tv. szerinti kártalanítási eljárási szabályok felülvizsgálata* azzal a szabályozási céllal (fő jogpolitikai törekvéssel), hogy egy olyan rendszert dolgozzanak ki, amelyben *egyszerű, gyors és hatékony, de polgári peres úton*, polgári ügyekre szakosodott bírók előtt érvényesíthetőek a kínzás, a kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód tilalmába ütköző elhelyezési körülmények által előidézett sérelmek miatti igények. Hangsúlyozandó az is, hogy a korábban kifejtettek szerint olyan ellentmondásokat tartalmaznak a jelenleg hatályban lévő jogszabályok, amelyek a hatékony alkalmazásukat is gátolják, ezért szükséges, hogy valamilyen megoldást találjon a jogalkotó arra, hogy a pontatlanságokat kiküszöbölje.

Ehhez olyan, (a kérelmező igényérvényesítőknek) kevesebb teherrel járó polgári peres jogérvényesítési mód bevezetése lehet indokolt, amely a Pp. általános perrendjétől eltérő,

⁹⁵ Lásd: Rasinski kontra Lengyelország, 42969/18, 27-28. pont.

⁹⁶ Domján kontra Magyarország, 5433/17, 35. és 38. pont.

⁹⁷ Ezzel ellentétes véleményt lásd bővebben: Bagossy Mária: A kínzás és az embertelen, megalázó bánásmód tilalma a büntetőjogban, különös tekintettel a Magyarország által vállalt nemzetközi kötelezettségekre. PhD értekezés. DE MG ÁJDI, Debrecen, 2021.

az EJEB által elvárt hatékony – sérelemdíj iránti – igényérvényesítést lehetővé tevő *alternatív gyorsított perútvonalat* kínál. A hatékonyságot az biztosíthatná, ha ezen különleges pertípusban maguk az eljárási szabályok biztosítanának bizonyos kedvezményeket a jogérvényesítő félnek. A külön eljárásrend kialakításának indokai között a keresettel érvényesített igény méltánylást érdemlő jellege is említhető. A létrehozandó különleges pertípus számos tekintetben eltérhetne az eljárás gyorsításának igényével a Pp. perrendjétől azzal, hogy a speciális rendelkezések kevésbé formalizált keretek között, fokozottan inkább az írásbeliségre építve tehetik lehetővé a törvényben privilegizált igények sommás eldöntését. A jogérvényesítést megkönnyítő eljárásjogi szabályok kapcsán érdemes lenne például a felperesek számára kedvező illetékességi, költségkedvezményi rendelkezések beépítése mellett biztosítani azt is, hogy a jogi képviselet ne legyen kötelező. Az igényérvényesítés hatékonyságával szorosan összefüggően az eljárást gyorsító perjogi rendelkezések közé is több specialitás is beépíthető. A soron kívüli eljárás és a bíróság általános intézkedési kötelezettsége szerinti és egyéb (pl. ellenkérelem előterjesztésére nyitva álló) határidők lerövidítésén túl szükségesnek tűnne kimondani azt is, hogy a perben előterjesztett kereset más keresettel ne legyen összekapcsolható. A gyorsítás kapcsán felvethető még a Pp. általános perrendje szerinti perfelvételi és érdemi tárgyalási szak szerinti elkülönítés kizárása is akár azzal a perjogi rendelkezéssel együtt is, hogy legyen lehetőség a jogvita tárgyaláson kívüli, érdemi lezárására is, ha – csakúgy, mint a jelenlegi Bv. tv. szerinti kártalanítási eljárásban – az okirati bizonyításon kívül egyéb bizonyítást nem kell lefolytatni. A hatékonysághoz köthetően egyébként is szükséges lehet a bizonyítás egyszerűsítése úgy, hogy a perbeli bizonyítást szükségszerűen szűkebb terjedelművé kellene tenni úgy, hogy a jogszabály megteremtené a lehetőségét a statikus anyagi bizonyítás előtérbe kerülésével a tárgyalás nélküli bizonyítást. A bizonyítás egyszerűsítését az szolgálná leginkább, ha a felperes a perben (mint a jelenlegi Bv. tv. szerint) előre meghatározott, kötött kártérítési összeget érvényesíthetne, hiszen ezzel önmagában a kár nagyságára törvényi vélelem állna fenn, az bizonyított lenne. Ezzel ugyan a bírói diszkréció jelentős korlátok közé szorulna a sérelemdíj összegének meghatározása során, ezt azonban szerintem az EJEB nem róná fel a hazai jogalkotónak, hiszen ezt a Bv. tv. szerinti kártalanítási szabályok miatt sem tette meg.

A dogmatikai ellentmondások elkerülése érdekében szükségesnek tartanám rögzíteni, hogy – a lehetséges túlsúlyoltságon túl – pontosan melyek azok az egyéb elhelyezési körülmények, amelyekre lehetne hivatkozni a különleges pertípusban. Ehhez társítva már a gyakorlatnak kellene érvényesítenie a sérelemdíj egyik leglényegesebb, a hátrány bizonyításának mellőzésével kapcsolatos szabályát (amely kétségkívül egyben a legtöbb különböző jogértelmezést is generálta). A Ptk. 2:52. § (2) bekezdése a hátrány bizonyításának eljárásjogi kötelezettsége alól mentesíti a felperest, megdönthető vélelmet állítva fel a személyiségi jogsértés miatti hátrány bekövetkezésére. A Bv. tv. jelenlegi „kártalanítás jár” megfogalmazása helyett bevezethető álláspontom szerint a „sérelemdíj jár” fordulattal, az ellenbizonyítást kizárva a sérelemdíj összegének konkrét -tól -ig meghatározásával, valamint a bizonyítási szabályok leegyszerűsítésével az, hogy a jogsértés megállapításának automatikus következménye legyen a sérelemdíj alkalmazása.⁹⁸ Ezzel egyebekben kiküszöbölhető az is, hogy általában a személyiségben okozott hátrányok bekövetkezése és mértéke az esetek egy részében bizonyíthatatlan, bár köztudomású, ezért nem követelhető meg a bizonyítása. Ugyanakkor azért is mutatkozik szükségtelennek a bizonyítás felvétele, mert a bekövetkezett hátrány nem mutat eltérést a hasonló jogsértések esetén általában és általánosságokban bekövetkezett és ekként köztudomásúvá vált hátrányokhoz képest.⁹⁹ A korábbi polgári peres eljárások gyakorlata is azt mutatta, hogy a bíróságok általános élettapasztalat alapján köztudomású tényként, megállapíthatónak látta immateriális sérelem bekövetkezését, a bv. intézeti elhelyezési körülmények kapcsán a felperesek által hivatkozott többlethátrányokat a köztudomás-doktrína alkalmazásával elfogadhatónak látta.

Úgy gondolom, hogy az előzőekben kifejtettek szerinti különleges eljárás kiállná az EJEB tesztjét is, tekintve, hogy a kimentő bizonyítás sikere gyakorlatilag kizárható, a jogsértés objektív körülményeiből következő nem vagyoni hátrányok mérlegelése előre meghatározott, valamint a felperes mentesülhet a gyakran méltatlan bizonyítás alól. E mellett a bv. intézet által történő egyszerűsített elbírálás kivezetése akár nem is feltétlenül

⁹⁸ A PJD2016. 14. szerint a felperest nem terheli a hátrány bizonyítása, azonban a jogosult az őt ért nem vagyoni sérelemért követelheti sérelemdíjat, ezért a jogsértés megállapításának nem automatikus következménye a sérelemdíj alkalmazása. (Kúria Pfv.IV.21.764/2015/4.)

⁹⁹ Lásd: Kúria Pfv.III.21.174/2019/4.

szükséges, az általam írt újra szabályozás arra az esetre is lehetne irányadó, ha az érintett ügy ítélné meg, hogy a bv. intézeti elbírálás eredménye számára nem orvosolta a sérelmét.

Fontosnak tartom megjegyezni, hogy az igény jogalapja kétségtelenül anyagi jogi szabály lenne, ezért különös figyelmet kell fordítani az alkalmazandó jogszabály dogmatikailag is helyes meghatározására. Szükséges elkerülni, hogy két külön jogszabály eltérő rendelkezése miatti normakollízió álljon fenn. Ennek okán az alkalmazandó jogszabály meghatározásához példaként szolgálhat a gyorsított perről szóló 2020. évi LXX. törvény (Gyptv.). Tehát az általam felvázolt külön pertípushoz is indokolt egy külön jogszabály megalkotása, amely utalna arra, hogy a különös jogszabály szerinti különleges eljárási szabályok mellett általános szabályként a Pp.-t kellene alkalmazni. Minden olyan kérdésben, amelyet az új „kódex” nem szabályozna, ott a polgári perrendtartás szabályait kellene alkalmazni. Ebben a külön törvényben lehetne – ahogy jelenleg a Bv. tv. teszi – az anyagi jogi rendelkezéseket is beépíteni, amelyek egyértelművé teszik, hogy pontosan mely, a kínzás, a kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód tilalmába ütköző elhelyezési körülmények által előidézett sérelemhez kötődő sérelemdíj iránti igény esetében van lehetőség közvetlenül bírósághoz a különleges pertípusban.

Összességében egy fenti, új különleges per hatálybaléptetésével is megvalósíthatóak azok a kitűzött szabályozási célok, amelyek mentén a Bv. tv. szerinti kártalanítási eljárás született korábban. Egyúttal az embertelen vagy megalázó bánásmód következtében megvalósuló személyiségi jogok megsértése miatt benyújtott kártérítés iránti polgári jogi keresetek megfelelhetnek a hatékony jogorvoslati lehetőség feltételeinek, amely alapján lenne ésszerű lehetőség a pernyertességre és egyáltalán magára jogorvoslatra. A polgári eljárásjogi szabályozást alapvetően az indokolhatja, hogy ugyan a magánjogi felelősséget keletkeztető magatartásnak (az alapvető jogokat sértő körülmények között történő elhelyezése a fogvatartottnak) alapvetően büntetés-végrehajtási vetülete van, mégis polgári jogi jogkövetkezményt von maga után. A felelősségjogi joghatáson túl alapvetően eljárásjogi aspektusból és a dogmatikai megközelítésből vizsgálva is a polgári peres igényérvényesítés lehet alkalmasabb (hatékonyabb) a speciális kárfelelősségi alakkal összefüggésben. Ahogy már fentebb is említettem, *tévesnek tartom a fogva tartás során történő elhelyezésből eredő sérelmek és a jogszerű károkozással okozott károk ellentételezésére hivatott kártalanítás összekapcsolását. Ugyanis helyesen a polgári jogi*

deliktuális felelősséget megalapozó jogellenes károkozásról beszélhetünk (a normasértő emberi magatartás jogellenesnek minősítést vált ki), amelynek következménye a kártérítés kell, hogy legyen. A fentiek szerint felvázolt új pertípus nem választható, hanem kötelező perlési út kellene, hogy legyen, igényérvényesítési fórumkényszert szülve, egyúttal ezen privilegizált igényeket magasabb szintű bíróságra (törvényszékre) koncentrálni. Hozzá kell tenni, hogy a felperesek számára nyújtandó kedvezmények miatt a felpereseknek nem is állna érdekében az új igényérvényesítési lehetőségtől eltérő, általános perrendi szabályok szerinti perútvonal választása.

Az előzőeken túlmutató, a szabadságkorlátozással köztudomásúlag együtt járó további sérelmek¹⁰⁰ (elhelyezésből adódó pszichés megterhelés, a családtól elszakítás, a hozzátartozókkal való kapcsolattartás korlátozottsága, a munkahelyen és a lakókörnyezetben a letartóztatás hírének elterjedése és ezzel összefüggésben a társadalmi értékítélet kedvezőtlenebbé válása, valamint a szabadulást követő életvitelben, munkavégzésben elszenvedett sérelmek, stb.) miatti fellépés továbbra is az általános személyiségi jogi perek szerint lehet fellépni. Erre vonatkozóan egy hasonlóan, azonban már dogmatikailag helyes megfogalmazású, az eltérő jogcímre utaló szabályt lenne célszerű elhelyezni az új jogszabályban.

¹⁰⁰ Az állandó ítélkezési gyakorlat szerint a szabadságelvonás önmagában is megalapozza a nem vagyoni kárpótlás (sérelemdíj) iránti igényt. Köztudomású tényként kezelt, hogy a személyi szabadság hosszabb tartamú korlátozása, továbbá a börtönviszonyok pszichikai és fizikai hatásai egyaránt megterhelőek és általában károsak. Ezen sérelmek a szabadulást követő életben is hátrányként jelentkeznek. A szabadságelvonás jelentős időtartama az átlagosnál magasabb összegű kártalanítást alapoz meg. Ezeket a köztudomású tényeket a bíróság bizonyítás nélkül figyelembe veszi. (Lásd: BH2002. 186., BH1998. 82., BDT2015. 3282., BDT2001. 371., BDT2001. 372., BDT2009. 2100.)

V. AZ ÉSSZERŰ IDŰN BELÜLI BÍRÓSÁGI ELJÁRÁSHOZ VALÓ JOG MEGSÉRTÉSE ELLENI HATÉKONY JOGORVOSLAT

Darák Péter, a Kúria volt elnökének szavai nehezen megkérdőjelezhetőek: „[A] bírósági szervezet kárfelelőssége az igazságszolgáltatás jogállami működésének kiemelkedő biztosítója. Az ítélkező bíró személyes (fegyelmi, büntetőjogi, kártérítési) felelősségre vonhatósága mellett a bíróság, mint szervezet polgári jogi felelőssége az okozott kárért a jogállamiság egyik zárókövének tekinthető: alkalmazására azokban a rendkívüli esetekben kerülhet sor, amikor a közhatalommal felruházott bíróság a jog érvényesítése helyett jogot sért, és jogsértő eljárásával – jogorvoslati eljárásban sem orvosolható – kárt okoz az állampolgárnak. [...] [A]z állampolgárok oldaláról nézve a kártérítés elmaradása aláássa a bíróságokba vetett bizalmat. A közbizalom elvesztése pedig könnyen vezethet az egyéni, így szükségképpen önkényes igazságszolgáltatás térnyeréséhez az igazságszolgáltatás bírósági monopóliumával szemben.”¹⁰¹

A tisztességes eljáráshoz való jog¹⁰² nem pusztán egy alapvető emberi jog, hanem az eljárás olyan minősége, amelyet annak egésze és körülményei figyelembevételével lehet csak megítélni.¹⁰³ Ezt a minőséget garantálják a különböző részletszabályok, melyek exemplifikatív felsorolását számos nemzetközi egyezményben megtalálhatjuk. Ilyen részletszabály az ésszerű időn belüli tárgyaláshoz való jog, melyet ugyan az emberi jogok univerzális védelme szempontjából mérföldkőnek tekinthető Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata még nem tartalmazott, azonban az ezt követő dokumentumok¹⁰⁴

¹⁰¹ <https://kuria-birosag.hu/hu/sajto/dr-darak-peter-mutatta-be-borbas-beatrix-biroi-hatalom-karfelelossege-cimmel-megjelent> (2021-07-14)

¹⁰² A tisztességes eljáráshoz való jog EJEK általi értelmezéséről lásd: Békés Ádám: A tisztességes eljáráshoz való jog érvényesülése Magyarországon a strasbourgi bíróság esetjoga alapján, Állam- és jogtudomány, 2017/4., 80-91.; Karsai Dániel: Magyar ügyek Strasbourgban 2000-2004 között. Acta Humana, 2005/3., 25-29.; Nagy Anita: A tisztességes eljáráshoz való jog az Emberi Jogok Európai Bírósága Magyarországgal kapcsolatos gyakorlatában, különös tekintettel az ésszerű határidő követelményére. Debreceni Jogi Műhely, 2011/3., 1-9.; Orosz Árpád: A magyarországi polgári perek az Emberi Jogok Európai bírósága előtt. Acta Humana, 2007/4., 3-24.; Weller Mónika – Teplán Attila: Magyar ügyek Strasbourgban. Acta Humana, 2000/41-42., 95-121.

¹⁰³ 6/1998. (III. 11.) ABh., II/5. pont.

¹⁰⁴ Pl. a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya 14. cikke 3. pontjának c) alpontja szerint: "[a]z ellene emelt vád elbírálásakor mindenkinek teljes és egyenlő joga van legalább a következő biztosítékokra: [...] indokolatlan késedelem nélkül tárgyalják az ügyét."

Az EU Alapjogi Chartája 47. cikke rögzíti az ésszerű időn belüli tárgyaláshoz való jogot, míg a 41. cikk az Unió intézményei felé fogalmazza meg elvárásaként az ésszerű időn belül történő ügyintézését.

már a független és pártatlan bírósághoz való jog vagy éppen a nyilvános tárgyaláshoz való jog mellett említik.¹⁰⁵

Az Országgyűlés 2021. június 15. napján fogadta el a polgári peres eljárás elhúzódsával kapcsolatos vagyoni elégtétel érvényesítéséről szóló 2021. évi XCIV. törvényt (*Pevtv.*), amely 2022. január 1. napján lép hatályba. Indokolt lehet elejétől kezdve feleleveníteni azt a jogalkotási és jogalkalmazási gyakorlatot (folyamatot), amelynek végeredménye lett a jogszabály megszületése. Ennek mentén teszek kísérletet arra, hogy szemléltessem, az EJEB ésszerű időn belüli eljáráshoz való joggal összefüggő gyakorlata hogyan jelent/jelenik meg a hazai jogrendszerben.

Az igazságszolgáltatás szervezetrendszere számos megkülönböztető ismérv mentén, de leginkább alkotmányos jogállásából fakadóan kitüntetett figyelemre számíthat. Érzékeny maga a téma is, amikor arról beszélünk, hogy a bíróságok rendeltetésükkel ellentétes módon jogellenes magatartást tanúsítanak és felróhatóan kárt okoznak. A jogállamiság és jogbiztonság szempontjai mellett számba kell venni a bírói hatalmi ág autonómiáját és alkotmányos jogállását, továbbá az ítélező bíró függetlenségét¹⁰⁶, valamint a kárfelelősségi premisszák terén mutatkozó elméleti bizonytalanságokat is. Mindezen nehezítő körülményekből kifolyólag pedig akár a reparáció megvalósulása is veszélybe kerülhet, hiszen az immateriális károk érvényesítése körében megkerülhetetlen a preventív funkció is.¹⁰⁷

Az ésszerű időn belüli eljáráshoz való jog megsértése miatti felelősség kérdésköre mindezidáig eltérő véleményeket szült nem csak a jogalkotás szintjén, hanem a hazai

¹⁰⁵ Bagossy Mária: A hatályon kívül helyezés megváltozott szabályai. Jogorvoslat a hatályon kívül helyező végzés ellen. Mailáth György Tudományos Pályázat – Díjazott dolgozatok, Budapest, OBH, 2019., 247.

¹⁰⁶ Ravasz László szerint a bírói egyéni függetlenség és a tisztességes eljáráshoz való jog szerepének és egymáshoz való viszonyának feltárása nélkül nem érhető meg az, hogy milyen feltételek szükségesek ahhoz, hogy jogállami igazságszolgáltatási rendszerről beszélhessünk. (Ravasz László: Bírói függetlenség és a tisztességes eljáráshoz való jog. Debreceni Jogi Műhely, 2015/ 3-4., 58.) Egyebekben markáns véleményt fogalmazott meg, amely szerint egy bíró soha nem hivatkozhat a bírói függetlenségre akkor, ha az ítélezése során megsérti az ügyfél tisztességes eljáráshoz való jogát és „[...] [a] bíró anyagi és fegyelmi felelősségének a megállapítása nem mellőzhető ebben az esetben.” Szerinte ugyanis *a bírói függetlenség ott fejeződik be, ahol a tisztességes eljáráshoz való jog megsértése elkezdődik.* (Ravasz (2015) i.m. 62., 79.)

¹⁰⁷ Borbás Beatrix (2011a): Fejezetek a bírósági kárfelelősség köréből a magyar és az európai szabályozás tükrében – különös tekintettel a tisztességes eljárás követelményére. Doktori értekezés. PTE-ÁJK DI, Pécs, 2011, 5.

jogalkalmazásban is. Mindez talán annak is köszönhető, hogy a közhatalom gyakorlása miatt viselt magánjogi felelősség kérdése elkerülhetlenné teszi, hogy a közjog és a magánjog dogmatikai megközelítései együttesen jelenjenek meg.¹⁰⁸

V./1. Az alapjog kiemelt szerepéről és a megsértése miatti közhatalmi kárfelelősségről

Kiindulópontként kell rögzíteni – elméleti előkérdés megfogalmazásaként is – a kárfelelősség kapcsán az alapjog és a személyiségi jogok sérelmével kapcsolatos igényérvényesítés „problémáját”.

Az alapvetően magánjogi vonatkozású kárfelelősség témája a közhatalmat illetően nem dolgozható fel közjogi (azon belül pedig elsősorban alkotmányjogi) elemek szerepeltetése nélkül, hiszen a közhatalmi berendezkedés, a hatalom alkotmányos korlátai szükségszerűen alkotmányossági területekre vezetnek el.¹⁰⁹ Ennek oka, hogy a közhatalom cselekményei – bár érvényes rájuk a jogellenes károkozás tilalmának követelménye – nem magánjogi jogszabályok megengedett határai között zajlanak, hanem közjogi jogszabályok által meghatározott feladat- és hatáskörökön nyugszanak.¹¹⁰

Mindenesetre az állam alapjogvédelmi kötelezettsége elkerülhetlenné teszi a közhatalom magánjogi felelősségre vonhatóságának biztosítását, ezáltal az ilyen mechanizmus szükségszerűen a közhatalom kontrollját látja el.¹¹¹ A bírói döntéshez való jog tulajdonképpen két eltérő igazságszolgáltatási csatornát takar: az egyik a formális¹¹²

¹⁰⁸ Varga Zs. András: Ombudsman, ügyész, magánjogi felelősség. Alternatív közigazgatási kontroll Magyarországon. Budapest, Pázmány Press., 2012, 217.

¹⁰⁹ Borbás Beatrix: Néhány gondolat a közhatalmi kárfelelősségről. In.: Borbás Beatrix (szerk.): Immunitási tünetek a közhatalmi kárfelelősség körében. Budapest, Dialóg Campus K., 2018., 58.

¹¹⁰ F. Rozsnyai Krisztina – Istenes Attila: Gondolatok a közigazgatási jogkörben okozott kár megtérítése iránti igény érvényesítésének új lehetőségeiről. Jogtudományi Közlöny, 2017/12., 562.

Borbás Beatrix is a közhatalom gyakorlásáért viselt kárfelelősséget a közjog és a magánjog keresztmetszetében vizsgálja, amikor a károkozás jogellenességének kérdését és összefüggését a felróhatósággal részletesen elemzi. (Borbás Beatrix (2011b): A közhatalom kárfelelősségéről a felelősségi premisszák szemszögéből – különös tekintettel a felróhatósági kritériumra. Jogtudományi Közlöny, 2011/4., 232-242.)

¹¹¹ Varga Zs. András: Az ügyészségi jogkörben okozott kárért viselendő felelősség. Módszertani és dogmatikai sajátosságok. In.: Borbás Beatrix (szerk.): Immunitási tünetek a közhatalmi kárfelelősség körében. Budapest, Dialóg Campus K., 2018., 165.

¹¹² Erről lásd bővebben: Hilarie Barnett: Constitutional & Administrative Law. 7th ed. London – New York, Routledge–Cavendish, 2009., 65-67.; Paul Craig: Administrative Law. 6th ed. London, Sweet & Maxwell,

vagy eljárási jogorvoslathoz való jog, másfelől az a *lehetőség*, hogy az érintett egy új, rendszerint magánjogi *eljárást kezdeményezzen egy szabálytalan közjogi döntés következményeinek érdemi orvoslása miatt*. Utóbbi - az anyagi jogvédelem - nem érinti tehát a szóban forgó hibás döntés érvényességét, ugyanakkor alkalmas arra, hogy a bekövetkezett károkat vagy erkölcsi hátrányokat kiküszöbölje. A bírói döntéshez való jognak ez a kettős természete azzal jár, hogy a jelentősége is kettős: önmagában is alapvető jogként jelenik meg, egyszersmind más alapvető jogok fontos biztosítója is.¹¹³ A közhatalom-gyakorlók elszámoltathatóságának sok összetevője és módja vitatható elméleti és gyakorlati szempontból egyaránt, de ezek a viták előbb-utóbb mindig a kártérítésre vonatkozó szabályokhoz vezetnek el bennünket.¹¹⁴

Az észszerű időn belüli eljáráshoz való jog determinálása az alkotmányos jogrend alapköve¹¹⁵, egyrészt a vonatkozó rendelkezések normatív szabályozásával, a formális garanciák kategorikus kodifikálásával, másrészt az azok hatékony érvényesülését elősegítő intézkedések érvényesítésével.¹¹⁶ A bírósági eljárások vonatkozásában egy több összetevős, komplex, dinamikus rendszer jelenik meg¹¹⁷, ahol az alapvető összetevők nagy vonalakban a jogszabályi keretek, a szervezeti formák és jellegzetességek, az infrastrukturális háttér, valamint az eljáró bírák személyi attribútumai.¹¹⁸

A tisztességes eljáráson belül az észszerű időn belüliség követelménye az igazságszolgáltatás valamennyi ágában, így a polgári (és a büntető) ítélezéssel összefüggésben is ténylegesen érvényesítendő alapjogot kell, hogy jelentsen akként, hogy

2008.; Roger Errera: Dicey and French Administrative Law. A Missed Encounter? Public Law, No. 695. 1985., 695-707.; Martina Künnecke: Tradition and Change in Administrative Law. Berlin – Heidelberg – New York, Springer, 2007, 1-137.; Mahendra P. Singh: German Administrative Law in Common Law Perspective. Berlin – Heidelberg – New York, Springer, 2001., 119-242.

¹¹³ Varga Zs. (2018) i.m. 165.

¹¹⁴ Varga Zs. (2018) i.m. 181.; Tom Cornford: Towards a Public Law of Tort. Hampshire, Ashgate, 2008., 236.; Carol Harlow: European Governance and Accountability. In.: Nicholas Bamforth – Peter Leyland (eds.): Public Law in a Multi-Layered Constitution. Oxford–Portland, Hart, 2003., 94.; Paul Craig – Adam Tomkins: The Executive and Public Law. Power and Accountability in Comparative Perspective. Oxford, Oxford University Press, 2006., 7.

¹¹⁵ Kiss Daisy: A fair eljárás. In.: Papp Zsuzsanna (szerk.): A magyar polgári eljárásjog a kilencvenes években és az EU jogharmonizáció. Budapest, Eötvös K., 2003., 136.

¹¹⁶ Rainer Lilla: Az észszerű időn belüli befejezés követelménye a polgári perben. PhD értekezés (műhelyvitára készített változat). KRE ÁJ DI, Budapest, 2021., 8.

¹¹⁷ Silke Baumanns: Der Beschleunigungsgrundsatz im Strafverfahren. Die Verfahrenüberlange und ihre Rechtsfolgen. Baden-Baden, 2011., 39.

¹¹⁸ Rainer (2021) i.m. 9.

egyértelmű, a jogi szabályozásban is megjelenő érvényesíthető igény is, valamint a gyakorlatban is „kikényszeríthető” vagy „ellentételezhető” kötelezettség legyen.¹¹⁹

A polgári perek esetében a végrehajthatatlanság idővel egyre növekvő esélyének veszélye emeli ki a tisztességes eljárás összetevői közül a perek ésszerűtlenül hosszadalmas időtartamát a további elemek sorából.¹²⁰ Gáspárdy László szemléletesen fogalmazta meg az ésszerű időn belülségből eredő előnyöket, amikor azt írta, hogy „[...] [h]a értéknek fogadjuk el a pertartam rövidegét, minthogy felismertük kedvező politikai hatását, mert csökkenti a pereskedés által kiváltott káros lélektani és vagyoni hátrányokat, öregbíti az állam tekintélyét, szabad bírósági kapacitást szabadít fel a többi per gyorsabb elintézése számára, s megnöveli az igazság kiderülésének esélyét a perben, [...]”¹²¹ Fontos az is, hogy az eljárások rövidege kevés garanciát nyújt az anyagi jog uralmának tökéletesebb megvalósulására,¹²² a megalapozott ítélkezési tevékenységet nem segíti a gyorsaságot előtérbe helyező eljárás, ezzel szemben erre alkalmas lehet az ésszerű időm belüli döntéshozatal.

Az ésszerű időn belüli eljáráshoz való jog azonban alapvető joggá, alapjoggá, vagyis valódi jogi kategóriává akkor válik, ha az állam elismeri, és érvényesülését biztosítja többek között azzal, hogy bíróság előtt kikényszeríthetővé teszi:¹²³ az állam feladata az alapjogok megfelelő törvényi szabályozása, jogi és intézményi garanciák kiépítése is.¹²⁴

¹¹⁹ Az Alkotmánybíróság az Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bekezdésével többek között a következőket emelte ki: magában foglalja a bírósághoz fordulás jogát, másrészt eljárási garanciákat követel meg. A bírósághoz fordulás joga azt a kötelezettséget rója az államra, hogy a polgári jogi, munkajogi jogok és kötelezettségek (jogviták) elbírálására bírói utat biztosítson. Rámutatott arra, hogy önmagában a *bírói út igénybevételének formális biztosítása sem elegendő* az eljárási garanciák teljesedéséhez, hiszen az alkotmányos szabályban előírt garanciák éppen azt a célt szolgálják, hogy azok megtartásával a bíróság a véglegesség igényével hozhasson érdemi döntést. (3254/2019. (X. 30.) ABh. [16]-[17], [19]-[21]; 7/2013. (III. 1.) ABh. [24]; 36/2014. (XII. 18.) ABh. [69])

¹²⁰ Borbás (2011a) i.m. 259.

¹²¹ Gáspárdy László: Két perjogi reform, a pertartam rövidítés eltérő útjai. Jogtudományi Közlöny, 1983/11., 706.

¹²² Gáspárdy László: Az idő-tényező elmélete és alapvető összefüggései a polgári eljárásjog dogmatikájában. MTA Gazdaság- és Jogtudományi Osztályának Közleményei, 15. kötet, 1981., 383.

¹²³ Somody Bernadette – Szabó Máté Dániel – Szigeti Tamás – Vissy Beatrix: Alapjogi igények, alapjogi szabályok: az alapjogi ítélkezés egy koncepciója. In.: Somody Bernadette (szerk.): Alapjogi bírászkodás – alapjogok az ítélkezésben. Budapest, l’Harmattan K., 2013., 30.

¹²⁴ Baj Eszter: Az alapjogok közvetlen alkalmazhatósága bírósági eljárásokban. KRE-DIt – a KRE-DOK online tudományos folyóirata, 2020/2.

<http://www.kre-dit.hu/tanulmányok/baj-eszter-az-alapjogok-kozvetlen-alkalmazhatosaga-birosagi-eljarasokban/> (2021-07-14)

Téglási András szerint „[a]z alapjogok elsődleges célja, rendeltetése ugyanis az, hogy korlátok közé szorítsák a közhatalmat, vagyis röviden: az államhatalom korlátozása.”¹²⁵ Az alapjogvédelem intézményrendszerének kötelező minimumát pedig a bírói jogérvényesítés jelenti, ami tehát nem mellőzhető a fórumrendszerből. A bírói alapjogvédelem azt jelenti, hogy „alkotmányosan garantált független jogállású szervek, formalizált, garanciákkal övezett eljárásban, jogilag kötelező, kikényszeríthető döntési jogkör birtokában” biztosítják az alapjogok érvényesülését.¹²⁶ Fontos tehát kiemelni, hogy a nem bírói típusú védelmét biztosító intézmények annak ellenére nem válthatják ki, és nem is helyettesíthetik a bírói jogvédelmet, hogy az Alaptörvény – szemben a korábbi Alkotmány 70/K. §-ával – már nem tartalmaz kifejezett rendelkezést az alapjogok bírói úton történő kikényszerítéséről: a bírói út igénybevételének lehetősége úgy jelenik meg az Alaptörvény XXVIII. cikkében, mint a szükségességi-arányossági alapjogi teszt által korlátozható jogosultság,¹²⁷ rögzítve az alkotmánykonform értelmezést a bírói alapjogvédelemben¹²⁸.

Az alapjog érvényesülésével kapcsolatban azonban más-más vélemények vannak annak kapcsán, hogy a polgári jog által kínált lehetőségek az igényérvényesítést hogyan teszik lehetővé.

Jakab András és Vincze Attila álláspontja szerint az alapjog érvényesülése hatékonyabbá tehető úgy is, ha a rendes bíróságok a polgári jog által kínált lehetőségekkel élnek, és az értelmezést engedő általános fogalmakat az alkotmány szellemében értelmezik.¹²⁹

Somody és szerzőtársai szerint nem valamennyi alapjog jelenik meg jogosultságként a szakjogági bíráskodásban, szükséges az alapjogok objektív és szubjektív funkcióinak elkülönítése, ugyanis az alapjogok differenciálatlan megközelítése a jogalkalmazásban

Az Alaptörvény I. cikk (1) bek. szerint az ember veleszületett, sérthetetlen jogait tiszteletben kell tartani. Ebből az általános tiszteletben tartási kötelezettségből következik az állam objektív intézményvédelmi kötelezettsége. (Bedő Renáta (2018a): A rendes bíróságok alapjogi bíráskodása magánjogi viszonyokban. Jogi tanulmányok, 2018/1., 75.)

¹²⁵ Téglási András: A magánjog alapjogiasítása – kritikák és veszélyek. Jogelméleti Szemle, 2020/2., 164.

¹²⁶ Somody Bernadette: Az Alapjogok védelme: bíráskodás, és ami azon túl van. In.: Trócsányi László (szerk.): Dikaiosz logosz. Tanulmányok Kovács István emlékére. Pólay Egon Alapítvány, Szeged, 2012., 116.

¹²⁷ Bedő Renáta (2018b): Az alapjogok érvényesülése magánviszonyokban Magyarországon – fókuszban a fórumrendszer. Fundamentum, 2018/1., 58.

¹²⁸ Jakab András: A bírói jogértelmezés az Alaptörvény tükrében. Jogesetek Magyarázata, 2011/4., 86.

¹²⁹ Lásd bővebben: Jakab András – Vince Attila: Alapjogok érvényesíthetősége a bíróságokon. In.: Jakab András (szerk.): Az Alkotmány kommentárja II., Budapest, Századvég K., 2009., 2666-2684.

rendszerszinten vezetne helytelen szakjogági ítélkezéshöz. Véleményük szerint azokban az esetekben, amikor az alapjogi szabályok csak szakjogági értelmező elvekként jelenhetnének meg, az alapjogi szabályok közvetlen alkalmazása torzítaná a magánjogi bíraskodást.¹³⁰ Hasonló véleményt fogalmazott meg Sólyom László is, szerinte sem lehetséges valamennyi alapjog azonos módon való érvényesülése, viszont az alapjogokat érintő jogvitákban feltétlenül biztosítani kell, hogy az alapjogok mint jogosultságok érvényre jussanak.¹³¹

A bírói alapjogvédelem kapcsán a bíróság feladata, hogy a magánjogi szabályok értelmezése során érvényre juttassa az alapjogokat, ami pedig elsősorban a generálklauzulákon keresztül mehet végbe.¹³²

Baj Eszter szerint az alapjogvédelem teljességének igénye azonban nem jelentheti azt, hogy e cél érdekében az alkotmányjog maga alá gyűrhet minden más jogágot, mivel azok funkcióját átvenni eleve képtelen. Ezzel a jogrendszerben sokkal nagyobb kárt okozna, mint amekkora haszon származik az alapjogvédelem oldalán.¹³³ Ugyanis az alapjogi szempontok túlzott ráerőltetése a szakjogágakra a közöttük lévő határvonalak elmosódását, és az évszázadokon keresztül kiérlelt dogmatikák széttöredezését okozhatják. Erre a problémára Cservák szerint egy, a szakjogi bíróságoktól elkülönülő alapjogi bírósági szervezet adhatna választ.¹³⁴ Ugyanis valóban nemzetközi összehasonlításban egyedülálló azon magyar megoldás, hogy a hazai bíróságok egyben az önmaguk által okozott jogsértések megállapítására feljogosított és kötelezett szervek is. Egyet lehet érteni azzal, hogy ha jogi értelemben nem is, morális, illetve etikai aspektusban felvetheti az összeférhetetlenség, de legalábbis az elfogultság gondolatát.¹³⁵

Sulyok Tamás, az Alkotmánybíróság korábbi elnöke egy, a bírák előtt tartott köszöntőbeszédében az alkotmányjog és a többi jogág kapcsolatát így írta le: „[M]ondok egy biológia területéről vett hasonlatot a mindannyiunk által ismert kakukkmadáról. A

¹³⁰ Somody et al. (2013) i.m. 63.

¹³¹ Sólyom László: Az alkotmánybíráskodás kezdetei Magyarországon. Budapest, Osiris K., 2001., 229.

¹³² Sonnevend Pál: Az alapjogi bíraskodás és korlátai. *Fundamentum*, 1998/4., 81-82.

¹³³ Baj (2020) i.m.

¹³⁴ Cservák Csaba: Az alapjogok (és az Alaptörvény) érvényesüléséről, alkalmazhatóságáról. *Jogelméleti Szemle*, 2017/3., 15.; lásd még: Pákozdi Zita: A bírói jogkörben okozott károk megtérítése és a tisztességes eljárás. *Miskolci Jogi Szemle*, 2011./2., 100.

¹³⁵ Varga István: Breach of the reasonable time requirement in Hungarian law and in the practice of the European Court of Human Rights. In.: Michel Labori (eds.) *Annales Universitatis Apulensis, Serie Jurisprudentia*, 2009., 28.

kakukk egy olyan madár, amelyik egy másik madár fészkébe rakja le a tojásait, ezért nem is szeretik az emberek ezt a madarat. Nos, az alkotmányjog egy nagyon hasonló módon működő jogág. A szakjogágak fészkébe elhelyezi a mércéit, majd amikor ezek mozgásba jönnek és kikelnek, akkor ráüt a különböző szakjogági mércékre egy picit; csak nem akkorát, mint a kakukk, mert nem hal bele a másik madár fiókájába. Ez a történet nem annyira szomorú, mert életben marad a jogág is azzal, hogy bizonyos mércéket próbál az idegen jogági környezetben érvényesíteni. Ez [...] mindhárom jogágot érinti, s korábban egyáltalán nem létezett hasonló.”¹³⁶

Az igen érzékeny kérdés az, hogy hol húzódnak az alkotmánykonform bírói jogértelmezés határai. Összességében az alapjogvédelem teljességének igénye csak úgy ismerhető el, ha az tiszteletben tartja az egyéb jogágak dogmatikáját is: a jogalkotónak úgy kell megteremtenie az *igényérvényesítés lehetőségét, hogy ne keletkezzen feszültség a szakjogágak között*, azok funkciója megmaradjon.

V./2. Az EJEB irányadó esetjogáról röviden¹³⁷

Az EJEB az eljárás hossza szempontjából a figyelembe veendő pertartam megállapítása után azt vizsgálja, hogy az ügy körülményeire való tekintettel az észszerűnek minősülhet-e.¹³⁸ Az EJEB gyakorlata alapján polgári eljárásban a kezdő időpont általában¹³⁹ a keresetlevél benyújtása. Az eljárás vége az az időpont, amikor a nemzeti bíróság a végleges határozatot meghozta, azzal, hogy ebbe nemcsak a felülvizsgálati eljárás, hanem adott esetben az alkotmánybíróság eljárása és a végrehajtási eljárás is beletartozhat.¹⁴⁰

Az ésszerű időn belüli elbírálás megsértése kapcsán az EJEB négy vizsgálati szempontot rögzített: (1) az ügy komplexitása, a (2) fél és az (3) eljáró szerv magatartása, valamint az (4) ügy tétje, illetve annak a fél szempontjából való jelentősége.¹⁴¹ Még a felelősséggel

¹³⁶ Részletesebben lásd: Sulyok Tamás: Alapjogvédelem – Az alkotmánybíróság és a rendes bíróságok közös ügye. Alkotmánybírósági Szemle, 2020/3., 55-59.

¹³⁷ Részletesen lásd még pl.: Rainer (2021) i.m. 28-32.

¹³⁸ Kudła v. Poland (30210/96.) 102-117. §

¹³⁹ Az EJE 35. cikk 1. bekezdésében foglaltaknak megfelelően.

¹⁴⁰ Süßmann v. Germany (20024/92.), Martins Moreira v. Portugal (11371/85.) 44.§, Zappia v. Italy (24295/94.) 16.§

¹⁴¹ Lásd: Comingersoll S.A. kontra Portugália, no. 35382/97, 2000-IV.; Frydlender kontra Franciaország, [GC], no. 30979/96, 2000-VII.; Sürmeli kontra Németország, [GC], no. 75529/01, 2006-VII.

összefüggésben az EJEB előtti kimentési lehetőség is - amely az eljárás észszerű hosszát¹⁴² igazolhatja - csak erre a négy tényezőre vonatkozhat, ugyanakkor azok egy adott időtartamon túl nem szolgálhatnak kimentési alapul, az EJEB előtti alperes, az állam felelőssége ténylegesen objektivizálódik, és a felelősség nem menthető ki.¹⁴³

- 1) Eljárásjogi vagy anyagi jogi komplexitás esetén az *ügy bonyolultsága* igazolhatja az eljárás hosszát, így figyelembe vehető pl. a tanúk száma, a bizonyítási eljárás terjedelme, vagy az ügy bonyolult ténybeli vagy jogi megítélése.¹⁴⁴
- 2) A fél eljárása, közrehatása tekintetében vizsgálandó, hogy a *kérelmező* megtett-e minden tőle észszerűen elvárható az eljárás gyorsítása érdekében, továbbá *saját magatartása* mennyire volt jóhiszemű, és mennyivel felelős ő maga is az elhúzóadásban - azaz a felet terheli az az időtartam, amivel az eljárás elhúzóadásához ő maga járult hozzá.¹⁴⁵ A fél kötelezettsége, hogy a számára fontos eljárási lépések teljesítése során gondosan járjon el, a perelhúzó taktikáktól tartózkodjon, hozzájáruljon az eljárás gyorsabb befejezéséhez.¹⁴⁶ Az EJEB szerint ugyanakkor a kérelmezőnek az nem róható fel az, ha igénybe veszi valamennyi rendelkezésre álló hazai jogorvoslatot.¹⁴⁷
- 3) A másik oldalon azonban vizsgálni kell azt is, hogy mennyire határozottan lépett fel a *bíróság* a rendelkezésre álló eszközökkel a perelhúzó magatartás megelőzése, szankcionálása érdekében, tehát pervezetési jogosítványokkal mennyiben éltek a bíróságok, vagyis felhasználták-e minden rendelkezésre álló eljárásjogi eszközt annak érdekében, hogy minél hamarabb fejeződjön be az eljárás.¹⁴⁸ Az EJEB proaktív magatartást vár el, ezért megalapozza a jogsértés

¹⁴² Adott esetben a 8 éves időtartam sem tekinthető észszerűtlenül hosszúnak (Katte Klitsche de la Grange v. Italy (12539/86.)), más esetben az alig 2 éves időtartam is lehet jogsértő. (X. v. France (Serie A. no. 236-A.))

¹⁴³ Börcsök Bodor v. Hungary (14962/03.) 31.§, Frydlender v. France (30979/96.) 43.§, Comingersoll S.A. v. Portugal (35382/97.) 19.§

¹⁴⁴ Humen v. Poland (26614/95.) 63.§

¹⁴⁵ Erkner and Hofauer v. Austria (9616/81.) 68.§

¹⁴⁶ Unión Alimentaria Sanders SA v. Spain (11681/85.) 35. §

¹⁴⁷ Poiss v. Austria (17/1986/115/163.) 57. §

¹⁴⁸ Mincheva v. Bulgaria (21558/03.) 68.§, Tóth, Magyar és Tóthné v. Hungary (35701/04.) 24. §

megállapítását a bíróság hosszabb inaktív periódusa¹⁴⁹(amely alatt nem kerül sor olyan érdemi lépésre, amely közelebb juttatja a pert a befejezéshez).¹⁵⁰

- 4) Az *ügy tétje* szempontjából az EJE pl. a soronkívüliséget, vagy az ügyfél idős korát (vagy ha halála a közeljövőben várható) is figyelembe veszi.¹⁵¹

Az állam nem hivatkozhat olyan problémákra, amelyeket az egyezmény-konform működés érdekében saját magának kell megoldania, például munkateherre¹⁵², bíróhiányra, technikai nehézségekre. Úgy kell megszerveznie a jogrendszerét, hogy a bíróságok észszerű időn belül tudjanak végleges döntést hozni, ha szükséges, akkor jogi szabályozást vagy a gyakorlatot is megváltoztatva ennek érdekében.¹⁵³

Az EJE gyakorlatának másik érdemi területe, hogy *az alapjog megsértése esetén milyen a hatékony jogorvoslat*.

A jogorvoslati rendszer átalakítására kötelezett tagállam bevezethet *megelőző vagy kártérítési jogorvoslatot, vagy ezen jogorvoslatok kombinációját*¹⁵⁴ azzal, hogy a szabályozás kialakítása során az EJE rendelkezéseit, az EJE esetjogát, valamint a Miniszteri Tanács ajánlásait figyelembe kell venni. Ugyanakkor az esetjog alapján nagyon kevés következtetés vonható le arra vonatkozóan, hogy a megelőző jogorvoslat milyen legyen.¹⁵⁵ Ennek feltehető oka az, hogy az eljárás elhúzódását a jogorvoslati lehetőségeken túl számtalan egyéb tényező is befolyásolja, így pl.: a bírósági szervezeti struktúra, a munkateher, az adminisztratív segítők száma, az optimális ügyelosztási rendszer. Ennek megfelelően az EJE elvárásainak elsősorban az felel meg, ha maga az

¹⁴⁹ *A jogsértés azonban megállapítható akkor is, ha nem volt inaktív periódus, de összességében az eljárás észszerűtlenül hosszú volt, és az EJE „nincs meggyőződve arról, hogy a hatóságok a szükséges szorgalommal jártak el az ügy mielőbbi befejezése érdekében.”* (Docevski v. Macedonia (66907/01.) 32.§, Gázsó v. Hungary (48322/12.) 16.§)

¹⁵⁰ Vachev v. Bulgaria (42987/98.) 96.§, Ciricosta and Viola v. Italy (19753/92.) 28.§, Lévai and Nagy v. Hungary (43657/98.) 41.§

¹⁵¹ Mikulić v. Croatia (53176/99.) 44.§, Niederböster v. Germany (39547/98.) 39.§, Süßmann v. Germany (20024/92.) 61.§

¹⁵² Bodor Tibor: A bírói pártatlanság követelménye és az eljárás ésszerű időtartama. In.: Halmai Gábor (szerk.): Személyi szabadság és tisztességes eljárás. Budapest, INDOK, 1999., 133.

¹⁵³ Vocaturo v. Italy (11891/85.) 17.§, Sürmeli v. Germany (75529/01.) 129.§, Péliissier and Sassi v. France (25444/94.) 74.§, Kitov v. Bulgaria (37104/97.) 73.§

¹⁵⁴ McFarlane vs. Ireland (31333/06) 108.§

¹⁵⁵ Marin Kuijer: The right to a fair trial and the Council of Europe's efforts to ensure effective remedies on a domestic level for excessively lengthy proceedings. *Human Rights Law Review*, 2013/4., 787.

állam nyújt kártérítést a már bekövetkezett jogsértésekért – majd ezt követően kerülhet sor az igazságszolgáltatás gyorsaságát elősegítő valamennyi szabályozás és körülmény komplex és konzisztens, mindemellett hatékony átalakítására.¹⁵⁶ Mindehhez hozzá kell tenni azt is, hogy az EJEB ítéleteiben előírt általános intézkedések teljesítése a nemzeti bíróságok szemléletmódjának és hozzáállásának az EJEB esetjogának megfelelő értelmezéshez való igazodását is jelenti.¹⁵⁷

A hatékony kártérítési jogorvoslat főbb ismérvei a kártérítés megfelelő mértéke, a kiszabására irányuló eljárás, valamint a kifizetés gyorsasága. A kártérítési eljárás gyors lefolyású kell, hogy legyen, a megítélt kártérítést a jogerős döntéstől számított legfeljebb 6 hónapon belül ki kell fizetni, az összege pedig az EJEB esetjogának kell, hogy megfeleljen. A jogorvoslatnak nem csak jogi értelemben vett elméleti, hanem a gyakorlati lehetőségként is rendelkezésre kell állnia, a rendelkezéseket pedig a jogszerűség keretein belül megengedhető rugalmassággal, a túlzott formalitást elkerülően kell alkalmazni.¹⁵⁸

Az EJEB esetjogának megfelelő szabályozás kialakítása érdekében a jogalkotónak célszerű a szabályozást akként kialakítani, hogy az eljárás során *az igény közvetlenül a magyar állammal szemben legyen érvényesíthető*. Ennek egyik oka az lehet, hogy az EJEB előtti eljárás alperese szükségszerűen az állam, mint az egyezmény részese. Az EJEB előtt is a tagállam jelenik meg, aki/ami felelős valamennyi hatósága eljárásáért, így célszerűnek mutatkozik, hogy bármely hatóság – így a bíróságok is – előtti eljárás elhúzódása miatti igény az érintett állammal szemben legyen érvényesíthető. Másfelől az állam feladata az igazságszolgáltatás személyi, tárgyi feltételeinek biztosítása, és jogalkotási monopóliuma folytán az állam határozza meg a bíróságok által alkalmazandó jogot, illetőleg az eljárás kereteit.¹⁵⁹

¹⁵⁶ Rainer Lilla: A bírósági eljárások elhúzódása miatti hatékony kártérítési jogorvoslat. Magyar Jog, 2016/7-8., 462.

¹⁵⁷ Dia Anagnostou: The European Court of Human Rights. Implementing Strasbourg's Judgments and Domestic Policy. Edinburgh University Press, 1st edition, 2013., 6.

¹⁵⁸ Rainer (2016) i.m. 463.; Scordino v. Italy (36813/97.), Vassilios Athanasiou v. Greece (50973/08.), Taron v. Germany (53126/07.), Akdivar v. Turkey (99/1995/605/693.), Techniki Olympiaki A. E. v. Greece (40547/10.), Cardot v. France (11069/84.).

¹⁵⁹ Rainer (2016) i.m. 464.

A hatékony jogorvoslattal az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága is foglalkozott, amely már 2004. május 12-én, 114. ülésén megfogalmazta Rec(2004) 6. sz. ajánlását a tagállamok felé a hazai jogorvoslatok fejlesztéséről. Ebben felhívták ismételtén a figyelmet az Egyezmény által felállított ellenőrző rendszer kiegészítő jellegére, amely - az 1. cikkel összhangban - azt jelenti, hogy az Egyezmény által biztosított jogokat és szabadságokat elsődlegesen nemzeti szinten kell védelmezni, s e jogokat és szabadságokat elsődlegesen a nemzeti hatóságoknak kell alkalmazniuk. A hatékony jogorvoslat lehetősége kapcsán hangsúlyozta a Miniszteri Bizottság, hogy az Egyezmény 13. cikkének megfelelően a tagállamok vállalják annak biztosítását, hogy minden olyan személy számára, akinek az Egyezményben lefektetett jogok és szabadságok megsértésével kapcsolatban valószínűsíthető panasa van, hatékony jogorvoslathoz jut hazai hatóság előtt, egyúttal emlékeztetett arra, hogy a hatékony jogorvoslat meglétének az EJEB esetjoga fényében történő ellenőrzésére irányuló kötelezettségen kívül az államokat a megállapított jogsértések mögött meghúzódó problémák megoldásának a kötelezettsége is terheli. Hangsúlyozásra került az ajánlásban továbbá az is, hogy a tagállamokra hárul annak biztosítása, hogy a hazai jogorvoslatok jogilag és gyakorlatilag is hatékonyak legyenek, s hogy a panasz érdemét illetően döntést, továbbá a megállapított jogsértés megfelelő orvoslását eredményezze. Az ajánlásban foglaltak szerint nagy szükség van arra, hogy a tagállamok hatékonyan és rendszeresen meggyőződjenek arról, hogy ilyen jogorvoslatok minden körülmények között léteznek, különösen a bírósági eljárások ésszerűtlenül hosszú elhúzódásával kapcsolatos esetekben.

A hatékony jogorvoslat ismérveivel összefüggésben az ajánlás Mellékletében foglaltak is szolgálhatnak iránymutatásul:

- A hatékony jogorvoslat elsődleges követelménye, hogy az Egyezményben védett jogokat a nemzeti jogrendszeren belül biztosítsák.
- Az Egyezmény 13. cikke hatásaként olyan jogorvoslatra van szükség, amely az Egyezménnyel kapcsolatos "valószínűsíthető panasz" lényegével foglalkozik, és megfelelően orvosolja a sérelmet. A kötelezettség terjedelme a panasz természetétől függően változik, a megkívánt jogorvoslatnak azonban *jogilag és gyakorlatilag is "hatékónak"* kell lennie.

- E követelmény nevezetesen azt kívánja meg, hogy a jogorvoslat képes legyen az Egyezményvel ellentétes, és a potenciálisan visszafordíthatatlan hatású intézkedések végrehajtásának megakadályozására.
- A 13. cikkben hivatkozott "hatóságnak" nem kell szükségszerűen bíróságnak lennie, de ha nem az, akkor jogkörei és az általa biztosított garanciák relevánsak annak megítélésében, hogy az általa biztosított jogorvoslat valóban hatékony-e.
- A 13. cikk szerinti "jogorvoslat" "hatékonysága" nem függ a kérelmező számára kedvező kimenetel bizonyosságától; de feltételezi a *gyorsaság* egy bizonyos minimális követelményét;
- Az Egyezmény megsértésének orvoslására szolgáló jogorvoslatok célzott alkalmazási körrel is létesíthető (általános jogorvoslat), amelyek a tapasztalatok szerint megfelelő konstrukció és végrehajtás esetén nagyon hatékonyak lehetnek, azonban *általános jogorvoslatot is bevezethető (például az Alkotmánybíróság előtt)*, amelyek olyan panaszok esetén alkalmazhatóak, amelyek a rendelkezésre álló specifikus jogorvoslatokkal nem orvosolhatók. Olyan megoldás is célravezető lehet, amely szerint az általános jogorvoslat más jogorvoslatokkal párhuzamosan, vagy azokat megelőzve is igénybe vehető. Az alkotmányos hagyományaikat és egyedi körülményeiket figyelembe véve a tagállamok dönthetik el, hogy melyik rendszert tartják legalkalmasabbnak az Egyezményben lefektetett jogok szükséges védelmének biztosítására.

V./3. Az Alkotmánybíróság szerepéről és „visszahúzó” gyakorlatáról

A tisztességes eljáráshoz való jogról nem találunk egységes definíciót a jogirodalomban. Elsődlegesen az Alkotmánybíróság határozatait kell górcső alá vennünk, hiszen a testület jelentős jogértelmezési tevékenységet végzett a fogalom elemeinek kibontása érdekében.¹⁶⁰ A tisztességes eljárásjogot „olyan emberi jogként indokolt felfogni”¹⁶¹, amelyet akkor lehet igénybe venni, amikor az egyén egy meghatározott speciális

¹⁶⁰ Trócsányi László (főszerk.): A mi Alkotmányunk. Vélemények és elemzések Magyarország Alkotmányáról. Budapest, CompLex K., 2006., 376.

¹⁶¹ Bakos Kitti: A tisztességes eljáráshoz való jog: új jogalkotói irányok. Jogelméleti Szemle, 2010/2. szám. <http://jesz.ajk.elte.hu/bakosk42.html> (2021-07-14)

helyzetbe kerül.¹⁶² Fogalmát az AB már működésének kezdetekor, a 6/1998. (III. 11.) AB határozatában¹⁶³ elvi jelentőséggel foglalta össze, alkotmányos tartalmának a megítélésében nem hozott gyökeres változást az Alaptörvény hatályba lépése. Az Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bekezdése és a korábban hatályban volt Alkotmány 57. § (1) bekezdése látszólag megegyezik, ugyanakkor Czine Ágnes szerint óriási változás érzékelhető a szabályozásban, valamint a tisztességes eljáráshoz való jog tartalmában is. Ez szerinte egyrészt az Alaptörvény szellemiségéből, másrészt az alkotmányjogi panasz jogintézménye által előidézett hangsúly-eltolódásból fakad. Az Alkotmánybíróság gyakorlata azt mutatja továbbá, hogy a korábbiakhoz képest különösen más megítélés alá esik a tisztességes eljáráshoz való jog egyik részjogosítványának, az észszerű időn belüli eljáráshoz való jognak az értelmezése is.¹⁶⁴ Fontos felhívni a figyelmet arra is, hogy az *Alaptörvény a XXVIII. cikk (1) bekezdésében a jogok és kötelezettségek észszerű határidőn belüli elbírálásához való jogot – a korábbi Alkotmány 57. § (1) bekezdésével ellentétben – kifejezetten rögzíti.*¹⁶⁵

Az Alaptörvény hatályba lépése után több indítványozó hivatkozott alkotmányjogi panaszában az annak alapjául szolgáló peres eljárás elhúzódására és emiatt az észszerű határidőn belül történő elbíráláshoz fűződő jogának megsértésére. Az Alkotmánybíróság ezen alapjogi panaszokat többnyire visszautasította, pl. a kifogás mint jogorvoslat kimerítésének hiánya miatt¹⁶⁶, de kivételesen érdemben is foglalkozott a testület ezen részjogosítvány megsértésével, és a konkrét ügyben rögzítette, hogy az alapeljárás elhúzódását jelentős mértékben az eljáró szervektől független, objektív okok váltották ki¹⁶⁷.

¹⁶² Lásd pl.: 19/2009. ABh.; 11/2007. ABh.; 1/2008. ABh.; 14/2004. ABh.; 6/1998. ABh.; 14/2002. ABh.; 35/2002. ABh.; 605/D/2006. ABh.

¹⁶³ Az ebben a határozatában megfogalmazott megállapításokat a testület később számos döntésében megerősítette, pl.: 5/1999. (III. 31.) ABh., 14/2002. (III. 20.) ABh., 15/2002. (III. 29.) ABh., 35/2002. (VII. 19.) ABh.

¹⁶⁴ Czine Ágnes: A tisztességes büntetőeljárás szabályai a régi és az új büntetőeljárás törvényben. In.: Molnár Gábor - Koltay András - Molnár Gábor Miklós (szerk.): Bonus Iudex: Ünnepi kötet Varga Zoltán 70. születésnapja alkalmából. Budapest, PPKE-ÁJK, 2018., 58-59.

¹⁶⁵ Erre tekintettel is mondta ki az Alkotmánybíróság a jogvita észszerű határidőn belüli elbírálásához való jog az Alaptörvényben biztosított jogok körébe tartozik, amelynek sérelme alkotmányjogi panasz alapját képezheti (pl. 3174/2013. (IX. 17.) AB végzés [18]).

¹⁶⁶ Pl. 3309/2012. (XI. 12.) AB végzés [5]

¹⁶⁷ Pl. 3115/2013. (VI. 4.) ABh. [30]

A 3024/2016. (II. 23.) AB határozatában azonban a testület megállapította, hogy az Alaptörvény védelmének legfőbb szerveként a tisztességes eljáráshoz való jog részelemét képező *észszerű időn belül való elbírálás alaptörvényi rendelkezéséhez kapcsolódó alapjogvédelmi feladatát nem tudja hatékonyan ellátni*. Nem áll ugyanis rendelkezésére olyan törvényi jogkövetkezmény, amelynek alkalmazása révén a bekövetkezett sérelmet orvosolni tudná.¹⁶⁸ Salamon László alkotmánybíró ezt a kérdéskört úgy közelítette meg, hogy szerinte annak, hogy az Alkotmánybíróság az eljárások elhúzódásával kapcsolatos érvelés alapján a bírói döntéseket nem semmisíti (semmisítheti) meg még akkor sem, ha az időszerűség követelményének sérelme esetlegesen egyértelműen megállapítható, nem az az oka, hogy ez a megoldás nem szolgálná a peres felek érdekeit vagy a jogbiztonságot, és csak az eljárások további elhúzódását eredményezné¹⁶⁹, vagy az, hogy a testület a kapcsolódó alapjogvédelmi feladatát megfelelő jogi eszközök hiányában nem tudja hatékonyan ellátni. Álláspontja szerint ennek valódi oka az, hogy az Alkotmánybíróságnak a bírói döntéseknek kizárólag az *időszerűség követelménye sérelme okán történő megsemmisítésére valójában nincs is hatásköre*. Ilyen esetben ugyanis az Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bekezdésének sérelme ugyan az eljárás tekintetében (legalábbis peres eljárásokban) valóban bekövetkezik; azt azonban nem az ügyben – noha késedelmesen is, de végül mégiscsak – meghozott bírói döntés, pontosabban fogalmazva nem annak tartalma okozza. Márpedig az Abtv. szerinti jogkövetkezmények alkalmazását a 27. § (1) bekezdése alapján csakis ez utóbbi eset alapozná meg. Az eljárás elhúzódásával kapcsolatos jogkövetkezmények levonását ezért nézete szerint – feltehetően éppen az ilyen bírói döntések tartalmi alaptörvényellenességének hiánya okán – a jogalkotó a rendes bíróságok hatáskörébe utalta.¹⁷⁰

Ennek ellenére az Alkotmánybíróság határozataiban általában felhívta a figyelmet arra, hogy *a panaszos külön kártérítési igénnyel léphet fel a bírósággal szemben, hogy a perének tisztességes lefolytatásához és észszerű időn belül történő befejezéséhez való jogát érvényesítse*.¹⁷¹

¹⁶⁸ 3024/2016. (II. 23.) ABh. [18]

¹⁶⁹ lásd bővebben: 3161/2021. (IV. 22.) AB végzés

¹⁷⁰ 3270/2023. (VI. 9.) AB végzés [34] – [36] (Salamon László alkotmánybíró párhuzamos indokolása)

¹⁷¹ Pl. 3174/2013. (IX. 17.) AB végzés [20]-[21]; Czine (2018) i.m. 63.

Az Alkotmánybíróság gyakorlatát azért nevezem „visszahúzódnak”, mert a fentiek kifejezésén túl a testület több indokot is felhozott arra, hogy miért nem bocsátkozik érdemben a kérelmek vizsgálatába, vagy legalábbis attól miért tartózkodik:

- „[A] panaszos által sérelmezett *pertartam*, mint az adott pert jellemző körülmény olyan törvényességi *szakkérdés, amelynek megítélése nyilvánvalóan nem tartozik az Alkotmánybíróság vizsgálódási körébe.*”¹⁷²
- „[...] [a]z észszerű határidőn belüli elbíráláshoz való jog vonatkozásában sem merült fel a *bírói döntés érdemére kiható alaptörvény-ellenesség kételye, vagy alapvető alkotmányjogi jelentőségű kérdés.*”¹⁷³
- „[...] [A]z indítványozó alkotmányjogi panaszában nem indokolta, hogy a sérelmezett eljárási időtartam mennyiben tette a bíróság döntését érdemben alapjogsértővé.”¹⁷⁴
- „[...] [a]nnak *sincs alkotmányjogi mércéje*, hogy mennyi időn belül tudják áttanulmányozni az eljáró bírák valamely ügy iratait, és ezek alapján mennyi időn belül tudják meghozni döntésüket. Abszolút jelleggel nem határozható meg valamely iratmennyiség áttanulmányozásához szükséges idő hossza.”¹⁷⁵

Az Alkotmánybíróság előtti igényérvényesítés fentiek szerinti korlátozottsága okán olybá tűnt, hogy a rendes polgári bíróságokra maradt a kérdéskör érdemi kibontása.

V./4. Hazai rendesbírósági gyakorlat: bíróságok felelőssége az eljárási alapjog megsértése tekintetében

A bíróságok előtt két területen jelentkezett széttartó gyakorlat az alapjog érvényesítésével összefüggő eljárásokban:

¹⁷² 3174/2013. (IX. 17.) AB végzés [20]; 3247/2018. (VII. 11.) AB végzés [17]; 3258/2020. (VII. 3.) AB végzés [17]; 3365/2020. (X. 22.) AB végzés [13]

¹⁷³ 3092/2021. (III. 12.) AB végzés [17]

Lásd még ugyanígy: 3066/2019. (III. 29.) AB végzés [17]; 3261/2019. (X. 30.) AB végzés [32]; 3148/2020. (V. 15.) AB végzés [17]

¹⁷⁴ 3448/2020. (XII. 9.) AB végzés [20]

¹⁷⁵ 3027/2018. (II. 6.) ABh. [55]

- I. A perek ésszerű időn belüli időtartamon belüli befejezéséhez való jog megsértésével okozott károk *milyen kapcsolatban állnak a személyiségi jogvédelemmel.*
- II. A *régi Pp. 2.§* rendelkezéseiben rögzített méltányos összegű „kárpótlás” (sérelemdíj) milyen feltételek mellett érvényesíthető.

(I.)

A személyiségi jogok szoros kapcsolatban állnak az emberi jogokkal és az Alaptörvényben is nevesített alapjogokkal/alapvető jogokkal. A személyiségvédelemnek a kérdésköre nem különíthető el az emberi jogok és az alapvető jogok védelmének a kérdésétől, ugyanakkor a személyiségi jogok ezeknél tágabb és szűkebb kört is felölelhetnek.¹⁷⁶ Azonban pontosan ez a fajta közelség veti fel azt az elhatárolási kérdést, hogy mi az, ami még a Ptk.-ban foglalt generálklauzula ernyője alá vonható, és mi az, ami már a polgári jog által biztosított védelmi határon kívül esik.¹⁷⁷

A személyhez fűződő jogok fogalmának meghatározását illetően a személyiség, tehát az emberre és csak az egyedi emberre jellemző sajátos, konkrét minőség körülírásával kereshető kiindulópont, és az így elvont, absztrahált, jogiasított emberi lényeg a személyiségi jogok által védendő speciális jogtárgy. Tehát a személyiségi jogok az ember szubjektumából, egyéniségéből vezethetők le, ahol a személyiség értéke, társadalmi értékjellege és minősége az, amelyet a jog védelmez.¹⁷⁸

Nehézzé teszi a különbségtételt a személyiségi jogok szerkezete és a megsértés esetén igénybe vehető szankciórendszer is. Előbbi kapcsán a generálklauzula a személyhez fűződő jogok abszolút szerkezetét mutatja, vagyis azokat mindenki köteles tiszteletben tartani, a jogosulttal szemben mindenki más köteles tartózkodni az olyan magatartástól, amely alkalmas a személyiség megsértésére, valamint a jogosult mindenkitől követelheti

¹⁷⁶ Jobbágyi Gábor: Személyi és családi jog. Budapest, Szent István Társulat, 2008., 62.; Lenkovics Barnabás – Székely László: A személyi jog vázlata. Budapest, Eötvös K., 2001., 94-96., 100-101.; Gellért György (szerk.): A polgári törvénykönyv magyarázata I. Budapest, CompLex K., 2007., 251., 257.

¹⁷⁷ Bakos (2010) i.m.

¹⁷⁸ Törő Károly: Személyiségvédelem a polgári jogban. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1979., 19-25.; Lenkovics – Székely (2001) i.m. 93.; Jobbágyi (2008) i.m. 61-62.; Bakos (2010) i.m.

személyhez fűződő jogainak tiszteletben tartását. A személyhez fűződő jogok kapcsán ugyanakkor relatív szerkezetű jogviszony csak a jogsértő magatartás következtében alakul ki a sérelmet szenvedett és a jogsértő személy között. Az utóbb említett sajátos jellemvonás is eltér a hagyományos polgári jogi eszközöktől. A védelmi rendszer vegyes, ugyanis többsége objektív alapú, inkább erkölcsi és társadalmi érdeket és értékeket fejez ki, még akkor is, ha a személyhez fűződő jogok megsértéséhez vagyoni következmények is társulhatnak. Az alapvető, vagyoni jellegű reparációt hordozó polgári jogi védelmi eszközök e területen szűkebb körben alkalmazhatóak (például a kártérítés), így a személyhez fűződő jogok megsértésének jogkövetkezményei között elsődlegesen egy sajátos, erkölcsi jellegű szankciókat felvonultató védelmi rendszerről, valamint a nem vagyoni kár jogintézményéről beszélhetünk.¹⁷⁹

A 34/1992. AB határozat alapján azonban a *nem vagyoni kártérítés nem csak a személyiségi jogok, hanem az alkotmányos alapjogok jogvédelmi eszközeként is funkcionálhat.*¹⁸⁰ A nem vagyoni kártérítés jogi természetének megítélését tekintve azt az Alkotmánybíróság a személyhez fűződő jogok speciális szankciójának tekinti, ezen túlmenően azonban tekintettel arra, hogy a korábbi Alkotmány (ma Alaptörvény) *alapjogi fejezetében foglalt alapvető jogok magukban foglalják a polgári jogi személyiségi jogokat is*, így a nem vagyoni kártérítés jogintézményén keresztül az alkotmányos alapjogok védelme is kiteljesedik.

Nem pusztán jogelméleti felvetés annak eldöntése, hogy a jogkövetkezménnyel összekapcsolt „fair eljárás” joga, mint jogintézmény hova sorolandó. Hogy mennyire szükséges és kívánatos a bírói gyakorlat egységes szemléletének kialakítása, azt nem csupán a felek jogbizonytalansága és keresethalmazatai támasztják alá, hanem az egyes bírói döntések szignifikánsan eltérő állásfoglalásai is.¹⁸¹

¹⁷⁹ Besenyei Lajos – Bíró György: A személyek joga. Miskolc, Novotni K., 2007., 163., 188.; Jobbágyi (2008) i.m. 64., 68.; Lenkovich – Székely (2001) i.m. 102., 135.; Törő (1979) i.m. 40-41.; Bakos (2010) i.m.; Kecskés László: Polgári jog – a személyek joga. Budapest–Pécs, Dialóg Campus K., 2007., 448-449.

¹⁸⁰ Gyekiczky Tamás: A kártérítés határai. Debreceni Jogi Műhely, 2006/1.

http://www.debrecenijogimuhely.hu/archivum/1_2006/a_karterites_hatari/ (2021-07-14)

¹⁸¹ Bővebben: Szigeti Krisztina: A Kúria ítélete a polgári eljárási alapjogok sérülése megállapításának feltételeiről: a tisztességes eljáráshoz való jog egyes elemeinek egymáshoz való viszonya. Jogesetek Magyarázata, 2013/4., 20-28.

A Debreceni Ítéltábla Pf.I.20.369/2007/3.számú határozata szerint pl.: „[...] [a] perek ésszerű határidőn belüli elbírálásához való jog személyhez fűződő jognak minősül, így a Ptk. 75.§-a alapján a törvény védelme alatt áll.” Ezt támasztják alá egyes szerzők is, akik szerint, ha a tisztességes eljárásról, mint jogról beszélünk, akkor egy másodlagos jogra gondolunk, tehát egy olyan jogra, amely egy másik – jellemzően elsődleges – jogból vezethető le. Ez esetben elsődleges jognak az emberi élethez és méltósághoz való jog tekinthető, hiszen ahhoz, hogy az ember méltóságteljesen élhesse életét elengedhetetlen az, hogy az esetlegesen ellene indult eljárás tisztességes körülmények között folyjék.¹⁸² A BDT 2018. 3880. szerint „[...] Az emberi méltósághoz fűződő jog a személyiségi jogok anyajogának tekinthető, a Ptk. által nevesített egyes személyiségi jogok abból vezethetők le, de önmagában az emberi méltósághoz fűződő jog megsértése is személyiségi jogsértésnek minősül.”¹⁸³

Ebből az értelmezésből pedig az következhet, hogy a tisztességes eljárásához való jog megsértése személyiségi jogsértésnek minősülhet.

Ezzel az állásponttal szembehelyezkedő felsőbbírószági határozatok pedig a következők szerint érveltek. *A BDT2015. 3337. szerint a tisztességes eljárásához való jog mint eljárási alapjog nem tekinthető egyben személyiségi jognak is, mivel a védendő érték nem közvetlenül az emberi személyiségből fakad. Ez a jog elsődlegesen nem az emberi individuum védelmét, hanem az állami közreműködés mellett zajló eljárások megfelelő funkciójú megvalósítását, illetve érvényesülését szolgálja.*

A Fővárosi Ítéltábla indokolása szerint „[...] [a]z alkotmányjogi, közjogi védelmet élvező tisztességes eljárásához fűződő alapjog személyiségi jogként nem határozható meg, ugyanis *nem minden alapjog azonosítható egyben személyiségi jogként is.*

A polgári jogi személyiségi védelem esetében abból kell kiindulni, hogy a személyiségi jogok védelmének lényege az általános személyiségi jogból következően a személy autonómiájának, a személyiség szabad kibontakoztatásának biztosítása. Jelenleg az tapasztalható, hogy szélesednek a személyiség megnyilvánulásának azon területei,

¹⁸² Visegrády Antal – Vörös Eszter: A tisztességes eljárás és a bírói etika. Jura, 2019/2., 194.

¹⁸³ Lásd ugyanígy: „Az emberi méltósághoz való jog önmagában is alkalmazható és értelmezhető, mint „általános személyiségi jog” [...]”. (Lándi Balázs: A személyiségsértés szankciórendszerének sajátosságai a polgári jog rendszerében – történeti visszatekintéssel. Jogtudományi Közlöny, 2014/2., 93.) Az emberi méltóság és a személyiségi jog kapcsolatáról lásd bővebben pl.: Schultz Márton: Gondolatok a személyiségi jogok generálklauzulájáról és az emberi méltóságról. Magyar Jog, 2016/12., 685-697.

melynek védelmét magánjogi eszközökkel lehet biztosítani. A védelem elismerésének elsődleges követelménye azonban az, hogy a védendő érték a személyiség megnyilvánulásaként legyen meghatározható. A tisztességes eljáráshoz való jog személyiségi jogként nem ismerhető el, mivel a védendő érték nem közvetlenül az emberi személyiségből fakad. A tisztességes eljáráshoz való jog esetében az állam intézményvédelmi kötelezettségei hangsúlyosak, melyben az fejeződik ki, hogy az állam nyújtson garanciákat általában véve az állami közreműködés mellett zajló eljárások megfelelő funkciójú megvalósulásának érdekében. *Ez a jog tehát elsődlegesen nem az emberi individuumból fakad, hanem egyéb - az állam, a szervezetek és az egyén viszonylatában meghatározható - értékek megóvását, illetve érvényesülését szolgálja.*

A másodfokú bíróság csak utal arra, hogy az új Polgári Törvénykönyv megalkotásakor is értékelendő szempont volt: kerülni kellene azon jogok magánjogi védelmét, amely jogok védelmére az állam közjogi eszközei hivatottak. Erre tekintettel csak a magánélet sérthetlensége mint új nevesített személyiségi jog került a törvénybe [a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (új Ptk.) 2:43. § b) pont].

Kiemeli továbbá a másodfokú bíróság azt is, hogy a *Pp. 2. § (3) bekezdése szerinti kártérítési (illetve sérelemdíj iránti) igény kifejezetten olyan jogintézmény, melyet a jogalkotó közvetlen alapjogi jogsérelem - nem pedig magánjogi eszközökkel védhető személyiségi jogsérelem - szankcionálására tart fenn (ld. BDT2008. 1811.). [...]*

[A] másodfokú bíróság mindezek alapján azért minősítette a felperes tisztességes eljárás megsértésének megállapítása iránt előterjesztett igényét alaptalannak, mert *a kérdéses alapjog közvetlen védelmére a felperes által kívánt polgári jogi, közelebbről személyiségi jogi alapon nincs lehetőség.*”

Fentieket támasztják alá a *BDT2017. 3704.* szám alatti döntésben foglaltak is, mely szerint a *régi Pp. 2. § (3) bekezdésére alapított igény nem az alapperben elkövetett egyes eljárási szabályszegéseken, és nem is valamely személyiségi jog megsértésén, hanem alapjogi sérelmen alapul.*

A Kúria Pfv.III.20.370/2018.szám alatti határozatában (BH2019. 81.) kifejtette, hogy a régi Pp. 2. § (3) bekezdésébe foglalt méltányos elégtételt biztosító *kártérítési igény érvényesítésének feltétele, hogy a sérelmezett bírósági eljárás valamilyen vagyoni vagy nem vagyoni hátrányt okozzon az igényérvényesítőnek.* A Kúria Pfv.IV.20.913/2014/7. számú eseti döntésében foglaltakra utalással kifejtette, hogy a Pp. 2. § (3) bekezdésének

alkalmazására *valamely alapjog megsértése önmagában nem ad alapot*, ahhoz valamilyen hátrány bekövetkezése is szükséges. Elvi élel leszögezte, hogy azon okfejtés, hogy a Ptk. 2:52.§ (2) bekezdése értelmében a jogsértés ténye önmagában megalapozza a sérelemdíjra való jogosultságot, téves¹⁸⁴. A Kúria szerint „[...] [A] felperes az eljárás folyamán nem állította, hogy a bíróság sérelmezett mulasztása folytán a vagyonában értékcsökkenés állt be, vagyoni előnytől elesett, külön költsége merült fel, vagy egyéb nem vagyoni hátrányt szenvedett volna. A kereset alapjául szolgáló Pp. 2. § (3) bekezdés alkalmazhatóságának feltétele tehát valamilyen hátrány kimutatása, amire vonatkozóan a perben állítás sem történt. E törvényi feltétel hiányában pedig a kereseti kérelem teljesíthetőségét az sem alapozza meg, ha a per befejezése annak lehető legrövidebb időtartamához képest bírói mulasztás folytán néhány hónap késedelmet szenvedett.”

Fentiekkel szerint tehát elméletileg ugyan nem kizárt az, hogy az ésszerű időn belüli eljáráshoz való alapjog megsértése által nem vagyoni hátrányt is elszenvedjen valaki, de vitathatóvá vált annak kompenzálhatósága.

Az ésszerű időn belüli eljárásához való alapjogot a személyiségi jogoktól nagyon élesen elválasztja többek között a *BDT2016. 3507. szám*¹⁸⁵ alatti döntés is. A Győri Ítéltábla „újdonságként” kiemelte, hogy az eljárásjogi alapjogok megsértése miatt indított perek jogalapja nem a Római Egyezmény.¹⁸⁶ Kifejtette: „[a] a tisztességes eljáráshoz való jog személyiségi jogként nem értelmezhető. [...] *Az Alaptörvény „Szabadság és felelősség” cím alatt felsorolt egyes cikkei azonban nem minősíthetők kivétel nélkül személyiségi jognak, azok között található egyértelműen a személyiségi jogok közé sorolható alapvető jog és nem személyiségi jogi természetű alapvető jog is.*

¹⁸⁴ Lásd még: BDT2018. 3880., BH2016. 241.

Ugyanígy: PJD2017.9., BDT2018. 821., BH2016. 241., PJD2016. 12.

Pedig elméletben a törvényszöveg alapján a bíróságok alappal nem utasíthatják el a valós immateriális hátrányt nem jelentő, kisebb jelentőségű személyiségi jogsérelem miatti sérelemdíj iránti igényeket, hanem a kisebb súlyú sérelmekhez kisebb – akár szimbolikus - összegű sérelemdíjat kell, hogy meghatározzanak. (Barzó Tímea: The relationships between restitution and non-pecuniary damage. MultiScience – XXX. microCAD International Multidisciplinary Scientific Conference. University of Miskolc, Hungary, 21-22 April 2016., 4.)

¹⁸⁵ Erre hivatkozott a BDT2020. 4267. is. Ugyanígy: BH2023. 300.

¹⁸⁶ Lásd még: Győri Ítéltábla Pf.V.20.072/2015/14/I. számú határozata szerint az Egyezmény közvetlenül nem alkalmazható.

A Fővárosi Ítéltábla egyik határozata szerint ebből az következik, hogy „[...] [a]z EJEB esetjoga közvetlenül a belső jogban kötelezően nem alkalmazandó, az egyezmény szövegéből nem következik, hogy a tagországoknak kötelezően követniük kell az esetjogot”. (Fővárosi Ítéltábla 1.Pf.21.695/2014/4.)

[...] A hatályba nem lépett Ptk. (2009. évi CXX. tv.) a nevesített személyhez fűződő jogok között sorolta fel a bíróság előtti tisztességes eljáráshoz való jogot (2:88. §), azonban e személyiségi jog megsértése esetére a jogsértő felróhatóságtól független (objektív) jogkövetkezményei alkalmazását nem tette lehetővé, ilyen esetben a sérelmet szenvedett fél csak sérelemdíjat vagy kártérítést igényelhetett (2:95. §). Ezzel az állásponttal azonban az 1959. évi IV. törvény talaján nem azonosult a többségi bírói gyakorlat.

Megjegyzi az ítéletábla, hogy a *2013. évi V. tv. a személyiségi jogok között a tisztességes eljáráshoz való jogot már nem is nevesíti*, sőt a XI. címhez fűzött miniszteri indokolás kifejezetten kitér arra, hogy az alkotmányos alapjogok és a polgári jog kapcsolata körül kialakult elméleti vita terén azt az álláspontot követi, hogy *a polgári jogi személyiségvédelem köre nem azonos az alapjogok katalógusával*. Ennek megfelelően a törvény el kívánja kerülni, hogy az alkotmányos szabadságok, *a nemzetközi egyezményekbe foglalt emberi jogok közül azokat is a magánjogi kódex tartalmazza, amelyeknek érvényesülését az államnak közjogi eszközökkel kell biztosítania, és amelyek védelmére a polgári jogi eszközök egyáltalán nem vagy csak kevésbé alkalmasak*. [...]

A kérdéses jog személyiségi jogi jellegét vitató álláspont fő érve az, hogy a személyhez fűződő jogok jellemzője az abszolút szerkezet, ugyanakkor *a tisztességes eljáráshoz fűződő jog követelménye nem általános jelleggel mindenkire kiterjedően érvényesül, hanem csupán a bíróságok (más közhatalmat gyakorlók) számára (azaz relatív hatállyal) állapít meg kötelezettségeket, tehát e jogviszony szerkezete szerint is relatív jellegű* (BDT2008. 1811.).

A tisztességes eljáráshoz való jog mint a bírósági eljárás alkotmányos garanciája, alapvetően a bíróság eljárását meghatározó törvényi rendelkezés, az ott felsorolt alapelvek és az esélyegyenlőség érvényesülése szempontjából vizsgálendő, célja az, hogy az ügyfél „ügyféli jogaiban” ne szenvedhessen hátrányt (BDT2009. 1976.). Az eljárás keretein belül maradó eljárási szabálysértések esetén a felet általában ügyfélként, azaz eljárási jogaiban és nem a személyiségi jogi sérelem megállapítására is alapot adó jelleggel, a személye ellen irányuló közvetlen támadás formájában éri sérelem, tehát az eljárási szabálysértések háttérében nem a fél személyiségének lényegét alkotó ismervek állnak. [...] ¹⁸⁷

¹⁸⁷ BH 2008. 12.: A polgári perben eljáró bíróság eljárási szabálysértése - nevezetesen, hogy az 1952. évi III. törvényben meghatározott határidőket nem tartja be - a fél személyhez fűződő joga - ezen belül emberi

A tisztességes eljáráshoz való jog megsértése esetében - amennyiben arra (a Pp. 2. §-ban foglaltakhoz hasonlóan) az adott jogterület speciális rendelkezései szabályozást tartalmaznak - nem az Alaptörvény vagy a felperes által megjelölt nemzetközi egyezmények alapján érvényesíthető igény, hanem az adott eljárásjog biztosította keretek között. A tisztességes eljáráshoz való jog megsértése azonban minden esetben csak kapcsolódó jellegű - a személyiségi jogokat is sértő - tényállás megvalósulta esetén jár együtt a személyiségi jogok sérelmével, s csak ilyen esetben van lehetőség az 1959-es Ptk. 84. § (1) bekezdése szerinti személyiségvédelmi szankciók alkalmazására [...].”

Ezen okfejtés tökéletes összhangban áll a korábbi Legfelsőbb Bíróság Pfv.IV.20.509/2007. szám alatti döntésében foglaltakkal,¹⁸⁸ mely szerint:

„[A] polgári perben eljáró bíróság eljárás szabálysértése - nevezetesen, hogy az 1952. évi III. törvényben meghatározott határidőket nem tartja be - a fél személyhez fűződő joga - ezen belül emberi méltósága - megsértésének megállapítására csak akkor ad alapot, ha az eljárás szabálysértést a bíróság a fél személyiségének lényegét alkotó tulajdonság miatt követte el. [...]

A polgári jog által biztosított személyiségvédelem körében az ember személyiségét alkotó lényegi tulajdonságok és ismérvek összessége jelenti az emberi méltóságot és (külön nevesített személyiségi jogok hiányában) a személyiséget ebben a vonatkozásban ért támadás ad csak alapot az emberi méltóság sérelme miatti, személyiségi jogvédelemre. A felperesek nem állították és ebből eredően nem is bizonyították a perben, hogy személyiségük lényegét alkotó tulajdonságok és ismérvek miatt nem tartották be az alperesek az őket terhelő eljárás szabályokat, azokat kifejezetten személyükre tekintettel sértették meg. *A felperesek személye ellen irányuló közvetlen támadás hiányában a Ptk. 76. §-ában védett emberi méltóság megsértésének megállapítására nincs lehetőség.*”

Megállapítható, hogy a bírósági joggyakorlatban az a felfogás volt az uralkodó, amely szerint az ésszerű időn belüli eljáráshoz való jog megsértése szerinti jogsérelem *nem személyiségi jogsértést valósít meg, hanem attól elkülönülő alapjogsértést.*

méltósága - megsértésének megállapítására csak akkor ad alapot, ha az eljárás szabálysértést a bíróság a fél személyiségének lényegét alkotó tulajdonság miatt követte el [1959. évi IV. törvény (régi Ptk.) 76. §].

¹⁸⁸ Lásd még pl.: Kúria Pfv.IV.21.423/2014/4.; Kúria Pfv.IV.21.809/2015/5.; Szegedi Ítéltábla Pf.II.20.308/2019/4.; Szegedi Ítéltábla Pf.I.20.801/2017/7.; Fővárosi Ítéltábla 17.Pf.20.629/2019/6-II.

(II.)

A BDT2008. 1811. számú döntés a régi Pp. 2.§ (3) bekezdésében¹⁸⁹ írt jogkövetkezésménnyel kapcsolatos dogmatikai ellentmondásokhoz vezet vissza bennünket, ugyanis súlyos értelmezési „nehézségek” merülnek fel a kártérítési felelősséghez kapcsolódó vagyoni és nem vagyoni jelleg kapcsán. A Fővárosi Ítéltábla szerint a régi Pp. 2. §-ának (3) bekezdése önálló kártérítési felelősséget megállapító tényállás, amely a jogkövetkezeményeket teljeskörűen rendezi, jogkövetkezeményként objektív szankció alkalmazását nem teszi lehetővé, csak a méltányos elégtételt biztosító kártérítés igénylését.¹⁹⁰ Kifejtette továbbá, hogy a rendelkezés annak ellenére anyagi jogszabály, hogy az eljárási törvényben került szabályozásra. Ugyanakkor kitért arra is, hogy a felelősségi alakzat szabályozása hiányos, ezért kiegészítő jelleggel feltétlenül szükség van a Ptk. anyagi jogi szabályainak alkalmazására: „[M]aga a szabályozás azt sem mondja meg, hogy ki a felelősségi alakzat kötelezettje, így az igényt kívül szemben lehet érvényesíteni. Az anyagi jog szabályai alapján lehet csak következtetni arra, hogy – mivel a perek ésszerű időn belüli befejezésének kötelezettsége a bíróságokat terheli, az alapjog jogosultja pedig a fél, ezért jogsértés esetén – a fél az igényét a bírósággal szemben érvényesítheti.”

A kár megtérítésével összefüggésben is markáns álláspontot fogalmazott meg: „[A] méltányos összegű elégtételt biztosító kártérítés fogalmának meghatározásánál pedig még az anyagi jog sem ad kellő eligazítást. Az anyagi jog szerint a kár lehet vagyoni kár, illetve nem vagyoni kár. *A vagyoni kár nem lehet méltányos, és bekövetkezése nem lehet vélelmezhető, így a Pp. 2. §-ának (3) bekezdése alapján vagyoni kár megtérítéséről nem*

¹⁸⁹ A Pp. 2.§ (3) bekezdésének rendelkezése hivatott biztosítani a félnek az eljárás ésszerű időn belüli befejezéséhez való joga sérelme esetén a kárpótlást, amely jellege szerint az anyagi jogban nem szabályozott sérelemdíjként fogható fel. (Fővárosi Ítéltábla 5.Pf.21.523/2007/7.)

¹⁹⁰ Ezen megállapításából vonta le azt a következtetést egyebekben, hogy „[A] Ptk. 84. §-ának (1) bekezdés a) pontja alapján pedig a *megállapítás iránti kereset ezért nem teljesíthető*, mert nem személyhez fűződő jog megsértéséről, hanem *eljárási alapjogról van szó*. A személyhez fűződő jogok jellemzője, hogy abszolút szerkezetűek, amelyet mindenki köteles tiszteletben tartani, a perek ésszerű időn belüli befejezésének követelménye viszont a bíróságok számára állapít meg kötelezettséget, amelynek jogosultjai kizárólag az eljárásban résztvevő felek, azaz *relatív szerkezetű viszonyrendszerrel van szó*. Mindezek alapján a Pp. 2. §-ának (3) bekezdése alapján *csak az volt vizsgálható, hogy alapos-e a felperes méltányos elégtétel biztosítására irányuló kártérítési igénye.*”

lehet szó. A korábban kifejtettek szerint a per ésszerű határidőn belüli befejezéséhez fűződő jog eljárási alapjog, de nem személyiségi jog, ennek folytán a *nem vagyoni kártérítés megítélése is kizárt.* A Pp. 2. §-ának (3) bekezdésében szabályozott méltányos elégtételt biztosító kártérítés csak az anyagi jogban nem szabályozott sérelemdíjként fogható fel. Ez a körülmény az alkalmazás szempontjából komoly bizonytalanságot okoz, mert nem lehet tudni, hogy a kárigény összegszerű meghatározásakor milyen szempontokat kell értékelni.”

Fenti határozat is jól mutatta a szabályozás hiányosságait, alkalmazási nehézségeit, hiszen kérdéses, hogy egyáltalán bármiféle kártérítésre, reparációra – legyen szó vagyoniról és nem vagyoniról egyaránt – igényt tarthat -e bárki, akinek az ésszerű idén belüli eljáráshoz való alapjoga sérül.

A későbbi állásfoglalások a fenti értelmezést – mely szerint vagyoni kár megtérítéséről nem lehet szó és a nem vagyoni kártérítés megítélése is kizárt – azonban már nem támogatták. Például a Debreceni Ítéltábla Pf.20.606/2018/8.számú határozata szerint a Pp. (rég) 2.§-a szerint a fél az alapvető jogait ért sérelemre hivatkozással sérelemdíjra tarthat igényt, melynek fogalmát a Ptk. 2:52.§-a fogalmazza meg. Ugyanakkor azt is kifejtette az ítéltábla, hogy a Pp. 2.§ában írt alapjogi sérelem azonban nem azonos a személyiségi jogsérelemmel – hivatkozott a BH.2018.275. számú eseti döntésre.

Tehát nem volt egységes a bírói gyakorlat abban sem, hogy a *méltányos elégtételt biztosító kártérítés tulajdonképpen milyen kompenzációt takar* a jogsérelem esetén. A dilemmát szintén a BDT 2008. 1811. sz. alatt közzétett eseti döntés veti fel. A döntés szerint ugyanis a vagyoni kár a Ptk. rendelkezései alapján nem lehet méltányos; emellett pedig a tisztességes eljáráshoz való jog eljárási alapjog, így a nem vagyoni kár jogintézménye sem alkalmazható. Más bírósági vélemények a méltányos elégtételt biztosító kártérítés lényegét a nem vagyoni kárral azonosítják, amelynek összegét nem kell bizonyítani, míg emellett a sérelmet szenvedett fél vagyoni kárát is érvényesítheti, ennek összegét azonban már bizonyítania kell.¹⁹¹

¹⁹¹ Jász – Nagykun – Szolnok Megyei Bíróság Polgári-Gazdasági-Közigazgatási Kollégiumának 3/2003. (X. 10.) ajánlása; Csongrád Megyei Bíróság Polgári, Gazdasági és Közigazgatási Kollégiumának 4/2002. (XI. 22.) ajánlása.

Egységesnek mutatkozott a bírói gyakorlat abban, hogy a régi Pp. 2. § (3) bekezdésében foglalt jogkövetkezmény – a méltányos elégtételt biztosító kártérítés, amelyet a jogalkotó a tisztességes eljáráshoz való jog és az ésszerű idő követelményének a megsértéséhez fűz – anyagi jogi rendelkezés függetlenül attól, hogy a régi Pp-ben, mint eljárási törvényben került elhelyezésre.¹⁹²

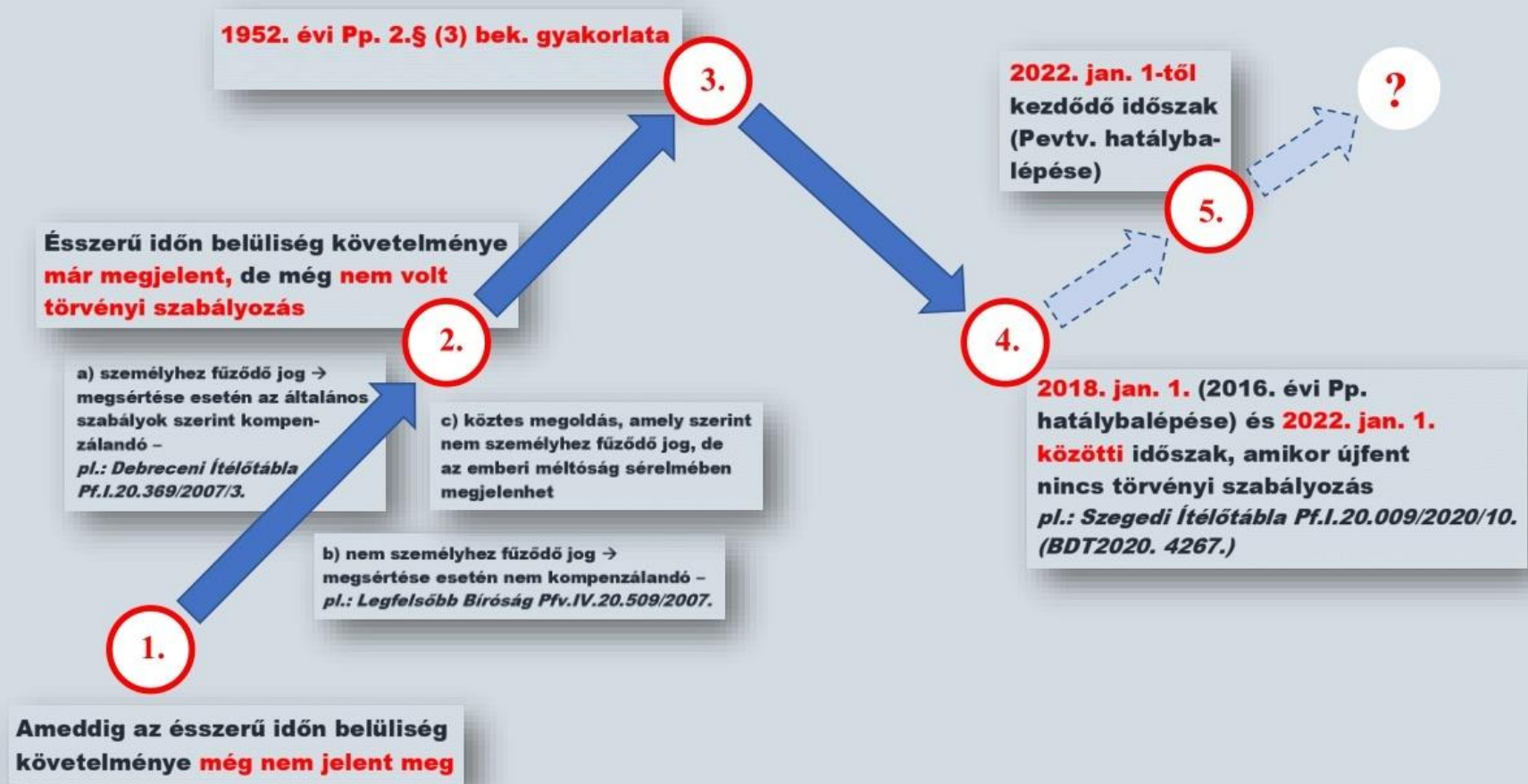
A Győri Ítéltábla egyik határozata nagyon jól szemlélteti, hogy *mennyire nem egyértelmű sem az alapjog személyiségi jogvédelemmel való elhatárolása, sem pedig a régi Pp. 2.§ rendelkezéseiben rögzített méltányos összegű sérelemdíj érvényesítésének feltételei*: „[...] [A] méltányos elégtételt biztosító kártérítés funkciója éppen az, hogy eljárási szabálysértés esetén, a törvényben előírt feltételek mellett a fél vagyoni jellegű kompenzációban részesülhessen akkor is, ha a per ésszerű időn belül nem fejeződik be, ugyanakkor ehhez kapcsolódóan más hátrányt igazolni nem tud.”¹⁹³

Összefoglalásképp a bírói gyakorlat fejlődési íve az alábbi ábra szerint szemléltethető:

¹⁹² Pécsi Ítéltábla Polgári Kollégiumának 2/2006. véleménye a bírósági eljárás elhúzódása miatti kifogásról

¹⁹³ Győri Ítéltábla Pf.III.20.238/2018/4.

A BÍRÓI GYAKORLAT „EVOLÚCIÓJA”

2. ábra – A bírói gyakorlat „evolúciója” – saját szerk.

V./5. Törvényhozás válaszára váró dilemmák

A bírósági gyakorlat alapján egyértelmű volt, hogy a problémák feloldására a jogalkotónak van lehetősége. Vizsgálat alá kellett vetni azt, hogy a tisztességes eljáráshoz való jog (azon belül az ésszerű időn belüli elbíráláshoz való jog) és megsértésének jogkövetkezménye milyen jogszabály rendszerébe hogyan, hová és milyen formában illeszthető be. Ez a személyhez fűződő jogokra jellemző általános ismérvek elemzése alapján dönthető el, nem pedig az alapján, hogy egy adott jogintézmény megsértése esetén milyen szankció alkalmazható az éppen hatályban lévő jogszabályok szerint:

- a személyhez fűződő jogok az ember lényegi tulajdonságaival, értékminőségével állnak összefüggésben;
- specialitásuk az a szankciórendszer is, amely döntően objektív alapú, erkölcsi társadalmi elégtételt biztosító jogkövetkezményekből áll¹⁹⁴;
- a dologi jogi viszonyokhoz hasonlóan abszolút szerkezetűek - a tisztességes eljáráshoz való jog és az ésszerű idő követelménye relatív szerkezetű, csak a bíróság és a felek viszonylatában áll fenn, kötelezettje pedig az eljáró bíróság lesz;¹⁹⁵
- a tisztességes eljáráshoz való jog megsértése esetén személyhez fűződő jogok sérelme csak akkor állapítható meg, ha a bíróság a fél személyének lényegét alkotó tulajdonságai, jellemzői és ismérvei miatt követte el az eljárási szabálysértést. Ezzel szemben, ha a felet csak eljárási jogaiban éri sérelem, és ez nem kifejezetten az adott személynek vagy az adott személy értékminőségének szól, akkor a jogsértés nem ad alapot a személyiségvédelemre¹⁹⁶;
- figyelembe kell venni külön ugyanakkor azt is, hogy tisztességes eljáráshoz való jog sérelme együtt járhat ugyan a személyhez fűződő jogok megsértésével is, de ez nem szükségképpen¹⁹⁷.

Mindenképp meg kell említeni ugyanakkor azt, hogy a bírói gyakorlat nem volt elzárva attól a lehetőségtől, hogy a *generálklauzula* alapján mégis személyhez fűződő jognak minősítse a

¹⁹⁴ Bakos (2010) i.m.

¹⁹⁵ BDT2008. 1811.

¹⁹⁶ BH2008. 12.

¹⁹⁷ Ebből azonban az is következik, hogy az, hogy bizonyos esetekben a tisztességes eljáráshoz való jog sérelme egyben személyhez fűződő jogot is sért, még nem jelenti azt, hogy maga a tisztességes eljáráshoz való jog személyhez fűződő jog is lenne. (BDT2009. 1976.)

tisztességes eljáráshoz való jog sérelmét is, hiszen az az összes, tehát a nem nevesített személyhez fűződő jog védelmét is szolgálja.¹⁹⁸

Álláspontom szerint elsődlegesen objektív alapú, az erkölcsi-társadalmi elégtételt megvalósító speciális szankció oldhatja fel azon problémát, hogy a tisztességes eljáráshoz való jog eljárásjogi kötődésű, ezért hozzá kapcsolatlan felelősségi alakzatot nehéz – de véleményem szerint nem is lehetetlen – az anyagi jogba beágyazni. Több szerző véleménye szerint „kevés sikerre van ítéelve” ugyanis, aki pere elhúzódása miatt kíván kártérítéshez jutni a bíróságtól.¹⁹⁹ Pákozdi Zita szerint a bírói jogkörben okozott károk megtérítése olyan szűk körben érvényesül, amely már *alkotmányossági kérdéseket* is felvet.²⁰⁰ Tóth Endre Tamás szerint pedig a bírósági ítélezés egyre inkább a jogalkotáshoz hasonlóan immunitásra tesz szert.²⁰¹

Magam részéről kétféle megoldási koncepciót – egy eljárásjogi és egy anyagi jogi típusút – is elképzelhetőnek tartottam (volna) annak érdekében, hogy reflektálhatóak legyenek a bírói gyakorlat által felvetett problémák is.

a) Az eljárásjogi kódexekben az alapvető rendelkezések között rögzíteni a tisztességes eljáráshoz való jog és azon belül is az ésszerű időn belüli elbíráláshoz való jog biztosításának feladatát, mint a bíróságok kötelezettsége akként, hogy egy generálklauzulában rögzíteni lehetne azt, hogy a törvényben biztosított jogok érvényesítése bírói útra tartozik, amennyiben törvény másként nem rendelkezik.

Ezzel a jogállami-alkotmányos alapelv jogági leképződése valósulna meg úgy, hogy garantálná a bíróság és a felek viszonylatában az igényérvényesítés lehetőségét. Utóbbihoz kapcsolódva pedig külön törvényben lehet szabályozni akár egy önálló, a vagyoni kártérítéstől és sérelemdíjtól is eltérő vagyoni kompenzációt szankcióként. Tehát az eljárásjogi szabályok közé is deklarálható maga a felelősségi alakzat azzal, hogy az érvényesíthető jogkövetkezmények

¹⁹⁸ A BDT2019. 4041. szerint „[A] bírói jogalkalmazás nincs elzárva attól, hogy tágítsa a személyiségi jogok körét. [...] [a] Ptk. 2:43. §-a példálózó jelleggel sorolja fel az egyes személyiségi jogokat, a bírói jogalkalmazás nincs elzárva attól, hogy bizonyos mértékben tágítsa azok körét, ha a nem taxatív törvényi felsorolásba nem illeszthető, mégis a személy lényegét adó tulajdonságok sérelme valósul meg általa.”

¹⁹⁹ Lásd: Kiss Daisy: Felelőtlen felelősök. A bírósági eljárások elhúzódása miatti kifogás új jogintézménye a polgári perekben. *Fundamentum*, 2004/1., 149.

²⁰⁰ Pákozdi (2011) i.m. 87.; lásd még: Kovács László: A bírói felelősség a polgári eljárásjogban és azon kívül. *Magyar Jog*, 2007/11., 666.; Ezzel ellentétben lásd pl.: Pribula László: Kivételes-e a jogalkalmazó kártérítési felelőssége? *Jogtudományi Közlöny*, 2014/11., 526.

²⁰¹ Csécsy Andrea – Fézer Tamás – Havasi Péter – Tóth Endre Tamás – Varga Nelli: A kártérítési jog magyarázata. Budapest, CompLex K., 2010., IV. Fejezet 8. Cím., 270.

meghatározásához egy utaló norma kerülne igénybevételre a külön törvényben. Ebben a külön törvényben indokolt rendelkezni továbbá a kimentési esetkörökről is.

b) Továbbra is – hozzám legközelebb álló – megoldásként kínálkozott az²⁰² –, hogy a tisztességes eljáráshoz való jog megsértése *önálló, sui generis felelősségi alakzatként kerüljön szabályozásra*. Ebben az esetben akár a tisztességes eljáráshoz való jog sérelme esetén nem csupán vagyoni jellegű reparáció, hanem sérelemdíj is alkalmazható, hiszen a 34/1992. AB határozatból következően a nem vagyoni kártérítés/sérelemdíj jogintézménye nem csupán a személyhez fűződő jogok, hanem az alapvető jogok, köztük a tisztességes eljáráshoz való jog hatékony védelmét is szolgálhatja. A tisztességes eljáráshoz való jog sérelme tehát egy speciális felelősségi alakzat lehetne a Ptk.-ban azzal a szükséges utaló normával, amely kimondaná, hogy a tisztességes eljáráshoz való jog egyben alapvető jog is és a kártérítés mellett a sérelemdíj is alkalmazható lenne. Továbbá az ilyen típusú anyagi jogi szabályozásnál figyelni kell még arra is, hogy mindenképpen egyértelműen kell rendezni a kimentési esetkörök szabályozását, valamint azt, hogy a kártérítési pert pontosan ki ellen kell megindítani.

Fentiek tiszteletben tartják többek között azt, hogy a bírói gyakorlat óvakodik a tisztességes eljáráshoz való jogot a személyhez fűződő jogok körében nevesíteni. Továbbá a szankciórendszer egyértelműsítésével feloldhatóak lennének az erről szóló dogmatikai viták is. Tisztázásra kerülne mindezek felett a jogviszony relatív szerkezete is, hiszen az csak a bíróság és a felek viszonylatában állna fenn, kötelezettje pedig az eljáró bíróság lenne. Végezetül pedig azt emelném ki, hogy nem zárna ki annak igényérvényesítési lehetőségét, ha a tisztességes eljáráshoz való jog sérelme együtt jár a személyhez fűződő jogok megsértésével is.

V./6. A Pevtv. jogalkotási előzményei

*Az új Polgári Törvénykönyv tervezetéhez készített Szakértői javaslat*²⁰³ a gyakorlat által felvetett egyes kérdésekre és problémákra részben reagált. Önálló felelősségi alakzatként nevesítette a Pp. 2. § (3) bekezdésében foglalt tényállást, a jogintézmény anyagi jogi jellege elismerésre került, valamint a kialakult bírói gyakorlatnak megfelelően a speciális felelősségi alakzatok

²⁰² Lásd még ugyanígy: Bakos (2010) i.m.

²⁰³ Vékás Lajos (szerk.): Az új Polgári Törvénykönyv tervezetéhez készített Szakértői javaslat. Budapest, Complex K., 2008.

között önálló, sui generis tényállásként konstituálták meg a bíróságok felelősségét a perek tisztességtelen lefolyása és időbeni elhúzódsága esetén.²⁰⁴

A Javaslat azonban csak egy rövid rendelkezést tartalmazott a felelősségi alakzat szabályozásáról: „[...] [h]a a bíróság a per tisztességes lefolytatásának és ésszerű időn belül történő befejezésének követelményét megsértve kárt okoz, köteles azt megtéríteni. A közhatalom gyakorlásával okozott károkért való felelősség szabályait azzal az eltéréssel kell alkalmazni, hogy a felelősség alóli kimentésnek nincs helye.”²⁰⁵ Ez az utaló norma nem tartalmazza a Pp. 2. § (2) bekezdésében foglalt szempontokat az ésszerű idő megítélésére vonatkozóan. A felelősség megállapításához szükséges feltételeket pedig a közhatalom gyakorlásával okozott károkért való felelősség szabályai közé tette.

A Javaslat hiányosságai között említhető még, hogy nem rendezte a jogkövetkezmények körét sem: a Pp. 2. § (3) bekezdésében foglalt méltányos elégtételt biztosító kártérítés terminológiája a Javaslattól idegen, valamint nem utal arra, hogy vagyoni kár mellett nem vagyoni kár/sérelemdíj is érvényesíthető -e. Pozitívuma volt azonban, hogy egyértelművé tette, a felelősség alól kimentésnek helye nincs – nem említve egyúttal, hogy a bíróság felelősségét nem zárja ki, hogy az okozott jogsérelem a bíróság nevében eljáró személynek nem volt felróható. A kimentési lehetőségek kizárásával a Javaslat egyértelműen az objektív jogalapú, feltétlen fokozatú felelősség mellett foglalt állást.²⁰⁶

A 2008. júniusában kelt, a Polgári Törvénykönyvről szóló *T/5949. számú törvényjavaslat* sem ismerte el külön nevesíthető személyiségi jogként az ésszerű időn belülséghez való jogot. Ugyanakkor „előrelépésként” az 5:526. §-a külön felelősségi alakzat kereti között új kárfelelősségi tényállásként rendelte volna szabályozni a felelősséget a bíróság előtti eljárás tisztességtelen lefolytatása, időbeni elhúzódsága esetére. A jogszabályhely (1) bekezdése alapján az a fél, akinek a bíróság előtti eljárás tisztességes lefolytatásához és ésszerű időn belül történő befejezéséhez való jogát az eljáró bíróság megsértette, kártérítésre tarthat igényt, feltéve, hogy a sérelem a jogorvoslati eljárásban nem orvosolható. A kártérítés megállapítását nem zárja ki, ha a bíróság nevében eljáró személynek az okozott jogsérelem közvetlenül nem volt felróható. Alperesként pedig a pert az Országos Igazságszolgáltatási Tanács Hivatala ellen kell megindítani. A (2) bekezdés szerint pedig a bíróság előtti eljárás befejezésének ésszerű időtartama a jogvita tárgyát és természetét, valamint az eljárás lefolytatásának egyedi

²⁰⁴ Vékás (2008) i.m. 1138-1139.

²⁰⁵ Uo. 5:549. §: Felelősség a perek tisztességtelen lefolytatása, időbeni elhúzódsága esetén

²⁰⁶ Uo. 1139.; Bakos (2010) i.m.

körülményeit, ideértve a felek perbeli magatartását is, figyelembevételre határozható meg. Megszorító szabályként került rögzítésre, hogy nem hivatkozhat az eljárás ésszerű időn belül történő befejezésének követelményére az a személy, aki magatartásával, illetve mulasztásával az eljárás elhúzódásához maga is hozzájárult.

A vonatkozó miniszteri indokolás szerint a bíróságok kárfelelősségének önálló, sui generis tényállásként való konstituálását szükségessé teszi a méltányos elégtételt biztosító kártérítési felelősségről szóló rendelkezésnek az anyagi jogszabályok közé iktatása. A Pp. 2. §-ában foglalt kárfelelősségi szabály nyilvánvalóan nem eljárásjogi, hanem anyagi jogi rendelkezés, amely a sérelem okozás esetére a bíróság felrőhatóságtól független felelősségét mondja ki. A Javaslat ennek az anyagi jogi rendelkezésnek a Pp.-ből való átvételét tartotta szükségesnek. Mentésülési okként a felelősséget csak az zárta volna ki, ha a jog sérelem jogorvoslati eljárásban elhárítható. A per befejezésének ésszerű időtartama nyilvánvalóan a jogvita tárgyát és természetét, az eljárás lefolytatásának egyedi körülményeit, valamint a felek perbeli magatartását is figyelembe véve határozható meg. Ezt az értelmező szabályt szükséges volt az indokolás szerint a törvényben külön kimondani azzal, hogy az eljárás ésszerű időn belül történő befejezésére nem hivatkozhat az, aki az eljárás elhúzódásához maga is hozzájárult. A Javaslat a rendelkezés hatályát nem szűkítette volna le a polgári perekre, az a bíróság által lefolytatott bármely eljárás – így büntetőeljárás esetén – is alkalmazásra került volna.

A tervezet tehát a Szakértői Javaslaton túllépve már részletesen tartalmazta azokat a szempontokat, amelyeket az ésszerű idő megítélésénél a jogalkalmazónak figyelembe kell vennie. Részletezte továbbá azokat a feltételeket, amelyeket a régi Pp. 2. § (3) bekezdése is előír, megkövetelve, hogy a jogorvoslati eljárásban a sérelem ne legyen orvosolható, ugyanakkor már nem nevesítette azt a követelményt, hogy a fél alapvető jogait ért sérelemre hivatkozással terjeszthesse elő keresetét. Rendezte ugyanakkor a korábbi bírói gyakorlatban felvetett azon aggályt, hogy ezt a kártérítési pert ki ellen kell megindítani (az OIT Hivatala ellen).

Legnagyobb hiányossága azonban, hogy nem adott választ arra a kérdésre, hogy a fél pontosan milyen, vagyoni és nem vagyoni (sérelemdíj) kártérítésre tarthat igényt, és – a Szakértői Javaslatól eltérően – nem reagált a kimentési esetkörök értelmezési nehézségeire sem.

Az eredeti normaszöveghez képest az Országgyűlés Elnökéhez 2008. december 18-án érkezett módosító indítvány, azt javasolta, hogy a felelősségi alakzaton túlmenően maga tisztességes eljárásához való jog és a megsértéséhez kapcsolódó felelősségi szabályok kerüljenek át a személyhez fűződő jogok körébe azzal az indoklással, hogy a Pp. 2. §-ában említett „méltányos

elértételnek” a törvényjavaslat rendszerében nem csak a kártérítés, hanem a sérelemdíj és a kártérítés is megfelel, így e rendelkezésnek a személyhez fűződő jogok között van a helye, a kapcsolódó szankciónak pedig a személyhez fűződő jogok szankciói között.²⁰⁷

Az Országgyűlés a 2009. november 9-i ülésnapján elfogadta a Polgári Törvénykönyvről szóló 2009. évi CXX. törvényt. A fent hivatkozott módosító indítványnak megfelelően a személyhez fűződő jogok általános védelmét rögzítő 2:74. § mellett a 2:88.§-ban *már külön nevesített személyiségi jogként került beiktatásra a bíróság előtti tisztességes eljáráshoz való jog azzal, hogy az (1) bekezdésben kimondta, hogy a személyhez fűződő jogok védelme kiterjed a bíróság előtti eljárás tisztességes lefolytatásához és ésszerű időn belül történő befejezéséhez való jogra is.* A (2) bekezdésben a T/5949. számú törvényjavaslat 5:526. § (2) bekezdésében írt szabályok kerültek megismétlésre a bíróság előtti eljárás befejezésének ésszerű időtartamának meghatározásának szempontjait illetően, valamint annak kapcsán, hogy aki magatartásával, illetve mulasztásával az eljárás elhúzódásához maga is hozzájárult az elhúzódáshoz, annak igényérvényesítése kizárt.

Szankcióként a 2:95. § (1) bekezdés akként rendelkezett, hogy a fél, a jogsértés felróhatóságtól független jogkövetkezményeinek alkalmazását nem követelheti, azonban sérelemdíjra és kártérítésre tarthat igényt, feltéve, hogy a sérelem a jogorvoslati eljárásban nem orvosolható. A (2) bekezdésben pedig a korábbi törvényjavaslat 5:526. § (1) bekezdésében írt szabályt ismételte meg, amely a bíróság felróhatóságtól független felelősségét mondja ki akként, hogy a sérelemdíj és a kártérítés megállapítását nem zárta volna ki, ha a bíróság nevében eljáró személynek az okozott jogsérelem közvetlenül nem volt felróható.

Ki kell emelni, hogy ez a törvény *már szabályozta volna a személyiségi jogok megsértésének szankciójaként is a sérelemdíjra való jogosultságot* (felváltva ezzel a nemvagyoni kártérítést) – lásd: 2:91.§ (1) bekezdés. Az új törvény szerint a személyhez fűződő jogok objektív alapú jogkövetkezményei nem lettek volna alkalmazhatóak, viszont szubjektív jogalapú szankciói, a sérelemdíj, mint a nem vagyoni kár megtérítésére és a kártérítés igen.²⁰⁸ A sérelemdíj megfizetésére kötelezés feltételeire pedig a (2) bekezdés alapján a kártérítési felelősség szabályait rendelte alkalmazni azzal, hogy a sérelemdíjra való jogosultság megállapításának a jogsértésen túli hátrány bizonyítottsága nem feltétele. Mértékét illetően a (3) bekezdés azt

²⁰⁷ Gárdos Péter (szerk.): Kézikönyv az új Polgári Törvénykönyvhöz: törvénytörvény, egységes szerkezetű indoklás, megjegyzések. Budapest, Complex K., 2009., 158., 164.

²⁰⁸ Bakos (2010.) i.m.

mondta ki, hogy azt a bíróság az eset körülményeire - különösen a jogsértés súlyára, a felróhatóság mértékére és a jogsértésnek a sértettre gyakorolt hatására - tekintettel állapítja meg. A 2:92.§-a kiegészítette volna az előbbi szabályozást azzal is, hogy aki személyhez fűződő jogának megsértéséből eredően kárt szenved, a károkozásért való felelősségi jogviszonyára egyébként irányadó szabályok szerint követelheti kárának megtérítését.

A korábbiakhoz képest mindenképp pozitívként értékelhető – az alkalmazható szankció egyértelmű meghatározása mellett – az, hogy a bíróság előtti tisztességes eljárásról való jogot a bíróságok előtti valamennyi eljárásra, így *a büntetőeljárásra is ki kívánta terjeszteni*. Továbbá rendezte azokat a szempontokat és feltételeket is, amelyek az ésszerű idő és a felelősség megállapításához szükségesek. Ugyanakkor hiányossága, hogy nem reflektált a kimentés problematikájára, amikor úgy rendelkezett, hogy a sérelemdíj és a kártérítés akkor is megítélhető, ha a bíróság nevében eljáró személynek az okozott jogsérelem közvetlenül nem volt felróható.

Az Országgyűlés 2009. december 14-i ülésnapján fogadta el először a Polgári Törvénykönyvről szóló 2009. évi CXX. törvény hatálybalépéséről és végrehajtásáról szóló törvényt. Ezt a törvényt azonban a köztársasági elnök nem írta alá, hanem megfontolásra visszaküldte az Országgyűlésnek. Ennek ellenére 2010. február 15-én az Országgyűlés azonban azt ismételtelen elfogadta. Azonban 2010. április 26-án az Alkotmánybíróság a kellő felkészülési idő hiányára és a jogbiztonság ebből fakadó súlyos sérelmére hivatkozva a Ptk. hatálybalépéséről és végrehajtásáról szóló törvény 1. §-ának (1) bekezdését, valamint 208. §-át alkotmányellenesnek találta és ezért megsemmisítette.²⁰⁹

A 2014. március 15. napján hatályba lépő új Polgári Törvénykönyv (2013. évi V. törvény) pedig sem a személyiségi jogok között, sem akár önálló felelősségi alakzat keretei között nem szabályozza a bíróság előtti eljárás tisztességes lefolytatásához és ésszerű időn belül történő befejezéséhez való jog esetleges megsértését, illetve annak jogkövetkezményeit.

Az Országgyűlés 2016. november 22-i ülésnapján az Alaptörvény 25. cikk (2) bekezdés a) pontja végrehajtására alkotta meg a 2018. január 1-jén hatályba lépő, *a Polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvényt (új Pp.)*.²¹⁰ Az új Pp. kodifikációja során azonban az a

²⁰⁹ 436/B/2010. ABh.

²¹⁰ Lugosi József: Jogérvényesítés a polgári perben az alperes szemszögéből. Jog, állam, politika, 2019/1. 130.

koncepcionális döntés született, hogy az ésszerű időn belüli eljárásra vonatkozó alapelv, valamint az ennek megsértése esetére szabályozott sérelemdíj a 2018. január 1-től hatályba lépett új polgári perrendtartásban nem fog szerepelni²¹¹. A jogalkotó az új Pp. koncepciója alapján az intézményt nem az eljárási kódexben, hanem más jogforrás keretei között kívánta szabályozni. Ennek megfelelően az új Pp. már nem tartalmazza az régi Pp. 2. §-ának rendelkezéseit – sem az alapelvet, sem a megsértése esetére biztosítandó kártérítésre vonatkozó szabályozást.²¹²

Ezzel kapcsolatban megosztottak a szakirodalmi vélemények annak kapcsán, hogy a perelhúzóds esetére hatékony jogorvoslat rendelkezésre állt -e a Pp. hatálybalépésekor.

Király Lilla szerint egyfajta visszalépés volt megfigyelhető, hiszen a bíróságok régi Pp. szerinti szankcionálása kimaradt a Pp.-ből és így megszűnt egy jogorvoslati lehetőség a fél számára²¹³. Kifejtette ugyanis, hogy az alkotmányjogi panasz nem megfelelő jogorvoslati lehetőség²¹⁴, valamint az eljárás elhúzóds miatti kifogás sem nyújt hatékony jogvédelmet a fél számára. A visszalépés pedig abban érhető tetten, hogy a régi Pp. a jelenlegivel szemben sokkal részletesebben fogalmazta meg a konkrét jogkövetkezményt a bírósággal szemben egy esetleges perelhúzóds esetére.²¹⁵

Ezen állásponttal szemben érvelt Mészáros Pál Emil. Szerinte a Ptk. jelenleg is megjeleníti az igény lehetőségét a fél számára, amennyiben a bíróság vagy más hatóság eljárása során a részére kárt okoz [Ptk. 6:549.§ (1)-(2) bek.]. Álláspontja szerint a Pp. által végrehajtott dereguláció, egyszerűsítés nem valósítja meg azt, hogy a fél igényét ne tudná megfelelően érvényesíteni a bírósággal szemben. Elősorban az a tény, miszerint külön rendelkezés nincs a perkonzentráció megsértésével kapcsolatban, nem jelenti azt, hogy azzal szemben igényünket ne tudnánk előterjeszteni. Arra is utalt, hogy a kifogás intézményének ezen igénnyel kapcsolatos

²¹¹ Az Országgyűlés elé terjesztett T/11900 törvényjavaslat indokolása (242. oldal) alapján a „[...] [b]íróság irányában megfogalmazott kötelezettségek megjelennek nemzetközi dokumentumokban és az Alaptörvényben, illetve alapvető szinten a törvényben a közrehatási tevékenység rögzítésével.”

²¹² Rainer (2021) i.m. 24-25.

²¹³ Ezt támasztja alá a BH2023. 300. szám alatt közzétett eseti döntés is: „[...] [A] régi Pp. hatályvesztése és a Pp. hatályba lépése közötti időre a per alapját képező előzményi ügyhöz hasonló esetekben *joghézag* állt elő, ami alkalmazható jogszabály hiányában nem tölthető ki a jogalkalmazás során.”

²¹⁴ A 3024/2016. (II. 23.) AB határozatban az AB maga állapította meg, hogy az Alaptörvény védelmének legfőbb szerveként a tisztességes eljáráshoz való jog részelemét képező ésszerű időn belül való elbírálás alaptörvényi rendelkezéséhez kapcsolódó alapjogvédelmi feladatát nem tudja hatékonyan ellátni. (Indokolás [18]). Ennek ellenére határozataiban általában felhívta a figyelmet arra, hogy a panaszos külön kártérítési igénnyel léphet fel a bírósággal szemben, hogy a perének tisztességes lefolytatásához és ésszerű időn belül történő befejezéséhez való jogát érvényesítse. (Czine (2018) i.m. 63.)

²¹⁵ Király Lilla: Gyorsabb, egyszerűbb, olcsóbb, hatékonyabb? Akadémiai Kiadó, Bp., 2019., 146.

megjelenítése nem indokolt, hiszen ez egy olyan eljárásjogi intézmény, amely arra szolgál, hogy egy elmaradt intézkedést, perbeli cselekményt a fél igénye alapján az adott eljárásban pótoljanak. Ez nem egyenlő azzal, hogy a fél esetleges kárigényét érvényesíti egy más eljárásban. Két külön igényről van szó, az egyik egy anyagi jogi igény, a másik pedig egy eljárásjogi jogosultság kimerítése.²¹⁶

Mészáros azon felvetése, hogy a Ptk. 6:549. § (1)-(2) bekezdései jelenleg is megjelenítik az igény lehetőségét²¹⁷ a fél számára, ugyan kétségtelenül igaz²¹⁸, a joggyakorlat alapján azonban arra vonhatunk le következtetést, hogy a sikeres igényérvényesítésnek gátat szabott az, hogy a tisztességes eljáráshoz való jog, mint eljárási alapjog nem tekinthető egyben személyiségi jognak is (amire hivatkoztak a felperesek), mivel a védendő érték nem közvetlenül az emberi személyiségből fakad.²¹⁹ Ennek okán jómagam Király Lillával értek egyet, 2018. január 1. napjától visszalépést tapasztalhattunk (2021. december 31-ig) szabályozatlanság – kvázi elmaradt jogalkotás – miatt. Ezt támasztja alá a felsőbbbíróági gyakorlat is, amely szerint a per észszerű időn belüli befejezéséhez fűződő, a régi Pp. 2. § (3) bekezdésén alapuló igény érvényesítése nem lehet megalapozott, ha a követelés alapjául szolgáló sérelem a régi Pp. hatályvesztését követő időben következett be²²⁰, tehát a jogviták elbírálásához, a perek tisztességes lefolytatásához és észszerű időn belül történő befejezéséhez való jogának sérelmére alapított igényérvényesítésnek akkor nincs helye, ha az alapjogi sérelem 2018. január 1-jét követően következett be²²¹.

²¹⁶ Mészáros Pál Emil: A polgári jog és a polgári eljárásjog alapelveinek kapcsolódása illetve azok alkalmazása a polgári peres és nemperes eljárásokban. PhD értekezés, PTE-ÁJK DI, Pécs, 2021., 105.

²¹⁷ Szívós Kristóf szerint is ugyan a Pp.-ből kimaradt az észszerű határidőn belül való elbírálás követelménye, azonban nem is volt szükséges egy olyan elv kimondása, amely megismétli egyrészt az EJEE-ből (6. cikk), másrészt az Alaptörvényből fakadó követelményeket. Egyebekben pedig szerinte is a polgári jog megfelelő szabályainak alkalmazásával teljes egészében le lehet fedni az 1952. évi Pp. 2. §-ának rendelkezéseit. (Szívós Kristóf: Az új Pp. hatásai az eljárások időszerűségére. Mailáth György Tudományos Pályázat 2017: Díjazott dolgozatok. Budapest, OBH, 2018., 160.)

²¹⁸ A 34/1992. ABh. alapján a nem vagyoni kártérítés nem csak a személyiségi jogok, hanem az alkotmányos alapjogok jogvédelmi eszközeként is funkcionálhat. Lásd ehhez: Debreceni Ítéltábla Pf.I.20.369/2007/3.

²¹⁹ BDT2015. 3337.

Lásd még az „elutasító” hazai bíróági gyakorlathoz: Legfelsőbb Bíróság Pfv.IV.20.509/2007., BDT2008. 1811., BDT2009. 1976., BDT2016. 3507., BDT2017. 3704., BDT2018. 3880., BH2016. 241., BH2019. 81., Kúria Pfv.IV.20.913/2014/7., Kúria Pfv.IV.21.423/2014/4., Kúria Pfv.IV.21.809/2015/5., Fővárosi Ítéltábla 17.Pf.20.629/2019/6-II., Szegedi Ítéltábla Pf.I.20.801/2017/7., Szegedi Ítéltábla Pf.II.20.308/2019/4., Szegedi Ítéltábla Pf.I.20.009/2020/10. (BDT2020. 4267.)

²²⁰ BH2023. 300.

²²¹ BDT2022. 4543. I.

V./7. A Pevtv. megszületése

Az EJEB egy 2015. október 16-án jogerőre emelkedett, pilot judgment eljárás keretében hozott ítéletében, a Gázsó kontra Magyarország ügyben²²² – azon túl, hogy a konkrét ügyben megállapította az észszerű időn belüli elbírálásra vonatkozó követelmény megsértését, és kártérítést ítélt meg a kérelmezőnek²²³ – általánosságban is deklarálta, hogy eljárások elhúzódása vonatkozásában a Magyarországgal szemben megállapított jogsértések alapján visszatérő probléma van²²⁴, az az EJEE-vel ellentétes gyakorlat alapján áll fenn. Így az EJEB előírta Magyarországnak, hogy haladéktalanul, de legkésőbb az ítélet véglegessé válásától számított egy éven belül – azaz 2016 októberéig – olyan jogorvoslatot vagy jogorvoslat-együttest vezessen be a nemzeti jogrendszerébe, amely megfelel az EJEE követelményeinek, és az EJEB esetjogában lefektetett elvekkel összhangban valóban hatékonyan képes kezelni a túlzottan hosszú eljárások kérdését, az eljárás elhúzódása miatti egyezményértéseket.

Ennek érdekében a Kormány 2018. október 19. napján nyújtotta be a T/2923. számú törvényjavaslatot, „Az egyes bírósági eljárások elhúzódásával kapcsolatos vagyoni elégtétel érvényesítéséről” címmel. A Javaslat a bírósági eljárás észszerű határidőn belül történő befejezéséhez fűződő alapvető jogot speciális jogvédelem alá kívánta volna helyezni, azzal, hogy szabályozza az alapjogsérelem vagyoni (pénzbeli) elégtétellel történő kompenzálását, illetve az ennek érvényesítését lehetővé tevő eljárást. A Javaslat szerint az újfajta jogvédelem önálló, sui generis jogintézményként, alapvető jogának sérelmére tekintettel illetve volna meg a bírósági eljárásban félként vagy terheltként részt vett személyt. Az alapjog megsértésének tényállását úgy határozta meg, hogy egyrészt megállapította azt az időtartamot, ami feltétlenül elégségesnek kell bizonyuljon a bírósági eljárás befejezéséhez, másrészt kimondta, hogy a bírósági eljárásban ennek meghaladása az, amely a vagyoni elégtétel megállapítását indokoltá teszi. A Javaslat a polgári peres eljárások befejezéséhez öt éves, a közigazgatási perek, illetve – két kivétellel – a büntetőeljárások befejezéséhez három éves időtartamot nyilvánított feltétlenül elégségesnek.²²⁵

²²² Gázsó v. Hungary (48322/12.)

²²³ További marasztalásokra lásd pl.: Magyar László v. Hungary (73593/10) 60-66. pont.; Süveges v. Hungary (50255/12) 117-128. pont.

További ügyekről lásd bővebben: Czine Ágnes – Szabó Sándor – Villányi József: Strasbourgi ítéletek a magyar büntetőeljárásban. Budapest, HVG-ORAC, 2008., 423-427.

²²⁴ Az Egyezmény intézményei már megállapították, hogy Magyarországon nem áll rendelkezésre hatékony jogorvoslat a polgári eljárások elhúzódásával szemben (lásd: Bartha v. Hungary (33486/07) 21. bek.)

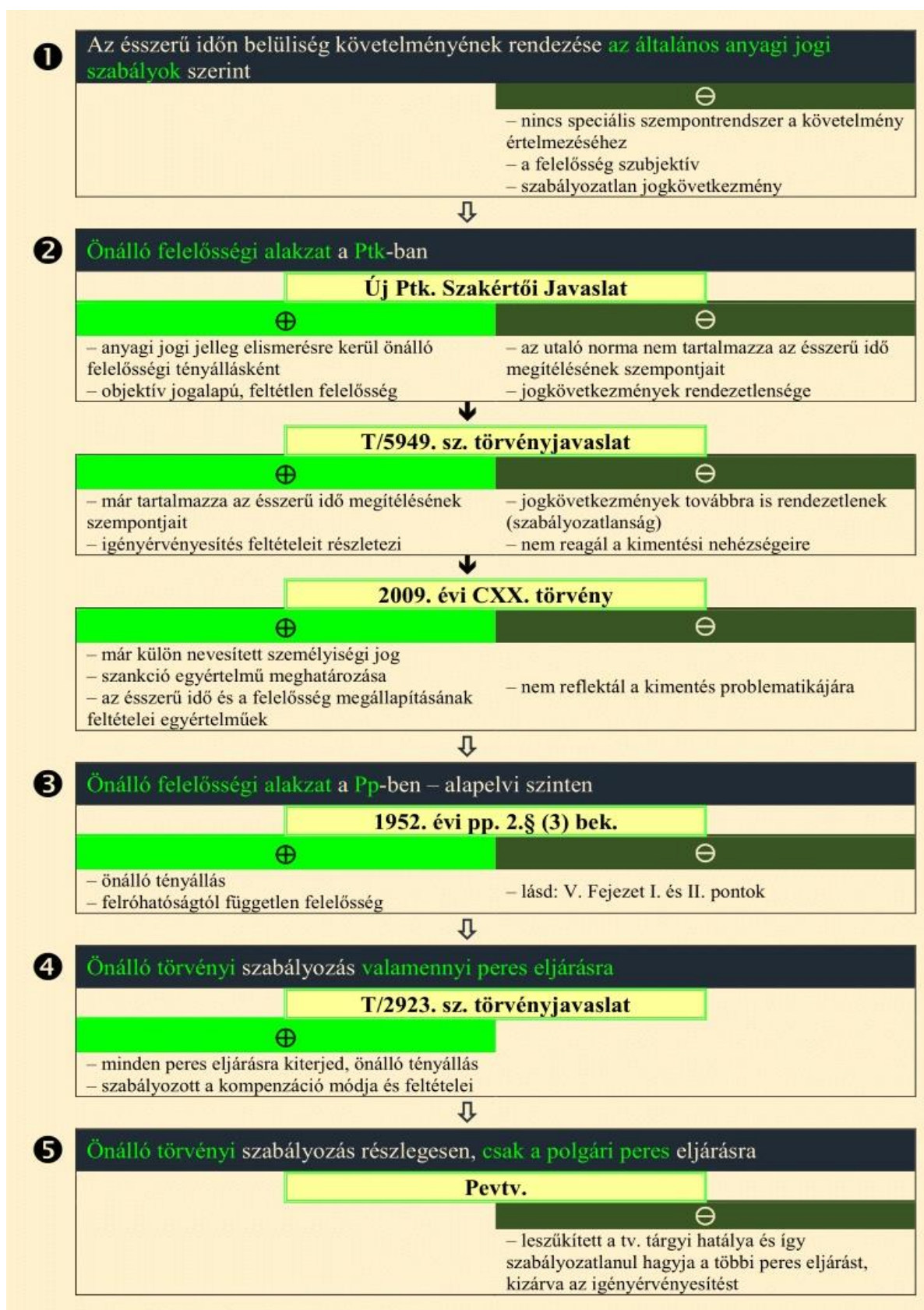
²²⁵ T/2923. törvényjavaslat, Általános indokolás 14-15. o.

Azonban ennek a törvényjavaslatnak az elfogadására sem került sor, tehát továbbra is adós volt a magyar állam az EJEK felé a hatékony jogorvoslati lehetőség kidolgozásával kapcsolatban.

2021. május 11. napján azonban a fenti javaslatot szinte egy az egyben alapul vevő, új, ugyanakkor csak a polgári eljárásokra leszűkítő törvényjavaslat került benyújtásra: a polgári peres eljárás elhúzódásával kapcsolatos vagyoni elégtétel érvényesítéséről címmel. Ennek elfogadására már sor került és kihirdették a 2021. évi XCIV. törvényt (Pevtv.).

Az előzményeket illetően rögzíthető, hogy az alapjogsérelem kapcsán egészen 1997. szeptember 30-ig szabályozatlanság állt fenn. 1997. október 1. napjától 1999. december 31-ig a régi Bszi. (1997. évi LXVI. törvény) 9.§-a mondta ki, hogy mindenkinek joga van ahhoz, hogy bírói útra tartozó ügyét független és pártatlan bíróság tisztességes eljárás során és ésszerű határidőn belül bírálja el. Az 1999. évi CX törvény 2.§-ával került beiktatásra a régi Pp. 2.§-a, amelynek (1) bekezdése szerint a bíróságnak az a feladata, hogy - összhangban az 1. §-ban foglaltakkal - a feleknek a jogviták elbírálásához, a perek tisztességes lefolytatásához és ésszerű időn belül történő befejezéséhez való jogát érvényesítse. 2003. július 1-jétől került bevezetésre a (3) bekezdésben a méltányos elégtételt biztosító kártérítés (2014. március 15-től sérelemdíj). Az új Pp. hatálybalépésével azonban ismét az elmaradt egyéb jogalkotás folytán a szabályozatlansággal kellett szembesülni.

A Pevtv. megalkotásáig vezető jogalkotási folyamat az alábbiak szerint foglalható össze az egyes szabályozási módok előnyeit és hátrányait kiemelve:

3. ábra – A Pevtv. megalkotásáig vezető folyamat az egyes szabályozási módok szerint – saját szerk.

VI. A PEVTV. ÉS A VAGYONI ELÉGTÉTEL

A bíróságok régi/új kihívások előtt álltak a törvény hatálybalépésével. Ezen fejezet az új jogintézmény elméleti kérdései mellett a Pevtv. leíró jellegű bemutatására is törekszik, az egyes olyan szakaszok kapcsán felmerülő kérdések és az azokra adható válaszok – terjedelmi okokból azonban nyilvánvalóan nem mindenre kiterjedő – ismertetésével, amelyek gyakorlati értelmezése esetleg vitás vagy kevésbé egyértelmű lehet. Mindezt teszi azzal a céllal, hogy a gyakorlati jogalkalmazáshoz is adalékokkal szolgáljon. Ezen rész gondolati íve tehát az értékelő módszertant követi, a feltett kérdésekre szakmailag korrekt válaszok és lehetséges bírálatok felvetésének céljával.

Rögtön kissé ellentmondásosnak tűnik már a törvény, így a benne foglalt jogintézmény elnevezése is. Egy alapvetően a büntetőeljárásokkal összefüggésben született AB határozat – amelynek megállapításai könnyen vonatkoztathatóak a polgári peres eljárása is – szerint ugyanis egy *abszolút értelemben rövid időtartamú eljárás is lehet elhúzódó*, ha az eljárás tényeiből nem állapítható meg az eljáró bíróságok azon erőfeszítése, amely arra irányul, hogy a tisztességes eljárás követelményrendszerének szem előtt tartása mellett mielőbb döntést hozzanak.²²⁶ Ebből kifolyólag tehát egyfelől attól még sérülhet az ésszerű időn belüli eljáráshoz való jog, hogy a Pevtv. szerinti objektív időtartam még nem telt el, erre az esetre azonban nem biztosított az igényérvényesítés lehetősége. Másfelől érdemes ezzel kapcsolatban felidézni az Általános indokolásnak rögtön az első mondatát, amely szerint az EJEE megerősítésével Magyarország arra vállalt kötelezettséget, hogy az ésszerű időn belüli eljáráshoz való jog érvényesülését biztosítsa a 6. cikk alapján, továbbá ezen jog megsértése esetére biztosítja a hatékony jogorvoslathoz való jogot a 13. cikk alapján. Ezzel kapcsolatban azt is meg kell jegyezni, hogy kissé összemosódik az alapul szolgáló Gászó kontra Magyarország EJEB ítélet 4. és 5. pontjában is az eljárás elhúzódása („túlzottan hosszú bírósági eljárások”) és az eljárások ésszerű időn belüli befejezése. Az EJEB joggyakorlatából és a fent hivatkozott hazai alkotmánybírósági határozatból szintúgy megállapíthatjuk ugyanis, hogy *az eljárás elhúzódása nem egyenlő azzal, hogy az ésszerűtlen ideig tartott*. Az Alkotmánybíróság fent hivatkozott megállapításának a fordítottja is igaz lehet: egy abszolút értelemben hosszú eljárás is lehet ésszerű időn belüli. Ezek alapján szerencsésebb lett volna az ésszerű időn belüliségre utalni és nem az elhúzódásra.

²²⁶ 2/2017. (II.10.) ABh. [82]

Meg kell jegyezni, hogy az eljárások jelentős részének átlagosan észszerű időtartam alatti lefolytatása ellenére is kialakulhat egy viszonylag magas ügyszám, ahol az igazságszolgáltatás – egyes eljárási típusok vagy eljárási intézmények diszfunkcionalitása okán – az észszerű időtartam strasbourgi standardjainak nem tud megfelelni.²²⁷

A korábbi törvényjavaslattal teljesen megegyező elgondolások és koncepció mentén a Pevtv. azonban már csupán – a törvény tárgyi hatálya alól kivéve a közigazgatási pereket és a büntetőeljárásokat – a polgári peres eljárás észszerű határidőn belül történő befejezéséhez fűződő alapvető jogot helyezi speciális jogvédelem alá, szabályozza az alapjogsérelem vagyoni (pénzbeli) elégtétellel történő kompenzálását²²⁸, illetve az ennek érvényesítését lehetővé tevő eljárást.

A vonatkozó törvényjavaslat általános vitáján az igazságügyi minisztériumi államtitkár a következőket emelte ki: „[...] [2]018. január 1. napján hatályba lépett az új polgári perrendtartásról szóló törvény [...] [E]zek a kódexek számtalan olyan szabályt tartalmaznak, amelyek annak biztosítására hivatottak, hogy a magyar bírósági eljárások indokolatlan elhúzódás nélkül, feszes menetrendben, az eljárások szükségtelen elhúzódását eredményező tényezők kiiktatásával, észszerű időn belül kerüljenek eredményesen lefolytatásra. Megújult eljárásjogunkban a hangsúly tehát a perkoncentráció rendszerszintű biztosítására helyeződik, emellett megjelennek a nagyobb fokú hatékonyság irányába mutató új jogintézmények is. Amellett, hogy a kormány ezeknek az új eljárásjogi kódexeknek a megalkotásával rendszerszinten kívánja elejét venni a bírósági eljárások elhúzódásának, ezen intézkedések kiteljesedése érdekében a mai napon tárgyalt törvényjavaslat olyan jogvédelmi eszköz igénybevételének a lehetőségét teremti meg, amely az indokolatlanul hosszú eljárásokkal szemben utólagos kompenzációval nyújt elégtételt a jogkeresők számára.”²²⁹

A Pevtv. vagyoni elégtétel néven új jogkövetkezményt határoz meg az alapjogi sérelem kompenzálására, ezzel elhatárolja ezt a vagyoni kompenzációt a kártalanítás, kártérítés, sérelemdíj jogintézményeitől. A jogalkotót kezét valóban nem köthették meg az eddigi

²²⁷ Bóka János: „To Delay Justice, Is Injustice” – az észszerű időtartam követelményének összehasonlító vizsgálata. In.: Badó Attila (szerk.): A bírói függetlenség, a tisztességes eljárás és a politika. Összehasonlító jogi tanulmányok. Gondolat, Budapest, 2011., 134.

²²⁸ Lásd ekként: Debreceni Ítéletábra Pkf.I.20.205/2024/2.

²²⁹ Országgyűlési Napló 2018. október 30. kedd - 35. szám

jogintézmények, tehát nem volt muszáj feltétlenül ezek közül választania. Ezt támasztotta alá az Alkotmánybíróság is, amikor megállapította, hogy „[E]nnek az alapjognak intézményi oldala az is, hogy a jogalkotónak garanciális szabályokat kell hoznia az eljárások elhúzódása ellen, továbbá az is, hogy ha az eljárás mégis elhúzódik, miképp kompenzálja az érintett. Ennek formáját a törvényhozó szabadon állapíthatja meg. Az Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bekezdéséből nem következik, hogy az eljárás elhúzódását sérelemdíjként, nem vagyoni kártérítésként vagy más formában kell-e ellentételezni.”²³⁰

Az új jogkövetkezmény meghatározását az a cél is vezérelte, hogy a bírósági eljárás észszerű határidőn belül történő befejezéséhez fűződő alapvető jog sérelme olyan feltétlen helytállási kötelezettséget teremtsen, amely alól nem lehet mentesülni a Ptk. kártérítésre irányadó szabályai szerint.²³¹ Ez egybevág az EJEB gyakorlatával, amely nem a kompenzáció elvét, hanem a sérelem-büntetés aranyosságának elvét vallja²³².

Mivel a Ptk.-ban a sérelemdíj és a kártalanítás utaló normái több ponton visszautalnak - előbbi a felelősség megállapításával és a sérelemdíj összegszerűségével, utóbbi a kártalanítás módjával és mértékével kapcsolatban - az alkalmazott kártérítési jogra, ezért a jogalkotó szerint dogmatikailag helytállóbb e jogintézményektől eltérő terminológiát használni az alapjog megsértéséhez fűződő jogkövetkezmény elnevezésére. Az új sui generis jogintézmény bevezetésével kívánják különválasztani ezt az alapjogvédelmet a személyiségi jogi védelemtől is, elismerve ezzel a jogirodalomban és a bírósági joggyakorlatban uralkodó felfogást.²³³ Leszögezte ugyanakkor a jogalkotó, hogy nem valamely kár okozása vagy személyiségi jog megsértése - hanem meghatározott alapjog megsértése - a vagyoni elégtétel megítélésének az alapja, ezért a vagyoni elégtétel igénylése nem érinti a félnek azt a jogát, hogy a Ptk.-nak a bírósági jogkörben okozott károkért való felelősségre vonatkozó szabálya [Ptk. 6:549. § (1) bek.], illetve a Ptk. 2:52. §-a szerinti sérelemdíj érvényesítésére vonatkozó szabálya szerint pert

²³⁰ 3157/2019. (VII. 3.) AB végzés [20]

²³¹ „[A]z észszerű idő követelményének érvényesülése során a bíróságoknak számítaniuk kell arra, hogy a per folyamán előállhatnak előre nem látható körülmények, amelyekre akár ráhatásuk nem lehet, ezzel együtt sem sérülhet a félnek az ügy észszerű időn belüli befejezéséhez fűződő alapvető jogosultsága. [...] [A] vagyoni elégtétel a (vagyoni) kártérítéstől elkülönülő, a törvényben rögzített észszerű időtartam túllépése esetén meghatározott sui generis jogkövetkezmény, a Pevtv. nem utal vissza a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (Ptk.) rendelkezéseire, ezért annak a 6:519. §-ából következő, a szerződésen kívül okozott károkért való felelősség feltételeit, így az okozatosság követelményét nem lehet a kártérítés szabályai szerint alkalmazni.” (BDT2023. 4621.)

Nem kell vizsgálni és nem is lehet értékelni, hogy az eljárás bírósága magatartása mennyiben hatott közre az eljárás elhúzódásában (Debreceni Ítéltábla Pkf.II.20.458/2022/4., Pkf.II.20.083/2023/2.), lehetősége volt-e annak elhárítására.

²³² Egy korábbi határozatában még a Kúria is ezen álláspontot tette magáévá, hiszen úgy érvelt, hogy ha az alapjogi sérelem megtörtént, akkor a kompenzálandó hátrány is bekövetkezik. (Kúria Pfv.20.678/2011/3.)

²³³ Pedig ezzel kapcsolatban megjegyzést érdemel, hogy a személyiségvédelem szubjektív eszköze, a nem vagyoni kártérítés (sérelemdíj) erkölcsi károkat hivatott orvosolni és az alapjogi sérelem is erkölcsi károkat okoz.

indítson a bírósági eljárás elhúzódásával összefüggésben őt ért kár, illetve nemvagyoni sérelem orvoslása érdekében.²³⁴

A vagyoni elégtétel jogintézménye, a vonatkozó szabályozás és joggyakorlat részletes bemutatására törekszem az alábbiakban.

VI./1. Preambulum

Első kérdésként vetődött fel bennem, hogy a jogalkotó a preambulumban megfogalmazott célok sorrendjével egyfajta fontossági rangsort szeretett -e volna érzékeltetni. Vagyis az igazságszolgáltatási tevékenység hatékonyságának ösztönzése célját szándékosan helyezte -e a jogkeresők tisztességes és észszerű határidőn belül befejeződő eljáráshoz fűződő jogának kiteljesítése célja és a bírósági polgári peres eljárások elhúzódásával szembeni hatékony jogorvoslat megteremtése céljai elé? Az igazságszolgáltatási tevékenység ösztönzésének megjelenítése ugyanakkor mindenképp üdvözlendő, hiszen ezzel a jogalkotó vélhetően azt akarta kifejezésre juttatni, hogy ebben a nemperes, az alapvető jog sérelmének gyorsnak mondható orvoslására irányuló eljárásban irányadó szigorú követelményeknek az is a célja, hogy a polgári ügyekben hamarabb szülessenek meg a jogvédelmet garantáló érdemi döntések, ezzel előtérbe helyezve a preventív funkciót. Előjáróban meg kell jegyezni ezzel kapcsolatban, hogy a bíróságoknak, mint ellenérdekű feleknek kell az elleniratban számot adniuk arról, hogy egy-egy eljárás miért húzódott el, ennek okán pedig véleményem szerint a bírók az eddiginél is jobban fognak figyelni az olyan „veszélyekre”, mint a kitűzési határidő, az általános intézkedési határidő, a halasztások indokoltsága, a mulasztó szakértő vagy tanú szankcionálása, plusz tárgyalási határnapok kitűzésének megfontolása, stb. Összességében szerintem érthető, ha azért tette ezt első helyre a törvényhozó, mert igazából csak az igazságszolgáltatás hatékony működése vezethet el oda, hogy kiteljesedjen az állampolgárok észszerű időn belül befejeződő eljáráshoz való joga. A hatékony jogorvoslat megteremtésének szándéka pedig a reparációs funkciót sorakoztatja fel az előbb említett prevenció mellé.

²³⁴ 2021. évi XCIV. törvény, Általános indokolás 10-11. old.

VI./2. Tárgyi hatály

A törvény *tárgyi hatálya*²³⁵ alá tehát kizárólag a polgári peres eljárások tartoznak – azzal, hogy utalás történik arra a 3. § (1) bekezdésében, hogy amennyiben a fizetési meghagyásos eljárás alakul polgári perré, akkor a polgári peres eljárás kezdő időpontjaként a fizetési meghagyás kibocsátása iránti kérelem előterjesztésének az időpontját kell figyelembe venni.²³⁶

Amennyiben nem polgári peres eljárással kapcsolatban érvényesít igényt a kérelmező, az – mivel az igény bírósági úton nem érvényesíthető – a Pp. 176. § (1) bekezdés f) pontja szerinti visszautasításhoz vezet.²³⁷

VI./3. A bírósági eljárás időtartamának számítása és az ézszerűnek minősülő időtartam

A 2-6.§-ban kerülnek rögzítésre a figyelembe veendő bírósági eljárás időtartamának és az ézszerűnek minősülő időtartamnak a számítására vonatkozó részletszabályok. Általánosságban, főszabályként rögzíti a bírósági eljárás időtartamát, amelyhez az eljárás elhúzódásának kompenzálását szolgáló vagyoni elégtétel összegszerűsége igazodik. E szerint a bírósági eljárás az elsőfokú eljárás kezdőnapjától az eljárást befejező jogerős határozat közlésének napjáig tart. Az összegszerűség alapját képező időtartamba a kezdőnap, azaz az elsőfokú eljárás megindításának napja nem számít bele. A bírósági eljárás befejező időpontjának pedig az időtartam számítása szempontjából az eljárást befejező jogerős határozat közlésének a napja tekinthető (amely napot be kell számítani) [2. § (1), (2) bek.].²³⁸

A bírósági eljárás időtartamának számítása során az eljárást befejező jogerős határozat alatt az első- és másodfokú határozatot kell érteni, attól függően, hogy a bírósági eljárás melyik bírósági szinten fejeződött be jogerősen. A perújítás ez utóbbi esetben azért nincs külön nevesítve, mert annak során is első-, illetve másodfokú határozatot hoznak a bíróságok. Ha a jogerős határozat

²³⁵ 1. §

²³⁶ Ilyen esetben a fizetési meghagyás kibocsátása iránti kérelem benyújtása minősül keresetindításnak [3. § (1) bek.].

²³⁷ Pl.: Debreceni Törvényszék 7.Pk.21.191/2022/5. számú végzése alapjául szolgáló ügyben a kérelmező a vele szemben lefolytatott büntető eljárás elhúzódása miatt terjesztett elő kérelmet.

Pl.: BDT2024. 4770.: A Pécsi Ítéltábla Pkf.IV.25.176/2023/2. számú végzése szerint ha a nemperes eljárás alapját a közigazgatási perrendtartásról szóló 2017. évi I. törvény hatálya alá tartozó közszolgálati jogviszonnyal kapcsolatos jogvita képezte, arra a Pevtv. szabályai nem alkalmazhatók

²³⁸ Ha az ítélet kihirdetésén a fél jelen van, akkor az ítélet a fél vonatkozásában már a kihirdetéssel közzéttek tekintendő. Ha a fél nincs jelen az ítélethirdetésén, akkor az ítélet kézbesítésének a napja tekintendő a közlés napjának [2. § (3) bek.].

ellen felülvizsgálati kérelmet terjesztenek elő, az eljárást befejező jogerős határozat alatt a felülvizsgálati eljárásban hozott ítéletet kell érteni, mert csak ítélethozatal esetén fejeződik be véglegesnek tekinthető módon a Kúria előtt a bírósági eljárás, ezzel ellentétben hatályon kívül helyezés esetén megismételt eljárásra kerül sor. Az eljárási szakasz (például elsőfokú eljárás) az azt befejező határozat meghozatalának napjáig tart, tekintettel arra, hogy ha az adott eljárási szakaszt egy másik eljárási szakasz (például másodfokú eljárás) követi, akkor az eljárási szakaszok tartamát a bírósági eljárás teljes tartama tekintetében össze kell számítani. A másodfokú eljárás kezdőnapja pedig az elsőfokú eljárást befejező határozat meghozatalát követő nap.²³⁹

A Pevtv. több fogalmat, köztük a bírósági eljárás időtartama, valamint az egyes eljárási szakaszok időtartama fogalmakat, ezek észszerű határidőn belüli befejezésének hiányát tekinti vagyoni elégtételre alapot adó ténynek. A Pevtv. fogalomrendszerében tehát a bírósági eljárás szakaszokból áll, elsőfokú eljárási szakasz, másodfokú eljárási szakasz és felülvizsgálati szakasz. Ezek együttes időtartamát nevezi a törvény bírósági eljárás időtartamának. Ezzel van összhangban a Pevtv. 2. § (1) bekezdésének értelmező rendelkezése is. Ugyanakkor a Pevtv. 2. § (4) bekezdésének rendelkezése e törvény alkalmazásában csak a bírósági eljárás időtartamának számítására vonatkozik. Azonban részletszabályait a (2) és (3) bekezdés tartalmazza, ezért az (1) bekezdés a (2) bekezdéssel – és a törvény egészével – együtt értelmezendő és alkalmazandó annak a ténynek a megállapításánál is, hogy a bírósági eljárás e törvény szerint folyamatban van-e.

A Debreceni Ítéltábla mutatott rá arra, hogy a Pevtv. az eljárás időtartamára több fogalmat használ: megkülönbözteti az észszerű időtartamot, a számított időtartamot, a levonandó (figyelmen kívül hagyandó) időtartamot és a figyelembe vehető időtartamot:

- az *észszerű időtartamot* egyrészt az eljárás teljes tartamára, másrészt az egyes eljárási szakaszokra a Pevtv. 6. § határozza meg kötelezően úgy, hogy attól a bíróság csak a kérelmező javára térhet el, de a törvényes időtartamot a perújítás kivételes esetétől eltekintve, nem hosszabbíthatja meg.
- az *eljárás számított időtartama* az az időtartam, ameddig a peres eljárás a törvény fogalomhasználata szerint tart: a teljes eljárás tekintetében a keresetlevél benyújtását követő naptól a jogerősnek minősülő határozat közlésének napjáig.

²³⁹ 2.§-hoz fűzött részletes indokolás

- a számított időtartamból engedi meg a Pevtv. 15. § (3) és (4) bekezdése egyes, az eljárás előrehaladását nem szolgáló, elhárítható ok miatt, szükségtelenül eltelt időtartamok levonását. *A számított időtartam és a levont (figyelmen kívül hagyandó) időtartam különözete a figyelembe vehető időtartam.*

A Pevtv. 7. § (2) bekezdése egyértelmű rendelkezést tartalmaz olyanképpen, hogy ha a bírósági eljárás vagy eljárási szakasz figyelembe vehető időtartama – azaz a számított időtartam és a levont időtartamok különözete – meghaladja az észszerűnek minősülő időtartamot, a fél akkor jogosult vagyoni elégtételre. Ebből pedig az következik, hogy nem a számított időtartamnak, hanem a figyelembe vehető időtartamnak kell meghaladnia az észszerű időtartamot, ezért ha bár a számított időtartam ugyan magasabb lenne a törvényes észszerű időtartamnál, a levont időtartamokkal csökkentett figyelembe vehető időtartam azonban nem, akkor a fél nem lenne jogosult vagyoni elégtételre.²⁴⁰

Érdekes esettel szembesült a Debreceni Ítéltábla abban az esetben, amikor a kérelmezett a fellebbezésében azt az elsőfokú rendelkezést támadta, amely nem hagyta figyelmen kívül az elsőfokú ítélet kihirdetése utáni, 2021. december 15. és 2022. február 14. közötti 51 napos időtartamot.

A hivatkozott ügy előzményét jelentő nemperes eljárásban az ítéltábla korábban azt az álláspontot foglalta el, hogy a *Pevtv. fogalmai rendszerében a folyamatban lévő eljárás ellenpárja nem a befejezett, hanem a jogerősen befejezett eljárás*. Az eljárás jogerős befejezésének az időpontja pedig az, amikor a polgári perrendtartás szabályai szerint az ügyet befejező határozat jogerőssé válik. A vagyoni elégtétel alapját képező perben hozott elsőfokú befejező határozattal szemben fellebbezést nem terjesztettek elő, ezért az a fellebbezési határidő leteltét követő napon, 2022. február 10. napján vált jogerőssé, így a Pevtv. 21. §-ának (1) bekezdése alapján a törvény hatálybalépésekor, azaz 2022. január 1-jén még *folyamatban volt*.²⁴¹ Ebben a döntésében az ítéltábla kiemelte azt is, hogy az a rendelkezés, amely szerint a bírósági eljárás e törvény alkalmazásában az elsőfokú eljárás kezdőnapjától az eljárást befejező jogerős határozat közlésének napjáig *tart*, nem azonosítható azzal, hogy az eljárást befejező jogerős határozat közlésének napjáig van az eljárás *folyamatban*. Így amikor a *felülvizsgálattal nem támadott másodfokú ítéletet a bíróság meghozta, a per már jogerősen befejezett, a Pevtv. azonban még az ezt követő időszakra, a jogerős ítélet közléséig megalapozza a vagyoni*

²⁴⁰ BDT2023. 4620.

²⁴¹ Lásd még ugyanígy később: Debreceni Ítéltábla Pkf.II.20.025/2023/2.

*elégtételt, ebből a szempontból az eljárás addig még „tart”, de már nincs folyamatban.*²⁴²

A hivatkozott ügybeli esetben az ítéletábra szerint *abból azonban, hogy a per az utóbb jogerőssé vált elsőfokú ítélet* 2021. december 15. napján történt kihirdetését követően *annak* 2022. február 10. napi jogerőre emelkedéséig *a Pevtv. fogalmi rendszere szerint még folyamatban volt, nem jelenti azt, hogy ezt az időszakot hozzá kell számítani az eljárás a Pevtv. szerinti számított időtartamához*, mert az időtartam számítását a Pevtv. a per egyéb – így 11. §-a értelmében a kérelem előterjesztésének határideje és a 21. §-a értelmében a tárgyi hatály tekintetében meghatározott – jogszabályi rendelkezései szerinti folyamatban lététől függetlenül határozza meg. Rámutatott, hogy a Pevtv. mind a teljes eljárás, mind az egyes eljárási szakaszok észszerű határidőn belüli befejezésének hiányát tekinti vagyoni elégtételre alapot adó ténynek. A vagyoni elégtétel alapja ahhoz kapcsolódik, hogy a törvény hogyan számítja a bírósági eljárás időtartamát, ezt rendezi a Pevtv. 2. §-ának (1), (3) és (4) bekezdése. A tárgyi hatály vagy az igényérvényesítési határidő tekintetében a *Pevtv. nem tartalmaz speciális rendelkezést arra nézve, hogy melyik időpontban tekinthető az eljárás jogerősen befejezettnek, ezért a polgári perrendtartás általános rendelkezéseit kell alkalmazni*. Arra nézve azonban, hogy a törvény melyik időszakot kívánja vagyoni elégtétellel kompenzálni, már vannak speciális szabályok – a Pevtv. 2. §-ának rendelkezései –, ezért ezeket kell alkalmazni akkor, amikor dönteni kell a vagyoni elégtételre jogosultság terjedelméről. Mivel pedig a Pevtv. 2. §-a ekként az eljárás a vagyoni elégtétel alapját képező időtartamát a keresetlevél benyújtását követő naptól a jogerős határozat közlésének napjáig – az igény-érvényesítő fél jelenléte esetén a kihirdetése napjáig – számítja, az ezt követő időszak a vagyoni elégtételre már nem ad alapot. Ezért az eljárás számított időtartama csökkentendő az utóbb jogerőssé vált elsőfokú ítélet a kérelmezővel kihirdetését követő, azaz a kérelemben így érvényesített napokkal.²⁴³

A Pevtv. ugyanakkor annak ellenére határoz meg objektív időtartamot, hogy az észszerű időn belüli eljárás időtartamára vonatkozóan az eljárásoktól teljesen független meghatározás nem létezik, ez mindig a konkrét eljárás komplexitásához mérten relatív időtényezőt jelent²⁴⁴, melynek meghatározására irányuló folyamatban csak „iránytűt” adhat az EJEB vonatkozó

²⁴² Debreceni Ítéletábra Pkf.II.20.452/2022/2.

²⁴³ Debreceni Ítéletábra Pkf.II.20.085/2023/2.

²⁴⁴ Annak eldöntése, hogy az észszerű határidőt túllépték-e, nem egyszerűen a szóban forgó időszak számításba vételétől függ. (Szabó Győző – Nagy Gábor (szerk.): Tanulmányok az Emberi Jogok Európai Egyezménye legfontosabb rendelkezéseihez kapcsolódó strasbourgi esetjogról. Budapest, HVG-ORAC, 1999., 112.)

joggyakorlata²⁴⁵. Az EJEB maga dönti el - az elé tárt körülmények mérlegelése alapján -, hogy az adott eljárás túllépte-e az elfogadható, "észszerű" időtartamot, és ha igen, megállapítja az eljárás elhúzódásával és annak a félre gyakorolt hátrányos jogkövetkezményeivel arányban álló "méltányos" elégtétel összegét. Az EJEB nem napokban, hónapokban "számol", az összegnek nincs "napi tétele".²⁴⁶

Ki kell emelni azt is, hogy az EJEB szerint az eljárás egésze a kiindulási pont, ezért álláspontom szerint azon hazai szabályozás, amely ráadásul *eljárási szakaszokra bontja le a vizsgálandó időtartamot, jelentősen túlmutat az EJEB elvárásain és gyakorlatán.*

Meg kell jegyezni tehát, hogy ezen hazai megoldás összességében is és részleteiben is ellentétes a strasbourgi gyakorlattal, amely szerint az ilyen ügyek elbírálásának alapja soha nem az eljárás objektív időtartama²⁴⁷. Ezt támasztja alá az Alkotmánybíróság vonatkozó döntése is, amely szerint „[s]zélsőséges eseteket leszámítva annak sincs alkotmányjogi mércéje, hogy mennyi időn belül tudják áttanulmányozni az eljáró bírák valamely ügy iratait, és ezek alapján mennyi időn belül tudják meghozni döntésüket. *Abszolút jelleggel nem határozható meg* valamely iratmennyiség áttanulmányozásához szükséges idő hossza. A konkrét körülmények mérlegelése alapján is csak akkor állapítható meg az, hogy a bíróság azért nem vizsgálhatta meg érdemben az ügyet, mert a rendelkezésre álló időtartam elégtelen volt a szükséges iratok átolvasásához, ha az olyan rövid volt, ami alatt kétséget kizáróan lehetetlen volt az értő áttanulmányozás.”²⁴⁸ Tehát önmagában az eljárás hosszú időtartama még nem jelenti azt, hogy az eljárás elhúzódott és a bíróságok egyezményesértést követtek el²⁴⁹, ugyanis az EJEE 6. cikk. 1. bekezdése valóban megköveteli, hogy az eljárás jó ütemben haladjon előre, de az EJEB szerint ez nem mehet a megfelelő szintű igazságszolgáltatási tevékenység biztosításának a rovására²⁵⁰ és a tagállamok feladata az említett két alapvető szempont közötti megfelelő egyensúly megtalálása.²⁵¹

²⁴⁵ Rainer (2021) i.m. 156.

²⁴⁶ Kovács-Pribula (2023) i.m. 62.

²⁴⁷ Grád András: A Strasbourgi Emberi Jogi Bíraskodás Kézikönyve. Budapest, HVG-ORAC, 2005., 785.

²⁴⁸ 3027/2018. (II. 6.) ABh. [55]

²⁴⁹ A Kúria Pfv.21.337/2022/10. számú részítéletének elvi tartalma szerint az ügy észszerű időn belül történő befejezéséhez való jogot sérelme akkor állapítható meg, ha az igényt érvényesítő félnek fel nem róható okból az adott eljárásban hosszabb inaktív időszak állapítható meg.

²⁵⁰ Grujovic kontra Szerbia, (25381/12), 2015. július 21. ítélet, 65–66. pontok

²⁵¹ Gankin és mások kontra Oroszország, (2430/06, 1454/08, 11670/10, 12938/12), 2016. május 31. ítélet, 26. pont „[A]z állampolgár nem csak szabadságot és jogbiztonságot követel, hanem mindennek előtt igazságot, és ehhez hozzátartozik, hogy nem csupán a törvényi védelem bizonyosságát kell tudnia, hanem azt is, hogy e védelemben gyorsan részesül.” (Roland Riz: Die Redform des italiensichen Strafverfahrens. Auslandsteil der Zeitschrift für die gesamte Starfrechtswissenschaft 1975/1., 182.)

A Pevtv. pedig egzakt időtartamokat határoz meg ezzel szemben, amelyek túllépését a jogalkotó a bírósági eljárás tekintetében olyannak tekint, amely „önmagában” alkalmas az alapvető jog megsértésére.²⁵²

Ki kell emelni, hogy a folyamatban lévő²⁵³ és befejezett ügyel kapcsolatban is érvényesíthető a vagyoni elégtétel iránti igény, akár a teljes bírósági eljárás időtartama, akár annak valamely eljárási szakasza meghaladja a meghatározott észszerű időtartamot.

A bírósági eljárás vagy eljárási szakasz időtartamának számítása kapcsán speciális részletszabályokat fektet le ugyanakkor a törvény a megismételt eljárás, a közbenső ítélet és a perújítási eljárás esetén [Pevtv. 3. § (4)-(5) bek., 4. §, 5. § (1) és (3) bek.].

1. Megismételt eljárás, közbenső ítélet:

A bírósági eljárás időtartamához hozzá kell számítani a megismételt eljárás (vagy eljárási szakasz) időtartamát és a jogerős közbenső ítélet meghozatalát követő eljárás időtartamát. Ennek kapcsán érdemes hangsúlyozni, hogy bármilyen eljárás eredményeképpen kerül is sor a bírósági eljárás meghatározott szakaszának megisméltésére, azt a bírósági eljárás időtartamához hozzá kell számítani, mégpedig ahhoz az eljárási szakaszhoz, amelynek megisméltésére vonatkozik.

A jogerős közbenső ítélet meghozatalát követően pedig értelemszerűen a követelés összezszerúségének megállapítására irányuló elsőfokú eljárás időtartamát is hozzá kell számítani a közbenső ítélet meghozatala érdekében korábban lefolytatott elsőfokú eljárás időtartamához. Ez lehet irányadó a másodfokú eljárásokra is. Álláspontom szerint a megismételt elsőfokú eljárás ugyanakkor nem minősül a bírósági eljárást megkezdő elsőfokú eljárásnak, hiszen ekkor már a bírósági eljárás folyamatban van, ezért annak kezdőnapja a folyamatban lévő eljárás időtartamába számít be.

²⁵² Ezen időtartam ugyanakkor árnyalódik a részletszabályok szintjén (lásd később pl. 6. § (5)-(6) bek. és a 15. § (3), (4), (5) bek.).

²⁵³ Folyamatban lévő ügy esetén azonban az igényérvényesítés feltétele, hogy az észszerűnek minősített időtartamot a pertartam vagy az adott eljárási szakasz tartama meghaladja. Érvényesül azonban egyfajta korlátozás azzal, hogy egy meghatározott időszakra vonatkozó kompenzáció megítélésétől számított legalább egy év elteltével lehet csak ugyanazon folyamatban lévő ügyel összefüggésben újabb időszakra vonatkozó kérelmet előterjeszteni [11. § (2)-(4) bek.].

A számítás kapcsán a közbenső ítélet esetén annyi eltérés lehet, hogy ha a közbenső ítéletet az elsőfokú bíróság hozza, a határozat meghozatalát követő naptól a jogerő napjáig eltelt idő nem számít bele az elsőfokú eljárás időtartamába akár első-, akár másodfokon, akár felülvizsgálat folytán válik jogerőssé az elsőfokú határozat. Amennyiben pedig a másodfokú bíróság hoz közbenső ítéletet (nyomban jogerős), a továbbiakban az elsőfokú eljárásra a megismételt eljárásra vonatkozó számítás irányadó.

2. Perújítás:

A szabályozás a perújítás esetén a bíróság által megengedett perújítási eljárás időtartamát engedi beszámítani a bírósági eljárás összeszámítható időtartamába. A bírósági eljárás e törvény szerint számított időtartamába ugyanakkor nem számítandó bele az eljárást befejező jogerős határozat közlése és a perújítási kérelem előterjesztésének napja közötti időtartam, tekintettel arra, hogy a perújítási eljárás olyan rendkívüli - nem fellebbviteli jellegű - perorvoslat, amely esetlegesen, sajátos okok fennállása esetén, akár a jogerős határozat meghozatalát követő hosszabb idő (például 5 év) elteltével kerül megindításra, nem a korábbi ítélet jogi tévedéseinek kiküszöbölésére szolgál. Ugyancsak nem indokolt - a fellebbezési eljáráshoz hasonlóan - lehetőséget biztosítani az alaptalan perújítási kérelem alapján lefolytatott eljárás időtartamának beszámítására, amely esetben nem kerül sor a kérelem érdemi vizsgálatára. E szabályozás indoka a visszaélések elkerülése, annak megakadályozása, hogy az igényérvényesítést ne alapozhassa meg alaptalan eljárásindítás. A perújítási eljárás eljárási szakaszai (például elsőfokú vagy másodfokú eljárás) a törvény alapján önálló eljárási szakaszoknak minősülnek, vagyis azokat - a megismételt eljárásra vonatkozó szabályoktól eltérően - nem kell a perújítás alapjául szolgáló eljárás eljárási szakaszainak (elsőfokú, másodfokú, felülvizsgálati eljárás) időtartamához hozzászámítani.

A perújítási eljárás esetén – ha a bíróság a perújítást megengedi – a teljes bírósági eljárás számított időtartama az alapeljárás számított időtartamának (keresetlevél benyújtást követő naptól a jogerős határozat közléséig terjedő időszak) és a perújítási eljárás számított időtartamának (a perújítási kérelem benyújtásától a jogerős határozat közléséig terjedő időszak) összege. A perújítási eljárás időtartama csak a teljes eljárás számított időtartamát növeli meg, de az alapeljárás eljárási szakaszainak időtartamát nem. A perújítási eljárás egyes eljárási szakaszainak elhúzódása önállóan alapot ad vagyoni elégtételre.

3. Felülvizsgálat (és jogegységi panasz):

A fellebbezési és perújítási eljárás időtartamának szabályozásához igazodó szabályok kerülnek meghatározásra a felülvizsgálati eljárás időtartamának számításával összefüggésben is: érdemi vizsgálat esetén a felülvizsgálati eljárás időtartama hozzászámítódik az alapeljárás teljes időtartamához, beleértve az alapeljárás befejezésétől a felülvizsgálat kezdeményezéséig tartó időszakot is (alaptalan eljárásindítás esetén ugyanakkor nem kerül sor a felülvizsgálati eljárás időtartamának beszámítására). A szabályozás indoka itt is a visszaélések elkerülése lehet, vagyis annak megakadályozása, hogy az igényérvényesítést ne alapozhassa meg alaptalan eljárásindítás.

Rögzítésre került továbbá, hogy ha a jogerősen befejeződött alapeljárással összefüggésben felülvizsgálati eljárás indul, és annak következményeként a Kúria új eljárás lefolytatásának szükségességéről dönt, a felülvizsgálat, illetve az annak alapján folytatott új eljárás idejét is hozzá kell számítani az alapeljárás Pevtv. szerint számított időtartamához. Ez esetben az alapeljárást megindító irat benyújtásától a felülvizsgálati eljárás befejezéséig, illetve új eljárás lefolytatása esetén az annak során meghozott eljárást befejező jogerős határozat közléséig terjedő időintervallumot kell figyelembe venni.

A 6.§ kiemelten fontos szabályokat fektet le, *meghatározza azokat az észszerűnek tekinthető időtartamokat*, amelyeknek feltétlenül elégségesnek kell lenniük ahhoz, hogy a bíróság az adott ügyben a megalapozott döntéséhez szükséges eljárási cselekményeket lefolytassa, vagy lefolytattassa. *Ezen időtartamok túllépése az, amit a jogalkotó a bírósági eljárás tekintetében objektív szempontból olyannak tekint, amely alkalmas az alapvető jog megsértésére.*²⁵⁴ Általánosan öt éves időtartamot (hatvan hónap) nyilvánít feltétlenül elégségesnek. Meghatározott, gyors elbírálást igénylő ügyek (például személyállapoti, gyermek tartása iránt indított és munkaügyi perek) esetén rövidebb objektív időtartam kerül meghatározásra a teljes bírósági eljárás (értve ez alatt a kapcsolódó rendes és rendkívüli perorvoslati eljárásokat is) vonatkozásában. Külön meghatározásra kerül az is, hogy az egyes bírósági szintekhez kapcsolódó eljárások (például elsőfokú vagy eljárás) időtartama meddig minősül észszerűnek.²⁵⁵

²⁵⁴ Ha az igényérvényesítést megalapozó bírósági eljárás vagy eljárási szakasz időtartama nem haladja meg a 6. § (1)-(4) bekezdése szerinti észszerűnek minősülő időtartamot, az a kérelem elutasításához vezet (lásd pl.: Debreceni Törvényszék 17.Pk.20.251/2023/12.)

²⁵⁵ 6. §-hoz fűzött részletes indokolás

A fizetési meghagyásos eljárással induló elsőfokú eljárás ésszerűnek minősülő időtartamát nem 30, hanem 36 hónapban állapította meg a jogalkotó. Ezzel – egyébként helyesen – érvényre juttatta az EJEB-nek a *per megelőző eljárások beszámításának „kötelezettségére”* vonatkozó gyakorlatát akként, hogy nem pénzben kompenzált, hanem hosszabb időben állapította meg emiatt az ésszerűnek meghatározott (per)tartamot.

Az általánosan elégségesnek minősített időtartam főszabálya alóli kivételként azonban, ha az egyedi ügy körülményei indokolják, a kompenzációt elbíró bíró – bírói mérlegelés alapján – rövidebb időtartamban is meghatározhatja az adott eljárás vagy eljárási szakasz lefolytatásához szükséges észszerű időtartamot. Ugyanakkor hosszabb időtartamban is meghatározhatja, ha perújítási eljárást is hozzá kell számítani az alapul szolgáló bírósági eljárás időtartamához és az egyedi ügy összes körülményének értékelése alapján erre a következtetésre jut [6. § (5)-(6) bek.]²⁵⁶.

VI./4. A vagyoni elégtételhez való jog

A 7.§-ban a *személyi hatály* kapcsán kerül meghatározásra a vagyoni elégtétel iránti igény előterjesztésére jogosult személyek köre is: kizárólag a fél²⁵⁷ jogosult, az eljárásban részt vevő egyéb személyek - például beavatkozó - számára nem biztosított az igényérvényesítési jogosultság. A jogszabályhely (2) bekezdése kimondja, hogy a 15.§ szerinti időtartamnak a meghaladása az, amely a vagyoni elégtétel érvényesítését megalapozza.

A jogosult személyi kör azonban nem feltétlenül esik egybe a nemperes eljárásbeli kérelmező személyével, akit az eljárás kezdeményezésének joga megillet. Ugyanis – a Ptk. 2:54. § (1) bekezdésén alapuló személyiségi jogok akár élők közötti, akár halál esetére szóló jogutódlásának kizártságával szemben – a személyiségi jogoknak nem minősülő észszerű időn belüli eljáráshoz való jog alapjogi sérelme esetén olyan jogszabályi rendelkezés nincs is, amely szerint az ezen alapuló igények személyhez kötődnek, ebből következően egyébként is az élők közötti és a halál esetére szóló anyagi jogi jogutódlás sem kizárt.

²⁵⁶ Lásd: BDT2024. 4804.; Pécsi Ítéltábla Pkf.IV.25.022/2024/2. szám

²⁵⁷ Nem csak a pernyertes, hanem a pervesztes fél is érvényesítheti igényét, hisz ő is abban a hiszemben és reményben vett részt a perben, hogy megnyeri azt, ide nem értve a nyilvánvalóan rosszhiszemű pervitel és perelhúzó magatartás eseteit. (v.ö.: Breczkáné Békési Gabriella: Az ésszerű időtartam mint alapvető jog az Európai Unió Bíróság és az Emberi Jogok Európai Bírósága legújabb joggyakorlata tükrében. Budapest, OBH, Európai Jogi Szaktanácsadói Hálózat Law Working Papers 2019/3., 20.

Érdemes felhívni ennek kapcsán a BDT2023. 4700. szám alatt közzétett határozat elvi tartalmának I. pontját is, amely szerint a kérelmező jogutódként érvényesítheti a perbeli jogelődjét az észszerű határidő túllépése folytán arányosan megillető vagyoni elégtételt is. A közzétett eseti döntés alapjául szolgáló ügyben a kérelem elbírálásának alapvető értelmezési kérdése az volt, hogy amennyiben a vagyoni elégtétel alapját képező perben jogutódlás következett be, úgy a jogutódot megilleti-e az arra az időszakra számítandó vagyoni elégtétel, ameddig a perben saját személyében félként még nem vett részt, azaz a vagyoni elégtétel iránti igény tekintetében van-e helye jogutódlásnak: vagyis ha az észszerű idő túllépése folytán a kérelmező jogosulttá vált a vagyoni elégtételre, annak csupán a perbeli részvételével arányos részét vagy jogutódlás folytán a jogelődjét megillető részét is, ekként annak teljes összegét igényelheti-e.

A Debreceni Ítéltábla álláspontja szerint a jogintézmény rendeltetése, jogrendszerben elhelyezkedése és jellegzetességei alapján kell dönten. Felhívta, hogy a perbeli jogutódlás természetéről az 1952-es Pp. és a Pp. azonos álláspontot foglal el, e szerint a jogutódlás a perből elbocsátott jogelődjének helyébe lép; a jogelőd elbocsátásáig végzett perbeli cselekmények és az addig meghozott bírói határozatok vele szemben is hatályosak [1952-es Pp. 62. § (3) bek., Pp. 48. § (5) bek.]. Az ítéltábla rögzítette, hogy a hivatkozott jogszabályi rendelkezések nem hagynak kétséget afelől, hogy a perrendtartás a jogutódot eljárásjogi szempontból úgy tekinti, mintha kezdettől fogva ő járt volna el a perben, a jogutódlással a perben a teljes körű jogfolytonosságot kívánja biztosítani. Mindebből következően a vagyoni elégtétel iránti követelés – eltérő törvényi rendelkezés vagy a felek eltérő megállapodása hiányában – a jogfolytonosnak minősülő jogutódot illeti meg a Pevtv. alapján számítandó, vagyoni elégtétel alapjául szolgáló teljes időtartamra. Ezért a kérelmező érvényesítheti a perbeli jogelődjének perbeli részvételére eső időtartamára is a vagyoni elégtételt, de nem azért, mert a vagyoni elégtétel iránti követelés tekintetében következett be – anyagi jogi – jogutódlás hanem azért, mert az eljárásjogi, teljes körű jogutódlás folytán úgy kell tekinteni, mintha az eljárásban mindvégig maga a kérelmező vett volna részt.

Tehát a hivatkozott ítéltáblai határozat arra az esetre adott iránymutatást, amikor az *alapeljárásban részes felek személyében nemcsak jogutódlás következett be, hanem teljes alanycsere is*. Ehhez arra volt szükség, hogy a jogutódlás megállapítását követően a kérelmező jogelődje – akár a halála, akár a perből történt elbocsátása miatt – félként már ne vegyen részt a perben. Ilyenkor érvényesülhetett ugyanis az 1952. évi Pp. 62. §-a (3) bekezdése és ebből

vezette le az idézett ítélőtáblai határozat azt, hogy a vagyoni elégtétel iráni követelés – eltérő törvényi rendelkezés vagy a felek eltérő megállapodása hiányában – a teljes figyelembe vehető időtartamra a jogfolytonosnak minősülő jogutódot illeti meg.

Ettől meg kell különböztetni azt az esetet, amikor a kérelem alapját képező *perben a felek személyében csak jogutódlás következett be, alanycsere nem*, mert a kérelmező jogelődjét a perből nem bocsátották el, abban tehát félként a továbbiakban is részt vett. Ilyen körülmények között nem érvényesülhet az 1952. évi Pp. 62. §-a (3) bekezdésének azon rendelkezése, hogy a jogutód a perből elbocsátott jogelődjének helyébe lép, mert a kérelmező jogelődje a perben maradt, annak helyét tehát a kérelmező nem vette át. Mindez azzal a következménnyel jár, hogy a perbelépését megelőző időszakra vonatkozóan nem követelhetett vagyoni elégtételt, e jogot ugyanis – az alanycsere és az ebből eredő teljes körű eljárás jogutódlás hiányában – nem szerezte meg a jogelődjétől: a kérelmező a Pevtv. 7. §-ának (1) bekezdése alapján csak azon időszakokra kérhet vagyoni elégtételt, amikor a perben félként részt vett.²⁵⁸

A 8.§ határozza meg azokat a *kizáró okokat*, amelyek fennállása esetén vagyoni elégtétel iránti igény nem érvényesíthető. E körben választ kell adni például arra a kérdésre, hogy hivatalból vagy kérelemre kell beszámítani a kérelemmel érintett bírósági eljárással kapcsolatban az EJEB által megítélt igazságos elégtétel összegét? A Pevtv. 17. § (1) bekezdése, 13. § (3) bekezdése és 15. § (1) bekezdése szerinti rendelkezésekből jómagam azt olvasom ki, hogy hivatalból kell beszámítani az EJEB által megítélt igazságos elégtétel összegét.

VI./5. Bíróság előtti igényérvényesítés

Az igényérvényesítés módjáról, az elbíráló fórumról és egyes elbírálási szabályokról rendelkeznek a 9-10.§-ok.

VI./5./1. Kérelmezett

Az elsőfokon eljáró bírósággal szemben érvényesíthető igény akként, hogy mindig azzal a jogi személy bírósággal szemben kell fellépni, amelynek elnöke az elhúzó ügyben eljáró bíróság

²⁵⁸ Debreceni Ítéltábla Pkf.I.20.101/2024/2. Ezen ügyben az ítélőtábla értelmezése oda vezetett, hogy az elsőfokú bíróság végzését megváltoztatva a kérelmező kérelmét (teljes részében) elutasította, mert azon időszak, amikor a kérelmező a perben félként részt vett, mindössze 62 nap volt, az nem haladta meg a Pevtv. 6. §-ának (1) bekezdésében észszerűként meghatározott 60 hónapot, így nem sérült kérelmezőnek az eljárás észszerű időn belüli befejezéséhez fűződő joga.

bírái tekintetében a munkáltatói jogokat gyakorolja.²⁵⁹ E körben talán szerencsésebb lett volna, ha az EJEK gyakorlatának megfelelően, az *állammal szembeni* igényérvényesítés rögzítése vagy legalábbis külön lefektetni, hogy a vagyoni elégtétel megfizetésére az állam köteles.²⁶⁰

VI./5./1. a.) Kérelmezett helytelen megjelölése: perbeli jogképesség hiánya

A Pevtv. 9. § (1) bekezdése szerint a vagyoni elégtétel iránti igényt a vagyoni elégtétel alapjául szolgáló bírósági eljárásban elsőfokon eljáró bírósággal szemben kell érvényesíteni. Ha az elsőfokon eljáró bíróság nem jogi személy, az igényt azzal a *törvényszékkel* szemben kell érvényesíteni, amelynek illetékességi területén az elsőfokon eljáró bíróság található.

Amennyiben a kérelmező a nemperes eljárást az elsőfokon eljáró, ám jogi személyiséggel nem rendelkező bírósággal szemben indítja meg, úgy a bíróságnak a *Pp. 176. § (1) bekezdés e) pontja* alapján – hiánypótlási felhívás kiadását mellőzve – kell visszautasítania a keresetlevelet (jelen esetben a kérelmet), ha a félnek nincs perbeli jogképessége [lásd: *Pp. 33. §, Bszi. 18. § (3) bek., 21. § (3) bek.*]. A bíróságnak ebben az esetben ugyanakkor szükséges tájékoztatnia a kérelmezőt, hogy a *Pp. 178. § (1) bekezdése* alapján a keresetlevél (kérelem) visszautasítása esetén a keresetlevél (kérelem) előterjesztésének joghatásai fennmarad(hat)nak.²⁶¹

VI./5./1. b.) Kérelmezett helytelen megjelölése: a felperes a pert nem a jogszabályban meghatározott személy ellen indította meg

A Debreceni Törvényszék 32.Pk.21.782/2023/3. számú végzése alapját képező ügyben a kérelmező a Magyar Állammal szemben kívánta igényét érvényesíteni. Mivel a kérelmező a bíróság felhívása ellenére a nemperes eljárást nem a Pevtv. 9.§ (1) bekezdésében meghatározott bíróság (a Budapest Környéki Törvényszék) ellen indította meg a törvényszék a kérelmet a Pevtv. 9. § (4) bekezdése alapján alkalmazandó *Pp. 176.§ (2) bekezdésének b) pontja* alapján visszautasította.

²⁵⁹ Ha tehát elsőfokon bíróság járt el, akkor az a jogi személy törvényszék lesz az eljárásban a kérelmezett, amelynek illetékességi területén az elsőfokon eljáró bíróság található [9. § (1) bek.].

²⁶⁰ *Mint a Bv.tv. szerinti alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatti kártalanításnál (Bv.tv. 75/B. § (3) bek.). A vagyoni elégtétel iránti nemperes eljárásban azonban az állammal szembeni igényérvényesítés Pp. 176. § (2) bekezdésének b) pontja alapján történő kérelem visszautasításához vezet (lásd pl.: Debreceni Törvényszék 32.Pk.21.782/2023/3.).*

²⁶¹ Debreceni Törvényszék 7.Pk.20.635/2022/2. végzése, amelynek alapjául szolgáló kérelemben a kérelmező kérelmezettként a Pesti Központi Kerületi Bíróságot jelölte meg.

VI./5./1. c.) Kérelmezett helytelen megjelölése: passzív perbeli legitimáció hiánya

A Pesti Központi Kerületi Bíróság előtt folyamatban volt perben a perbe vonását követően LXXXVII. r. alperesként vett részt a kérelmező. A per másodfokon a Fővárosi Törvényszék bírúinak elfogultsági nyilatkozata alapján, kijelölés folytán eljárta Budapest Környéki Törvényszék kérelmezett előtt a kérelmező részére végzés szerint hat hónapi szünetelést követő megszűnéssel fejeződött be.

A Debreceni Törvényszék 7.Pk.21.117/2023/21. számú végzésével a kérelmező vagyoni elégtétel iránti kérelmet elutasította. Végzése indokolása szerint a kérelmező által megjelölt kérelmezettnek ekként nincs passzív eljárásbeli legitimációja, vele szemben az alapper kapcsán vagyoni elégtétel nem érvényesíthető. Ennek jogkövetkezményei tekintetében arra az álláspontra helyezkedett, hogy az ügy egyedi sajátosságai miatt az eljárást megindító kérelemből önmagában nem volt egyértelműen megállapítható a kérelmezetti passzív legitimáció hiánya, ezért az, hogy a megnevezett kérelmezettel szemben érvényesíthető-e az igény, az ügy érdemére tartozik. A BH2001. 388. számon közzétett döntés felhívásával hangsúlyozta: abban az esetben, amikor a felperes nem azzal az alperessel szemben támaszt keresetet, akivel jogviszonyban áll, a jogvitát érdemben kell elbírálni és nem kerülhet sor sem visszautasításra, sem az eljárás megszüntetésére. Mivel a passzív perbeli legitimáció a felperes és a per tárgya közötti anyagi jogi kapcsolatra vonatkozik, anyagi jogi kérdés, a kérelmezett álláspontjával szemben nem az eljárás megszüntetésének, hanem a kérelem elutasításának volt helye.²⁶²

VI./5./1. d.) Kérelmezett személye áttétel esetén

Elsőre egyértelműnek tűnik a Pevtv. 9. § (1) bekezdése alapján, hogy kérelmezettként melyik bírósággal szemben érvényesíthető a vagyoni elégtétel iránti igény. A BDT2023. 4661. szám alatti eseti döntés alapjául szolgáló ügyben ennek a megítélése mégsem volt nyilvánvaló.

A kérelmező mint felperes keresetlevelével mezőgazdasági földhaszonbérleti szerződés megszegéséből eredő kár megfizetése iránt indított peres eljárást a Pécsi Járásbíróság előtt, amely tárgyaláson hozott végzésével a pert – a mezőgazdasági földhaszonbérleti szerződésben

²⁶² Debreceni Ítéletábla Pkf.II.20.078/2024/2.

meghatározott illetékességi kikötésre tekintettel – megszüntette, megállapította illetékességének hiányát és az ügy iratait áttenni rendelte a hatáskörrel és illetékességgel rendelkező Pesti Központi Kerületi Bíróság részére (ezt a végzést a Pécsi Törvényszék mint másodfokú bíróság végzésével helybenhagyta). Az áttételt és az iratok megérkezését követően folytatódó perben a Pesti Központi Kerületi Bíróság hozott elsőfokú ítéletet, a másodfokon folyamatban volt perben jogerős ítéletet pedig a kérelmezett Fővárosi Törvényszék hozta (amelyet a Kúria felülvizsgálati eljárásban ítéletével a felülvizsgálattal támadott részében hatályában fenntartott).

A vagyoni elégtétel iránti nemperes eljárásban a kérelmezett az elleniratában a kérelem elutasítását kérte, ugyanis álláspontja szerint a bírósági eljárás figyelembe vehető időtartama nem haladja meg az észszerűnek minősülő időtartamot. Elsődlegesen arra hivatkozott, hogy az eljárás számított időtartamát a keresetlevélnek a Pesti Központi Kerületi Bíróságra érkezését követő naptól, 2019. július 2-től kell számítani, amely 2022. július 7. napjáig csak – a törvényes észszerű időtartamot meg nem haladó – 1100 nap. A Pécsi Járásbíróság az előtte indult pert megszüntette, a hatáskörrel és illetékességgel nem rendelkező bíróság által lefolytatott cselekményeknek nincs joghatálya. Ez az értelmezés áll összhangban Pevtv. 9. §-a (1) bekezdésének rendelkezésével, amely szerint a vagyoni elégtétel iránti igényt a vagyoni elégtétel alapjául szolgáló bírósági eljárásban elsőfokon eljár – egyetlen – bírósággal szemben kell érvényesíteni, különböző bíróságok eljárási időtartamának összeadására a törvény nem teremt alapot.

Másodlagosan arra hivatkozott, hogy a Pécsi Járásbíróság előtt 2013. február 6. napjától 2019. március 4. napjáig tartó 2217 nap az eljárás időtartamába a Pevtv. 15. §-ának (4) bekezdése alapján nem számít bele, mivel az a bíróság érdekkörében felmerült, elhárítható ok miatt, szükségtelenül telt el – hiszen a keresetlevél beérkezését követően nyomban, de legkésőbb a bírósághoz érkezéstől számított 30 napon belül kellett volna megvizsgálnia a keresetlevelet, többek között annak megállapítása érdekében, hogy nincs-e helye az ügy áttételének –, és a kérelmező nem nyújtott be kifogást az eljárás elhúzódása miatt. Az így – utóbb a kérelmező által is elfogadott 2021. november 29. és 2022. január 26. közötti időtartam levonásával együtt – a figyelembe vehető 1192 nap ugyancsak nem haladja meg a törvényes észszerű időtartamot.

Tehát a kérelmezett védekezésének iránya volt tartalmilag az is, hogy vagyoni elégtételre nem kötelezhető addig az időpontig, amíg a keresetlevél hozzá meg nem érkezett, hiszen addig az eljárási cselekményekre ráhatása sem lehetett.

Az elsőfokú bíróság a fellebbezéssel támadott végzésével kötelezte a kérelmezettet. A kérelmezett elsődleges hivatkozásával kapcsolatban a Pevtv. 2. §-ának (1) és (4) bekezdése, valamint 9. §-ának (1) bekezdése felhívásával kifejtette, hogy a jogalkotó célja az volt, hogy a kérelmező a teljes eljárásban figyelembe vehető időtartam után érvényesíthesse az igényét; a vagyoni elégtételt csak azzal a kérelmezettel szemben követelheti, amely az eljárásban a jogerős, érdemi határozatot hozta, amely hatáskörrel és illetékességgel rendelkezett a jogvita elbírálására; fogalmilag kizárt a több kérelmezettel szembeni igényérvényesítés. A kérelmezett oldalán kell értékelni minden, a bíróság érdekkörében felmerült okot, függetlenül attól, hogy az mely bíróság eljárásában merült fel. Az 1952. évi. Pp. 129. §-ának (1) bekezdéséből az következik, hogy áttétel esetén a keresetlevelet úgy kell tekinteni, mintha azt már eredetileg is annál a bíróságnál terjesztették volna elő, amelyhez azt áttették, az eljárás a keresetlevél benyújtásától az eljárás jogerős befejezéséig egységes. Az eljárás kezdőnapja a keresetlevél Pécsi Járásbírósághoz történő benyújtását követő nap.

A másodlagos kérelmezetti hivatkozást érintően kifejtette, hogy mivel az illetékesség vizsgálata hivatalból a bíróság kötelezettsége, így fel sem merül, hogy a kérelmező érdekkörébe tartozna az, hogy a Pécsi Járásbíróság illetékesség nélkül járt el az ügyben. A kérelmező nem eljárás elhúzódása miatti kifogást terjeszthetett volna elő, hanem illetékességi kifogást, de annak elmaradását a Pevtv. nem szankcionálja.

A fellebbezés folytán eljáró ítélőtábla az elsőfokú bíróságnak azzal az értelmezésével, hogy a teljes eljárás elhúzódása miatt a vagyoni elégtétel a Pevtv. 9. §-ának (1) bekezdése alapján azzal a törvényszékkal szemben érvényesíthető, amely vagy amely illetékességi területén található járásbíróság az ügyben elsőfokú befejező határozatot hozott és amennyiben a perben a keresetlevél áttétele történik, úgy ekként felel az áttételt megelőzően eljáró bíróság cselekményei folytán bekövetkező eljárás elhúzódásáért is.

Az ítélőtábla szerint a kérelmezetti hivatkozás, hogy a vagyoni elégtétel alapját képező per kezdőnapja az áttételt követően az iratok megérkezésének napja, ellentétes a Pevtv. 3. §-ának (1) bekezdésével, amely azt a keresetlevél előterjesztésének a napjában határozza meg. Arra ugyan helyesen hivatkozott a kérelmezett, hogy a hatáskörrel és illetékességgel nem rendelkező bíróság által lefolytatott cselekményeknek nincs joghatálya, ugyanakkor ez csak a bírósági cselekmények jogkövetkezményeire vonatkozik, a keresetlevél beadásához fűződő anyagi jogi és eljárási hatásokat, a per egységességét és annak időtartamát semmiben nem befolyásolja.

Kiemelte, hogy a Pevtv. 7. §-ának (1)-(2) bekezdése és 9. §-ának (1) bekezdése nem foglalnak magukban olyan kifejezett előírásokat, hogy kivel szemben kell érvényesíteni az igényt, ha a per folyamán az eljáró bíróság személyében – akár *áttétel*, akár *kizárás és kijelölés* folytán – változás következett be. Rámutatott, hogy a Pevtv. bár nem zárja ki, de rendelkezéseinek rendszertani összefüggéséből következően nem engedi a kérelmezetti személyi keresethalmazatot. Ez következik a törvény fogalomhasználatából, a vagyoni elégtétel egységes kompenzációjából, az ellenirat tartalmi követelményéből és az eljárás menetéből is. Kérelmezői oldalon a Pp. 36. §-ában szabályozott kényszerű és egyben egységes pertársaság jöhetne szóba, ezt azonban kérelmezetti oldalon egyértelműen kizárják a Pevtv. 10. §-ának kizárólagos illetékességi szabályai, hiszen eljárásjogilag megoldhatatlan helyzetet eredményezne, ha a két eljáró törvényszék illetékességét megalapozó eltérő területeken működnének az egyes kérelmezettek. A kérelmezetti személyes keresethalmazat hiányából ezért vagy az következhet, hogy az eljáró bíróság megváltozása esetén mindegyik bíróság csak azért az eljárási szakaszért felel, amely előtte folyamatban volt, vagy pedig meg kell határozni azt az eljáró bíróságot, amely – függetlenül attól, hogy előtte az eljárás egyes részei nem voltak folyamatban – az egész peres eljárás elhúzódása esetén a vagyoni elégtételre kötelezhető.

Az ítéletábra azt állapította meg, hogy az előző, megosztott felelősség szembekerül a Pevtv. jogalkotó által is célzott, az eljárás észszerű időn belüli befejezéséhez fűződő jog sérelmének egységes kompenzációjával, hiszen ha ebben az esetben az eljáró bíróságokkal szemben külön nemperes eljárásokat kellene indítani, úgy az elbíráló bíróság csak az elé vitt jogvitát dönthetné el, csak az adott eljárás kérelmezettjének cselekményeit tudná megítélni, amelyből nem feltétlenül tudná megállapítani, hogy az egész per vagy annak egyes szakasza figyelembe vehető időtartama túllépte-e a törvényes észszerű időt, amely a törvény rendeltetésével egyértelműen ellentétes és eljárásjogilag kezelhetetlen feladatokat keletkeztetne. Mindezek alapján *a vagyoni elégtétel iránti igény egy eljárásban egy kérelmezettel szemben érvényesíthető*, ezért csak arra a kérdésre kellett választ adni, hogy az eljáró bíróságok közül ez melyik bíróság. Abban az esetben pedig, ha az *eljáró bíróságok közül csak egy tehető felelőssé az eljárás elhúzódása miatti vagyoni elégtétel megfizetéséért*, ez a Pevtv. 9. §-ának (1) bekezdésében meghatározott *bíróságok közül kizárólag az lehet, amely az eljárást befejező elsőfokú határozatot hozta, vagy amely illetékességi területén található az az eljárást befejező elsőfokú határozatot hozó bíróság*.²⁶³ A per fogalmi egységességéből következően ugyanis az áttétel és a kijelölés folytán is úgy kell tekinteni, mintha a keresetlevelet eleve már azon a

²⁶³ Lásd hasonlóan kijelölés kapcsán: Debreceni Ítéletábra Pkf.II.20.131/2023/2.

bíróságon terjesztették volna elő, ha pedig úgy kell tekinteni, mintha a per kezdetétől eleve a hatáskörrel és illetékességgel rendelkező bíróság járt volna el, akkor *az eljárás elhúzódását eredményező cselekmények is ennek a bíróságnak tudhatók be*. Az ítéletábla kifejtette azt is, hogy ezt az érvelést erősíti, hogy az áttétel (kijelölés) után ennél a bíróságnál találhatóak a nemperes eljárásban a védekezéshez szükséges peres iratok; és hogy a Pevtv. a kérelem előterjesztésének határidejét is az eljárást befejező határozat közléséhez igazítja.

VI./5./2. Fórum, elbírálás

A vagyoni elégtétel iránti igény bírósági polgári nemperes eljárásban érvényesíthető²⁶⁴, amelyben kizárólag okirati bizonyításnak van helye, a bíróság a rendelkezésre álló bírósági ügyiratok és a felek nyilatkozatai alapján, egyszerűsített írásbeli eljárásban dönt.²⁶⁵ Háttérjogszabályául a Pp. szolgál, a nemperes eljárás sajátosságaiból eredő eltérésekkel, valamint arra a bírósági polgári nemperes eljárásokban alkalmazandó szabályokról, valamint egyes bírósági nemperes eljárásokról szóló 2017. évi CXVIII. törvény általános szabályait is mögöttesen alkalmazni kell.

Hatásköri és kizárólagos illetékességi szabállyal a Debreceni és a Pécsi Törvényszékhez került telepítésre a nemperes eljárás lefolytatása: a Fővárosi Ítéletábla, a Szegedi Ítéletábla vagy a Pécsi Ítéletábla illetékességi területén található törvényszékekkel szembeni igényérvényesítés esetén a Debreceni Törvényszék, a Győri Ítéletábla vagy a Debreceni Ítéletábla illetékességi területén található törvényszékekkel szembeni igényérvényesítés esetén a Pécsi Törvényszék rendelkezik hatáskörrel és kizárólagos illetékességgel.²⁶⁶

VI./5./3. Igényérvényesítés

A 11. § rögzíti, hogy a vagyoni elégtétel iránti igény *folymatban lévő és jogerősen befejezett bírósági eljárással kapcsolatban is érvényesíthető*. Előbbi esetén azonban az igényérvényesítés feltétele, hogy az észszerűnek minősülő időtartamot a pertartam vagy az adott eljárási szakasz (például elsőfokú eljárás) tartama meghaladja. Továbbá korlátozott az igényérvényesítés

²⁶⁴ Fizetési meghagyásos eljárásban nem [11. § (1) bek.]

²⁶⁵ Bírósági titkár nem, hanem kizárólag csak bíró járhat el [9. § (3) bek.].

²⁶⁶ A Pp. 240. § (1) bekezdés e) pontja és (3) bekezdése, valamint a Pp. 174. § (1) bekezdése alapján az eljárás megszüntetésére és az ügy iratainak a hatáskörrel és kizárólagos illetékességgel rendelkező törvényszékhez történő áttételének elrendelésére lásd pl.: Debreceni Törvényszék 21.Pk.20.095/2024/5.

lehetőségét folyamatban lévő ügygel összefüggésben oly módon, hogy egy meghatározott időszakra vonatkozó kompenzáció megítélésétől számított legalább egy év elteltével lehet csak ugyanazon folyamatban lévő ügygel összefüggésben újabb időszakra vonatkozó kérelmet előterjeszteni.²⁶⁷ Ezt azzal indokolta a jogalkotó, hogy a rövid időszakok tekintetében benyújtott kérelmek és eljárások halmozódásának lehetővé tétele ugyanis nem célszerű. Az ilyen gyakorlat szükségtelenül terhelné az igényérvényesítési eljárást lefolytató bíróságot és ez által a különböző ügyekkel összefüggésben előterjesztett vagyoni elégtétel iránti kérelmek elbírálását is indokolatlanul lassítaná.²⁶⁸

A jogszabály a *jogerősen befejezett bírósági eljárással kapcsolatban* a nemperes eljárás megindítására a bírósági eljárást befejező *jogerős határozat kézhezvételétől számított négy hónapos jogvesztő határidőt* állapít meg.²⁶⁹

VI./5./3. a.) Elkésett vagy nem tartozik bírói útra?

A Debreceni Törvényszék 10.Pk.20.371/2022/2. számú végzése alapjául szolgáló kérelem szerint a kérelmező 2009. november 23. napján fizetési meghagyás kibocsátása iránti kérelmet terjesztett elő a Fővárosi Bíróságnál, majd az eljárás annak perré alakulását követően P.22.517/2010. számon volt folyamatban. Az elsőfokú ítélet 2018. szeptember 13. napján született meg, melyet 2018 november 9. napján kézbesítettek részére. A másodfokú eljárás a Fővárosi Ítéltábla ítéletével 2019. június 6. napján jogerősen lezárult. A másodfokú ítéletet 2019. július 25. napján kézbesítették részére. Az általa kezdeményezett felülvizsgálati eljárás a Kúria 2021. február 18. napján meghozott ítéletével fejeződött be, melyet 2021. május 18. napján kézbesítettek részére. A kérelmező előadása szerint az Emberi Jogok Európai Bírósága (EJEB) felé vagyoni elégtétel iránti kérelmet nem terjesztett elő. A kérelmező kérelmét a törvényszékhez elektronikusan 2022. április 6. napján nyújtotta be, és azon oknál fogva, hogy sérült a bírósági eljárás észszerű határidőn belül történő befejezéséhez fűződő alapvető joga a Pevtv. 2. § (1) bekezdése alapján 1.642.000 forint megfizetésére kérte kötelezni a kérelmezettet.

²⁶⁷ 11. § (2)-(4) bek.

²⁶⁸ 11. §-hoz fűzött részletes indokolás

²⁶⁹ 11. § (6) bek.

Elkésett igényérvényesítés miatti, a Pp. 176. § (1) bekezdés i) pontja szerinti visszautasításra lásd még: Debreceni Törvényszék 11.Pk.20.005/2023/2., 17.Pk.20.748/2023/7., 21.Pk.21.346/2023/2., 21.Pk.21.551/2023/2., 17.Pk.21.703/2023/7., 11.Pk.21.847/2023/2., 11.Pk.20.120/2024/4.

A törvényszék a kérelmező kérelmét visszautasította. A végzés indokolása szerint a Pevtv. a 20. §-ának értelmében 2022. január 1. napján lépett hatályba; a 21. §-ának (1) bekezdése értelmében a hatálybalépésekor folyamatban lévő, valamint az azt követően indult bírósági eljárásokkal kapcsolatos vagyoni elégtétel iránti igényekre kell alkalmazni. Ebből következően a Pevtv. hatálybalépését megelőzően már jogerősen befejezett eljárások esetében vagyoni elégtétel megítélésére nincs mód, ide nem értve a 21. §-ának (3) bekezdésében írt esetkört, amely a jelen ügyben nem alkalmazható, hiszen a kérelmező előadása szerint az Emberi Jogok Európai Bírósága felé vagyoni elégtétel iránti kérelmet nem terjesztett elő. A kérelmező a kérelem előterjesztésére a *Pevtv. 11. §-ának (6) bekezdésében meghatározott jogvesztő határidőt elmulasztotta*, hiszen kérelmét a Kúria ítéletének kézhezvételétől számított négy hónapon túl terjesztette elő, ezért a Pevtv. 9. §-ának (4) bekezdése alapján alkalmazandó, *Pp. 176. §-a (1) bekezdésének i) pontja* – amely szerint a bíróság (hiánypótlási felhívás kiadását mellőzve) a keresetlevelet visszautasítja, ha a felperes a perindításra jogszabályban megállapított határidőt elmulasztja – alapján a kérelem visszautasításának volt helye.

A kérelmező a végzéssel szemben fellebbezést terjesztett elő, amelyben elsődlegesen kérte a Pp. 380. §-ának c) pontja alapján, a határozat orvosolhatatlan formai hiányosságára tekintettel a végzés hatályon kívül helyezését és az elsőfokú bíróság új eljárásra és új határozat hozatalára utasítását, másodlagosan kérte a Pp. 381. §-a alapján az elsőfokú eljárás lényeges, az ügy érdemére kiható szabályainak a megsértése alapján a végzés hatályon kívül helyezését és az elsőfokú bíróság új eljárásra és új határozat hozatalára utasítását, harmadlagosan tartalma szerint kérte a végzés megváltoztatását és a kérelem visszautasításának mellőzését.

A másodfokú eljárásban eljáró Debreceni Ítéltábla Pkf.II.20.211/2022/2. számú végzésével²⁷⁰ az elsőfokú bíróság végzését helybenhagyta azon oknál fogva, hogy érdemben helyesen rendelkezett a vagyoni elégtétel megfizetésére irányuló kérelem visszautasításáról, annak megváltoztatására irányuló fellebbezés ezért nem lehetett eredményes; a döntés indokait az ítéltábla azonban a következők szerint pontosította.

Az elsőfokú bíróság végzésének indokolása azt tartalmazta ugyanis, hogy a Pevtv. hatálybalépését megelőzően már jogerősen befejezett eljárások esetében vagyoni elégtétel megítélésére nincs mód, hiszen a Pevtv. 21. §-ának (1) bekezdése egyértelmű a tekintetben, hogy a jogszabály hatálybalépésekor folyamatban lévő, vagy azt követően indult polgári peres

²⁷⁰ BDT2022. 4534.

eljárásokra vonatkozóan alkalmazható, a Pevtv. 21. §-ának (3) bekezdésében rögzített kivételtől eltekintve. Az ítéltábla szerint mindebből következően az elsőfokú bíróság a kérelem visszautasítását helytállóan arra is alapozta, hogy *mivel a sérelmezett ügy a törvény hatálybalépésekor már – annak fogalomhasználata szerint – jogerősen befejeződött, ezért a kérelemben írt vagyoni elégtétel bíróság előtt nem érvényesíthető*. Azonban ez a jogi érvelés helyesen a Pevtv. 9. §-ának (4) bekezdése alapján alkalmazandó Pp. 176. §-a (1) bekezdésének f) pontja alapján, *mivel a hatálybelépés előtt befejezett ügyeken alapuló vagyoni elégtétel iránti igény bírósági úton nem érvényesíthető*²⁷¹, a kérelem hiánypótlási felhívás nélküli visszautasítását eredményezi, amelyből következően az elsőfokú végzés érdemben helyes.

Az ítéltábla kifejtette, hogy a jogszabályi rendelkezések értelmezése alapján nem volt helytálló az elsőfokú bíróságnak az a következtetése, hogy a kérelem a Pp. 176. §-a (1) bekezdésének i) pontján alapuló visszautasítását a Pevtv. 11. §-ának (6) bekezdése szerinti jogvesztő határidő elmulasztása alapozza meg. Ha ugyanis az igény érvényesítése nem tartozik bírói útra, márpedig a 2022. január 1. napja előtt jogerősen befejezett peres eljárások esetén a törvény szerinti vagyoni elégtétel az előzőek szerint a nemperes eljárásban nem érvényesíthető, úgy a kérelem előterjesztésére meghatározott jogvesztő határidő nem is értelmezhető. Egy jogszabályi keresetindítási, kérelem előterjesztési határidő betartása csak akkor keletkeztethet a felekre kötelezettséget, ha az igény érvényesítése arra a bírói útra tartozik, amely eljárással kapcsolatban a határidőt a jogszabály meghatározta; ebből következően a kérelem előterjesztésének a jogerős befejező határozat közlésétől számított négyhónapos határidejét csak azokban az ügyekben lehet vizsgálni, amelyekre a határidőt meghatározó eljárési szabály hatálya kiterjed. Az elsőfokú bíróság végzésének a Pevtv. 11. §-ának (6) bekezdésében írt jogvesztő határidő elmulasztásával kapcsolatos indokait ezért az ítéltábla mellőzte és a visszautasítás jogszabályi alapját a Pp. 176. §-a (1) bekezdésének f) pontjában határozta meg.²⁷²

Már a fentieknek megfelelően járt már el a Debreceni Törvényszék abban az ügyben, amelyben a kérelmező vagyoni elégtétel megfizetése iránti vagylagos kérelmét 2022. június 27. napján nyújtotta be a törvényszékhez. Ebben azt adta elő, hogy a Budapesti IV. és XV. Kerületi Bíróság előtt peres eljárást kezdeményeztek vele szemben 2017. december 28. napján és az eljárás még folyamatban van. A törvényszék 10.Pk.20.717/2022/4. számú végzésével a kérelmet a Pp. 176.

²⁷¹ lásd ugyanígy később: Debreceni Ítéltábla Pkf.II.20.125/2024/2.

²⁷² Az ítéltábla szerint mindez azonban nem indokolta az érdemben helyes végzés hatályon kívül helyezését, hiszen a kérelem visszautasításának okait a bíróságnak az eljárás bármely szakaszában hivatalból vizsgálnia kell. Lásd még ugyanígy: Debreceni Ítéltábla Pkf.II.20.381/2023/2., Pkf.I.20.205/2024/2.

§ (1) bekezdésének f) pontja alapján hiánypótlási felhívás kiadása nélkül visszautasította. Indokolásában a Pevtv. 21. § (1) és (3) bekezdésire utalva azt rögzítette, hogy a hivatkozott jogszabályhelyekből az a következtetés vonható le, hogy tekintve, hogy 2022. december 31-ig csak a jogerősen befejezett bírósági eljárással kapcsolatban érvényesíthető vagyoni elégtétel iránti igény, és a kérelmező nem fordult az EJEB-hez, számára a vagyoni elégtétel iránti igényt biztosító *bírói út jelenleg még nem nyílt meg*.

Fentieket támasztotta alá a Debreceni Törvényszék 15.Pk.20.609/2022/6. számú végzése is, amellyel a Pevtv. 9. § (4) bekezdése alapján alkalmazandó Pp. 176. § (1) bekezdés f) pontjára utalással, a Pp. 240. § (1) bekezdés a) pontjára alapítva a törvényszék a nemperes eljárást hivatalból megszüntette. A kérelmező az általa, mint felperes által indított bírósági polgári peres eljárás elhúzódásával kapcsolatos vagyoni elégtétel iránti igényt érvényesített kérelmével, kérelmében pedig előadta többek között azt is, hogy a Monori Járásbíróság előtt folyamatban volt eljárásban 2022. április 19. napján felülvizsgálati kérelmet is előterjesztett, a felülvizsgálati eljárás azonban még nem fejeződött be.

A törvényszék a Pevtv. 2. § (4) bekezdésére, 11. § (5) bekezdésére és 21. § (2) bekezdésére hivatkozással kifejtette, hogy mivel 2022. december 31. napjáig folyamatban lévő ügyben nem lehet igényt érvényesíteni, már pedig az az ügy, amelynek elhúzódása miatt a kérelmező vagyoni elégtétel iránti igényt érvényesít, a felülvizsgálati eljárás folyamatban léte okán fenti jogszabályi rendelkezések helyes értelmezéséből következően folyamatban lévőnek minősül, s arra is tekintettel, hogy a kérelem a kérelmezettel már közölve lett, a bíróságnak az eljárást meg kellett szüntetnie. Ebből egyébként az szűrhető le, hogy a bíróságnak nem kellett volna közölnie a kérelmezettel a kérelmet, azt vissza kellett volna utasítania.

VI./5./4. Kérelem

A 12.§ rögzíti a nemperes eljárás megindításához szükséges *kérelem kötelező tartalmi elemeit*.

A 12.§-ban foglaltakkal összefüggésben egyebekben felmerül a pertárgyérték meghatározásán túl és a perköltségviselésnek a szabályai a „részleges pernyertesség” (részben eredményes kérelem) esetére. A nemperes eljárást megindító kérelemnek a törvény 12. § (1) bekezdés g) pontja értelmében tartalmaznia kell a kérelmező által követelt összeget (a kérelmező által e törvény és a polgári peres eljárás elhúzódásával kapcsolatos vagyoni elégtétel mértékéről és a kifizetendő összeg számításának szabályairól szóló kormányrendelet rendelkezései alapján

számított vagyoni elégtétel összegét), ez tekinthető az érvényesített követelés összegének és egyben a pertárgy értékének is, hiszen a pertárgy értéke a Pp. 121. § (1) bekezdése értelmében a keresettel (nemperes eljárásban kérelemmel) érvényesített követelés vagy más jog értéke.

A második kérdés lényege a Pp. 83. § (3) bekezdésének alkalmazhatósága. A nemperes eljárásban fennáll a bíróság „mérlegelési” jogköre, amire a Pevtv. 6. § (6) bekezdése és 15. § (5) bekezdése biztosít erre lehetőséget, ekképp a Pp. 83. § (3) bekezdésének alkalmazása sem tűnik aggályosnak.

A 12.§ a Pp. 114. §-ában foglaltakkal összhangban, és a nemperes eljárás sajátosságaira figyelemmel rögzíti a nemperes eljárás megindításához szükséges kérelem kötelező tartalmi elemeit. Az EJEK előtti és a hazai eljárások párhuzamosságának elkerülése érdekében a fél számára közzé teszi a kötelezettséget író azzal kapcsolatban, hogy a kérelemben megjelölt bírósági eljárás elhúzódásával kapcsolatban általa kezdeményezett eljárás az EJEK előtt van-e, vagy volt-e folyamatban. Ha a fél igenlően nyilatkozik, akkor a kérelemben nyilatkoznia kell az EJEK-eljárás ügyszámáról, valamint, ha az EJEK a vizsgált eljárással kapcsolatban már meghozta az eljárást befejező határozatát, akkor e határozatot is csatolni kell a kérelemhez.

A párhuzamosság elkerülését támasztja alá Debreceni Ítéltábla Pkf.II.20.006/2024/2. számú végzése is, amely szerint a *Pevtv. hatálybalépését követő négy hónapig a kérelmező eldönthette, hogy megindítja-e a vagyoni elégtételre irányuló nemperes eljárást vagy igényét továbbra is csak az EJEK előtt érvényesíti* – utóbbit viszont azzal a kockázattal tette, hogy amennyiben az bármilyen okból nem lesz eredményes, 2022. május 2. után az eljárás elhúzódása miatti sérelmének orvoslására alkalmas hazai jogorvoslati rendszert sem tudja már igénybe venni.

A törvény egyebekben nem ismétli meg a kérelem visszautasításának Pp. 176. § szerinti eseteit, tekintettel arra, hogy e rendelkezések mögöttesen irányadók a nemperes eljárásban is.

Az érvényesíteni kíván jog nem lehet más, mint a vagyoni elégtétel iránti igény [Pevtv. 7.§], a kérelem tárgya, vagyis a petitum pedig a meghatározott pénzüsszeg megfizetésére kötelezés iránti kérelem.

Kérdésként merülhet fel, hogy mi a kérelem alapjául szolgáló elégséges tényállítás, mi a követendő eljárás, ha a fél számítása hibás? A kérelem alapjául szolgáló elégséges tényállítás álláspontom szerint nem lehet más, mint hivatkozás arra a bírósági eljárásra, vagy a bírósági eljárás eljárási szakaszára, amellyel kapcsolatban igényt kíván érvényesíteni az igényérvényesítő fél, valamint a bírósági eljárás fél szerint számított időtartama, kezdő,

befejező időponttal, vagy években, hónapokban, napokban megjelölve. Ha pedig a fél tévesen számítja ki az időtartamot, ez véleményem szerint nem ok hiánypótlásra és nem vet fel anyagi pervezetési kötelezettséget sem, a bíróságnak az érdemi határozatban kell levezetnie a helyes számítást.

A Pp. szerint kötelezően csatolandó mellékleteken kívül melyek a kötelezően csatolandó mellékletek? Az EJEK eljárás esetén a határozatot, egyéb bizonyítékot a kérelmezőnek nem kell csatolnia, a hivatkozott ügy iratait a Pevtv. 13.§ (2) bekezdése alapján a bíróság hivatalból szerzi be.

Mi a teendő, ha a fél nem hivatkozik EJEK eljárásra, erről nem nyilatkozik? Ebben az esetben a bíróságnak több intézkedési lehetősége is lehetséges: a Pevtv. 13.§ (2) bekezdése szerinti hivatalbóli vizsgálat folytán:

- 1) a kérelmezőt hiánypótlás keretében nyilatkozattételre kell felhívni, vagy
- 2) minden esetben meg kell keresni az államot képviselő minisztert²⁷³, vagy
- 3) a kérelmezőt hiánypótlás keretében nyilatkozattételre kell felhívni, de az államot képviselő miniszter megkeresése csak akkor szükséges, ha a fél nyilatkozata szerint volt ilyen eljárás, és a kérelmező által becsatolt határozat nem tartalmaz elegendő tény, adatot, amely szükséges a 8.§ (1) és (2) bekezdés szerinti döntéshez.

Az eljáró bíróság intézkedési kötelezettségének határideje (15 nap), valamint a *bíróság részéről hivatalból teljesítendő cselekmények* részletezését a 13. §-ban találjuk.

Érdeemes a 13. § rendelkezései közül egy speciális visszautasítási okot kiemelni. A (4) bekezdés szerint ugyanis a bíróság a kérelmet akkor is visszautasítja, ha folyamatban lévő bírósági eljárás meghatározott szakasza vonatkozásában a fél részére jogerős határozatában már vagyoni elégtételt ítelt meg, és a fél ugyanezen folyamatban lévő bírósági eljárással kapcsolatban – a korábbi vagyoni elégtétel teljesítésére kötelező határozat jogerőre emelkedésétől számított egy éven belül – terjeszt elő további vagyoni elégtétel megfizetése iránti igényt.²⁷⁴ Az ilyen típusú visszautasításra a Pp. 176. § (1) bekezdés *f*) pontja alapján kerülhet sor (az igény bírósági úton nem érvényesíthető).

²⁷³ Ugyanis nem eljárási szabálysértés az, ha a Pevtv. 13. § (3) bekezdése szerinti hivatalbóli vizsgálat folytán minden esetben megkeresi a bíróság az államot képviselő minisztert.

²⁷⁴ Lásd pl.: Debreceni Törvényszék 8.Pk.21.182/2023/7.

VI./5./5. Ellenirat

A 14. §-ba a kérelmezett részéről történő ellenirat benyújtásának szabályai kerültek.

A Pevtv. az ellenirat írásbeli benyújtására harminc napos határidőt biztosít, amely határidő a kérelem kézbesítésével veszi kezdetét, azonban indokolt esetben - például a vizsgált bírósági eljárás bonyolultsága esetén, vagy a terjedelmes iratanyag áttekintése érdekében - lehetőség van ezen határidő meghosszabbításának kérelmezésére (a határidőnek azonban legfeljebb tizenöt nappal történő meghosszabbítása engedélyezhető, a nemperes eljárás időszerűségének tartása érdekében).

A Pp. 114. §-ában foglaltakkal összhangban, és a nemperes eljárás sajátosságaira figyelemmel tételesen rögzítésre kerültek az ellenirat kötelező tartalmi elemei.

Az ellenirat kapcsán kérdésként az merülhet fel, hogy milyen tájékoztatással kell kiadni a kérelmet a kérelmezettnek. A Pevtv. 14. § (1) és (2) bekezdésében írtakat tartalmazó tájékoztatással, vagy azon túl, illetve azzal együtt a Pp. 203. § (2) bekezdése megfelelő alkalmazására utalással, vagyis azzal a tájékoztatással, hogy ha nem nyilatkozik, a bíróság úgy tekinti, hogy a kérelmet, az abban foglalt tényállításokat nem vitatja, és a 14. § (2) bekezdés f) -h) pontokban írtakra hivatkozni nem kíván? Álláspontom szerint utóbbi megoldás helytálló.

Az ellenirattal összefüggésben továbbá felmerül még annak a kérdésnek a megválaszolási igénye is, hogy azt ki kell-e adni a kérelmezőnek? A Pp. 110. § (2) bekezdése értelmében ugyanis a bíróságnak minden esetben kézbesíteni kell az ellenkérelmet (válaszirat, viszontválaszt is) határidőt biztosítva a nyilatkozattételre (válaszirat, viszontválasz előterjesztésére). Felvetődhet azonban az is, hogy jelen esetben a Pp. általános és a Pevtv. speciális rendelkezései szerint kell eljárni: a beadványokat az ellenérdekű fél részére a Pp. 110. § (2) bekezdése szerint ki kell adni, a Pevtv. 15. § (1) bekezdése szerint azonban a feleket további nyilatkozattételre – az ellenirat (válaszirat) tartalmától függően - csak akkor kell felhívni, ha az a döntéshez szükséges. Ez esetben a felhívásban meg kell jelölni - a Pp. 198. §

megfelelő alkalmazásával -, hogy mely nyilatkozatot kell a félnek előterjeszteni és figyelmeztetni kell a Pp. 203. § (2) bekezdésében írtakra is²⁷⁵.

Minden esetre azt fontos megjegyezni, hogy fentiekől függetlenül attól, hogy szükséges volt-e további perfelvételi irat előterjesztése, az eljárást befejező határozatot minden esetben az ellenirat beérkezésétől számított 3 hónapon belül meg kell hozni [Pevtv. 15. § (2) bek.].

A gyakorlatban megítélésem szerint a legfontosabb az ellenirat tartalmával összefüggésben az, hogy a *Pevtv. 14. § (2) bekezdés f) és g) pontjai* szerinti az elleniratban meg kell jelölni a kérelmező meghatározott idő figyelmen kívül hagyását megalapozó eljárási cselekményeit, illetve szükséges eljárási cselekménye elmulasztását alátámasztó tényeket, valamint ezzel összefüggésben figyelmen kívül hagyandó időtartamokat. Ezt szigorúan veszik, a gyakorlatban bár a kérelmezettek többször kérték, a Debreceni Ítéltábla szerint a Pevtv. 15. §-ának (5) bekezdése nem ad lehetőséget a perelhúzó magatartásra való általános hivatkozás alapján a figyelembe vehető időtartam mérlegeléssel – százalékos arányban – való további csökkentésére: az ellenirat a Pevtv. 14. §-a (2) bekezdésének f) és g) pontjai szerinti tartalmi követelményei „meghatározott” kifejezésből és a törvény egész rendszeréből az következik, hogy a kérelmezőnek az egyes levonni kért időtartamok kezdő és befejező időpontjának pontos megjelölésével, a hivatkozott időtartam figyelmen kívül hagyására alapot adó ok pontos megjelölésével kell kérnie a vagyoni elégtétel alapját csökkentő levonást. A Pevtv. következetes számítási rendszeréből az következik, hogy nincs lehetőség konkrét időtartamok megjelölése nélkül, a kérelmező magatartására történő általános hivatkozással, a bíróság mérlegelési jogköre alapján egyes arányos időtartamok levonására.²⁷⁶

Az előbbi két alfejezetben részletezett kérelemmel és ellenirattal összefüggésben a gyakorlatban felmerült a *kérelem és ellenkérelem változtatásának* kérdésköre is annak kapcsán, hogy annak van -e *korlátja*.

Nem kizárt a vagyoni elégtétel megfizetésére irányuló nemperes elsőfokú eljárásban a kérelem és ellenirat megváltoztatása. Ennek során azonban arra nincs lehetőség, hogy a kérelmező az

²⁷⁵ Például, ha a kérelmezett szerint a számított időtartam eltér a kérelmező által megjelölt számított időtartamtól, ha a kérelmezett hivatkozik levonandó időszakokra és a figyelembe vehető időtartam ezért eltér a számított időtartamtól, a kérelmezőt nyilatkozattételre erre vonatkozóan kell felhívni. Ha azonban a kérelmezett a kérelemben írtakkal egyezően nyilatkozik a számított időtartamról, nem hivatkozik levonandó időtartamra, a kérelmező további nyilatkozattételre felhívása szükségtelen, a döntés véleményem szerint meghozható.

²⁷⁶ Debreceni Ítéltábla Pkf.II.20.003/2023/2., Pkf.II.20.458/2022/4., Pkf.II.20.083/2023/2., Pkf.II.20.143/2023/2.

igényét az eredetileg nem érvényesített időszakokra is kiterjessze; azonban az érvényesített időszakon belül módosíthatja korábbi nyilatkozatait, és ezen belül akár a vagyoni elégtétel összegét is felemelheti.²⁷⁷

A kérelmezett személyét illetően sem tilalmazott a kérelemváltoztatás. A Debreceni Törvényszék előtt 7.Pk.21.117/2023. és 7.Pk.21.118/2023. szám alatt folyamatban volt ügyekben a kérelmező vagyoni elégtétel megfizetésére kérte kötelezni a Fővárosi Törvényszéket, majd a kérelem az ellenérdekű féllel közlése előtt a bíróság hiánypótlási felhívására benyújtott pontosított kérelme szerint a Budapest Környéki Törvényszéket – az eredeti kérelemben vétett adminisztrációs hibára hivatkozva azzal, hogy a vagyoni elégtétel alapját képező, a Pesti Központi Kerületi Bíróság előtt elsőfokon folyamatban volt pert kizárás folytán másodfokon ez a törvényszék bírálta el.

A kérelmező az ellenirat előterjesztését követően kérte a Budapest Környéki Törvényszék eljárásból elbocsátását és a Fővárosi Törvényszék kérelmezettként az eljárásba vonásának engedélyezését azzal az indokkal, hogy tévesen jelölte meg a kérelmezettet, a Pevtv. 9. §-ának (1) bekezdésére hivatkozott.

Az elsőfokú bíróság a kérelmezőnek a Fővárosi Törvényszék kérelmezettként való bevonása és a Budapest Környéki Törvényszék kérelmezett eljárásból való elbocsátása iránt előterjesztett kérelmét visszautasította.

A végzés indokolása szerint a nemperes eljárás nem különül el perfelvételi és érdemi tárgyalási szakra, azokat az eljárási cselekményeket, amelyek megtételét a Pp. a perfelvételt lezáró végzés meghozataláig teszi lehetővé, az elsőfokú eljárás befejezéséig lehet megtenni. A Pevtv. nem tartalmaz olyan előírást, amely az elsőfokú eljárásban korlátozná a kérelem és az ellenirat megváltoztathatóságát. A (nemperes eljárásban is alkalmazandó) Pp. 185. §-ának (1) bekezdéséből pedig az következik, hogy az azonos vagy hasonló ténybeli és jogi alap mellett a teljes elsőfokú nemperes eljárásban helye lehet a kérelem megváltoztatásának. Ennek korlátjaként azonban a nemperes eljárás sajátosságát határozta meg. Ez a sajátosság egyrészt a Pevtv. 15. §-a (2) bekezdése által előírt, az ellenirat beérkezését követő három hónapon belüli határozathozatali kötelezettség; másrészt a Pevtv. 11. §-a (6) bekezdésében foglalt, a bírósági eljárást befejező jogerős határozat kézhezvételétől számított négyhónapos jogvesztő határidőn belüli eljárás-megindítási kötelezettség. Az elsőfokú bíróság szerint ezeket a szabályokat

²⁷⁷ Debreceni Ítéletábra Pkf.II.20.271/2023/2., Pkf.II.20.350/2023/2.

kiüresítené, ha a kérelmező a kérelem tartalmát a kérelmezett személye tekintetében változtathatná meg. Kiemelte, hogy az ellenirat előterjesztése az az eljárási szakaszhatár, amelyen belül a kérelmező a kérelmét még szabadon megváltoztathatja; az ellenirat beérkezésétől kezdődően azonban az eljárás keretei rögzültek, a kérelmet sem az érvényesített időszak, sem a kérelmezett személye tekintetében nem lehet megváltoztatni, ezért a Pp. 51. §-ának alkalmazásával a kérelem visszautasításának volt helye.

Az elsőfokú bíróság végzését az ítéletábra helybenhagyva rögzítette, hogy arra ugyan helyesen hivatkozott a fellebbezés, hogy a Pevtv. 15. §-ának (2) bekezdése szerinti három hónapos határozathozatalra vonatkozó rendelkezés a bíróságokra irányadó, és annak túllépésére a törvény külön eljárási jogkövetkezményeket nem határoz meg – hasonlóan egyébként általában a bíróságokra irányadó határidőkhöz –, azonban ez a rendelkezés kijelölhette azt a sajátosságot, amely alapot adhatott a rendelkezést ellehetetlenítő perrendtartási szabály a viszonylagosság alapján való mellőzésére. Az ítéletábra szerint az pedig nyilvánvalóan nem támogatható értelmezés, hogy miközben a Pevtv. 11. §-ának (6) bekezdése szerinti jogvesztő határidőn belül a kérelmező a Budapest Környéki Törvényszékkel szemben nem terjesztett elő kérelmet, ezáltal megszűnt az adott per elhúzóására alapított vagyoni elégtétel iránti joga; utóbb a jogvesztő határidőt követően előterjesztett eljárásba vonással ezt az igényt ezzel a törvényszékkel szemben mégis érvényesíthetné.²⁷⁸

VI./5./6. További szempontok mérlegelése

A 15. § szerinti – a 6. §-ban részletezett szabályok kiegészítéseként –, a bíróság érdemi döntésének meghozatalával kapcsolatos különös szabályok *további szempontok mérlegelését* engedik meg, melyek hatást gyakorolhatnak az alapul fekvő bírósági eljárás figyelembe vehető időtartamára, ez által a vagyoni elégtétel mértékére. Az általánosan vizsgálandó szempont az, hogy az alapul szolgáló bírósági eljárásban félnek minősülő kérelmező, valamint a bírósági eljárást lefolytató bíróság eljárási cselekménye, illetve mulasztása mennyiben járult hozzá az eljárás elhúzóadásához. Azt vizsgálja a bíróság – a kérelem és az ellenirat korlátai között²⁷⁹ –,

²⁷⁸ Debreceni Ítéletábra Pkf.II.20.439/2023/2., Pkf.II.20.440/2023/2.

²⁷⁹ A Debreceni Ítéletábra Pkf.II.20.345/2022/2. és Pkf.II.20.083/2023/2. számú végzése rámutatott: a Pevtv. 9. § (4) bekezdésének utaló szabálya alapján a vagyoni elégtételre irányuló nemperes eljárásban is alkalmazandó a Pp. 2. § (2) bekezdése a rendelkezési elv részében irányadó az a szabálya, hogy a bíróság – törvény eltérő rendelkezése hiányában – a felek által előterjesztett kérelmekhez és jognyilatkozatokhoz kötve van, valamint a 4. § (2) bekezdése a tárgyalási elv részében irányadó az a szabálya, amely szerint a perben jelentős tények állítása – törvény eltérő rendelkezése hiányában – a feleket terheli.

hogy volt-e olyan időszak, amely akár a kérelmező, akár a vizsgált bírósági eljárásban eljáró bíróság érdekkörében felmerülő, elhárítható ok miatt szükségtelenül telt el:

- a kérelmező érdekkörébe tartozó²⁸⁰ ilyen tétlenségi időszakot le kell vonnia a bírósági eljárás időtartamából²⁸¹ (figyelemmel kell lenni azonban a *kérelmező érdekkörében mutatkozó mulasztás okfolyamatára*, a közvetett okozati összefüggés ugyanis nem alapozhatja meg az egyes időszakok levonását; mint ahogy a felelősség megállapítása tekintetében más esetekben sem, a vagyoni elégtétel körében sem érvényesül a feltételek egyenértékűségének a tana: a kérelmező – a vagyoni elégtétel csökkentésére alapot adó – felelőssége csak az általa közvetlenül okozott szükségtelen időmúlásért határozható meg, de nem állapítható meg azért a további időmúlásért, amelyet ezen időszakon belül már a bíróság érdekkörében jelentkező cselekmény okozott²⁸²),
- a bíróság érdekkörében felmerült szükségtelen időszakot pedig akkor kell levonni, ha a kérelmező jogszabály által biztosított lehetősége ellenére nem nyújtott be kifogást az eljárás elhúzódása miatt [15. § (4) bek.]²⁸³

Érdekesség, hogy az EJEK gyakorlatát némiképp felülírva alakult ezzel összefüggésben a gyakorlat, amely kimondja, hogy kétségtelen, hogy az EJEK esetjoga figyelembe veszi általánosságban azt is, ha a kérelmező perelhúzó és célszerűtlen pervitele az ügy bonyolultságát eredményezte, azonban mivel az EJEK 13. cikkével összhangban az eljárás elhúzódásával okozott jog sérelmet kompenzáló hatékony jogorvoslat megteremtése nem csupán egyféle szabályozással lehetséges, a jogalkotó szabadon választhatta meg a megfelelő szabályozás módját, a Pevtv. alkalmazása során annak van jelentősége, hogy a hazai jogalkotó ennek a

²⁸⁰ A Pevtv. 15. §-ának (3) bekezdése a levonás feltételeként konjunktív, egymásra épülő okokat határoz meg: az oknak a kérelmező érdekkörében kell felmerülnie, elháríthatónak kell lennie és emiatt – azaz nem más miatt – kell az adott, az eljárás előrehaladását nem szolgáló időtartamnak szükségtelenül eltelnie. Önmagában tehát a kérelmező érdekkörében jelentkező mulasztás még nem ad alapot az időtartam levonására, csak akkor, ha kizárólag emiatt – és nem egyébként más miatt is – telt el az idő szükségtelenül. (Ezt a következtetést fogadta el a Debreceni Ítéltábla Pkf.II.20.264/2024/3. számú végzése is.)

Hasonlóan: Pécsi Ítéltábla Pkf.IV.25.023/2024/2.

Lásd még: Debreceni Ítéltábla Pkf.II.20.290/2024/2., Pkf.II.20.299/2024/2.

²⁸¹ Például, ha az ellenérdekű felek a vizsgált eljárás szünetelését közösen kérték, azaz saját akaratukból nem haladt előre a folyamatban lévő eljárás. Továbbá ilyen lehet az is, amikor a keresetlevél többszöri visszautasítására (annak érdemi vizsgálatát megelőzően) azért került sor, mert a fél a bíróság hiánypótlási felhívása ellenére nem pótolta kérelme hiányosságait. (15.§-hoz fűzött részletes indokolás)

²⁸² Debreceni Ítéltábla Pkf.II.20.147/2023/2.

A fél érdekkörébe eső, elhárítható okból szükségtelenül eltelt időtartamot a bírói gyakorlat szűken – a fél és a bíróság közjogi viszonyának tükrében – értelmezi.

²⁸³ A külön felelősségi rendszerből következően nem azt kell vizsgálni, hogy a bíróság magatartása mennyiben hatott közre az észszerű idő túllépésében, hanem az észszerű idő túllépése önmagában már a jog sérelem, amely megalapozza a szankció alkalmazását; azok az okok, amelyeket a felelősség csökkentése érdekében figyelembe lehet venni, kizárólag a törvényben meghatározott, a Pevtv. 15. §-ának (3) és (4) bekezdésében írt, a be nem számítható időtartamokat megalapozó körülmények. (BDT2023. 4621.)

célnak a megvalósítására milyen szabályozási modellt határozott meg. A bevezetett szabályozás pedig egyértelmű abban a tekintetben, hogy csak azoknak a konkrét elhárítható ok miatt, szükségtelenül eltelt, az eljárás előrehaladását nem szolgáló időtartamoknak a levonását engedi, amelyek vagy érdekkörében, vagy az eljárás elhúzódása miatti kifogás lehetővé tett elmulasztása miatt nem orvosolt módon a bíróság érdekkörében merültek fel. Miután a Pevtv. 15. §-a (3) és (4) bekezdésében írtakon felüli okokon kívüli levonás nem lehetséges, ezért a gyakorlat akként foglal állást, hogy *annak nincs jelentősége, ha az EJEB esetjoga ebben a részben ezzel ellentétes megoldásokra is vezetett.*²⁸⁴

Fontos rögzíteni, hogy *nem adhat alapot a vagyoni elégtétel csökkentésére a kérelmezőtől eltérő perbeli szereplőknek a magatartása* (pl. tanú) (BDT2023. 4621.). Például a *szakértő* késedelme nem feleltethető meg a bíróság késedelmének, mulasztásának²⁸⁵. Ezzel összefüggésben a kérelmezett esetlegesen célszerűtlen pervezetése, a szakértő szankcionálásának elmaradása (pénzbírság, díjcsökkentés) összességében nem az eljárás elhúzódása miatti kifogással, hanem az eljárás szabálytalansága miatti kifogással orvosolható, amelyet a kérelmező az eljárás szabálytalansága elleni kifogással sérelmezhet, amely azonban a Pevtv. alkalmazása, a 15. § (4) bekezdése körében ez irreleváns. A szakvélemény késedelmes előterjesztése, eredményezhet az eljárás előrehaladását nem szolgáló időtartamot, azonban az sem a kérelmező, sem a kérelmezett részéről nem elhárítható, ezért nincs lehetőség ezen időtartam levonására (lásd ebben az értelemben: Debreceni Ítéltábla Pkf.II.20.083/2023/2.).

Utalni szükséges e körben arra, hogy a „*kérelem korlátai között*” a kérelemhez kötöttség elvének rögzítését jelenti, vagyis: a bíróság a fél által megjelölt, általa számított időtartamnál hosszabb időtartamra nem állapíthat meg vagyoni elégtételt. Másképp fogalmazva ez azt jelenti, hogy a Pevtv. 12.§ f) és g) pontja szerint a kérelmezőnek a számított időtartamot és ebből kiszámítva az elégtétel összegét is meg kell jelölnie. Ebből az következik, hogy a figyelembe vehető időtartam²⁸⁶ (a számított időtartam 15.§ (3)-(5)²⁸⁷ bekezdése szerinti levonásokkal

²⁸⁴ Debreceni Ítéltábla Pkf.II.20.243/2023/2.

²⁸⁵ Pl.: Debreceni Törvényszék 7.Pk.21.548/2023/13.

²⁸⁶ A bíróságnak akkor is a helyes adatból kell kiindulnia, ha a kérelmező fél a számított időtartamot tévesen jelöli meg.

²⁸⁷ A (3) és a (4) bekezdés szerint az ott meghatározott okból van helye levonásnak, ezen felül az (5) bekezdés alapján a bíróság további levonási lehetőséggel élhet a (3) és (4) bekezdésben nem említett okból, ha erre a kérelmezett hivatkozik. Tehát a kérelmezett hivatkozhat a (3) és (4) bekezdésben írtakon kívüli olyan körülményekre is – mint például a fél vagy a bíróság érdekkörében, vagy mindkettő érdekkörén kívül felmerült, de elháríthatatlan ok miatt bekövetkezett elhúzódás – amelyek miatt egyes időszakokat figyelmen kívül kell hagyni.

csökkentett tartama) nem haladhatja meg a kérelemben írt, vagyoni elégtétel számítás alapjaként figyelembe vett, számított időtartamot.

Ekként foglalt állást több esetben a Debreceni Ítéltábla is: a Pevtv. 9. § (4) bekezdése szerint alkalmazandó Pp. 2. § (2) bekezdése szerint a bíróság a kérelemhez kötött, amely azt jelenti, hogy nem ítélt meg a kért összegnél magasabbat, nem alkalmazhatja a vagyoni elégtétel alapjának olyan meghatározását, melyet a kérelmező nem kért, nem határozhatja meg a figyelembe vehető időtartamot a kérelmező által megjelölnél többen, nem vehetett figyelembe a vagyoni elégtétel alapjaként olyan napokat, amelyeket a kérelmező nem jelölt meg.²⁸⁸

Ugyanakkor a vagyoni elégtétel iránti nemperes eljárásokban a bíróság csak a kérelemben meghatározott napok számához van kötve, nincs azonban kötve a marasztalás alapjaként meghatározott időszakhoz. Ebből következően, ha az eljárás figyelembe vehető időtartama a kérelmezett által kért levonások után is meghaladja a kérelemben meghatározott napok számát, úgy a vagyoni elégtételre alapot adó napok számát a fél által megjelölt időszakra esően levonni kért napok számával nem lehet tovább csökkenteni, ezért a levonások indokoltságát érdemben vizsgálni sem kell.²⁸⁹

Ugyanide köthetően szükséges kitérni arra is, hogy mit jelent az „*ellenirat korlátai között*” kitétel:

- a bíróság a kérelmezett által elismert összegű vagyoni elégtetelnél alacsonyabb (kevesebb napra, időtartamra számított) összegben nem állapíthatja meg a vagyoni elégtétel összegét²⁹⁰ és
- csak azoknak az időszakoknak a levonhatóságát kell vizsgálnia, melyekre az elleniratban a kérelmezett hivatkozik, a bíróság a számított időtartamból levonható időszakok (napok száma) tekintetében is kötve van az ellenirathoz²⁹¹ - de a bíróság nem is vonhat le annál több időtartamot, mint amely figyelmen kívül hagyását a kérelmezett kérte.

²⁸⁸ Debreceni Ítéltábla Pkf.II.20.003/2023/2., Pkf.II.20.083/2023/2., Pkf.II.20.116/2023/2.

²⁸⁹ BDT2024. 4752.

²⁹⁰ A bíróság kötve van a kérelmező kérelméhez és a kérelmezett elleniratának tartalmához, ha a felek között nincs ellentmondás abban a körben, hogy a kérelmezők által érvényesített vagyoni elégtétel iránti igény a megjelölt peres eljárás elhúzódása okán a kérelmezők által a kérelemben megjelölt összegben alapos, a bíróság a kérelmezett elismerésére tekintettel a kérelmezők kérelmének megfelelően kötelezi a kérelmezettet. (Lásd pl.: Debreceni Törvényszék 8.Pk.21.314/2023/9.)

Kérelmezett elismerésére lásd még pl.: Debreceni Törvényszék 11.Pk.21.119/2023/11.; 21.Pk.21.219/2023/11.

²⁹¹ A kérelmezettnek a figyelembe vehető időtartamot kell megjelölnie, és meg kell jelölnie a fél eljárási cselekményeit vagy mulasztásait, amelyek miatt a levonásnak helye van. Ezzel összefüggésben kell a kérelmezettnek az érdekkörében felmerült ok elháríthatatlan voltára hivatkoznia és azt bizonyítania.

Vagyis másképp megfogalmazva: nincs hivatalbóli minősítési (észlelési) kötelezettsége a vagyoni elégtétel tárgyában határozatot hozó bíróságnak. A Pevtv. 9. §-a (4) bekezdésének utaló szabályából következően a vagyoni elégtételre irányuló nemperes eljárásban is érvényesül a Pp. 2. §-a (2) bekezdésében rögzített rendelkezési elvből következő kérelemhez és ellenkérelemhez kötöttség, amely a fél jogállításhoz való kötöttséget is jelent a Pp. 342. § (3) bekezdése szerint. Irányadó továbbá a Pp. 4. § (2) bekezdése is. Hivatalbóli minősítés követelményét a Pevtv. nem rögzíti, az a rendelkezési elv és a koncentrált eljárás elvével is ütközik.²⁹²

A vagyoni elégtétel iránti nemperes eljárásban a felek a jogvita kereteit tehát a következők szerint határozhatják meg a szükséges mértékben: ha a *kérelmező* teljeskörűen megjelölte a *bírósági eljárás törvény alapján számított időtartamát*, a kérelmezett pedig teljeskörűen megjelölte a *kérelmező azon eljárási cselekményeit, cselekményei elmulasztását alátámasztó tényeket, amelyek álláspontja szerint megalapozzák meghatározott időtartamok figyelmen kívül hagyását, valamint az erre tekintettel figyelmen kívül hagyandó időtartamokat, és a bírósági eljárás a törvény alapján figyelembe vehető időtartamát* (lásd: BDT2023. 4621.II.)²⁹³.

Rá lehet mutatni arra tehát, hogy alapvetően a kérelmezőnek nem kell annyi körülményre kitérnie kérelmében, mint a kérelmezettnek. Ezt támasztja alá a Debreceni Ítéltábla gyakorlata is, amely szerint

- ha a kérelmező megjelölte, hogy mely bíróság előtt, mikor és milyen ügyszámon volt folyamatban az a peres eljárás, amely elhúzódása miatt vagyoni elégtétel iránti igényt terjeszt elő;
- a keresetlevél benyújtásának és a jogerős határozat átvételének időpontját meghatározva, előadta azt a figyelembe vehető – ha saját maga meghatározott időtartamok levonását nem is kérte, így egyben számított – időtartamát, amely alapján kiszámította a vagyoni elégtétel összegét: mindebből így az is kikövetkeztethető, hogy a kompenzációt a per teljes időtartamára, és nem annak valamely szakaszára kéri, mint ahogy az is megállapítható, hogy a kérelem határidőben érkezett;
- ha az EJEB-eljárásról nem nyilatkozott, bizonyítékokat nem csatolt: a kérelem tartalmi elemei meghatározásának és az eljárási rend szabályozásának jogalkotói céljából arra lehet következtetni, hogy nyilatkozata szerint EJEB-eljárás az ügyben nem indult – amely

²⁹² Debreceni Ítéltábla Pkf.II.20.083/2023/2.

²⁹³ lásd még: Debreceni Ítéltábla Pkf.II.20.284/2023/2.

valóságtartalmáról a bíróság a Pevtv. 13. §-ának (3) bekezdése szerint hivatalból meggyőződhet –, bizonyítékokat pedig előterjeszteni nem kíván, akkor a kérelmezett számára ismertek és a Pp. preambulumban foglalt jogalkotói törekvések alapján nem akadályozzák az ellenirat előterjesztését és ennek alapján a kérelem elbírálását, ezért a visszautasításra alapot nem adnak.²⁹⁴

Meg kell jegyezni, hogy fentiek szerint az a fontos szempont is érvényre juthat, amit a Kúria követelt meg, vagyis, hogy a per ésszerű időn belül történő befejezéshez való alapjog sérelmére kapcsán a fél a bíróság kötelelességszegéséből eredő elhúzóadás miatti akkor érvényesíthet igényt, *ha a fél és a bíróság magatartása miatt bekövetkezett elhúzóadás tartama egymástól elkülöníthető*. Ha ez az elkülönítés nem lehetséges ugyanis (vagyis a fél és a bíróság magatartása miatti elhúzóadás tartama nem választható szét egymástól), akkor a per elhúzóadását okozó fél nem kérheti számon a bíróságon az eljárás késedelmes voltát.²⁹⁵

Tehát a Pevtv. 6. § (5)-(6) bekezdései és a 15.§ (3), (4), (5) bekezdései szerinti szabályok alapján gyakorlatilag egy teljes igazgatási iratvizsgálatot – mint akár egy bíróvizsgálat során – kell elvégeznie a kérelmet elbíráló bírónak. Ugyanis nem csupán a rögzített objektív időtartam elteltét kell egyszerűen vizsgálni, hanem – az egyediesítésre törekedve – amennyiben az egyedi ügy körülményei indokolják, (bírói mérlegelés alapján) rövidebb és hosszabb időtartamban is meghatározható az az ésszerű időtartamot, amely az adott eljárás vagy eljárási szakasz lefolytatásához szükséges.

Az eljárás elhúzóadása miatti kifogás előterjesztésével kapcsolatban érdemes egy rövid kitérőt tenni.

VI./5./6. a.) Az eljárás elhúzóadása miatti kifogás

Az EJEB szerint a kérelmezőnek nem róható fel az, ha igénybe veszi valamennyi rendelkezésre álló hazai jogorvoslatot. Ezzel ellentétben például egy korábbi hazai ítéletáblai határozat

²⁹⁴ A Debreceni Ítéletábla a Debreceni Törvényszék 17.Pk.21.325/2023/5. számú végzését megváltoztatta és mellőzte a kérelem visszautasítását. Az elsőfokú bíróság álláspontja az volt, hogy a Pevtv. 12. § (1) bekezdése szerinti jogszabályi követelmények közül a kérelem hiánypótlási felhívás ellenére nem tartalmazta egészében az e), f), h) és j) pontban foglaltakat, ezért a Pp. 176. §-a (2) bekezdésének e) pontja értelmében a kérelem visszautasításának van helye. Fentiek alapján azonban az ítéletábla kimondta, hogy az elsőfokú bíróság „túlzottan szigorú mércét alkalmazott”. (Debreceni Ítéletábla Pkf.II.20.042/2024/2.)

²⁹⁵ BH2021. 42.

szerint, a fél, aki halasztást kér és eljárási kifogást, illetve elfogultsági kifogást terjeszt elő, valamint a határozatokkal szemben jogorvoslattal él – bár perbeli jogait gyakorolja – maga is hozzájárul a per elhúzódsához, így a bírósággal szemben az eljárás elhúzódsára hivatkozással kártérítési igényt nem érvényesíthet.²⁹⁶

Fontos felhívni a figyelmet arra, hogy a jogalkotó annak ellenére „írja elő” az eljárás elhúzódsá miatti kifogás előterjesztését, hogy nem is biztos, hogy az alkalmas arra, hogy a folyamatban levő eljárás elhúzódsát megakadályozza, annak ellenére, hogy az éppen a sérelem megelőzését célozza.²⁹⁷

A jogintézmény lényege, hogy a sérelmező fél (eljárársban részt vevő személy, beavatkozó, ügyész) az eljárás elhúzódsá miatti kifogással az eljárás folytatását, adott cselekmény elvégzését, határozat meghozatalát rövid időn belül elérhesse.²⁹⁸

Az EJEB ugyanakkor több határozatában is kifejtette, hogy az eljárás elhúzódsá miatti kifogás nem tekinthető valóban hatékony jogorvoslatnak, mert nem garantálható az, hogy az eljárás egésze észszerű időn belüli marad, mivel a kifogás csak egyes konkrét, határidőben vagy észszerű időtartamon belül el nem végzett eljárási cselekmények megtételét célozhatja. Abban az esetben eredményezhetné az egész eljárás észszerű időn belüli lefolytatását, ha a fél minden határidőben el nem végzett eljárási cselekmény esetében külön-külön kifogást terjeszt elő azok elhúzódsá miatt, az azt elbíráló bíróság pedig rövid időn belül határoz arról.²⁹⁹

A hatékonyságot illetően ugyanerre az álláspontra helyezkedtek a magyar bíróságok is.³⁰⁰ A bírói gyakorlat szerint a kifogás ugyanis csak akkor lehet alapos, ha az ügyben eljáró bíróság mulasztása vagy késedelme a kifogás elbírálásakor még fennáll³⁰¹. Az eljárás elhúzódsá miatti kifogást, mint alaptalant pedig el kell utasítani, ha a kifogás előterjesztésekor a mulasztás, illetve a késedelem már nem áll fenn. A kifogás előterjesztése és annak elbírálása között jelentős idő is eltelhet, amely alatt a mulasztás orvosolható, és így a kifogás célja, az eljárás folytatása elérhető, de a törvényi határidőben való eljárás már a kifogás előterjesztésekor sem tudott érvényesülni. Ennek következtében a kifogás intézményének biztosítása nem alkalmas

²⁹⁶ Fővárosi Ítéltábla 5.Pf. 20.775/2009/7.

²⁹⁷ Az összes hazai jogorvoslat kimerítése alapvető előfeltétele az EJEB-hez fordulásnak, mégis tág mozgástere van a Bíróságnak annak megítélése során, hogy mi minősül hatékony jogorvoslatnak. A Vig kontra Magyarország ügy rávilágított arra, hogy vannak olyan esetek, amikor ennek elmaradása mégsem képezi az EJEB eljárásának akadályát.

²⁹⁸ Rainer (2021) i.m. 58.

²⁹⁹ Bartha v. Hungary (33486/07) 18.§, Barna v. Hungary (no.2.) (35364/09) 15.§

³⁰⁰ Pl.: Kúria Pfv.III.20.444/2013/16.

³⁰¹ Ez indokolja, hogy a kifogást elbíráló bíróság a szükséges intézkedések megtételére hívja fel a mulasztó bíróságot.

az elérni kívánt cél megvalósítására, miután az eljárási törvényi határidőknek megfelelő folyamatosságra vonatkozó követelmény már annak benyújtásakor is sérül.³⁰²

Tehát kifogás – amit nem csak a fél terjeszthet elő – előterjesztése éppen az eljárás meghosszabbodását eredményezheti, mivel az eljárás hossza - sok esetben szükségtelenül - megnő az elbírálás időtartamával.

Mindennek ellenére a Pevtv. 15. § (4) bekezdéséből kifolyólag az várható, hogy „elárasztják” a bíróságokat a hatékonynak nem minősíthető eljárás elhúzódása miatti kifogások, mert azt célszerű kimeríteni egy esetleges későbbi vagyoni elégtétel érvényesítése miatt. Ugyanakkor ez éppen leterheli a másodfokú bíróságokat, ha alaptalan kifogásokat kell elbírálniuk, amivel éppen feleslegesen húzódnak el az eljárások (pedig pont ennek elkerülése lenne a cél), ezzel egy kissé önellentmondásos helyzetet teremtve.

A 15. § (3) és (4) bekezdése tehát abban az esetben lehet érdekes, ha a fél alaptalanul terjeszt elő az eljárás elhúzódása miatti kifogást. Mivel a kérelmezőnek az az érdeke, hogy a bírósági eljárás előrehaladását nem szolgáló³⁰³ és a bíróság érdekkörében felmerült, elháríthatatlan ok miatt szükségtelenül eltelt időtartam is beszámításra kerüljön, ezért a (4) bekezdés alapján elő kell terjesztenie a kifogást. Azonban, ha ezt az alapügyben az elbíráló (másodfokú) bíróság³⁰⁴, mint alaptalant elutasítja, akkor ez a helyzet akár már úgy is értékelhető, mint olyan, az eljárás előrehaladását nem szolgáló időtartam, amely a kérelmező érdekkörében merült fel, valamint elhárítható ok miatt és szükségtelenül telt emiatt.

A 15. § (5) bekezdésében írt szabály pedig kérdésessé teszi, hogy a vagyoni elégtétel iránti nemperes eljárásban döntést hozó bíróság vajon felülmérlegelhet -e egy az alapügyben született olyan másodfokú határozatot, amely az eljárás elhúzódása miatti kifogást elutasította, mert alaptalan. Tehát értékelheti -e úgy, hogy az eljárás elhúzódása miatti kifogást nem kellett volna elutasítani és ebből kifolyólag az eljárásnak vagy eljárási szakasznak volt olyan része, amely a bíróság érdekkörében felmerült, elhárítható ok miatt, szükségtelenül telt el? Amennyiben

³⁰² Vogyicska Petra: A bírósági jogkörben okozott kár gyakorlata a polgári eljárásban. Magyar Jog, 2015/3., 169.; Rainer (2021) i.m. 58-59.

³⁰³ Azt, hogy mi minősülhet a bírósági eljárás előrehaladását nem szolgáló időtartamnak, éppen az eljárás elhúzódása miatti kifogást szabályozó Pp. 157.§ (1) bekezdése segíthet eldönteni. Vagyis az az időtartam nem szolgálja a bírósági eljárás előrehaladását, amely megegyezik a Pp. 157. § (1) bekezdés a)-c) pontjaiban szabályozott esetekkel.

³⁰⁴ Lásd bővebben: Pp. 158. § (2)-(4) bek.

azonban erre lehetőség nyílna, úgy az alapügyben hozott elutasító határozathoz fűződő jogerőhatás válik kétségesse.

Összességében tehát az eljárás elhúzódása miatti kifogás jelenleg csekély mértékben alkalmazott speciális jogorvoslat, azonban a Pevtv. miatt „népszerű” lehet. A Pp. 157. § (1) bekezdés a) és b) pontja szerinti kifogás tekintetében nem merül fel komolyabb jogalkalmazási nehézség, azonban a c) pontos kifogás kapcsán, annak előterjesztésének szempontjait a nemperes eljárás kialakuló jogalkalmazásának meg kell határoznia az EJEB gyakorlatára figyelemmel.

Azt, hogy a Pevtv. hatálybalépésével „népszerűvé” lehet a jogintézmény, fémjelzi az is, hogy a törvényszöveg egyértelmű, vagyis a kifogás előterjesztésének kötelezettsége független mindentől, attól is, hogy a Pevtv. hatályba lépése előtti időszakra érvényesíti-e valaki a vagyoni elégtétel iránti igényét (még ha a kérelmező a Pevtv. hatályba lépése előtti időszakra is érvényesíti a vagyoni elégtétel iránti igényét, az eljárás elhúzódása miatti kifogás előterjesztésének elmulasztását a terhére kell figyelembe venni).

Fontos felhívni a figyelmet arra is, hogy a kérelmező szempontjából annak nincs jelentősége, ha a bíróság mulasztása miatt a kérelmező nem, de a perbeli ellenfele terjeszt elő kifogást az eljárás elhúzódása miatt (és azt esetleg a perbíróság alaposnak találja)³⁰⁵.

A Pevtv. 15. § (4) bekezdésében írt megfogalmazás egyes feleket (későbbi potenciális kérelmezőket) arra sarkallhat, hogy – későbbi vagyoni elégtétel iránti kérelme kedvezőbb elbírálása okán – az eljárás elhúzódása miatti kifogást ugyan terjesszen elő, de azt annak érdemi elbírálása előtt vonja vissza. Álláspontom szerint a jogalkalmazás során érvényre kell juttatni azt, hogy a Pevtv. vélhetően nem a „formális” előterjesztést, hanem a sérelem orvoslására alkalmas kérelem előterjesztését támogatja. Abban az esetben tehát, ha a kérelmező kifogást nyújtott be az eljárás elhúzódása miatt, és utóbb azt visszavonta, akkor a bíróság érdekkörében felmerült, elhárítható ok miatt, szükségtelenül eltelt időtartamot a figyelembe vehető időtartamból le kell vonni (kivéve, ha a visszavonás oka az volt, hogy a sérelmezett elmulasztott cselekményt a bíróság elvégezte). A formális előterjesztés másik példája lehet az is, ha a fél ugyan terjeszt elő eljárás elhúzódása miatti kifogást, de kvázi érdemi elbírálásra alkalmatlan,

³⁰⁵ Ugyanis a Pevtv. 15. § (4) bekezdése egyértelműen úgy rendelkezik, hogy a beszámítást az zárja ki, ha a kérelmező nem nyújtott be kifogást az eljárás elhúzódása miatt. Ha a perbeli ellenfele előterjesztette a sérelmezett mulasztás miatt a kifogást, a bíróság érdekkörében felmerült, elhárítható ok miatt, szükségtelenül eltelt időtartamot le kell vonni a vagyoni elégtétel szempontjából figyelembe vehető időtartamból.

mert annyira hiányos. Ebben az esetben a Pp. 115. § (6) bekezdés a) pontját lehet alkalmazni és az eredménytelen felhívást követően is hiányos tartalmú kifogást visszautasítani, és azt a Pevtv. alkalmazása szempontjából úgy tekinteni, mintha a kérelmező nem is terjesztett volna elő eljárás elhúzódása miatti kifogást.

A kifogás előterjesztésének teljes vagy formális hiánya mellett előfordulhat olyan egyéb értékelésre szoruló körülmény is ennek kapcsán. Például, hogy miként kell figyelembe venni azt, ha a kérelmező ugyan terjesztett elő eljárás elhúzódása miatti kifogást, de azt csak a bíróság érdekkörében felmerült, elhárítható ok miatt eltelt időtartamot követő jelentős késedelemmel teszi? A kérdés nyilván arra az esetre vonatkozik, ha a mulasztás még fennáll, mert annak megszűnését követően benyújtott kifogásnak már nincs relevanciája. A Pp. 157. § (1) és (2) bekezdésében írt határidő, illetve a (3) bekezdés szerinti észszerű határidő leteltét követő általánosságban elvárható időn belüliséget kell mérlegelni annak eldöntésekor a kifogás előterjesztésére jelentős késedelem nélkül került-e sor. nemleges válasz esetén úgy vélem, hogy a mulasztásnak a kifogás benyújtásáig eltelt ideje levonható, feltéve, hogy a fél a kifogás előterjesztéséhez szükséges információk birtokában volt, vagy ez elvárható lett volna tőle.

A kifogás előterjesztésével összefüggésben még szükséges a Pevtv. 15. § (4) bekezdése szerinti „habár arra jogszabályban biztosított lehetősége volt” kitéltet is értelmezni. Ugyanis ebből kifolyólag nem automatikus „kötelezettségről” beszélünk, hiszen léteznek olyan késedelmek (esetek) – pl.: ítélet írásba foglalási vagy másodfokú elbírálásra történő felterjesztési késedelem –, amikor nincs jogszabályi lehetőség kifogás előterjesztésére³⁰⁶, ugyanakkor a bíróság érdekkörében felmerült, elhárítható ok miatt szükségtelenül telik el az eljárás előrehaladását nem szolgáló időtartam.

Utalni szükséges mindazonáltal arra is, hogy van olyan szakirodalmi álláspont is, amely szerint a Pevtv. 15. § (4) bekezdésében foglalt, eljárás elhúzódása miatti kifogás benyújtására vonatkozó jogszabályi követelmény alaptörvény-ellenessége is felmerül.³⁰⁷ Springer Petra felhívja a figyelmet arra, hogy az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdésében foglalt jogállamiság részét képező jogbiztonság elvének követelményét a jogalkotásról szóló 2010. évi CXXX.

³⁰⁶ A gyakorlatban ettől eltérő álláspontra helyezkedett egyik ügyben a Debreceni Törvényszék: „[...] [a]z ítélet késedelmes írásba foglalása a bíróság érdekkörében szükségtelenül eltelt idő, amely mulasztással szemben az eljárás elhúzódása miatti kifogást lehet igénybe venni. (Debreceni Törvényszék 21.Pk.20.923/2023/13.)

³⁰⁷ Lásd bővebben: Springer Petra: Magyarország első, érdemi határozattal lezárult polgári peres eljárás elhúzódása miatti vagyoni elégtétel érvényesítésére irányuló eljárásának tapasztalatai. Polgári Jog 2023/5-6. - Fórum

törvény (Jat.) 2. § (2) bekezdése konkretizálja, amely szerint jogszabály a hatálybalépését megelőző időre nem állapíthat meg kötelezettséget, kötelezettséget nem tehet terhesebbé, valamint nem vonhat el vagy korlátozhat jogot, és nem nyilváníthat valamely magatartást jogellenessé. Az Alkotmánybíróság vonatkozó gyakorlatát részletesen felelevenítve úgy foglalt állást, hogy nem férhet kétség a Pevtv. 15. § (4) bekezdésében előírt követelmény anyagi jogi természetéhez, ugyanis az eljárás elhúzódása miatti kifogás előterjesztésének hiánya egy alanyi jog, az eljárás észszerű határidőn belül történő befejezéséhez fűződő alapvető jog megsértése miatt járó vagyoni elégtétel érvényesíthetőségét szünteti meg, illetve korlátozza, tudniillik, az az eljárás figyelembe vehető időtartamát és ily módon a megítélhető vagyoni elégtétel összegét csökkenti. Az eljárás elhúzódása miatti kifogás előterjesztésének hiánya ennek megfelelően anyagi jogi joghatást vált ki, aminek legszembetűnőbb következménye az, hogy a kérelmező nem tudja maradéktalanul vagyoni elégtétel iránti jogát érvényesíteni. Ebből kifolyólag megítélése szerint nem kétséges az, hogy a Pevtv. 15. § (4) bekezdése az eljárás elhúzódása miatti kifogás előterjesztésének megkövetelésével a Pevtv. hatálybalépését megelőző időre, visszaható hatállyal von el, illetőleg korlátoz jogot: az elhúzódtott eljárások kárvallottjainak azt a jogát, hogy a vagyoni elégtételhez fűződő jogukat sikerrel és hatékonyan érvényesíteni tudják. Ebből következően mindazon jogosultak, akik a vagyoni elégtételre vonatkozó jogosultságukat a Pevtv. hatálybalépését megelőző időszakban elszenvedett eljáráselhúzódtásra alapítják, magatartásukat visszamenőlegesen nem igazíthatják hozzá, nem tudják hozzáigazítani a Pevtv. 15. § (4) bekezdésében megfogalmazott követelményhez. Azzal pedig, ha a jogalkotó a kérelmezőktől utólag számon kéri az eljárás elhúzódtásának kifogásolását, újabb kötelezettséget állapít meg visszamenőlegesen a jogosultak hátrányára és olyan körülményt értékel a jogosultak terhére, amelyet nem ismerhettek, annak eleget nem tehettek.

Springer Petra egyúttal felhívta a figyelmet az Alaptörvény XV. cikkében rögzített diszkrimináció tilalmának sérelme is. Véleménye szerint a Pevtv. a vagyoni elégtételre jogosultak csoportján belül azonosan kezeli az eltérő helyzetben lévőket. Diszkrimináció áll fenn a jogosultak között, azonosan kezeli ugyanis a jogszabály azon jogosultakat, akik a Pevtv. hatálybalépését követően bekövetkezett eljáráselhúzódtással szereznek jogosultságot a vagyoni elégtételre, azokkal, akik minderre a hatálybalépést megelőzően bekövetkezett eljáráselhúzódtással szereznek jogosultságot. Előbbiek jövőbeni cselekményeiket formálisan is hozzá tudják igazítani a jogszabályi előíráshoz, utóbbiak visszamenőlegesen nem. Ekként utóbbiakkal szemben visszamenőleges hatályú jogalkotás valósul meg, a Pevtv. olyan kötelezettséget telepít utólag rájuk, amelyhez magatartásukat visszamenőlegesen már nem tudják hozzáigazítani, ezzel szemben azok, akik a Pevtv. hatálybalépését követően szenvednek

sérelmet, már a Pevtv. szabályainak ismeretében tudják, hogy szükséges igénybe venniük az eljárás elhúzódása miatti kifogást.

VI./5./6. b.) A kifogás előterjesztése hiányának gyakorlata

A Debreceni Ítéltábla 2022. október 27. napján hozta meg Pkf.II.20.345/2022/2. számú, eseti döntésként BDT2023. 4600. számon közzétett - saját megfogalmazása szerint - a magyarországi jogtörténetben az első, vagyoni elégtételre irányuló kérelmet érdemben elbíráló határozatát³⁰⁸. A kérelmezett a Pevtv. 15. § (4) bekezdése alapján, az eljárás elhúzódása miatti kifogás előterjesztésének hiányára tekintettel kérte az eljárás figyelembe vehető időtartamából levonni a tárgyalások többszöri, négy hónapon túli időpontra tűzése miatt a négy hónapos határidő lejártá és a kitűzött tárgyalási napok között eltelt időtartamokat, illetőleg az elsőfokú ítélet hatályon kívül helyezését követően a harminc napon túli intézkedési kötelezettség miatt a harminc napos ügyintézési határidő lejártá és a kitűzött tárgyalási nap között eltelt időtartamot.

Az elsőfokú bíróság a kérelmezett érvelését elfogadva a fenti időtartamokat figyelmen kívül hagyta, noha ebben a körben a kérelmezők arra hivatkoztak, hogy kérelmeiket a perben eljár bíróságoknak a tartalom szerinti elbírálás követelményére figyelemmel az eljárás elhúzódása miatti kifogásként kellett volna elbírálniuk, az elsőfokú bíróság nem tekintette ugyanakkor az eljárás elhúzódása miatti kifogás előterjesztésének a kérelmezők olyan beadványait, amelyekben csupán a kereset elutasítását, illetve részítélet meghozatalát kérték, illetve amelyekben a helyszíni szemlére a szakértő által téves címről történő idézésüket, a szakértői észrevételeket, illetve díj- és költségjegyzéket kifogásolták. Nem tekintette az eljárás elhúzódása miatti kifogásnak az elsőfokú bíróság a kérelmezők több beadványban is rögzített azon figyelemfelhívását sem, hogy a bíróság a felperesi bizonyítási indítványoknak ne adjon helyt, illetve, hogy az eljárás már hosszú ideje folyamatban van. Hangsúlyozta, hogy a jogalkotó az 1952-es Pp. alapján folyó eljárásokban - már az alapul szolgáló per kezdeményezésének napján hatályos szövege szerint is - lehetővé tette az eljárás elhúzódása miatti kifogás előterjesztését, meghatározta annak konkrét feltételeit, tartalmát, illetve elbírálásának módját, így kifogásnak az az írásbeli beadvány tekinthető, amely a jogszabályi feltételek fennállása esetén, a jogszabályban foglalt tartalommal és a jogszabályban

³⁰⁸ A döntés kiemelt jelentőséggel bír, hiszen elsőként foglalkozott érdemben a Pevtv. értelmezésével.

meghatározott eljárásrend szerint került benyújtásra. Azonban e követelménynek a kérelmezők által hivatkozott, a per során előterjesztett számos beadvány nem felelt meg.

A fellebbezés folytán eljáró Debreceni Ítéltábla ezzel a jogi állásponttal csak részben értett egyet.

Osztotta az elsőfokú bíróság azon álláspontját, hogy a kérelmezők beadványai még azok tartalmi értelmezése mellett sem tekinthetők az eljárás elhúzódása miatti kifogásnak, utalva arra, hogy csak olyan beadvány minősíthető, amely tartalma szerint az adott határidő eredménytelen elteltének, a bírósági cselekmény hiányának sérelmezésére irányul, a hivatkozott beadványok azonban nem ezt, hanem más célú - érdemi védekezés, a szakértői bizonyítás szabálytalanságára hivatkozás, a szakértői díj csökkentése, bizonyítási indítványok mellőzése, részítélet, majd ítélet meghozatala iránti - kérelmeket tartalmaztak.

Az ítéltábla rámutatott, hogy az eljárás elhúzódása miatti kifogás bevezetésével a jogalkotó olyan eljárási eszköz kiépítését célozta, amely az eljárások folyamatában ráhatást biztosít az eljárások elhúzódsmentes folytatására, és megfelelő védelmet jelent az azt okozó magatartásokkal szemben: ezzel kívánta biztosítani a törvény vagy a bíróság által meghatározott vagy egyébként a bíróság által az ügy észszerű időn belüli intézésének elmulasztása („inaktív időszak”) miatti közvetlen sérelem kiküszöbölését azzal, hogy lehetőséget adott a félnek arra, hogy a mulasztást az ügyben eljáró bíróságnak jelezze, amely ezáltal vagy megtette a kifogásban sérelmezett helyzet megszüntetése érdekében szükséges intézkedéseket vagy a kifogást a másodfokú bírósághoz (illetve a Kúria másik tanácsához) terjesztette fel, amely utóbbi döntött annak alaposágáról. Az ítéltábla szerint *a Pevtv. 15. § (4) bekezdése tehát nem utólag alapított egy jogvédelmi elvárást, hanem az eljárás elhúzódása miatt pénzbeli szankciót érvényesítő féltől azt kéri számon, hogy igénybe vette-e azt a jogi eszközt, amelyet a jogalkotó kifejezetten az észszerű idő sérelmének az elhárítására vezetett be.*

Rögzítette ugyanakkor, hogy a Pevtv. 15. § (4) bekezdésében foglaltak szerinti követelményt nem lehet mechanikusan, formálisan megítélni. Azt, hogy a vagyoni elégtételt érvényesítő fél terhére ítéltető-e meg, hogy az adott bírósági mulasztással szemben nem vette igénybe az eljárás elhúzódása miatti kifogást, *mindig az egyes mulasztások gondos vizsgálatával, egyedileg, a jogintézmény céljával, a sérelem orvoslására alkalmasságával, és mindezek*

*alapján a féltől elvárható magatartással összefüggésben kell értékelni.*³⁰⁹ Egyértelműsítette, hogy egyrészt az 1952-es Pp. 114/A. § (2) bekezdése nem valamennyi, a bíróság érdekkörében felmerült, elhárítható ok miatt szükségtelenül eltelt időtartam orvoslása végett teszi lehetővé annak igénybevetését, hanem csupán akkor, ha a bíróság valamilyen - törvény vagy saját maga által megállapított - határidőt mulasztott vagy észszerű időn belül nem intézkedett; más eljárási szabálysértések elhárítására ez a jogintézmény nem szolgál, másrészt a határidők és az észszerű időtartam elmulasztása mellett is vizsgálni kell annak a sérelem elhárítására alkalmasságát.³¹⁰ Azt is kiemelte, hogy nem lehet eltekinteni az eljárás elhúzódása miatti kifogás elmaradásának értékelése során attól a tényről, hogy a Pevtv. hatálybalépése előtt létrehozott jogintézmény szabályozása folytán nem volt a hagyományos értelemben vett jogorvoslatnak tekinthető, az EJEB maga sem találta önmagában alkalmasnak az észszerű idő megsértésével okozott sérelem orvoslására. Értékelési körbe vonta, hogy nincs olyan eljárási rendelkezés, miszerint a bíróságnak tájékoztatni kellene a feleket az eljárás elhúzódása miatti kifogás előterjesztésének a jogáról és a módjáról és különösen a jogi képviselő nélkül eljáró felek igényérvényesítését nehezítette a tájékoztatás elmaradása. Azt is figyelembe vette, hogy az intézmény hatékonyságát nehezítette az is, hogy a folyamatban lévő, egyébként is elhúzódó eljárásban előterjesztett kifogások vizsgálata önmagában is negatívan érintette a per időtényezőjét. Mindezekon túl azt is tekintetbe kell venni, hogy a bíróság kötelezettsége a saját közhatalmi tevékenységére irányadó szabályok betartása, így a feleknek is abból a feltételezésből kell kiindulniuk, hogy a bíróságok betartják a rájuk vonatkozó - így az észszerű időn belüli cselekvés - eljárási szabályait.

³⁰⁹ A döntés elvi tartalma szerint *a féltől a bíróság inaktív magatartása miatti eljárás elhúzódásának megakadályozása esetén az az elvárható, hogy akkor terjesszen elő emiatt kifogást a folyamatban lévő perben, ha a bíróság olyan mértékben mulasztotta el az észszerű időn belüli eljárási cselekmények kötelezettségét, amely a rá vonatkozó eljárási szabályok betartásában alappal bízó fél számára nyilvánvaló és egyértelműen felismerhető, az eljárási kötelezettség megszegésére vonatkozó jelzéstől pedig alappal várhatja a sérelem kellő időben és eredményességgel történő orvoslását.*

Lásd hasonlóan: Debreceni Törvényszék 17.Pkf.20.937/2023/15., Debreceni Ítéltábla Pkf.II.20.195/2024/2.

A felismeréssel kapcsolatban lásd még pl.: Debreceni Törvényszék 13.Pk.21.013/2023/10.: „[...] [a]z elsőfokú bíróság ezirányú késedelme nem volt olyan jelentős – mivel 2020. június 26. és a kitűzés, 2020. július 9. között, a 30 napos határidőt meghaladóan „csak” 13 nap telt el –, amelyre tekintettel a kérelmezett inaktivitása olyan mértékű lett volna, hogy elvárható lett volna a kérelmezőtől, hogy a kérelmezett határidő mulasztását felismerje, ezért nem eshet a terhére, hogy nem terjesztett elő az eljárás elhúzódása miatti kifogást.”

³¹⁰ Lásd még pl.: BDT2023. 4600.; BDT2023. 4620.; Debreceni Ítéltábla Pkf.II.20.032/2023/2.; Pkf.II.20.055/2023/2.; Pkf.II.20.147/2023/2.; Pkf.II.20.155/2023/2.; Pkf.II.20.261/2023/2., Pkf.II.20.284/2023/2., Pkf.II.20.289/2023/2., Pkf.I.20.326/2023/2., Pkf.II.20.008/2024/2., Pkf.II.20.131/2024/2., Pécsi Ítéltábla Pkf.IV.25.067/2023/6.

Az eljárás elhúzódása miatti kifogás nem alkalmas jogorvoslat annak a sérelemnek a kiküszöbölésére – ezért elmulasztása nem is róható a fél terhére –, hogy a bíróság formálisan nem mulaszt határidőt, hanem az eljárás elhúzódását a nem megfelelően választott, célszerűtlen pervezetés idézi elő. (BDT2023. 4644.)

Mindezek alapján az ítéltábla azt állapította meg, hogy nem értékelhető a fél terhére, bár a törvényes határidőn túlra, de a már kitűzött tárgyalási határnap korábbi időpontra való kitűzésére irányuló kérelem elmaradása; mivel az így okozott sérelemnek a kiküszöbölésére az eljárás elhúzódása miatti kifogás eleve nem vehető igénybe. Ha a bíróság a folytatólagos tárgyalást négy hónapon túlra, de kitűzi, azzal már nem áll fenn mulasztása, ezzel szemben megszegte az előírt időtartam megtartására irányadó szabályt, amellyel szemben *legfeljebb az 1952-es Pp. 114. §-a szerinti eljárás szabálytalansága elleni kifogás vehető igénybe*, amely a Pevtv. alkalmazása szempontjából irreleváns. Az ítéltábla erre tekintettel nem tartotta levonhatónak mindazon időszakokat, amikor, bár a kérelmezők a halasztó végzésekből felismerhették, hogy a bíróság négy hónapon túli időpontra tűzte a tárgyalásokat, a tárgyalás kitűzésével ugyanakkor a mulasztás megszűnt, mulasztás hiányában pedig nem állt rendelkezésre a későbbi kitűzés előrehozatala érdekében a sérelem orvoslására alkalmas hatékony jogorvoslat.

Azonban részben a kérelmezők terhére értékelte azokat az időszakokat, amikor a kérelmezőknek *a tárgyalást hivatalból új határnap kitűzése nélkül halasztó végzés kézhezvételét követően észlelniük kellett volna az eljárási cselekmények hiányát, azaz a bíróság tényleges mulasztását, és legkésőbb az ezt követő harminc nap múlva kifogásolniuk kellett volna a tárgyalás kitűzése indokolatlan elmaradását, amely kötelezettség addig terhelte a kérelmezőket, ameddig részükre kézbesítették a tárgyalást kitűző végzést.*³¹¹

Hasonló következtetésre jutott a Debreceni Ítéltábla a BDT2023. 4661. szám alatt közzétett határozatában is. A kérelmező álláspontja szerint – melyet az ítéltábla is osztott – a bíróságnak az 1952. évi Pp. 43. §-ának (1) bekezdése alapján hivatalból kell vizsgálnia – az illetékesség kikötése esetén az eljárás bármely szakaszában – *az illetékessége hiányát*, így nem a fél, hanem a bíróság érdekkörében felmerülő elhárítható ok miatt, *szükségtelenül telt el az az idő, amíg az mezőgazdasági földhaszonbérleti szerződésben meghatározott illetékességi kikötés ellenére az ügy az illetékességgel nem rendelkező bíróság előtt volt folyamatban*. Az illetékesség hiánya jogkövetkezményeinek levonására pedig nincs sem törvényben írt, sem a bíróság által meghatározott határidő, és nem értelmezhető az sem, hogy erről észszerű időn belül intézkedni kellett volna; *az a tény, hogy az eljáró bíróság illetékesség hiányában is eljárt, az eljárási szabályok olyan megsértése, amely az eljárásban bármikor, akár a felülvizsgálati eljárás során is orvosolandó, de nem határidő elmulasztása, ezért azzal szemben legfeljebb az 1952. évi Pp. 114. §-a szerinti eljárás szabálytalansága miatti kifogás vehető igénybe*, amely a Pevtv.

³¹¹ Debreceni Törvényszék 7.Pk.21.307/2023/4.

alkalmazása szempontjából irreleváns. Márpedig az 1952. évi Pp. 114/A. §-a (2) bekezdésének rendelkezései alapján nem volt olyan törvényi vagy bírói határidő, amelyet a kérelmezett bíróság elmulasztott volna, ezért a kérelmező az eljárás elhúzódása miatti kifogást eleve nem is terjeszthetett volna elő.

Megállapítható, hogy az eljárás elhúzódása miatti kifogás előterjesztésével összefüggésben az a gyakorlat alakult ki, amely szerint azt kell vizsgálni, hogy *meg lehet -e olyan követelményt a kérelmező felé fogalmazni, amely az eljárás előrehaladását szolgáló kifogás előterjesztését várta volna el.*³¹² Fontos, hogy *inaktív időszak hiányában az eljárás elhúzódása elleni kifogás nem vehető igénybe* (ha a kérdéses időszakban folyamatosan történtek bírósági cselekmények, azoknak legfeljebb a célszerűsége és hatékonysága vitatható).³¹³

Nem tekinthetnek el azonban a kérelmezett bíróságok ezen kérdéskör kapcsán az ellenirathoz kötöttség elvétől, ugyanis:

- a kérelmezett által nem hivatkozott *tényeket* – így a bíróság érdekkörében felmerült időszak figyelmen kívül hagyását eredményezhető eljárás elhúzódása miatti kifogás elmulasztását – a nemperes eljárásban eljáró bíróság nem veheti figyelembe³¹⁴;
- ha a kérelmezett az elleniratában nem jelöli meg, hogy az eljárt bíróság mely mulasztása miatt lett volna elvárt a kérelmezőtől az eljárás elhúzódása miatti kifogás előterjesztése, ezen hivatkozása nem vehető figyelembe³¹⁵;
- a kérelmezettnek nemcsak a kérelmező azon eljárási cselekményeit vagy mulasztásait kell feltüntetnie az elleniratban, amelyek megalapozzák a pertartam csökkentését, hanem azt a *konkrétan meghatározott időtartamot* is, amellyel a pertartamot csökkenteni kell³¹⁶;
- a bíróságnak az elleniratban általa megjelölt időtartamok figyelmen kívül hagyását megalapozó eljárási cselekményeket vagy mulasztásokat hivatalból nem kell minősíteni és amennyiben azok a Pevtv. kérelmezett által nem hivatkozott valamely szakaszának

³¹² A kifogás előterjesztésének hiánya csak akkor értékelhető az elégtételt érvényesítő fél terhére, *ha a bíróság mulasztása olyan mértékű, amely mellett – a vonatkozó eljárási szabályok betartásában alappal bízó – fél számára nyilvánvaló a kötelezettségmulasztás, másrészt a kifogás a sérelem orvoslására alkalmas is lett volna.* (Debreceni Törvényszék 7.Pk.21.134/2023/12.)

³¹³ Debreceni Ítéltábla Pkf.II.20.404/2022/2. (BDT2023. 4644.)

Lásd hasonlóan: „[A] pernek ebben a részügyében sem volt olyan bírói határidő mulasztás, vagy olyan intézkedés nélküli időszak, amely miatt a kérelmező a perbíróság eljárását inaktívnak gondolhatta, a kifogás előterjesztése tőle nem volt elvárható. (Debreceni Törvényszék 7.Pk.21.307/2023/4.)

³¹⁴ BDT2023. 4600., BDT2023. 4620., Debreceni Ítéltábla Pkf.II.20.147/2023/2., Pkf.II.20.298/2023/2.

³¹⁵ Debreceni Ítéltábla Pkf.II.20.294/2023/2.

³¹⁶ Debreceni Ítéltábla Pkf.I.20.385/2023/2.

megfelelnek, azon időtartamot akkor lehet figyelmen kívül hagynia, ha az adott *jogszabályhelyre* a kérelmezett hivatkozott³¹⁷

VI./5./6. c.) Az időtartam és mérlegelés egyéb szempontjai

A vagyoni elégtétel mértékéről és a kifizetendő összeg számításának szabályairól a 372/2021. (VI.30.) Korm.rendelet rendelkezik. Ennek 1.§ (1) bekezdése szerint a Pevtv. 7. §-a alapján járó vagyoni elégtétel összegét a bírósági eljárás Pevtv. szerint figyelembe vehető időtartamára eső naptári napoknak és a (2) bekezdésben meghatározott napi összegnek – 400,- Ft – a szorzataként, egy összegben kell megállapítani.

Ezzel összefüggésben érdemes lehet megvizsgálni a korábbi bírósági gyakorlatot is az összegszerűség kapcsán. Például a Fővárosi Ítéltábla 6.Pf.21.317/2018/4-II. számú ítéletével, az alperes bíróság mulasztása következményeként értékelt 3 év időtartamra megállapított 1,5 millió Ft sérelemdíjat, ha napi összegre bontjuk le, az kb. 1.370.- Ft, vagyis több mint háromszor annyi, mint a Pevtv.-hez kapcsolódó kormányrendelet szerinti 400,- Ft-os napi összeg.

Kérdésként merülhet fel, hogy pontosan mit takar a kormányrendelet szerinti „figyelembe vehető” időtartam. Másképp fogalmazva: milyen módon történik a bírósági eljárás időtartamának számítása, illetve az észszerű időtartam meghatározása? *Az alapeljárás egészét figyelembe kell-e venni, vagy csak a Pevtv.-ben meghatározott időtartamon felüli időszakot kell vizsgálni?*

Ugyebár a Pevtv. 15. § (3)-(5) bekezdése szerinti döntés során a bíróságnak az eljárás teljes időtartamát vizsgálnia kell, és a teljes időszakból levonva a (3) - (4) bekezdés szerint levonható időszakokat, kell meghatároznia az eljárás „figyelembe vehető” időtartamát. Ezt követően pedig véleményem szerint a rendelkezési elvből, a kérelemben és az elleniratban előadottakból kell kiindulni annak a kérdésnek a megválaszolásakor, hogy hogyan kell a figyelembe vehető időtartamot meghatározni, és ezen belül a Pevtv. 15. § (3) és (4) bekezdése alapján be nem számítható időtartamokat levonni. Az ezt követő lépésnél alakulhat ki vita, amikor arra kell választ adni, hogy milyen módon történik a számítás, azaz, a vagyoni elégtétel alapjául szolgáló napok számát hogyan kell kiszámítani.

³¹⁷ Debreceni Ítéltábla Pkf.II.20.083/2023/2.

A problémát a törvény 17. §-ának nyelvtani értelmezése eredményezheti, ugyanis ez alapján arra lehet jutni, hogy a 15. § szerint megállapított, „figyelembe vehető” időszak minden napjára jár a napi tételnek megfelelő összeg, azaz, ha a figyelembe vehető időszak 5 év és 1 nap, akkor 5 év és 1 napra alapján kell kiszámítani az elégtétel összegét. Továbbá figyelemmel a Pevtv. 7. § (1) és (2) bekezdésére, valamint a törvényjavaslat ide vonatkozó indokolására, a törvény címére és preambuluma is, mindkét értelmezés — mind csak az észszerű időtartamot meghaladó időszakra, mind az eljárás egészére járó elégtétel — levezethető a törvényből.

Az a megoldás, amely szerint a 15.§ szerint megállapított, „figyelembe vehető” időszak minden napjára jár a napi tételnek megfelelő összeg, azonban amellet, hogy észszerűtlen – és megítélésem szerint a jogalkotónak sem állhatott szándékában abból kifolyólag, hogy nagyon nagy anyagi terhet jelentene a költségvetésnek, ha a teljes időszak alapján kellene kiszámítani a vagyoni elégtétel összegét –, méltánytalan is, mivel a Pevtv. szerint az 5 év alatti eljárás nem minősül elhúzódónak, és fenti értelmezés mellett teljesen elmosódna a különbség például az 5 év és 1 nap és például 7 év között, ami éppen nem a „méltányos elégtétel” felé mutat.

Véleményem szerint a törvény azon észszerű időtartam megállapításáról – 6. § és 15. § – rendelkezik, amit feltétlenül elégségesnek kell tekinteni a bírósági eljárás vagy eljárási szakasz befejezéséhez, másrészt kimondja, hogy ennek az időtartamnak a meghaladása az, amely a vagyoni elégtétel érvényesítését megalapozza. Ebből pedig számomra az tűnik logikusnak, hogy az észszerűnek minősülő időtartamot meghaladó részt kell alapul venni a megítélhető összeg kiszámítása során, hiszen az észszerű időtartam túllépése az, amely alkalmas lehet az alapvető jog megsértésére: tehát a számítás alapja az törvényben meghatározott, a figyelembe vehető és az észszerűnek minősülő időszak különbözete kell, hogy legyen.

Ugyanakkor ellenkező álláspontra jutottak a Debreceni Ítéltábla Polgári Kollégiumának 2021. november 26. napján megtartott ülésén³¹⁸, ahol a kollégium tagjainak többsége úgy foglalt állást, hogy a polgári eljárás elhúzódásával kapcsolatos vagyoni elégtétel összegének számítása során a vizsgált eljárás teljes időtartamát kell figyelembe venni. Ezt az értelmezést kétségtelenül

³¹⁸ Debreceni Ítéltábla Polgári Kollégiumának Kollégiumvezetője által készített 2021.El.II.F.11/19. számú jegyzőkönyv 17-18. o.

alátámasztja az EJEB gyakorlata³¹⁹, amely a teljes időtartamot veszi alapul és ezt erősítette meg azóta a töretlen gyakorlat is.

A BDT2023. 4644. szám alatt közzétett döntés elvi tartalma szerint a törvényben meghatározott észszerű határidő túllépése esetén az eljárás elhúzódása miatti vagyoni elégtétel összegét nem csupán az észszerű időt meghaladó tartamra, hanem az eljárás teljes figyelembe vehető időtartamára kell meghatározni.³²⁰

A határozatot hozó Debreceni Ítéltábla szerint ez az értelmezés feleltethető meg a jogalkotó szándékának. Kiemelte ezzel összefüggésben, hogy ha a bírósági eljárás vagy eljárási szakasz a Pevtv. 15. §-a szerint figyelembe vehető időtartama meghaladja a Pevtv. szerint észszerűnek minősülő időt, úgy az eljárás teljes, a törvény szerinti számítás szerint meghatározott időszakából kell levonni a Pevtv. 15. § (3) és (4) bekezdése alapján be nem számítható időtartamot, és ehhez igazodóan kell a vagyoni elégtétel összegét kiszámítani. A törvényi megfogalmazás szerint ugyanis a vagyoni elégtétel a teljes figyelembe vehető időszakért és nem csupán annak az észszerűnek minősülő időtartamot meghaladó részéért jár, ezért az alapeljárás egészét figyelembe kell venni, és nem csupán a Pevtv.-ben meghatározott időtartamon felüli időszakot kell kompenzálni. Az ítéltábla álláspontja szerint a Pevtv. 7. § (2) bekezdéséből egyértelműen következik, hogy a figyelembe vehető időtartam szükségszerűen több, mint az észszerűnek minősülő időtartam. Utalva a 372/2010. (VI. 30.) Korm. rendelet 1. § (1) bekezdésére rögzítette, hogy a figyelembe vehető időtartamnak többnek kell lenni az észszerűnek minősülő időtartamnál – az általános szabályok szerint a Pevtv. 6. § (1) bekezdése szerint a teljes eljárásra számított 60 hónapnál legalább 1 nappal több, azaz ebben az esetben legalább 60 hónap és 1 nap –, a csak az észszerű időtartam és a figyelembe vehető időtartam különbözetére hivatkozó számítás a jogszabályi rendelkezések nyelvtani értelmezésével nem támasztható alá.

Ugyanakkor továbbra alaposnak tartom azt a felvetést, hogy az a megközelítése a törvényalkotónak, hogy a vagyoni elégtétel alapja önmagában az a tény, hogy ez az eljárás akár egy nappal is túllépte az észszerű időtartamot. Ennek gyakorlatilag csak a számítási módját tartalmazza a törvény 7. § (2) bekezdése, azonban az az értelmezés, amely szerint az észszerű

³¹⁹ A hazai gyakorlat szintén ezt fektette le (v.ö.: BH2013.45., BDT. 2008.1811., Győri Ítéltábla Pf.III.20.107/2022/7., Kúria Pfv.III.20.998/2019/7., Pfv.II.20.117/2019/15.).

³²⁰ lásd még ugyanígy: BDT2023. 4600., valamint Debreceni Ítéltábla Pkf.II.20.055/2023/2., Pkf.II.20.143/2023/2., Pkf.II.20.261/2023/2., Pkf.II.20.271/2023/2., Pkf.II.20.276/2023/2., Pkf.II.20.294/2023/2., Pkf.I.20.326/2023/2., Pkf.I.20.365/2023/2., Pkf.II.20.002/2024/2., Pkf.II.20.037/2024/4., Pkf.II.20.038/2024/2., Pkf.II.20.039/2024/2., Gpkf.II.30.272/2023/2., Pkf.II.20.110/2024/2., Pkf.II.20.120/2024/3., Pkf.II.20.131/2024/2., Pkf.I.20.133/2024/2., Pkf.II.20.142/2024/2., Pkf.I.20.151/2024/4.

időtartam túllépése esetén nem csak a különbözetre, hanem a vizsgált eljárás teljes időtartamára vonatkozik a vagyoni elégtétel fizetési kötelezettség alapja, nem méltányos és aránytalan is, ha például csak egy nappal történik az ésszerű időtartam túllépése.

Érdeemes megjegyezni, hogy a Fővárosi Törvényszék, mint kérelmezett a Debreceni Törvényszék 17.Pk.21.612/2023/12. számú végzésével szemben előterjesztett fellebbezésében kifejtette, hogy a Pevtv. 7. § (2) bekezdéséhez fűzött miniszteri indokolása szerint az eljárás ésszerű időtartamának meghaladása alapozza meg a vagyoni elégtétel iránti igény érvényesítését; álláspontja szerint a Pevtv. 7. § (2) bekezdésének megfogalmazásából az következik, hogy a vagyoni elégtétel iránti igény csak az eljárás ésszerű időtartamot meghaladó részére ítélt meg. Előadta, hogy ezzel ellentétes rendelkezést tartalmaz a 372/2021. (VI.30.) Korm. rendelet 1. § (1) bekezdése, mely az eljárás Pevtv. szerinti figyelembe vehető időtartamára eső naptári napokra állapítja meg a vagyoni elégtétel összegét. A Rendelet 1. § (1) bekezdése ekként az Alaptörvény 15. cikk (4) bekezdésébe ütközik, ezért indítványozta, hogy az ítélt tábla kezdeményezze a Rendelet 1. § (1) bekezdésének vizsgálatát az Alaptörvény 24. cikk (2) bekezdés b) pontja és az Abtv. 25. § alapján.

A fellebbezés folytán eljáró Debreceni Ítéltábla azonban – fenntartva a korábbi álláspontját, azt tovább nem elemezve³²¹ - az Alkotmánybíróság eljárásának kezdeményezése iránti kérelmet a Pp. 131. § (4) bekezdése alapján eljárva elutasította, mivel nem észlelte a hivatkozott Rendelet 1. § (1) bekezdésének Alaptörvénybe ütközését.³²²

Fel kell hívni azonban a figyelmet arra, hogy *ha a kérelmező csak az ésszerű időn felüli időtartamra kér kompenzációt*, a nemperes ügyben eljáró bíróság nem ítélt az ésszerűnek minősülő időtartamot meg nem haladó időszak után vagyoni elégtételt, e körben is szigorúan érvényesül a kérelemhez kötöttség elve. Ettől függetlenül, ha a kérelmező csak az ésszerűnek minősülő időtartamot meghaladó időre kér vagyoni elégtételt, a kérelem megalapozottságáról (jogalap tekintetében) akkor is az eljárás teljes figyelembe vehető időtartamának alapul vételével kell dönteni³²³.

³²¹ Mivel a bírói gyakorlat szerint elégséges arra utalás, hogy a bíróság nem találta indokoltnak az indítvány benyújtását az Alkotmánybírósághoz (BH2018. 210.).

³²² Debreceni Ítéltábla Pkf.II.20.064/2024/2.

³²³ Debreceni Ítéltábla Pkf.II.20.116/2023/2., Pkf.I.20.338/2023/2.

A kérdéskör tehát szoros összefüggést mutat a kérelemhez (ellenirathoz) kötöttséggel (a kérelem és ellenirat korlátai között kitétel). A Debreceni Ítéltábla Pkf.II.20.116/2023/2. számú végzése szerint a fél rendelkezési jogából következően ugyanis vagyoni elégtétel iránti igényét a Pevtv. 6. § (2) bekezdése szerinti eljárási szakaszokra vagy *napok szerint meghatározott időszakra is érvényesítheti*, melyhez a bíróság a Pp. 2. § (2) bekezdése értelmében kötött, ebben az esetben azt köteles vizsgálni, hogy a kérelmező vagyoni elégtételre jogosult-e és az elleniratban is foglaltakra tekintettel a megjelölt időszakban mennyi a Pevtv. 15. § szerint figyelembe vehető időtartam és ennek alapul vételével milyen összegre tart megalapozottan igényt.

Az ügybeli esetben a kérelmező rendelkezési jogával élve nem egy eljárási szakaszra (első-, másodfokú vagy felülvizsgálati eljárás), hanem a 2012. február 27. és 2022. április 22. napja közötti időszakra – mely értelmezése szerint a teljes eljárásnak az ésszerű időtartamot meghaladó része – kérte vagyoni elégtétel megfizetésére kötelezni a kérelmezettet, mellyel meghatározta az eljárás kereteit. Az ítéltábla szerint erre tekintettel a Pevtv. 15. § (3)-(4) bekezdései alapján csak az ezen időszakra eső időtartamok levonására volt lehetőség, a kérelmezett által az elleniratban megjelölt 2007. február 28. és 2010. március 29. közötti időtartamok az eljárás későbbi szakaszában nem vehetők figyelembe. Kifejtette, hogy a kérelmező nem egy adott eljárási szakasz vonatkozásában érvényesített vagyoni elégtétel iránti igényt, ezért a bíróságnak a Pevtv. 7. § (2) bekezdés szerint elsőként azt kellett vizsgálnia, hogy az eljárás teljes figyelembe vehető időtartama meghaladja-e a törvény szerint ésszerűnek minősülő időtartamot. A kérelmezett által megjelölt 2012. február 26. napját megelőző időtartamokat annyiban kellett figyelembe venni, hogy amennyiben azok a Pevtv. 15. § (3)-(4) bekezdései alapján az eljárás számított időtartamából levonhatóak, úgy ennek figyelembevételével is meghaladja-e az eljárás figyelembe vehető időtartama a törvény szerinti ésszerű időtartamot. Amennyiben az eljárás teljes tartama alatt a Pevtv. 15. § (3)-(4) bekezdése alapján levonható időtartamok figyelembevételével az eljárás számított időtartama nem haladja meg a törvény szerinti ésszerű időtartamot, úgy a kérelmező vagyoni elégtételre nem jogosult; ha azt meghaladja, vagyoni elégtétel illeti meg. *Amennyiben a kérelmező csak meghatározott időszakra érvényesít vagyoni elégtétel iránti igényt, ugyan az ezen időszakon kívül eső, a Pevtv. 15. § (3)-(4) bekezdése alapján levonható időtartamok figyelmen kívül maradnak, ugyanakkor a kérelmezett a kérelmező által megjelölt időtartamon kívül eső, figyelembevehető időtartamra sem fizet vagyoni elégtételt.*

Összességében az időtartam és mérlegelés szempontjai, valamint a kérelemhez és ellenkérelemhez kötöttség kapcsán - a gyakorlat alapján - Kovács Ildikó és Pribula László hipotézisei teljes mértékben beigazolódtak: a jogalkalmazási kihívások főképpen a kérelmezett bíróság (részleges) kimentését eredményező, a vizsgált per teljes időtartamából levonható egyes időszakok feltételeinek meghatározásában jelentkeznek, és a bírói gyakorlat mindezeket a szigorúbb, az alapjogi sérelmet szenvedett fél kompenzálására alkalmas szempontok előtérbe helyezésével oldja meg. Ennek alapja az Alaptörvény 28. cikkéből következő értelmezési követelmény, valamint az EJEB tisztességes tárgyalás követelményét értelmező egyértelmű gyakorlata. Mindehhez szorosan kapcsolódik az, hogy a törvény által bevezetni kívánt modell, a szabályoknak a kérelemhez és az ellenkérelemhez kötöttséget kiemelő megközelítése azt eredményezi, hogy a nemperes eljárásokban a hangsúly a kérelmezett eljárási védekezésére helyeződik. Míg a kérelmezővel szemben - az állítási és bizonyítási szükséghelyezethez közelítő - méltányosan értelmezett minimális előadási kötelezettséget vár el a gyakorlat, addig a kérelmezettet érintően egy rendkívül határozott professzionális eljárásvitelből eredő szigorú követelmények érvényesülnek.³²⁴

VI./5./6. d.) Az időtartam meghatározása és a mérlegelés gyakorlati példái

1. Az eljárás felfüggesztéseire tekintettel eltelt időtartamok

A BDT2023. 4600. szám alatti döntés szerinti ügyben a kérelmezett a Pevtv. 15. § (5) bekezdése alapján kérte a per építésügyi hatósági eljárás miatti felfüggesztéseire tekintettel eltelt időtartamok figyelmen kívül hagyását. A per első ízben történt felfüggesztése kapcsán előadta, hogy az a fél és a bíróság érdekkörén kívül felmerült elháríthatatlan ok miatt, helyes bírói intézkedés alapján történt és a felfüggesztés tartama alatt érdemi eljárási cselekmény az 1952-es Pp. 155. § (2) bekezdése miatt nem történhetett. A per másodszori felfüggesztése kapcsán pedig kifejtette, hogy a járásbíróság döntése utólag tévesnek minősült (azt a kérelmezett hatályon kívül helyezte), de a másodfokú döntés meghozataláig a felfüggesztés tartama alatt érdemi eljárási cselekmény szintén az 1952-es Pp. 155. § (2) bekezdése miatt nem történhetett.

A Debreceni Törvényszék az eljárás felfüggesztéseinek időtartamát az elleniratban kérték szerint figyelmen kívül hagyta, azzal az indokolással, hogy a felfüggesztésről történő

³²⁴ Kovács-Pribula (2023) i.m. 58.

rendelkezés a bíró befolyásmentes, meggyőződése szerinti döntése, a felfüggesztés hatálya alatt pedig a bíróságnak nincs intézkedési kötelezettsége, a határidők nem telnek, a bírói intézkedések is hatálytalanok, *a közigazgatási eljárás esetleges elhúzódása pedig nem a bíróság érdekkörében felmerült, és nem is a bíróság által elhárítható ok, így annak esetleges elhúzódásáért a bíróság egyébként sem felel.*

Ezzel az ítéletábra, mint másodfokú bíróság azonban nem értett egyet. A Pevtv. 15. § (5) bekezdése értelmezése körében felhívta a Pevtv. törvényjavaslat indokolását és leszögezte, hogy a kizárólag a kérelmező, illetve a bíróság érdekkörében felmerült elhárítható okok miatti levonásra egyrészt a Pevtv. 15. § (3) bekezdése, másrészt a (4) bekezdése ad jogszabályi alapot. Ehhez képest rendelkezik úgy a Pevtv. 15. § (5) bekezdése, hogy a bíróság - a nemperes eljárásban előterjesztett kérelem és ellenirat tartalmának korlátai között - mérlegeli, hogy a bírósági eljárásban félnek minősülő kérelmező, valamint a bírósági eljárást lefolytató bíróság eljárási cselekménye, illetve mulasztása mennyiben járult hozzá az észszerűnek minősülő időtartam meghaladásához, és e körülmények értékelését követően határozza meg a bírósági eljárás vagy eljárási szakasz figyelembe vehető időtartamát. Az ítéletábra szerint ez a rendelkezés nyelvtanilag nyitva hagyja azt a kérdést, hogy ez a bíróság és a felek érdekkörében felmerült elhárítható okokon kívül ad-e lehetőséget más okokból - mint nem a kérelmező fél érdekkörében jelentkező elhárítható vagy éppen elháríthatatlan okból - való levonásra vagy csupán az előző jogszabályi előírások alkalmazásának szempontjaira utal. Azonban abból, hogy a törvényjavaslat indokolása is csak a bíróság és a kérelmező cselekményeit vette figyelembe, azt a következtetést lehet levonni, hogy arra volt tekintettel, hogy a bíróság működésében akár emberi, akár technikai okból következhet be fennakadás. Ezzel együtt *a Pevtv. 15. § (5) bekezdése egyébként sem ír a kérelmező és bírósági eljárást lefolytató bíróság tevékenységein kívüli okokról.* A szűkítő értelmezésre utal továbbá, hogy a törvény az ellenirat tartalmi követelményei körében is csak a kérelmező meghatározott idő figyelmen kívül hagyását megalapozó eljárási cselekményeit, illetve szükséges eljárási cselekménye elmulasztását alátámasztó tényeknek, valamint ezzel összefüggésben figyelmen kívül hagyandó időtartamoknak a megjelölését írja elő, más levonásra alapot adó körülmény az elleniratban meghatározását nem tartalmazza. Mindebből az következik, hogy a jogalkotó egy olyan szabályozási modellt kívánt bevezetni, ahol a *vagyoni kompenzáció összegét csak az arra jogosult saját felróható közrehatása csökkentheti:* akár azért, mert ő okozta egyes eljárási

szakaszok elhúzóását³²⁵ vagy azért, mert nem élt az elhúzás megakadályozására alkalmas törvényes jogorvoslati eszközökkel. Kifejtette azt is, hogy az észszerű idő követelményének érvényesülése során a bíróságoknak számítaniuk kell arra, hogy a per folyamán előállhatnak olyan előre nem látható körülmények - váratlan megbetegedés, a bíróság működését akadályozó körülmények, megkeresés akadályai, eljárások eredménye bevárásának a szükségszerűsége, a felek nyilatkozattételét megakadályozó okok -, amelyekre a per koncentrált befejezése érdekében a megfelelő válaszokat meg kell adni - munkaszervezés, a mielőbbi befejezést elősegítő eljárási eszközök igénybevétele -, de *nem háríthatja a kérelmező félre az olyan okokból jelentkező időmúlásokat, amelyekre a kérelmezőnek ráhatása nem lehetett*. Mindig az adott mulasztás gondos vizsgálatát igényli, hogy az a kérelmező fél érdekkörében jelentkezett-e. Így feltétlenül a fél érdekkörében jelentkező elhárítható ok, ha a per kötelező felfüggesztése azért történik, mert a fél, bár módja lett volna rá, nem indította meg azt az eljárást, amelyre tekintettel a pert utóbb fel kell függeszteni.

Az ítéletábra arra az álláspontra helyezkedett, hogy *a peres eljárás építésügyi hatósági eljárásra tekintettel való felfüggesztése* nem tekinthető a bíróság érdekkörében felmerült szükségtelenül eltelt időszaknak, és ezért nem is *olyan inaktív időszak, amellyel szemben az eljárás elhúzóása miatti kifogás - vagy más jogorvoslat - igénybe vehető lett volna*. Ez a hatályon kívül helyezett felfüggesztő végzés kapcsán is így van; az ellenkező értelmezés ugyanis olyan körülmény értékelését várná el a nemperes eljárásban - a kérelmező igénybe vette-e az eljárás elhúzóásának megakadályozására ebben az esetben egyedül alkalmas rendes jogorvoslat eszközét -, amelyet maga a Pevtv. sem fogalmaz meg, ekképpen nem összeegyeztethető a vagyoni elégtétel intézményével. Ugyanakkor a felfüggesztés nem is jelentkezett a kérelmezők érdekkörében, legfeljebb ugyanis a per felperesei oldaláról lehetett volna vizsgálni azt, hogy a perbeli igényeik érvényesítéséhez olyan előkérdésnek minősülő eljárásokat kellett volna megindítaniuk, amely az érdekükben állt, ilyen megállapítás a kérelmezők oldaláról nem tehető.

2. Az eljárás félbeszakadása

A kérelmezők hozzátartozója/pertársuk halála, és még inkább a jogutódlásukat megalapozó tény bekövetkezése (jogerős hagyatékátadás) olyan okok, amelyek függetlenek az eljáró bíróság eljárási cselekményeitől, működésétől. Bár a kérelmezőknek sincs ráhatása sem a

³²⁵ v.ö.: Az elfogultsági kifogás tárgyában hozott döntésig eltelt idő nem számítandó az érdemi pertartamhoz. (Kúria Pfv.IV.22.004/2011/6.)

félbeszakadást előidéz, sem az annak megszüntetésére alkalmas körülményre (halál – jogerős hagyatékátadás), a per átmeneti nyugvásának oka az ő személyükhöz kapcsolódik. Az eljárás folytatásának időpontja pedig az ő perbeli magatartásuktól – tudniillik a jogutódlást megalapozó tény bejelentésétől – függött. Erre figyelemmel a félbeszakadást megállapító végzés meghozatalától az eljárás folytatására vonatkozó határozat meghozatalára alkalmas bejelentés megtételéig eltelt idő a kérelmezők érdekkörében felmerült időszaknak minősül. A jogutódlásukat megalapozó jogerős hagyatékátadó végzés benyújtásától kezdődően azonban az eljáró bíróságnak van ráhatása arra, hogy a per érdemben mikor folyhat tovább, a jogutódlást megállapító végzés meghozatala, ezzel az eljárás tovább folytatása már a kérelmezett érdekkörének tekintendő. Erre figyelemmel a törvényszék a félbeszakadást megállapító végzés meghozatala és a jogutódlás bejelentése között eltelt időtartam tekinthető a figyelembe vehető időtartamból leszámíthatónak.³²⁶

3. Keresetpontosítás miatti halasztás

Mivel a keresetpontosítás a kérelmező érdekében állt és ha a tárgyalást a bíróság kifejezetten a kereset pontosítása céljából halasztotta el, ezért a kérelmező érdekkörében az időmúlás nem a felhívás teljesítésével szűnik meg, hanem egészen az elhalasztott tárgyalásig fennáll, hiszen a kérelmező érdekében álló keresetpontosítás nélkül a szükséges eljárási cselekményekre ekkor kerülhet sor.³²⁷

4. Kereset leszállítása miatt a perfelvételi tárgyalás elhalasztása

A kérelmező (alapperben felperes) terhére nem értékelhető a perfelvételi tárgyalás előtti keresetváltoztatására tekintettel az alperesek részére biztosítandó ellenkérelem-változtatás határideje miatt annak elhalasztása. Ha a kérelmező az eredetileg előterjesztett keresetét leszállítja, amely a perbeli ellenfeleire kedvezőbb, az ellenkérelem-változtatás iránti további határidő biztosítására indokot nem ad. Mindezen felül a Pp 183. §-ának (1) bekezdéséből következően a perfelvételnek éppen az a lényege, hogy a felek a jogvita kereteit

³²⁶ Debreceni Törvényszék 7.Pk.20.915/2023/3.

³²⁷ Debreceni Ítéltábla Pkf.II.20.003/2023/2.

Lásd hasonlóan a korábbi (rendesbírósi) gyakorlatból: szintén nem beszélhetünk a bíróságnak betudható perelhúzódról, ha a tárgyalások elhalasztására a bizonyítási indítványok előterjesztésének módja és a kereset módosítása adott okot, s a tárgyalás elhalasztására kifejezetten azért került sor, hogy a felek nyilatkozhassanak bizonyítási indítványaik fenntartásáról, illetőleg további bizonyítási indítványaik előterjesztéséről. (Legfelsőbb Bíróság Pfv.III.21.513/2009/5.)

meghatározhatók, a Pp. 185. §-ának (1) bekezdéséből következően a korábbi keresettel azonos vagy összefüggő ténybeli és jogi alapon a kereset szabadon megváltoztatható. Az új polgári perrendtartás a perfelvételi szakra koncentrálja a felek támadási és védekezési eszközeinek kölcsönös és egymásra reagáló előterjesztését, abból a célból, hogy ekkor tisztázódjanak a bizonyításhoz szükséges, az érdemi tárgyalási szakban már csak kivételesen módosítható jog- és tényállítások, kérelmek, indítványok. A perbíróság éppen azért határoz perfelvételi tárgyalás kitűzéséről, mert a kereset és az ellenkérelem alapján a jogvita kereteit nem találja tisztázottnak, ezért lehetőséget ad a feleknek további perfelvételi nyilatkozatok előadására. Nem róható a kérelmező terhére a törvény által engedélyezett perfelvételi nyilatkozatok előterjesztési jogának gyakorlása, ha az a jóhiszeműség követelményének és a törvényi rendelkezéseknek megfelelően történik. Mindezekből következően nem határozható meg a kérelmező érdekkörében a tárgyalás elhalasztása.³²⁸

5. Tárgyalás határidőn túli időpontra kitűzése

A tárgyalás határidőn túli időpontra kitűzésével okozott sérelem elhárítására alkalmatlan az eljárás elhúzódása miatti kifogás. A következetes jogalkalmazói értelmezés szerint nem határozható meg a fél terhére a bár a törvényes határidőn túlra, de a már kitűzött tárgyalási határnap korábbi időpontra való kitűzésére irányuló kérelem elmaradása³²⁹; mivel az így okozott sérelemnek a kiküszöbölésére az eljárás elhúzódása miatti kifogás eleve nem vehető igénybe. Az 1952. évi Pp. 142. §-a (2) bekezdésének a folytatólagos tárgyalás négy hónapon belüli megtartását előíró rendelkezése nem a bíróság részére az eljárás lefolytatására, eljárási cselekmény elvégzésére vagy valamely határozat meghozatalára határidő meghatározása. Ha a bíróság a folytatólagos tárgyalást négy hónapon túlra, de kitűzi, azzal már nem áll fenn mulasztása, ezzel szemben megszegi az előírt időtartam megtartására irányadó szabályt, amellyel szemben legfeljebb az 1952. évi Pp. 114. §-a szerinti eljárás szabálytalansága miatti kifogás vehető igénybe, amely a Pevtv. alkalmazása szempontjából irreleváns.³³⁰

³²⁸ Debreceni Ítéltábla Pkf.II.20.284/2023/2.

³²⁹ Ugyanígy lásd: „[...] [a] tárgyalások „előrehozatala” érdekében kifogás előterjesztésére az eljárási szabályok nem adtak lehetőséget [...]” (Debreceni Törvényszék 7.Pk.21.548/2023/13.)

³³⁰ Lásd pl.: Kúria Pkif.IV.24.815/2014/4., Fővárosi Ítéltábla 1.Pkf.26 116/2006/2. (BDT2006. 1458.); BDT2023. 4600.; BDT2023. 4620.; Debreceni Ítéltábla Pkf.II.20.083/2023/2., Pkf.II.20.143/2023/2., Pkf.II.20.261/2023/2., Pkf.II.20.286/2023/2., Pkf.II.20.298/2023/2., Debreceni Ítéltábla Pkf.II.20.425/2023/2.)

Hasonlóan foglalt állást a Debreceni Törvényszék: „[...] [a] tárgyalás [...] napjára, a négy hónapos törvényes határidőn belül történő tűzése okán nincs olyan tartalmú kifogás előterjesztésére lehetőség, hogy a már kitűzött tárgyalás korábbi időpontra kerüljön, hiszen az elsőfokú bíróság részéről mulasztás nem történt.” (Debreceni Törvényszék 21.Pk.20.923/2023/13.)

6. Szakvélemény előterjesztésére biztosított határidő meghosszabbítása

Ennek értelmezése szintén felvetődött a BDT2023. 4600. számú döntés ügyében, amikor a kérelmezett a Pevtv. 15. § (5) bekezdése alapján kérte figyelmen kívül hagyni a szakvélemény előterjesztésére biztosított határidő meghosszabbításával összefüggésben az eredeti lejárati és a szakvélemény meghosszabbított határidőn belüli benyújtása közötti időtartamot.³³¹

Az elsőfokú bíróság a kérelmezettel egyező álláspontra helyezkedett, döntését az 1952-es Pp. 104. § (1) bekezdésének azon rendelkezésével indokolta, amely kivételt teremt a szakvélemény előterjesztésének negyvenöt napos határideje alól akkor, ha a szakértői vélemény elkészítése hosszabb határidőt tesz szükségessé, ez azt jelenti, hogy a szakértő részére a bíróság szabadon állapíthat meg határidőt a szakvélemény elkészítésére, így a bíróság által adott határidő nem törvényi határidő. A szakértő pedig a jogszabályi rendelkezéseket betartva, a határidő meghosszabbítását kérte a rendelkezésre álló, eredetileg engedélyezett határidő lejárta előtt, a határidő meghosszabbítása így megfelelt az 1952-es Pp.-nek.

Az ítélet tábla felülírva ezt az álláspontra azt emelte ki, hogy *a szakvélemény előterjesztésére biztosított határidő meghosszabbítása miatti időszak nem értékelhető a kérelmezők terhére*, nem volt jogszabályi alapja ezen időtartam figyelmen kívül hagyásának. Ugyanis önmagában azonban nem ad alapot a levonásra, hogy a bíróság az eljárási szabályoknak megfelelően járt el, a levonás alapja ugyanis a kérelmező fél perbeli közrehatása; azonban a *szakvélemény előterjesztésére meghatározott határidő meghosszabbítása nem tekinthető a kérelmezők érdekkörében jelentkező oknak, de nem is a bíróság érdekkörében szükségtelenül eltelt idő, amely mulasztással szemben az eljárás elhúzódása miatti kifogást lehetne igénybe venni, hiszen nem sérült sem törvényi, sem bíróság által meghatározott határidő és nem is telt el eredménytelenül eljárási cselekmény elvégzésére indokolt időtartam.*

A szakértői tevékenység késedelmesnek tekinthető kifejtése kapcsán felmerülhet annak megítélése is, hogy ha a kérelmezett hivatkozása szerint a szakértői bizonyítás során a szakvélemény elkészítéséhez szükséges adatok, információk szolgáltatására volt szükség, melyet a kérelmező csak több részletben teljesített, ezért a szakértő eleve késedelmesen tudta

³³¹ Lásd még: Debreceni Törvényszék 13.Pk.21.083/2023/9.

elkezdeni a munkát, az ekként eltelt idő miatt megjelölt napok figyelmen kívül hagyásának van -e helye. Ennek kapcsán szintúgy gondos mérlegelést igényel a bíróság részéről annak eldöntése, hogy a szakértői vélemény elkészítésének (indokolatlanul kései) időpontja a kérelmező terhére vehető -e figyelembe, a kérelmező érdekkörében felmerült ok miatt telt -e el szükségtelenül idő.³³²

7. A szakértői díjmegállapító végzés elleni fellebbezés

Felmerült, hogy a kérelmezett elsődlegesen a Pevtv. 15. § (3) bekezdése, másodlagosan a Pevtv. 15. § (5) bekezdése alapján kérte a szakértői díjmegállapító végzés elleni fellebbezés elbírálása okán a tárgyalás későbbi kitűzése miatt eltelt időtartam figyelmen kívül hagyását, előadva, hogy a járásbíróság új tárgyalási határnapot azért nem tudott kitűzni, mert a kérelmezők fellebbezést nyújtottak be a szakértői díjmegállapító végzésekkel szemben. A kérelmezett álláspontja szerint a kérelmezők fellebbezése ezen időtartamra megakasztotta az eljárást, a fellebbezés hiányában a következő tárgyalás kitűzése időben megtörtént volna.

Azonban emiatt nem indokolt levonni a fenti időszakot, tekintettel arra, hogy a jogorvoslati jogosultság (a kérelmezők Alaptörvényben és az 1952-es Pp.-ben biztosított joga és kizárólag a(z) (Alap)törvényben biztosított jogukkal élnek akkor, amikor a szakértői díjmegállapító végzés ellen fellebbezést terjesztettek elő, így olyan eljárási cselekmény miatt, amit a jogalkotó többszintű szabályozással biztosított részükre, hátrány őket nem érheti.

A jogorvoslathoz fűződő alapvető jogosultság független attól, hogy annak tartalma esetlegesen nyilvánvalóan alaptalan, ezért nem minősül rendeltetésellenes joggyakorlásnak, hogy a szakvélemény szakmai tartalmával szembeni kifogásai alapján - bár alaptalanul - kérik a kérelmezők a szakértői díj csökkentését. A bíróságnak egyébként lehetősége van a fellebbezés elbírálása érdekében csak a peres iratok kapcsolódó részének a felterjesztésére. *A rendes jogorvoslati jog gyakorlása miatt a fellebbezés elbírálásának időtartama tehát nem a fellebbező fél érdekkörében felmerült, elhárítható ok miatt, szükségtelenül telik el.*³³³

³³² Pl.: Debreceni Törvényszék 7.Pk.21.548/2023/13.

³³³ Debreceni Ítéltábla Pkf.II.20.345/2022/2.

„[...] [a]z eljárási jogok törvényi keretek között gyakorlása önmagában nem minősíthető a fél érdekkörébe tartozónak csak abból az okból, hogy az a pertartam növekedéséhez vezetett.” (Debreceni Ítéltábla Pkf.II.20.254/2024/2.)

A fellebbezési jog gyakorlásával összefüggően fentiekhez hasonlóan rögzítette a Debreceni Törvényszék is álláspontját, amely szerint önmagában az a tény, hogy a kérelmező a fellebbezést hiányosan nyújtotta be, és ez okból a másodfokú bíróságnak hiánypótlásra kellett felhívnia, még nem ad alapot a levonásra, csak akkor, ha ezét telt el szükségtelenül a figyelmen kívül hagyni kért időtartam.³³⁴

8. Felperesi jogi képviselő betegsége okán elhalasztott tárgyalás

Kérdésként vetődött fel a gyakorlatban az is, hogy hogyan kell értékelni a tárgyalás felperesi jogi képviselő betegsége miatti elhalasztása okán az eredeti és az új tárgyalási határnap között eltelt időtartamot.

Az ítéletábrai gyakorlat szerint nem értékelhető a kérelmezők terhére ez az időtartam, az nem levonható. A Pkf.II.20.345/2022/2. számú végzés szerint az 1952-es Pp. 151. § (1) bekezdése a tárgyalás elhalasztása okaként nem tartalmazta az egyoldalú, a jogi képviselő betegségére hivatkozó kérelem alapján való elhalasztását, ezzel együtt *ez a körülmény semmiképpen nem merülhetett fel a kérelmezők érdekkörében, hiszen a tárgyalás elhalasztása ebben az esetben a kérelmezők ellenfelének érdekében állt, és nem is volt tekinthető* - mert nem a törvényi vagy bírósági határidő telt el eredménytelenül vagy nem telt el az utolsó érdemi cselekménytől a bíróság intézkedési kötelezettségét kiváltó időtartam - *olyan mulasztásnak, amellyel szemben az eljárás elhúzódása miatti kifogást igénybe lehetett volna venni.*

9. Tárgyalás egyezségi tárgyalások folytatása céljából vagy közös kérelemre történő elhalasztása

Az ügyek döntő többségében alkalmazott, az 1952-es Pp. a felek közötti egyezségi tárgyalásokat nem jelölte meg halasztási okként, az így bekövetkezett (emiatti halasztás folytán bekövetkező) időmúlás a kérelmezett érdekkörében felmerült okból, szükségtelenül történik. A felek között folyamatban lévő egyezségi tárgyalásokra hivatkozással az 1952-es Pp. 151. § (1) bekezdése a tárgyalás elhalasztását nem engedte; ezzel szemben arra lett volna lehetőség, hogy a felek az 1952-es Pp. 137. § (1) bekezdés a) pontja alapján közösen kérjék az eljárás szünetelését a közöttük folyamatban lévő megbeszélésekre hivatkozva, és ez a felek

³³⁴ Debreceni Törvényszék 21.Pk.20.923/2023/13.

érdekkörében való időmúlás lenne. Ha a bíróság fentiek ellenére a törvényes okok hiányában határozott a tárgyalás elhalasztásáról, ezért az emiatt szükségtelenül eltelt idő a bíróság érdekkörében jelentkezik.³³⁵

Szükséges megemlíteni, a Debreceni Ítéltábla következetes gyakorlata közös kérelemre történő tárgyalás elhalasztásával összefüggésben az, hogy az a kérelmező érdekkörében felmerülő oknak tekintendő, ezért a Pevtv. 15. § (3) bekezdése alapján így eltelt idő a kérelmező érdekkörében felmerült okból levonható a figyelembe vehető időtartamból.³³⁶

10. Kérelmező eljárási kötelezettségeit nem teljesíti (határidőt mulaszt)

Amennyiben a kérelmező az alapperben nem tett eleget a perben eljáró bíróság tárgyalás jegyzőkönyvébe foglalt felhívásának, szükséges vizsgálni, hogy a kérelmezett által levonni kért adott időtartam szükségtelen elteltét ez a mulasztás okozta volna. Önmagában ugyanis az a tény, hogy a kérelmező eljárási kötelezettségeit nem teljesíti, még nem ad alapot a levonásra, csak akkor, ha ezért telt el szükségtelenül a figyelmen kívül hagyni kért időtartam.

Az 1952. évi Pp. 141. §-ának (2) bekezdése akként rendelkezett, hogy a bíróság – ha ez a tényállás megállapításához szükséges – a feleket felhívja nyilatkozataik megtételére és lefolytatja a bizonyítási eljárást; míg a jogszabályhely (6) bekezdése azt tartalmazta, hogy ha a felek valamelyike tényállításának, nyilatkozatának előadásával, bizonyítékainak előterjesztésével alapos ok nélkül késlekedik, és e kötelezettségének a bíróság felhívása ellenére sem tesz eleget, a bíróság a fél előadásának, előterjesztésének bevárása nélkül határoz, kivéve, ha álláspontja szerint a fél előadásának, előterjesztésének bevárása a per befejezését nem késlelteti. Ezekből a jogszabályi rendelkezésekből az következik, hogy a törvény a bíróság kötelezettségévé tette annak megítélését, hogy a fél előadásának, előterjesztésének bevárása a per befejezését késlelteti-e és amennyi-ben igen, úgy azok bevárása nélkül kell-e határoznia. Ha a perben eljáró bíróság jogkövetkezmények nélkül hívta fel a kérelmezőt nyilatkozatokra, majd ezen határidő elteltét követően nem az 1952. évi Pp. 141. §-a (6) bekezdésének jogkövetkezményét alkalmazta, hanem még megismételte a felhívást, mindebből egyértelműen következik, hogy a per befejezését késleltető előadások bevárása nem a fél, hanem a bíróság érdekkörében jelentkező elhárítható ok volt.³³⁷

³³⁵ Debreceni Ítéltábla Pkf.II.20.345/2022/2.

³³⁶ Lásd: „[...] [A] felek ekkor ugyan a törvényben biztosított jogukkal élnek, azonban a folyamatban lévő eljárás saját akaratukból nem halad előre [...]” (Debreceni Ítéltábla Pkf.II.20.083/2023/2.; hasonlóan még: Debreceni Ítéltábla Pkf.II.20.038/2024/2., Pkf.II.20.226/2024/2., Debreceni Törvényszék 21.Pk.20.923/2023/13.)

³³⁷ Debreceni Ítéltábla Pkf.II.20.055/2023/2., Pkf.II.20.155/2023/2.

VI./5./7. Speciális eljárási szabályok

A 16.§-ban *speciális eljárási szabályokat* találunk, amelyek közül arra szeretném felhívni a figyelmet, hogy látszólag marginális kérdés a szünetelés, azonban a kérdésben azért fontos álláspontot kialakítani, mert a Pevtv. nem fűzte a szünetelési határidő leteltéhez az eljárás törvény erejénél fogva történő megszűnését, holott erről, rövidebb szünetelési időtartam esetén más nemperes eljárás esetén (pl. a felszámolási eljárás esetében) a jogszabály külön rendelkezik.

A Pevtv. 16. § (1) bekezdése értelmében nincs helye a felek megegyezésén alapuló szünetelésnek, a 16. § (2) bekezdés értelmében pedig a Pp. 121. § (1) bekezdés c)-f) pontjában meghatározott esetekben a szünetelés tartama legfeljebb egy hónap. Álláspontom szerint ezt követően — egy hónap szünetelés után — az eljárás a Pp. 121. § (5) bekezdésének „megfelelő” alkalmazásával szűnhet meg.

A 17.§ az EJEB előtti eljárás és a nemperes eljárás párhuzamos lefolytatásának elkerülése érdekében eljárás felfüggesztő okot határoz meg, ha a vizsgált bírósági eljárás elhúzódásával kapcsolatban az EJEB előtt a kérelmező által kezdeményezett eljárás van folyamatban.

Meg kell jegyezni ugyanakkor, hogy a jogszabály szövege nem zárta ki, hogy továbbra is lehessen közvetlenül az EJEB-hez fordulni, ugyanis álláspontom szerint a Pevtv. csupán azt kívánta kezelni, hogy az ésszerű időtartam ugyanazon túllépésén ne lehessen egyszerre mind a két módon (ittthon az új törvény alapján és az EJEB előtti eljárásban) is igényt érvényesíteni. Ez a kérdéskör nyilvánvalóan 2022. január 1. napját követően az EJEB-hez benyújtott kérelmekkel összefüggésben volt releváns. Az EJEB-nek ugyanis ekkortól lett lehetősége állást foglalni abban a kérdésben, hogy a Pevtv- által biztosított jogorvoslati lehetőséget hatékonynak tartja -e. Azóta az *EJEB a Szaxon v. Magyarország ügyben (54421/21) úgy foglalt állást, hogy a hazai jogrendszer biztosít megfelelő igényérvényesítési lehetőséget.*

A másfokú eljárásra irányadó szabályokat fekteti le a 18.§, valamint ezen jogszabályhely (2) bekezdése rögzíti, hogy a nemperes eljárást befejező jogerős érdemi határozatnak ugyanaz a hatálya, mint a jogerős ítéletnek, azaz a vagyoni elégtétel tárgyában született döntés res iudicata-nak minősül, amiből az következik, hogy az elbírált jog a továbbiakban bírósági vagy egyéb úton vitássá nem tehető.

Ugyanakkor az anyagi jogerőhatás nem zárja el a kérelmezőt attól, hogy vagyoni elégtételt követelhessen a pertartam azon részére is, amelyre vonatkozóan a korábbi eljárásban nem érvényesített igényt.³³⁸ Fontos azonban, hogy a Pevtv. 8. §-ának (3) bekezdése nem azonosítható azzal, hogy a még nem érvényesített napokra vonatkozó kérelem előterjesztésének előfeltétele lenne a már érvényesített időszakra vonatkozó jogerős határozat, és az sem, hogy a jogerősen befejezett perekre vonatkozó kérelem előterjesztésének jogvesztő határidejét ezen határozattól kellene számítani. Ezzel szemben a felhívott rendelkezés csak az ugyanazon időszakra vonatkozó kétszeres igényérvényesítést zárja ki, de a jogvesztő határidő alóli kivételt semmilyen módon nem alapozza meg. Helytelen az a következtetés, hogy a kérelmező csak azt követően lenne abban a helyzetben, hogy a már jogerősen befejezett perben még nem érvényesített időszakra a vagyoni elégtételt iránti kérelemét előterjessze, amikor a per másik időszakára vonatkozó igényét a nemperes eljárásban jogerős érdemi befejező határozat elbírálta. Így az érdemi befejezés hiánya a további időszakra vonatkozó vagyoni elégtétel iránti igény érvényesítésének nem lehetett akadálya és az elbírálás nem azonos a helyt adással.³³⁹

VI./6. Záró rendelkezések

A 19-21. §-okba a záró (felhatalmazó, hatályba léptető és átmeneti) *rendelkezések* kerültek, a 22. § pedig *tárgyi illetékfeljegyzési jogot*³⁴⁰ állapít meg a vagyoni elégtétel érvényesítésével kapcsolatos nemperes eljárásokra.

Bár jelentéktelennek tűnhet a záró rendelkezéseket górcső alá venni, azonban ezek olyan, egyfelől a törvény hatályával és az EJEB eljárásával is kapcsolatos lehetséges kérdéseket ejtenek, amelyekre a gyakorlatban – leginkább a jogszabály hatálybalépését követően indult nemperes ügyekben – mindenképp megnyugtató válaszokat kellett adni.

A záró rendelkezések között a Pevtv. 21. § (1) bekezdése akként rendelkezik, hogy e törvényt a hatálybalépésekor folyamatban lévő, valamint az azt követően indult bírósági eljárásokkal kapcsolatos vagyoni elégtétel iránti igényekre kell alkalmazni. Ezen rendelkezés

³³⁸ Debreceni Ítéltábla Pkf.I.20.441/2023/2.

³³⁹ Debreceni Ítéltábla Pkf.II.20.341/2024/2.

³⁴⁰ Az eljárás kezdeményezőjét csak akkor terheli illetékfizetési kötelezettség, ha az eljárást alaptalanul kezdeményezte. (22.§-hoz fűzött részletes indokolás)

összefüggésben azonban felmerül(t) a kérdés, hogy ennek alkalmazásában *mely eljárás minősül „folyamatban lévő” bírósági eljárásnak?*

A Pevtv. több helyen bár használja a *folyamatban lévő és a befejezett eljárás* meghatározást, azok fogalmát azonban kifejezetten nem adja meg. Egyrészt a 21. §-ának (1) bekezdés a törvény alkalmazását a *hatálybalépésekor folyamatban lévő és az azt követően indult* bírósági eljárásokra korlátozza. Másrészt az új jogintézmény átmeneti bevezetésével kapcsolatban rendelkezik úgy a 21. §-ának (2) bekezdése, hogy – az EJEK-eljárás megindításának a (3) bekezdése³⁴¹ szerinti kivétellel – *az első évben, azaz 2022. január 1. és 2022. december 31. napja között a vagyoni elégtétel iránti igény csak jogerősen befejezett* bírósági eljárással kapcsolatban érvényesíthető. Harmadrészt a 11. §-a a vagyoni elégtétel iránti igény érvényesítése tekintetében is megkülönböztetést tesz, amikor az (1) bekezdése akként rendelkezik, hogy a vagyoni elégtétel iránti igény a *folyamatban lévő és a jogerősen befejezett* bírósági eljárással kapcsolatban is érvényesíthető és bár mindkét esetkörre meghatározza az igény jogalapját, ugyanakkor a (6) bekezdése a *jogerősen befejezett* bírósági eljárással kapcsolatban az eljárás megindítására négy hónapos jogvesztő határidőt ír elő, míg a *folyamatban lévő* eljáráshoz nem kapcsol eljárás-indítási határidőt, de a (4) bekezdése korlátozza a vagyoni elégtétel tárgyában hozott érdemi határozat jogerőre emelkedésétől számított egy évben az igény ismételt érvényesíthetőségét.³⁴²

Választ kellett adni arra a kérdésre is, hogy a Pevtv. szerint *melyik időpontban tekinthető az eljárás jogerősen befejezettnek.*

A Pevtv. 2. §-ának (4) bekezdése rögzíti, hogy mit lehet *az eljárást befejező jogerős határozatnak* venni³⁴³, azonban nem rendezi a jogerős befejezés időpontját. A Pevtv. 2. §-a (1) bekezdése nem azonosítható azzal, hogy az eljárást befejező jogerős határozat közlésének napjáig van az eljárás *folyamatban*. A Pkf.II.20.452/2022/2. számú végzésében a

³⁴¹ A 21. § (3) bekezdése szerinti jogvesztő határidő elmulasztása (elkésettség) miatti visszautasításra lásd pl.: Debreceni Törvényszék 8.Pk.21.355/2023/2., 11.Pk.21.847/2023/2.

A Pevtv. 21. §-ának (1) bekezdése egyértelmű abban a tekintetben, hogy az a törvény hatálybalépésekor, azaz 2022. január 1-jén folyamatban lévő, vagy azt követően indult polgári peres eljárásokra vonatkozóan alkalmazható, a Pevtv. 21. §-ának (3) bekezdésében rögzített kivételtől eltekintve. Amennyiben a vagyoni elégtétel alapjaként megjelölt per a Pevtv. hatálybalépése előtt jogerősen már befejeződött, ebből következően egyedül a Pevtv. 21. §-a (3) bekezdésének alkalmazása jöhet szóba. Az utóbbi törvényi rendelkezés azonban félreértést nem tűrően legfeljebb a Pevtv. hatálybalépését követő négy hónapos jogvesztő határidőn belül, azaz – a munkaszüneti napra tekintettel helyesen – legkésőbb 2022. május 2. napjáig engedte a vagyoni elégtétel iránti igény érvényesítését. (Debreceni Ítéltábla Pkf.II.20.006/2024/2.)

³⁴² Debreceni Ítéltábla Pkf.II.20.452/2022/2.

³⁴³ Ez a meghatározás a perrendi szabályokhoz képest csak annyiban speciális, hogy a felülvizsgálati ítéletet is a jogerős határozat fogalmi körébe vonja.

Debreceni Ítéltábla rámutatott, hogy ez az értelmezés ahhoz a nyilvánvalóan nem támogatható következményhez vezetne, hogy a határozat eltérő időpontban közlése eredményeképpen egyes peres felek vonatkozásában az eljárást még folyamatban lévőnek, más peres felek vonatkozásában már jogerősen befejezettek kellene tekinteni; ezzel szemben a jogerős befejezés időpontjának a törvény hatálya szempontjából egyértelműen meghatározottnak kell lennie. Mindebből az következik, hogy a Pevtv. a jogerős befejezés időpontját rendező különös szabályának a hiányában a perrendtartás rendelkezéseit kell alkalmazni. *Az eljárás jogerős befejezésének az időpontja* pedig ennek alapján az a törvényi időpont, *amikor az ügyet befejező határozat jogerőssé válik.*

Fentieknek megfelelően véleményem szerint folyamatban lévő bírósági eljárás alatt azokat az eljárásokat kell(ett) érteni, amelyek a törvény 2. § (4) bekezdése szerint nem fejeződtek be: tehát abban az esetben, ha az elsőfokú határozatot a törvény hatályba lépését megelőzően meghozták, és az a törvény hatályba lépését megelőzően jogerőre emelkedett, akkor ezzel az eljárással kapcsolatban igényt állásponatom szerint nem lehetett érvényesíteni. A kérdéskör különösen akkor bírhatott (volna) jelentőséggel – a gyakorlatban erre kutatásom keretében nem láttam példát –, ha az elsőfokú határozatot meghozták a törvény hatályba lépését megelőzően, a fellebbezési határidő azonban a törvény hatályba lépéséig nem telt le, és a fellebbezést a törvény hatályba lépését követően benyújtották, azaz a másodfokú eljárásra sor került, ebben az esetben ezt a bírósági eljárást folyamatban lévő eljárásnak kellett volna tekinteni. Hasonló (lehetett) a helyzet akkor is, ha a másodfokú (jogerős) határozatot a törvény hatályba lépését megelőzően meghozták, de a felülvizsgálati határidő a törvény hatályba lépéséig nem telt le, feltéve, hogy a hatályba lépést követően, határidőn belül felülvizsgálati kérelem benyújtásra került.

A Pevtv. 21. § (1) bekezdése alapján – összefoglalóan – az a bírósági eljárás minősülhet folyamatban lévőnek, amelyben

- az elsőfokú eljárás a törvény hatályba lépésének napján folyamatban van, azaz amelyben a hatályba lépést megelőző napig eljárást befejező határozatot nem hoztak (a félbeszakadt, szünetelő, illetőleg felfüggesztett – nem befejezett, csak befejezettként kezelendő – pereket folyamatban lévő pernek kell tekinteni³⁴⁴),

³⁴⁴ Bár felmerül a kérdés, hogy folyamatban lévőnek minősül-e a bírósági eljárás, ha bármelyik szinten az eljárás szünetel, félbeszakadt, vagy az eljárást felfüggesztették, azonban ezek az ügyek folyamatban lévő, csak befejezettként kezelt ügynek minősülnek a Büsz. 39. § (2) bekezdése szerint (BDT2021.4396).

- amelyben az elsőfokú, eljárást befejező határozatot a törvény hatályba lépését megelőzően meghozták, a törvény hatályba lépését megelőzően a fellebbezést is benyújtották, és azt a bíróság nem utasította el/vissza (közömbös, hogy az iratok felterjesztése a hatályba lépést megelőzően megtörtént-e),
- az elsőfokú, eljárást befejező határozatot a törvény hatályba lépését megelőzően meghozták, de a fellebbezési határidő a törvény hatályba lépését megelőző napig nem telt le, feltéve, hogy a fellebbezési határidő lejártát megelőzően a fellebbezést benyújtották, és azt a bíróság nem utasította el/vissza (ez következik a Pevtv. 3. § (2) bekezdéséből, mert csak ez esetben tekinthető a másodfokú eljárás megindult eljárásnak),
- a másodfokú határozatot a törvény hatályba lépését megelőzően meghozták, a törvény hatályba lépését megelőzően a felülvizsgálati kérelmet is benyújtották, és azt a Kúria nem utasította el/vissza,
- a másodfokú határozatot a törvény hatályba lépését megelőzően meghozták, de a felülvizsgálati eljárásra nyitva álló határidő a törvény hatályba lépéséig nem telt le, és a felülvizsgálati kérelmet ezt követően, határidőn belül benyújtották, feltéve, hogy azt a Kúria nem utasította el/vissza (ez következik a Pevtv. 5. § (2) bekezdéséből, mert csak ez esetben tekinthető a másodfokú eljárás megindult eljárásnak).

Amennyiben a nemperes ügyben eljáró bíróság azt állapította meg, hogy a fél olyan eljárással kapcsolatban érvényesít vagyoni elégtétel iránti igényt, amely nem tartozik a 21. § (1) bekezdésének hatálya alá, vagy amely nem felel meg a Pevtv. 21. § (2) bekezdése feltételének, ebben az esetben álláspontom szerint a kérelmet a Pp. 176. § (1) bekezdés f) pontja alapján vissza kellett utasítani³⁴⁵.

Abban az esetben tehát, ha a vagyoni elégtétel iránti igényt olyan eljárással kapcsolatban terjesztették elő, amely a törvény hatálybalépésekor nincsen folyamatban, illetőleg, amely jogerősen nincs befejezve, célszerű volt olyan okként kezelni, mint amilyenek a Pp. szerinti érdemi vizsgálat nélküli, hivatalból történő visszautasítást megalapozó okok. Ebben az esetben a kérelmet nem kellett kiadni a kérelmezettnek, és az eljárás illetékmentes maradhatott (míg ha ezekben az esetekben a bíróság érdemben dönt, akkor a kérelmezőnek nem lenne illetékkedvezménye).

Ugyanakkor véleményem szerint a Pp. 176. §-ának tökéletesen megfelelő megoldásra ebben az esetben nem igazán lehet(ett) eljutni, bár kétségtelen, hogy a Pp. 176. § (1) bekezdésének f)

³⁴⁵ Lásd pl.: Debreceni Törvényszék 10.Pk.20.717/2022/4., 13.Pk.21.266/2022/5., 21.Pk.21.395/2022/3.

pontja látszik leginkább alkalmazhatónak: az ugyanis, hogy az igény bírósági úton nem érvényesíthető, hasonlóan bizonyítást nem igénylő, objektív tényeken alapul, és hivatalból vizsgálendő, ugyanúgy, mint az, hogy a Pevtv. szerinti igényt olyan eljárással kapcsolatban terjesztik-e elő, amely a törvény hatálybalépésekor folyamatban van, vagy nincs.

A Pp. 176.§ (1) bekezdés f) pontjának alkalmazása mellett szólhat – és jómagam is ezt a megközelítést támogatnám – a PK 171. számú állásfoglalás is, amely rögzíti, hogy a (rég) Pp. 130. §-a (1) bekezdésének f) pontja alapján kell a keresetlevelet idézés kibocsátása nélkül elutasítani - a követelés időelőttiségén túlmenően, de az elévülés esetét ide nem értve - minden olyan esetben, amikor az állapítható meg, hogy a követelés érvényesítése bírósági hatáskörbe tartoznék ugyan, az adott követelés azonban jogszabály értelmében bírósági úton nem érvényesíthető.³⁴⁶ Ugyanakkor érdekes, hogy éppen a PK 171. sz. állásfoglalásra utaló Pp. kommentár szerint e visszautasítási ok akkor érvényesül, ha a követelés érvényesítése bírósági hatáskörbe tartozna ugyan, ám annak a bíróság előtt történő érvényesítését jogszabály kizárja. A Pevtv. 21. §-ának (1) és (2) bekezdése azonban nem szól arról, hogy ezekben az esetekben a bíróság előtt történő igényérvényesítés „kizárt” volna és az ilyet jelenthet az az eset is, amikor a törvény által az igényérvényesítés feltételül szabott körülmény nem áll fenn. Ebből az utóbbi megközelítésből pedig az vezethető le inkább, hogy a Pevtv. 21. § (1) és (2) bekezdésében foglaltakról hozandó döntésre csak érdemi elutasítás keretében van lehetőség.

Szintén a hatállyal kapcsolatos problémakör egyik pontja volt, hogyan kellett értelmezni a *Pevtv. 21. § (2)* bekezdését, amely kimondja, hogy e törvény rendelkezéseit – a (3) bekezdés szerinti kivétellel – 2022. december 31. napjáig azzal az eltéréssel kell alkalmazni, hogy vagyoni elégtétel iránti igény csak jogerősen befejezett bírósági eljárással kapcsolatban érvényesíthető.³⁴⁷

Ennek kapcsán a törvény hatályba lépésének napján folyamatban lévő eljárással kapcsolatban akkor lehetett igényt érvényesíteni, ha:

- az elsőfokú határozat fellebbezés hiányában 2022. december 31-ét megelőzően jogerőre emelkedik, vagy

³⁴⁶ A Pevtv. 13. §-ához fűzött indokolás szerint a kérelem visszautasításának Pp. 176. § szerinti esetei a Pevtv. rendelkezése értelmében mögöttesen irányadók a nemperes eljárásban is, ugyanakkor meghatároz egy további visszautasítási okot.

³⁴⁷ Tehát a 2022. december 31-ig érvényesíthető igények körének lényeges szűkítése került szabályozásra, amiből kifolyólag ebben az időszakban (különösen az év első felében) lényegesen kevesebb ügy érkezett a Debreceni Törvényszékre is.

- fellebbezés esetén a másodfokú határozatot (azaz a Pevtv. 2. § (4) bekezdése szerinti, eljárást befejező jogerős határozatot) 2022. december 31-ét megelőzően meghozzák, és ezzel az eljárást a Pevtv. 2. § (4) bekezdése szerint jogerősen befejezik, vagy
- az eljárás felülvizsgálati határozattal fejeződik be, és a felülvizsgálati határozatot (azaz a Pevtv. 2. § (4) bekezdése szerinti, eljárást befejező jogerős határozatot) 2022. december 31-ét megelőzően meghozzák.

Előfordulhatott olyan eset is, amikor véleményem szerint *nem volt megállapítható, hogy az eljárás a Pevtv. hatálya alá tartozik-e*. Ez szerintem akkor merülhetett fel, ha egy ügyben a fellebbezési határidő még nem járt le (és a fellebbezés benyújtására még nem került sor), vagy a másodfokú határozattal szemben előterjeszhető felülvizsgálati kérelem határideje nem telt le (és a felülvizsgálati kérelmet a felek még nem nyújtották be), azonban a fél a vagyoni elégtétel iránti nemperes eljárást megindító beadványát ilyen bírósági eljárással kapcsolatban benyújtotta. Ilyen esetben szerintem a döntéssel – hogy a bírósági eljárás folyamatban lévő eljárásnak minősül-e – mindenképp meg kellett várni a fellebbezési, felülvizsgálati kérelem előterjesztése határidejének lejártát:

- ha a fellebbezés, felülvizsgálati kérelem benyújtására nem került sor, a kérelmet azért kell visszautasítani, mert az ügy nem minősül „a törvény hatálybalépésekor folyamatban lévő” bírósági eljárásnak;
- ha pedig a fellebbezést vagy felülvizsgálati kérelmet benyújtják, azért kell visszautasítani, mert az eljárás jogerősen nem fejeződött be.

Tehát mindaddig nem döntött a bíróság, amíg a következő eljárási szakaszt megindító beadványát a fél be nem nyújtja, és akár benyújtja azt, akár nem, a visszautasítás indoka mindkét esetben a Pp. 176. § (1) bekezdésének b) pontja lehetett azzal a különbséggel, hogy a jogorvoslat benyújtása esetén az eljárás Pevtv. szerinti jogerős befejezésére nem került sor [Pevtv. 21. § (2) bek.], a jogorvoslat be nem nyújtása esetén viszont az eljárás nincs folyamatban [Pevtv. 21. § (1) bek.].

**VII. AZ ALAPVETŐ JOGOKAT SÉRTŐ ELHELYEZÉSI KÖRÜLMÉNYEK MIATTI
KÁRTALANÍTÁSON ÉS A PEVTV. SZERINTI VAGYONI ELÉGTÉTELEN TÚLI TOVÁBBI SÉRELMEK
ÉRVÉNYESÍTÉSÉVEL ÖSSZEFÜGGŐ SZABÁLYOK EGYBEVETÉSE**

A jelen fejezetben összevetendő szabályok a következők. Az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatti kártalanítás kapcsán a Bv.tv. 75/B. § (4) bekezdése szerint az (1) bekezdésben meghatározott jogcímen további kártérítésnek vagy sérelemdíjnak helye nincs, de az elítélt jogosult az ezt meghaladó igényét polgári bíróság előtt érvényesíteni.

A vagyoni elégtétellel összefüggésben pedig a Pevtv. azon „szabálya”, amely szerint a vagyoni elégtétel igénylése nem érinti a félnek azt a jogát, hogy a Ptk.-nak a bírósági jogkörben okozott károkért való felelősségre vonatkozó szabálya [Ptk. 6:549. § (1) bek.], illetve a Ptk. 2:52. §-a szerinti sérelemdíj érvényesítésére vonatkozó szabálya szerint pert indítson a bírósági eljárás elhúzódásával összefüggésben őt ért kár, illetve nemvagyoni sérelem orvoslása érdekében. Ezzel kapcsolatban meg kell jegyezni, hogy ilyen rendelkezést a jogszabály nem tartalmaz, hanem ezt a törvény Indokolása rögzíti.

A sérelemdíj egy klasszikus, polgári bíróság előtt zajló peres eljárás keretében érvényesíthető, a kártalanítás pedig egy, a bv. bíró hatáskörébe delegált nemperes eljárás során igényelhető jogi instrumentum³⁴⁸. Elemi különbség még a két jogintézmény között, hogy míg az elhelyezési körülményekből eredő személyiségi jogsértés esetén érvényesíthető sérelemdíj a fentiekben ismertetettekkel összhangban az alkalmazandó felelősségi rezsimek képest felróhatósági alapú kompenzációs eszköz, addig a kártalanítás sérelmes elhelyezési körülmények esetén felhívható, felróhatóságtól független jogi instrumentum.³⁴⁹

A két jogintézmény úgymond konkurálása az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülményekkel összefüggésben problémaként akkor jelentkezett, amikor egy kérelmező polgári pert indított és felperesi keresete - már a Bv.tv. kártalanítási szabályainak hatályban létekor – arra irányult, hogy a bíróság kötelezze az alpereseket egyetemlegesen sérelemdíj megfizetésére egyfelől az alapvető jogait sértő elhelyezési körülmények, másrészt az egészséghez fűződő jogát sértő munkáltatás miatt. A részére biztosított mozgástér az I. r. alperesnél töltött 900 napból 864 napon keresztül nem érte el a jogszabályban meghatározott minimumot, sőt: túlnyomórészt még a 2 négyzetmétert sem, az általa használt zárkákban

³⁴⁸ Fővárosi Ítéletábla 17.Pf.20.581/2018/8-II.

³⁴⁹ Nagy (2021) i.m. 60.

ugyanakkor fallal leválasztott WC, nyitható ablak és fűtés is volt. Az I. r. alperes 2017 januárjában tájékoztatta őt arról, hogy az alapvető jogait sértő elhelyezési körülmények miatt kártalanítást kérhet, erre irányuló kérelmet azonban nem terjesztett elő. Az egészséghez fűző személyiségi joga érvényesítésére irányuló keresetének alapja pedig az volt, hogy már a fogvatartását megelőzően térdízületi panaszokkal küszködött, ezért 2014. április 16. napján várólistára került bal térdprotézis beültetése céljából, a műtétet azonban a módosított előjegyzés szerinti időpontban: a 2016. évben - a szabadságvesztés végrehajtása miatt - nem lehetett elvégezni. Az I. r. alperes Befogadási és Fogvatartási Bizottságának (BFB) döntése folytán a felperes 2015. január 15. napjától 2016. július 25. napjáig az "I" Cipőgyár Kft.-nél betanított varrónőként dolgozott. Ennek keretében - lábpedál segítségével - ringliző és kapcsológépet kellett működtetnie, amely felgyorsította a térdízületeinek kopását, meszesedését, így az állapota tovább romlott. A fokozódó térdpanaszai miatt több alkalommal betegszobára került, majd 2016. június 27-én időlegesen, 2016. július 15-én pedig véglegesen felmentették a munkavégzés alól.

A Debreceni Ítéltábla – a már korábban is hivatkozott – BDT2018. 3850. szám alatt közzétett eseti döntésben lefektetett jogi állásponttól eltérően úgy foglalt állást, hogy a jogalkotó a Bv.tv. 10/A. §-ában szabályozott kártalanítás bevezetésével nem kívánta elvonni vagy korlátozni a fogvatartottak azon jogát, hogy az alapvető jogaikat sértő elhelyezési körülményeikre hivatkozással polgári pert indíthassanak, amelyet az Alkotmánybíróság 3295/2018. (X. 1.) AB határozata is alátámaszt. Ezért az ítéltábla szerint a *fogvatartottak szabadon dönthetnek arról, hogy e sérelmeikre tekintettel - büntetés-végrehajtási bíró előtt, nemperes eljárásban - kártalanítást kérnek, vagy - polgári bíró előtt, peres eljárásban - sérelemdíjat követelnek*, erre figyelemmel nincs jogi akadálya annak, hogy a felperes az elhelyezési körülményei miatt ne kártalanítási kérelmet, hanem sérelemdíj iránti keresetet terjesszen elő.³⁵⁰

Fenti határozat jól példázza azt, hogy meg lett volna annak a lehetősége, hogy a kérelmező két külön eljárást is indítson ugyanazon tényalaphól származó sérelmei érvényesítése iránt: vagyis egyazon fogvatartásból fakadóan egyfelől az elhelyezési körülmények alapvető jogait sérelmező volta miatt a Bv.tv. szerint kártalanítást igényeljen bv. bíró előtti nemperes

³⁵⁰ Debreceni Ítéltábla Pf.I.20.569/2019/5.

Ezzel ellentétben felhozható például a Fővárosi Ítéltábla álláspontja, amely szerint a szűken értelmezett elhelyezési körülmények, mint objektív tényezők kapcsán kártalanítást (Bv.tv. alapján) lehet igényelni és csak az ezen túlmutató jelenségeket illetően lehetőség van sérelemdíjat követelni. (Fővárosi Ítéltábla 17.Pf.20.107/2019/4-II.)

eljárásban, másfelől pedig az ugyanazon fogvatartás alatt súlyosbodó térd ízületi panaszai miatt felmerült egészséghez fűződő joga sérelmével összefüggő személyiségi jogsértése miatti polgári peres eljárást indítson. Az ítéltábla előtti eljárásban az alperesek ellenkérelme elsődlegesen éppen arra irányult, hogy a bíróság az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatt előterjesztett kereset tekintetében szüntesse meg a pert, hiszen a Bv.tv. 2017. január 1. napján hatályba lépett 10/A. §-ának (2) bekezdése alapján e sérelmekért nem lehet sérelemdíjat követelni, hanem csupán a Bv.tv. szerinti kártalanítást. A Debreceni Ítéltábla ugyanakkor arra az álláspontra helyezkedett, hogy kártalanítás és a sérelemdíj vagyilagosan biztosított a fogvatartott részére. Ebből következően pedig megengedett a választás a fogvatartott részére, hogy milyen igényérvényesítési fórumrendszer előtt kíván igénnyel fellépni.

Ez a döntés kétségkívül illeszkedik ahhoz a gyakorlathoz, amely szerint például már az előírt hasznos alapterület biztosításának elmaradása is objektíve sérti a felperes személyiségi jogait, pontosabban emberi méltóságát, vagyis a fogvatartással összefüggő elhelyezési körülmények okozta sérelmek ténye alapot ad a személyiségi jogsértés bíróság általi megállapítására.

Ennek az esetnek egy külön érdekessége tehát, hogy a felperes az elhelyezési körülmények sérelmére hivatkozással az emberi méltóság sérelmét megalapozó személyiségi jogsértésen alapuló alapjogsérelem miatt és egy, a Bv.tv. kártalanítási normája körében nem részletezett másik személyiségi jog, az egészséghez fűződő jog sérelmét „összekapcsolva” terjesztett elő egy jogkövetkezmény, a sérelemdíj iránti igényt. Az ítéltábla, amikor az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatt előterjesztett kereset tekintetében nem szüntette meg a pert és lehetővé tette, hogy egy keresetben érvényesíthesse a felperes két személyiségi jogsértésre hivatkozással az igényét, kétségtelenül véleményem szerint „nem rontotta le a jogvédelem minőségi szintjét”. Nem írta elő ezzel ugyanis, hogy két külön eljárásban, egy bv. bíró előtti nemperes és egy polgári bíróság előtti peres eljárásban kelljen párhuzamosan jogvédelemért folyamodni az ugyanazon fogvatartásból eredő sérelmek miatt.

Ugyanakkor ki kell emelnem, hogy csupán a jogvédelem „minőségi szintje” szempontjából tartom üdvözölendőnek ezt az álláspontot, ugyanis dogmatikai nézőpontból megvizsgálva a kérdést, a BDT2018. 3850. számú eseti döntésben közzétett jogi állásponttal kell egyetértenem. A Debreceni Ítéltábla álláspontja ugyanis azt is közvetíti, hogy azért lehetséges a polgári perindítás, mert a kártérítés általános feltételei fennállnak. A Ptk. generálklauzulaként egyértelműen kimondja, hogy a törvény tiltja a jogellenes károkozást [6: 518. §]. A régi Ptk. 339. § (1) bekezdésének joggyakorlatában sokszor problémaként merült fel, hogy mely

károkozás minősül jogellenesnek, a jogellenességet kell-e bizonyítani. Ezt a kérdést az új Ptk. 6:520. §-a feloldotta, kimondva, hogy főszabályként minden károkozás jogellenes. Erre figyelemmel a 6:518. § és a 6:520. § tartalmilag igen szoros kapcsolatban állnak egymással, a két rendelkezést együtt kell olvasni és értelmezni. A jogellenesség tehát magából a kár okozásából következik, nem pedig egy konkrét jogszabályba ütköző magatartást jelent. Mivel minden károkozás jogellenes, ezért a jogellenességet nem kell bizonyítani, maga a károkozás ténye megalapozza a jogellenességet, hacsak az adott károkozás nem tartozik a 6:520. §-ban megjelölt főszabály alóli kivételi kör valamelyikébe. E főszabály mellett az ún. jogági jogellenesség függetlensége is érvényesül annak kimondásával, hogy a károkozás akkor nem jogellenes, ha a károkozó a kárt jogszabály által megengedett magatartással okozta, feltéve, hogy a magatartás más személy jogilag védett érdekét nem sérti, illetőleg jogellenességet kizáró körülmény az, ha a jogszabály a károkozót kártalanításra kötelezi (közigazgatási engedély alapján végzett tevékenységgel okozott kár, gazdasági tevékenység- verseny körében elszenvedett kár, károsodás a tulajdonjog gyakorlása során stb.).

Az új Ptk. rendelkezése tartalmilag teljesen megegyezik a régi Ptk. 339. § (1) bekezdésének szabályozásával. A szerződésen kívül okozott károkért való felelősség így továbbra is a károkozó felróhatóságán alapul.

A kártérítés általános feltételeinek vizsgálat körében eljutunk addig, hogy a károkozónak azt kell bizonyítania, hogy magatartása nem volt felróható. A joggyakorlat alapján a Bv. intézetek azon magatartása, hogy nem biztosítják a jogszabályban előírt életteret, felróható, ezért ezen feltétel teljesül ahhoz, hogy kártérítésről beszélhessünk. A polgári jogi kártérítési felelősség négy alapvető feltételéből az utolsó kettőnek – vagyis, hogy okozati összefüggésben kár következzen be – a vizsgálata nyilvánvaló választ szül abba az irányba mutatva, hogy kártérítés járhat.

Vissza kell azonban térnünk a jogellenességhez. A joggyakorlat korábbi bizonytalanságaira figyelemmel az új Ptk. egyértelműen kimondja tehát egyfelől a károkozás általános tilalmát, másfelől azt, hogy – törvényi kivételekkel – minden károkozás jogellenes. A fentiekben kifejtettek szerint a jogellenesség magából a kár okozásából következik, ezért maga a károkozás ténye megalapozza a jogellenességet, – így a jogellenesség külön bizonyítása szükségtelen –, hacsak az adott károkozás nem tartozik a jelen szakaszban megjelölt négy kivételi kör valamelyikébe. Mivel főszabály szerint minden károkozás jogellenes, ezért, ha a károsult bizonyítja, hogy a károkozó magatartásával okozati összefüggésben következett be a kára, úgy a károkozás jogellenessége a törvény által vélelmezett, és a károkozás jogellenességének hiányát – amikor a felsorolt kivételes esetekben a károkozás nem minősül jogellenesnek – az

arra hivatkozó károkozónak kell bizonyítania. A jogellenesség hiányát pedig a 6: 520.§-a rögzíti. A gyakorlat számára a legnagyobb problémát az ún. jogági jogellenesség kérdésköre jelenti. Ez a fogalom azt az esetkört fedi le, amikor egy jogszabálynak megfelelő – tehát jogszerű – magatartás másnak kárt okoz. Tipikus példája ennek, amikor a bv. intézeteket objektív befogadási kötelezettség terheli és ennek csak úgy tudnak eleget tenni, hogy közben sérelmet (kárt) okoznak. Az új Ptk. a gyakorlatban felmerült problémák rendezése céljából egyértelművé tette, önmagában az a tény, hogy a károkozó a kárt jogszabály által megengedett magatartással okozta, nem teszi jogszerűvé a károkozást: ehhez az is szükséges, hogy a magatartás más személy jogilag védett érdekét ne sértse, vagy pedig jogszabály a károkozót kártalanításra kötelezze. Márpedig azzal, hogy a jogalkotó a Bv. tv.-be iktatta a kártalanítás jogintézményét, már van olyan kifejezett jogszabályi rendelkezés amely előírja a károkozó (az állam nevében eljáró bv. intézet) részére a kártalanítást, ezzel pedig a károkozás jogellenességét zárta ki, ami egyúttal magával hozza azt is, hogy a kártérítés konjunktív feltételei nem állnak fenn.

Összességében tehát dogmatikai szempontból helytelennek tartom azt az álláspontot, amely szerint az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülményeikre hivatkozással, a Bv. tv.-ben nevesített sérelmekkel összefüggésben polgári per(es eljárás) indítható, sérelemdíjat követelve, hiszen fentiek alapján jogi akadálya van (nem vagyoni) kártérítés, vagyis az új Ptk. szerint sérelemdíj iránti kereset előterjesztésének. Mindezek ellenére is helytállóak véleményem szerint, hogy van olyan álláspont is, amely szerint *pusztán névleg beszélhetünk kártalanításról, hiszen azt jelen esetben tartalmilag kártérítésnek kell tekinteni.*³⁵¹

A kártérítésként való értelmezés ugyanakkor felveti azt a problémát is, hogy a Ptk. 2:51.§ (2) bekezdése szerinti utalószabályból levezethetően a sérelemdíjra kötelezés feltételeinek vizsgálata körében az irányadó felelősségi forma a közigazgatási jogkörben okozott károkért fennálló felelősség kell, hogy legyen. Ennek kapcsán feltételként jelentkezik a kirívó súlyú, jogellenes személyiségi jogsértés és a felróhatóság, valamint a közhatalom gyakorlása és a jogorvoslati lehetőségek kimerítése vagy hiánya. A jogorvoslati lehetőségekkel összefüggésben pedig felmerülhet a kérdés, hogy a Bv.tv. szerinti nemperes eljárás megindítása ilyen lehetőségnek tekintendő -e.

³⁵¹ Lásd pl.: „A fentiekben elvi szinten nem, csak annyiban eredményezett változást a 2016. évi CX. törvénnyel a Bv.tv.-be iktatott, az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatti kártalanítás intézménye, hogy - törvényi feltételek fennállta esetén - kimondta az állam „kártalanítási” (tartalma szerint kártérítési) kötelezettségét.” (Győri Ítéltábla Pf.I.20.124/2017/3/I.)
Lásd még ugyanígy: Nagy (2021). i.m. 61.

Hasonlóan a fentiekhez, a bírósági eljárás ésszerűtlen ideig tartó elhúzódása miatti sérelmek esetén is felmerülhet konkurálás az igényérvényesítési fórumrendszerek között. Ez akkor jelenik meg például, amikor az eljárás elhúzódását elszenvedő fél az eljárási alapjogsértésen túl azt állítja, hogy a bírósági eljárási szabálysértése(i) a per jelentős tartamú olyan elhúzódásához vezettek, amellyel okozati összefüggésben romlott az egészségi állapota - vagyis az egészséghez fűződő személyiségi joga sérült -, és emiatt egy, polgári peres eljárásban kívánná érvényesíteni az igényeit önmagában az elhúzódás miatti alapjogsérelem és a személyiségi jogsértés okán. Másképp fogalmazva: meg kell -e követelni, hogy önmagában az eljárási alapjogsértésre hivatkozással a Pevtv. szerinti nemperes eljárás mellett külön (párhuzamosan akár) kelljen a személyiségi jogsértés miatt peres eljárást indítani, vagy megengedhető az összekapcsolás egy perben?

A személyiségi jogok védelmének alapja a Kúria Pfv.III.21.005/2019/6.számú ítéletében foglaltak lehetnek, amely szerint „[k]önnyen belátható, hogy az ésszerűnél jelentősen hosszabb ideig tartó büntető eljárás jelenthet a terhelt számára olyan fokozott pszichés megterhelést, amely már egészségromlást eredményez, és amivel sérül a Ptk. 76. §-ában nevesített egészséghez való joga. [...] [a] felperes nem vagyoni kártérítésre jogosult mindazokért az egészségkárosodásban megmutatkozó inmateriális sérelmekért, amelyek az eljárás bíróság hibájából történt indokolatlan és jelentős elhúzódása miatt következtek be.”

Amennyiben ugyanazon jogsértésből (eljárás ésszerűtlen ideig tartó elhúzódása) fakadóan két külön eljárásban kellene jogvédelemért fordulni a bírósághoz - ráadásul külön egy peres és külön egy nemperes eljárásban -, abban az a veszély is rejlik, hogy nagyon nehezen lenne magyarázható, ha az egyik eljárásban megállapítják az eljárás ésszerű időt meghaladó voltát, míg esetleg erre a másik eljárásban nem kerülne sor, holott ugyanarról az alapeljárásról van szó. Ha a nemperes eljárásban megállapítják, hogy az alapeljárás ésszerű időn túli tartamú volt, és a nemperes eljárás megelőzi a személyiségi jogsértés miatti peres eljárást, akkor vajon a perbíró megállapíthatja -e, hogy az alapeljárás tartama nem volt ésszerű időn túli (különösen mondjuk abban az esetben, ha a nemperes eljárásban született jogerős határozatot a fél becsatolja a perben)?

Ebből a megközelítésből szerencsésebb lenne, ha az ésszerű időn belüli eljáráshoz való jog külön nevesített személyiségi jogként kerülne elismerésre: ugyanis így egy eljárásban lehetne elbírálni a jogsértésből fakadó összes sérelem miatti igényt (pl. ésszerű időn belüli eljáráshoz való jog és egészséghez fakadó személyiségi jogok sérelme miatti sérelemdíjkövetelés). Itt

ugyanakkor ki kell hangsúlyozni, hogy a jogalkotó nyilván a bírói gyakorlatot látva nem döntött ezen megoldás mellett, az ugyanis következetesen eljárási alapjogsértésként kezeli az ésszerű időn belüliség követelményének megsértését. A bírói gyakorlat a személyiségi jogok körét nem tágította ki azzal, hogy a követelmény megsértését - a személyiség megnyilvánulásával összefüggésbe hozva - az emberi szubjektumból fakadó méltóság sérelme körébe vonja³⁵².

A hazai joggyakorlat tehát az ésszerű időn belüli eljáráshoz való jogot eljárási alapjognak tekinti, amelynek megsértése csak bizonyos többletkövetelmények teljesülése esetén eredményezheti egyúttal valamely személyiségi jog sérelmét is – ez azonban *szembenáll az EJEB és az EuB³⁵³ gyakorlatával, amely szerint önmagában az ilyen jogsérelem nem vagyoni kárt szül, melyből értelemszerűen következik a nem vagyoni kártérítés lehetősége.*

Az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülményekhez kapcsolódó fellépéssel összefüggésben általam említett „jogvédelem minőségi szintje” szerint célszerű megoldásnak mutatkozna az, hogy ne kelljen a pert abban a részben megszüntetni, hogy az eljárási alapjogsértés miatt a Pevtv. szerinti nemperes eljárást kell megindítani. Hangsúlyozom, hogy csak minőségi szint miatt nem tartanám szerencsésnek ezt, azonban meg kell jegyezni azt is, hogy álláspontom szerint a jelenlegi jogszabályi környezetben erre a megoldásra lenne „kényszerítve” egy ilyen keresettel szembesülő polgári bíróságnak. Annak oka, hogy egy ilyen kereseti kérelemmel összefüggésben véleményem szerint a pert meg kellene szüntetni az alapjogsértésre hivatkozó kérelem kapcsán az az, hogy az eljárás ésszerűtlen ideig tartó volta a jelenlegi bírói gyakorlat szerint nem valósít meg személyiségi jogsértést. Ebből kifolyólag pedig nem lehet teljesíteni azt a kereseti kérelmet, hogy az eljárási alapjogsértés miatt az alperest sérelemdíj megfizetésére kötelezzék, az ugyanis egyértelműen nem kapcsolódhat máshoz, csak személyiségi jog

³⁵² Pedig ezt a BDT2018. 3880. alapján megtehetette volna. E szerint ugyanis „[A]z emberi méltósághoz fűződő jog a személyiségi jogok anyajogának tekinthető, a Ptk. által nevesített egyes személyiségi jogok abból vezethetők le, de önmagában az emberi méltósághoz fűződő jog megsértése is személyiségi jogsértésnek minősül.”

Lásd ugyanígy: „[A]z emberi méltósághoz való jog önmagában is alkalmazható és értelmezhető, mint „általános személyiségi jog” [...]”. (Landi (2014) i.m. 93.)

Ahhoz, hogy az ember méltóságteljesen élhesse életét elengedhetetlen az, hogy az esetlegesen ellene indult eljárás tisztességes körülmények között folyjék. (Visegrády-Vörös (2019) i.m. 194.)

Ebből az értelmezésből pedig az következhet, hogy a tisztességes eljáráshoz való jog megsértése személyiségi jogsértésnek is minősülhet.

³⁵³ Lásd pl.: EuB 2018. december 13-ai ítélete a C-138/17. P. és C-146/17. P. sz. egyesített ügyekben, valamint EuB 2018. december 13-ai ítélete a C-150/17. P. sz. ügyben

Hasonló nem vagyoni kár megítélésére lásd még az EuB gyakorlatából pl.: EuB 2018. december 13-i ítélete - Európai Unió Bírósága kontra Plásticos Españoles, SA (ASPLA), Armando Álvarez, SA, Európai Bizottság (C-174/17 P), Plásticos Españoles, SA (ASPLA), Armando Álvarez, SA kontra Európai Unió (C-222/17 P) (C-174/17. P. és C-222/17. P. sz. egyesített ügyek)

megsértéséhez. Tehát a jogkövetkezmenyi oldal vizsgálatából kiindulva kell úgy dönteni, hogy a felperest a Pevtv. szerinti vagyoni elégtétel érvényesítésére kell felhívni.

Ismételten felhívhatom ugyanakkor arra a veszélyre a figyelmet, hogy ha például eltérően értéklik azt a két eljárásban, hogy a kérelmező (Pevtv. szerinti nemperes eljárásban igényérvényesítő, polgári perben felperes) hozzájárult-e az alapper elhúzódsához, illetve a fél magatartása vagy mulasztása miatt bekövetkezett elhúzóds és a bírósági feladat teljesítésének elmulasztásából eredő elhúzóds tartama egymástól elkülöníthető -e (vagyis egyikben megállapítják, hogy a kérelmező hozzájárult az elhúzódsához és ezen magatartása miatti pertartam elkülöníthető a bíróság mulasztása miatti késedelemtől, másik eljárásban pedig ezt nem állapítják meg), akkor az komoly aggályokat vethet fel a jogalkalmazás egységessége felől. Hiszen két eljárásban ugyanazon ténykérdésről másképp foglalna állást két bíróság. A polgári peres eljárásban a kérdés a „károsulti közrehatás” kapcsán bír relevanciával.

Visszakanyarodva a bv. intézetek elhelyezési körülményeihez, a jogkövetkezmenyi oldalról megvizsgálva a kérdéskört felmerülhet bennünk a kétely, hogy az alapvető jogokat sértő elhelyezés kapcsán is, ha két jogkövetkezmeny lehetséges (kártalanítás és sérelemdíj), akkor hogyan engedhető meg az egy eljárásban történő elbírálás és az ebből következő egy „szankció” alkalmazása? Ennek a megengedő álláspontnak az is lehet az oka, hogy a jogsértés alapja megegyező, ami a személyiségi jogsértés. A Bv.tv. szerinti alapvető jogokat sértő elhelyezésből fakadó alapjogsérelem alapja is a személyiségben bekövetkező sérelem, és a bv. intézetben való elhelyezéshez (bár kimondottan nem a zárkában, hanem magában az intézetben) „járulékosan” kapcsolódó egészséghez fűződő jog megsértése is a személyiség csorbulását okozza. A Bv.tv. szabályainak értelmezése kapcsán pedig a Debreceni Ítéltábla szerint fennáll választási lehetőség a sérelmet elszenvedett fél számára, hogy kártalanítási vagy sérelemdíj iránti igényvel lép fel. Amennyiben az utóbbival él, úgy azt már összekapcsolhatja más, szintén személyiségi jog sérelmével azért, hogy egy eljárásban forduljon jogvédelemért. Ilyen vagylagos választási lehetőség pedig az eljárás elhúzódsá miatt nem merül fel, hiszen az ebből fakadó sérelem alapja nem egyezik meg egy esetleg járulékosan kapcsolódó egészséghez fűződő jogéval, mivel utóbbi személyiségi jog, előbbi pedig eljárási alapjog. Másfelől pedig ebből következően az alkalmazandó jogkövetkezmeny sem azonos: a személyiségi joghoz sérelemdíj kapcsolható, az eljárási alapjogsértéshez pedig jelen esetben speciálisan vagyoni elégtétel.

Jelen fejezet lezárásaképp tehát megállapítható, hogy a *büntetés-végrehajtási törvény szerinti kártalanítás és a személyiségi jogsértésre alapított polgári peres eljárás, mint két különböző igényérvényesítési eszközrendszer élesen elhatárolható egymástól, ugyanakkor ezen különállás mellett is felmerülhet az, hogy egymással konkurálnak*. A kérelmezők alapvető jogukat sértő elhelyezési körülmények által előidézett alapjogsérelemük érvényesítésekor nincsenek könnyű helyzetben, előfordulhat ugyanis – például abban az esetben, ha a túlsúly hiánya ellenére az egyéb elhelyezési körülmények okozta alapjogsérelem okán kívánják jogukat érvényesíteni –, hogy mindkét eljárást meg kell indítaniuk annak ellenére, hogy nyilvánvalóan nem ez volt a jogalkotó célja. Ez a párhuzamosság véleményem szerint a bírói gyakorlatban is lecsapódik annak kapcsán, hogy el kell dönteni, hogy ilyen jogsérelem esetén melyik eszközrendszer igénybevitelét támogatja.

A Pevtv.-hez kapcsolódóan pedig felvetődhet az a kérdés, hogy a teljesen új jogintézményt magában foglaló szabályozás helyett nem volna -e „szerencsésebb”, ha az ésszerű időn belüli eljáráshoz való jog külön nevesített személyiségi jogként kerülne elismerésre: ugyanis így egy eljárásban lehetne elbírálni a jogsértésből fakadó összes sérelem miatti igényt (pl. ésszerű időn belüli eljáráshoz való jog és egészséghez fakadó személyiségi jogok sérelme miatti sérelemdíjkövetelés). Ugyanakkor a jogalkotó nyilván a bírói gyakorlatot látva nem döntött ezen megoldás mellett, az ugyanis következetesen eljárási alapjogsértésként kezeli az ésszerű időn belüli követelményének megsértését, a személyiségi jogok körét nem tágította ki azzal, hogy a követelmény megsértését - a személyiség megnyilvánulásával összefüggésbe hozva - az emberi szubjektumból fakadó méltóság sérelme körébe vonja.

A polgári peres eljárások elhúzódásával kapcsolatos sérelemdíj-igényekkel összefüggő eddigi hazai gyakorlat az ésszerű időn belüli eljáráshoz való joggal összefüggésben a dogmatika és jogelmélet azon szegmensét ragadta meg inkább az érvelés alátámasztásához, amelynek „segítségével” inkább nem támogatta az igényérvényesítést. Tehát egyfajta elzárkózó magatartást tanúsított, amikor kimondta, hogy a polgári jog által kínált lehetőségek nem teszik lehetővé az igényérvényesítést és a megengedőbb értelemezést lehetővé tevő általános generálklauzulákat nem vette igénybe annak érdekében, hogy érvényre juttathassa az alapjogi igényeket. Tehát *az ésszerű időn belüli eljáráshoz való alkotmányos alapjog jogosultságként nem jelent meg átható erővel a szakjogági bíráskodásban, az alapjogi szabályt nem alkalmazták közvetlenül*. Bár a szakjogági judikatúra védelmében fel kell hozni, hogy nem veheti át az alapjogi bíráskodás szerepét, mert arra az Alkotmánybíróság hivatott. Ha ezt megtenné, azzal

teljesen elmosná a polgári jogi és az alkotmányjogi ítélkezés határait és tovább rontaná az igényérvényesítés lehetőségeit. A Legfelsőbb Bíróság egyik eseti döntésével (BH1998. 222.) utalásszerűen ugyan elismerte az Alkotmányba foglalt alapjogok közvetlen bíróság előtti érvényesíthetőségét, azonban a bírósági gyakorlat mellett a közvetlen alkalmazhatóság koncepcióját a jogirodalom sem fogadta el. Ennek oka az a veszély is lehetett, hogy az alapjogok közvetlen alkalmazása más kiemelkedő fontosságú alkotmányos elvárás sérelméhez vezethet. Egyfelől, az alapjogok „privatizálásával” a polgári jog értékrendje, jogvédelmi szankciórendszere az alkotmányos elvek árnyékába kerülhet, ami komolyan megingathatja a joggyakorlatot és sérti a jobbiztonságot. Másfelől az alapjogi szempontok magánjogi döntésbe vonása a hatalommegosztás elvébe is ütközik, hiszen „a norma megalkotójának a feladata, hogy általánosságban mérlegelje az élethelyzeteket és az egymással szemben álló alapjogi értékeket”, az alapjogi mérlegelés átengedésével azonban a rendesbíróságok a jogalkotó szerepébe kerülnének.³⁵⁴

A jogorvoslat szó szerinti értelemben vett „hatékonyságának” növeléséhez álláspontom szerint az Alkotmánybíróság hatáskörének „szélesítése” is vezethet(ne), annak érdekében is, hogy az alapjogok sérelmével kapcsolatos igények érvényesítésének fórumaként az alapjogi ítélkezésre hivatott testület hatékonyabban felléphessen. Lehetséges lenne akár egy Alkotmánybíróság előtt általános emberi jogsértésre vonatkozó, a testület számára kiterjedtebb döntési lehetőséget kínáló jogorvoslati lehetőség biztosítása olyan esetekben, amikor a jogalkalmazói jogértelmezés közvetlenül hátrányosan befolyásolja a hatékony jogorvoslat gyakorolhatóságát és tényleges érvényesülését. Hozzáteszem, hogy ez a jelenlegi jogszabályi környezetben³⁵⁵ és joggyakorlat mentén vetődhet fel. Ha ugyanis vagy a Ptk., vagy a jogalkalmazási gyakorlat személyiségi jogként értelmezné az ésszerű időn belüli eljáráshoz való jogot, akkor ez már nem kell, hogy felmerüljön. Napjainkban tehát bár az Alkotmánybíróság lenne hivatott az alkotmányos jogok legfőbb őrének szerepét betölteni, de érdemi hatáskör hiányában (ahogy ezt maga a testület is elismerte) ez mégis a rendes bíróságokra hárul, akiknek azonban a védelem

³⁵⁴ Vékás Lajos - Vincze Attila: A Legfelsőbb Bíróság döntése az alapvető jogok polgári jogviszonyokban való alkalmazásáról. Jogesetek Magyarázata, 2011/4., 13-14.

Lásd még bővebben: Vincze Attila: Az Alkotmány rendelkezéseinek érvényre juttatása a polgári jogviszonyokban? Polgári Jogi Kodifikáció, 2004/3., 3-13.

³⁵⁵ Tahin Szabolcs arra hívja fel a figyelmet, hogy a rendesbíróság ítélkező tevékenysége az alapjog-konform jogértelmezés során azonban nemcsak az Alkotmánybíróság, hanem a jogalkotó alkotmányos szerepével is konkurálhat. Egy-egy konkrét ügy eldöntése során a bíróságnak is hasonló alapjogi értékmérlegelést kell végezni, mint a jogalkotónak. (Tahin Szabolcs: Az alapvető jogok dogmatikai értelmezési gyakorlata a bírósági döntésekben. Mailáth György Tudományos Pályázat, Díjazott dolgozatok, 2020., 18.)

érdekében igénybevehető eszközrendszer hiányában nincs lehetőségük³⁵⁶ ezt a feladatot teljesíteni. Az alapjogi jogvédelem elsődleges felelősei tehát a rendesbíróóságok, az alkotmányjogi panasszal kezdeményezett alkotmánybíróági eljárások e funkciót csak kiegészítő jelleggel látják el. Mindez azzal jár, hogy ki kell lépniük a szakági normákra rakódott szokásos értelmezési gyakorlat komfortzónájából, ami újszerű jogértelmezési és érvelési szokások kialakítását követeli meg. Azonban az alapjoggyakorlást érintő kérdések eldöntésekor az alapjogok funkciójával ellentétes szakági jogszabályokat, elveket, fogalmakat nem lehet alkalmazni³⁵⁷.

Ez azért visszaszóló alapvetően, hiszen az Alaptörvény nyilván azért is intézményesítette a bírósági határozatok felülvizsgálatára irányuló „valódi” alkotmányjogi panasz jogintézményét (mely egyébként az EJEB újabb legújabb gyakorlatában már jellemzően hatékony jogorvoslatnak tekinthető³⁵⁸) is, mivel explicitte tette, hogy a bírósági döntések jogszerűségének feltétele az alkotmány alkalmazása³⁵⁹, a testület azonban láthatóan nem tud érvényt szerezni alapjogoknak egyedi ügyekben, ráadásul azt is kifejtette, hogy a jogági dogmatikák körébe tartozó álláspontok helytállóságának-érvényességének megítélése és az egyesek ügyekhez kapcsolódó szakjogi kérdésekben nem is foglal állást.³⁶⁰ Holott az Alaptörvény XXVIII. cikkben azonosított alapjogokra (melyek között az ésszerű időn belüli döntéshez való alapjog is szerepel) való hivatkozások száma az Alkotmánybíróóság előtt évről évre nő – ez az évente a testület által elbírált alkotmányjogi panaszok számával is arányosan nő.³⁶¹

³⁵⁶ Pl.: „[A]z alkotmányos alapjogok és a polgári jogok kapcsolatát tekintve kétségtelen, hogy bizonyos alapjogok a személyhez fűződő jogok részeivé is váltak (például élethez, testi épséghez, egészséghez fűződő jogok), de az érvényesítésüket szolgáló jogi eszközök eltérőek. A felperes által hivatkozott Emberi Jogok Európai Egyezménye, illetve az Alaptörvényben foglaltak, mint alkotmányos cél, nem a személyiségvédelem eszközei. (Szegedi Ítéletábra Pf.I.20.669/2018/4.)

³⁵⁷ Tahin (2020) i.m. 8.

³⁵⁸ Szemesi Sándor: Az alkotmánybíróági törvény kommentárja című kötetről, különös figyelemmel a nemzetközi szerződésbe ütközés vizsgálatára. Alkotmánybíróági Szemle 2023/2., 77.

Ezen gyakorlat áttekintő értékelését lásd bővebben: Paczolay Péter: The EctHR on Constitutional Complaint as Effective Remedy in the Hungarian Legal Order. Hungarian Yearbook of The International Law and European Law 2020/8., 157-168.

³⁵⁹ Somody Bernadette – Szabó Máté Dániel – Vissy Beatrix: Az alapjogi bíraskodás kézikönyve. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2013., 31.

³⁶⁰ 13/2014. (IV.18.) ABh. [38]–[42], [51]; (3280/2017 (XI.2.) ABh. [38]; IV/557/2018. ABh. [28])

³⁶¹ Zakariás Kinga – Németh Ágnes: Az Alkotmánybíróóság alapjogvédő gyakorlata az Alaptörvény hatálybalépése óta – a számok tükrében. Alkotmánybíróági Szemle 2023/2., 40.

A tisztességes bírósági eljáráshoz való jog – nemcsak az Alaptörvény XVIII. cikke egészében, hanem már önmagában a XXVIII. cikk (1) bekezdése is – nemcsak az egyik legkomplexebb, hanem messze a legtöbbet hivatkozott alapvető jog. (Kováts Beáta: A tisztességes eljáráshoz való jog sérelmére alapított indítványok alkotmánybíróági elbírálása során alkalmazott tesztek. Alkotmánybíróági Szemle 2023/2., 52.)

VIII. AZ ÉSSZERŰ IDŰN BELÜLI BÍRÓSÁGI ELJÁRÁSHOZ VALÓ JOGRÓL A JOGSÉRTŐ BÍRÓSÁG OLDALÁN

E fejezetben megvizsgálom, hogy az ésszerű időn belüli eljáráshoz való jog megsértésének milyen következményei állnak vagy állhatnak be a jogsértő oldalán, vagyis, hogy az alapjogsértést hogyan értékelik a bíróságok fegyelmi ügyeiben és a szolgálati jogviták során: az elhúzódó pervitel milyen felelősséget vet fel az eljáró bíró vonatkozásában, azaz milyen esetleges fegyelmi-, illetve kárfelelősségi vonzata van, ha a bíró magatartására vezethető vissza a per indokolatlan elhúzódása.

Azzal foglalkozom, hogy a bíróságoknak az ésszerű időn belüli eljáráshoz való jog érvényesítésével összefüggő kárfelelőssége szembeállítható a bírói fegyelmi felelősség gyakorlatával. Ugyanis álláspontom szerint utóbbi kapcsán enyhébb elvárhatósági mércét támasztanak a bírakkal szemben, amikor a leterheltségre és munkateherre történő hivatkozásra kerül sor. A bíróságok kárfelelőssége esetében ebből a szempontból tehát egy rendkívül érdekes helyzetet láthatunk. Ugyanis a bíróságok a jogszabályok értelmezésére hivatott állami szervek, ezért a bírákra vonatkozó szakmai követelmények, szabályok beépülnek a bírák számára adott helyzetben elvárható magatartás fogalmába.³⁶² Önmagában ebből az következne, hogy a bíróságok számára a felelősségi mérce rendkívül „alacsonyan” van, azaz a bíróságok részéről kevésbé súlyos jogsértés is megalapozhatja a kártérítési felelősséget, hiszen természetes, hogy a bíróságok szakmai kötelezettségének körébe tartozik az eljárési határidők tartása. Mégis, a bírósági jogkörben okozott károkért való felelősség tényállása olyan különleges felelősségi tényállásnak minősül, amely alapján a bíróságok számára támasztott felróhatósági mérce nemhogy alacsonyabb, hanem jóval magasabb, mint más élethelyzetekben eljáró, sőt, mint más szakmai hivatásrendbe tartozó jogalanyok számára.³⁶³ A fegyelmi felelősség és a munkateherből adódó alapjogsértés összefüggései mellett indokolt lehet még foglalkozni azzal, hogy a kérdéskört egy esetleges szolgálati jogvita keretében hogyan értékelik.

Először is fontosnak tartom kiemelni az EJEB azon gyakorlatát, amely szerint az állam nem hivatkozhat olyan problémákra, amelyeket az egyezmény-konform működés érdekében saját magának kell megoldania, például munkateherre³⁶⁴, bíróhiányra, technikai nehézségekre. Úgy

³⁶² Zsurzsa Zsolt: A bírósági jogkörben okozott kárért való felelősség és az ügyvédi felelősség összehasonlítása a felelősségi mérce szempontjából. Debreceni Jogi Műhely 2020/3-4., 134.

³⁶³ Fuglinszky Ádám: Kártérítési jog. Budapest, HVG-ORAC Lap és Könyvkiadó Kft., 2015., 283. 287., 537., 538., 539., 547.

³⁶⁴ Bodor (1999) i.m. 133.

kell megszerveznie a jogrendszerét, hogy a bíróságok észszerű időn belül tudjanak végleges döntést hozni, ha szükséges, akkor jogi szabályozást vagy a gyakorlatot is megváltoztatva ennek érdekében.³⁶⁵

Tehát az észszerű időn belüli eljáráshoz való jog biztosítására vonatkozó kötelezettség másik – a jogsértő – oldalának szempontjai sem maradhatnak figyelmen kívül. Ezzel összefüggésben pedig már szerepet kap a bíró (bíróság) munkaterhe, ami ebben a szempontrendszerben azért különösen érdekes kérdéskör, mivel például az „érintett” bíró elleni fegyelmi eljárásban alappal lehet rá hivatkozni.

Érdeemes ennek kapcsán a bírói (egyéni) felelősség és a Pevtv. szerinti jogkövetkezmény – a vagyoni elégtétel – súlyát szemléltetve utalni az igazságügyi miniszternek a 2022. június 13. napján megtartott Országos Bírói Tanács ülésén tett megnyilatkozására is: „[É]n csak arra kérném Önöket [...] hogy ezt tudatosítsák a bírákban, hogy ez anyagi felelősség az állam részére, [...] és igyekezzenek ők is a jogszabályokat úgy alkalmazni, hogy minél kevesebb kártérítést kelljen fizetni később a peres feleknek, ami egyébként szerintem egy jogos elvárás szintén a társadalom részéről, hogy ne húzódjanak el a peres eljárások.”³⁶⁶

A vagyoni elégtétel összegével kapcsolatban pedig szükséges utalni arra, hogy annak számítása során a vizsgált eljárás teljes időtartamát kell figyelembe venni. A komoly jogkövetkezmény súlyát pedig még tovább növeli az a tény, hogy ha egy kérelmező fél részére a Pevtv. szerinti nemperes eljárásban eljáró bíróság(ok) megállapít(anak) vagyoni elégtételt, még nem biztos, hogy a sérelmet elszenvedő fél alapjogsérelme nyugvópontra jut. Ugyanis az EJEB még egy hatékonynak tartott kártérítési jogorvoslat esetén is mérlegeli azt, hogy a hazai jogorvoslati eljárásban megítélt összeg az EJEB esetjogának megfelelően került-e megállapításra, és kiegészítő kártérítést ítél meg akkor, ha álláspontja szerint az ott megállapított összeg túlságosan alacsony.³⁶⁷ Álláspontom szerint a Pevtv. szerinti vagyoni elégtétel összege jóval alacsonyabb összegű az EJEB által rendszerint megítélt, illetve más tagállamok hatékonynak tartott jogorvoslati rendszere szerinti összegekhez viszonyítva. Az eljárások indokolatlan elhúzódásának megelőzése tehát nem csak a Pevtv. hatálybalépése miatt fontos, hanem a

³⁶⁵ Vocaturo v. Italy (11891/85.) 17.§, Sürmeli v. Germany (75529/01.) 129.§, Pélissier and Sassi v. France (25444/94.) 74.§, Kitov v. Bulgaria (37104/97.) 73.§

³⁶⁶ 2022.OBT.XI.10/25. jkv. 3. o.

³⁶⁷ A Horváthová v. Slovakia (74456/01.) ügyben az EJEB a szlovák bíróság által megítélt 450 euró összegzen felül összesen további 4.500 eurót ítelt meg a kérelmezőnek.

bírósági jogalkalmazás feje felett továbbra is ott lebeg annak lehetősége, hogy a sérelmet szenvedett fél még a Pevtv. szerinti vagyoni elégtételen túl további kártérítésért fordul az EJEH-hez.

Fentiek miatt úgy vélem, hogy a Pevtv. a *bírósági igazgatási tevékenységre is nagyon hangsúlyos hatással lehet*, mivel felértékelődnek az eljárás elhúzódása megakadályozásának szervezeti és igazgatási eszközei is. Az igazgatási hatáskörben megtehető intézkedések számottevő részének alapját az ellenőrzés meglévő eszközára képezi. A fentiek *fokozottabb igazgatási ellenőrzési és vizsgálati tevékenységet* kívánnak meg. Előtérbe kerül tehát a *bírósági vezetők felelőssége is*³⁶⁸, már csak azért is, mert az optimális pertartam csak országos és helyi szintű igazgatási eszközökkel biztosított keretek között, optimális munkateher mellett kérhető számon a bírótól. Ezen kereteket alapvetően a szintén vezetői felelősséggel érintett szervezeti sajátosságok határozzák meg: az infrastrukturális háttér, az eljáró bírák kiválasztása és személyi attribútumaik, a megfelelő szervezés és irányítás, az erőforrások (kapacitások) megfelelő elosztása és kihasználása – különösképpen megcélozva az egyes szervezeti egységek közötti munkateher egyenlő elosztását –, képzés, motiváció (anyagi és nem anyagi jellegű), az előmeneti rendszer jellegzetességei, stb.

A bírói munkateherrel összefüggően úgy gondolhatnánk, hogy a leterheltség ellenére a bíró felelőssége az, hogy az állami igazságszolgáltatási gépezetben hibátlanul működjön, a szolgálati viszonyából eredő kötelezettségeinek maradéktalanul eleget tegyen³⁶⁹. Fontos kiemelni, hogy a bírót terhelő, az ítélezés tartalmi kérdéseit nem érintő igazgatási kötelezettségek - melyek megtartása *ellenőrizhető és a bíró ehhez kötődően beszámoltatható*³⁷⁰ – közé tartozik különösen, hogy köteles döntését ésszerű időn belül meghozni. Annak ellenére, hogy helyt áll az állam, a Bjt. 131. § (1) bekezdése szerint a bíró a szolgálati viszonyából eredő kötelezettségének szándékos vagy súlyosan gondatlan megszegésével a munkáltatónak okozott kárért anyagi felelősséggel tartozik, továbbá tőle a munkáltató az okozott személyiségi jogsértés miatt sérelemdíjat követelhet. Az Igazgatási Szabályzatban rögzített, a vezetők hatáskörébe tartozó igazgatási ellenőrzési és vizsgálati kötelezettség a vizsgálat lefolytatására és a feljegyzés

³⁶⁸ Lásd: a bíróságok igazgatásáról rendelkező szabályzatról szóló 6/2015. (XI. 30.) OBH utasítás (Igazgatási Szabályzat) 23. § (3) bek., 120. § (1) bek., (2) bek. k) pontja, (4) bekezdés; a bíró munkájának értékelési rendjéről és a vizsgálat részletes szempontjairól szóló szabályzat [8/2015. (XII. 12.) OBH utasítás] 4. § (3) bek. c) pont; a bíróságok szervezetéről és igazgatásáról szóló 2011. évi CLXI. törvény (Bsz.) 118. § (3) bek., 119.§ d)-e) pontok.

³⁶⁹ v.ö.: Bjt. 105. § (1) bek.

³⁷⁰ 53/1991. (X.31.) ABh., 19/1999. (VI.25.) ABh., 54/2001. (XI.29.) számú ABh.

készítésére terjed ki, és ha a hiánytalan, kellően körültekintő vizsgálatot követően a szükséges intézkedések megtételére az érintett bíró részéről nem kerül sor, akkor az *a bírót érintő hatásként* az időszerű eljárásra vonatkozó követelménynek a vétkes megszegése miatti *fegyelmi felelősségét* is felvetheti (a bírósági vezető fegyelmi eljárás megindítását kezdeményezheti).

Ezen túlmenően hatással lehet a bírókra, hogy kialakulhat bennük a *személyes anyagi, kártérítési felelősség* miatti bizonytalanság is. A Bjt. 131. § (1) bekezdése alapján ugyanis elméletileg nem kizárt, hogy a bíróval szemben a munkáltató bíróság érvényesítheti azt az anyagi jellegű igényt, ami a bíró időszerűtlen és így a bíróság érdekkörében felmerült, elhárítható ok miatt, szükségtelenül eltelt időszak miatti eljárása következtében kárként a bíróságot éri, amit a bíróságnak vagyoni elégtételként az ügyfél részére ki kell fizetnie. Ezzel összefüggésben pedig itt is ki kell emelni, hogy a vagyoni elégtétel összege a vizsgált eljárás teljes időtartamához és nem csupán az ésszerűnek minősülő időtartamot meghaladó részhez igazodik. A munkáltató bíróságnak a bíróval szembeni, a gyakorlatban eddig még talán kivételesen sem alkalmazott igénye legfeljebb a bíró három havi illetménye összegéig terjedne, miután az ésszerű időn belüli eljárás követelményének megsértése nem szándékos, hanem gondatlan magatartásnak tekinthető [Bjt. 132. §].

Fontos azonban azt is hangsúlyozni, hogy az anyagi helytállással összefüggésben azonban a bírák személyes felelősségére irányadó (nemzeti szabályozás és) gyakorlat csak akkor lehet összeegyeztethető az uniós joggal, *ha a bírák bírói hibáért fennálló személyes felelősségének visszkereseti igény keretében való felvetése rendkívüli esetekre korlátozódik*, továbbá ha azt az igazságszolgáltatás megfelelő működésén alapuló követelményekkel kapcsolatos objektív és ellenőrizhető kritériumok, valamint a bírósági határozatok tartalmára gyakorolt külső nyomásokkal kapcsolatos minden kockázat elkerülését célzó garanciák alkotják. E célból elengedhetetlen, hogy az igazgatási ellenőrzések egyértelműen és pontosan meghatározzák azokat a magatartásokat, amelyek megalapozhatják a bírák személyes felelősségének megállapítását, mégpedig a feladatukkal járó függetlenség biztosítása céljából, és annak elkerülése érdekében, hogy ki legyenek téve annak a kockázatnak, hogy személyes felelősségüket kizárólag az eljárásuk időszerűtlensége miatt lehessen megállapítani. Az érintett bíró személyes felelősségének megállapításához ugyanis nem elegendő önmagában az a körülmény, hogy egy eljárás bírói hibában szenved.³⁷¹

³⁷¹ Az Európai Unió Bírósága 82/21. sz. sajtóközlemény 3. o. alapján saját szerk.

Visszatérve a bírói egyéni felelősség megállapíthatósága és a bírói munkateher összefüggéseire, érdekes, hogy a fegyelmi eljárásban lehet az ügyteherre eredményesen hivatkozni. Ezzel ellentétben ugyanakkor úgy tűnik, hogy szolgálati jogvitában nem lehet ilyen hivatkozást tenni kimentésül. Ennek szemléltetésére egy konkrét „szolgálati” jogvita elemzésére vállalkozom a Kúria Mfv.10.790/2016/2.számú határozata és az Alkotmánybíróság 3076/2020. (III. 18.) AB határozata alapján. Ezt követően a bírói munkateher, az eljárási határidők megtartását (ésszerű időn belüli eljáráshoz való jog biztosítása) és a fegyelmi felelősség összefüggéseit egy fegyelmi ügyben hozott döntések tükrében vizsgálom.

VIII./1. Eljárási szabályok (határidők) megtartása és a bírák arányos munkateherre szolgálati jogvitában

A Kúria Mfv.10.790/2016/2. számú határozatának alapjául szolgáló ügy tényállása szerint a felperes az alperessel áll törvényszéki bíróként szolgálati jogviszonyban. Az alperes ügyelosztási rendjében nincs meghatározva darabszám szerint az egyes bírókra kiosztható ügyek száma.

A felperes a keresetében azt kérte, hogy a bíróság a bírák jogállásáról és javadalmazásáról szóló 2011. évi CLXII. törvény (Bjt.) 35. § (2) bekezdése³⁷² alapján kötelezze az alperest (a munkáltatót), hogy a reá kiosztható ügyek (maximális darab)számát határozza meg. Az volt az álláspontja, hogy e jogszabály helyes értelmezése szerint a rendelkezés a munkáltatót aktív magatartásra kötelezi: meg kell határoznia a bíróra kiosztható ügyek darabszámát, és mindezt a jogszabályban írt két feltétel (*az ügyviteli és eljárási szabályok megtarthatósága és arányos munkateher*) együttes biztosításával kell teljesítenie. Szerinte ennek nem felel meg az a munkáltatói gyakorlat, hogy az összes beérkezett ügyet szétosztják a bírák között. Ezért az alperes a jogszabály által előírt magatartást elmulasztotta, amely miatt a Bjt. 146. § (2) bekezdése alapján keresettel élhetett.

A Fővárosi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 29.M.3205/2014/19. számú ítéletével a felperes keresetét elutasította. A döntés indokolása szerint a Bjt. 35. § (2) bekezdése alapvető jelleggel rögzít egy, a bírákat megillető olyan jogosultságot, amelynek az ügyek kiosztásakor érvényesülnie kell.

³⁷² A bíróra kiosztható ügyek számát úgy kell meghatározni, hogy az lehetővé tegye az eljárási és ügyviteli szabályok megtartását és a bírák arányos munkateherét.

A felperes arra hivatkozott, hogy az alperes elmulasztotta a rá kiosztható ügyek számának jogszabály szerinti meghatározását, mivel álláspontja szerint a beérkezett ügyek egyszerű szétosztásának módszere nem felel meg a jogszabály előírásának.

Az elsőfokú bíróság szerint az idézett jogszabályhely azonban nem ad iránymutatást a munkáltató, illetve a vezetője számára az ott írt feltételeken túl arra vonatkozóan, hogy a kiosztható ügyek számát miként kell meghatározni. A jogszabály, sem más előírás ezen alapvető jellegű elvárás mellett nem határoz meg olyan iránymutatást, amelynek mentén a kiosztható ügyek száma előre megadott, egységes szempontok alapján akár konkrét darabszámban, akár egy -tól -ig határon belül, vagy más módszerrel a bíróság vezetője által meghatározandó az egyes bíróságokon. A bíróság arra a következtetésre jutott, hogy mindezek alapján - erre vonatkozó előírás hiányában - általánosságban nem állítható, hogy a munkáltató azzal, hogy úgy határozza meg a bírókra osztható ügyek számát, hogy a beérkezett ügyeket szétosztja, a Bjt. 35. § (2) bekezdésében előírtakhoz képest, mulasztást követett volna el a felperessel szemben figyelembe véve, hogy a felperes az ebből adódóan őt ért konkrét jogsérelemre nem hivatkozott.

A felperes fellebbezése folytán eljáró Fővárosi Törvényszék 5.Mf.680.532/2015/12. számú ítéletével az elsőfokú bíróság ítéletét – helyes indokainál fogva – helybenhagyta. A törvényszék szerint a Bjt. 35. § (2) bekezdése alapvető jelleggel rögzít egy, a bírakat megillető jogosultságot, amely egyben garanciális jellegű előírás is. E rendelkezés azonban nem határozza meg a bíróra kiosztható ügyek mennyiségét, és arra vonatkozóan konkrét iránymutatást sem ad. A másodfokú bíróság álláspontja szerint „fogalmilag kizárt” a számszaki adatokat nem tartalmazó Bjt. 35. § (2) bekezdésének egyedi ügyben olyan módon tágító értelmezése, ami már a garancia jellegét is veszélyezteti. A másodfokú bíróság álláspontja szerint a pernek nem tárgya a bírói hatalom gyakorlása során felmerült anomáliák feltárása, a bíróságok Alaptörvénynek megfelelő működésének, a bírói igazgatás rendjének vizsgálata. A bíróság egyéni jogsérelmet bírálhat el, ehhez képest a felperes az egész bírói karra vonatkozó érvelést terjesztett elő másodfokon, amellyel mintegy kollektív érdeksérelmet kívánt érvényesíteni, erre azonban „egyéni per” keretében nem kerülhet sor.

A felperes a Kúriához felülvizsgálati kérelmet terjesztett elő. A Kúria kifejtette, hogy „[a] Bjt. 35. § (2) bekezdésben foglalt szempontok (eljárási, ügyviteli szabályok megtartása a bírák arányos munkateherre) mindig a beérkezett ügyek mennyiségére vetíthetők, hiszen a folyamatban lévő ügyekben kell ezeket az elveket alkalmazni. Az arányos munkateher meghatározása nem

jelenthet évi szintű darabszám szerinti előre meghatározást, mivel figyelemmel kell lenni az adott bíróság adott ügyszakos bíróinak személyi összetételére: ítélkezési tapasztalataikra, szakmai irányultságukra, a bírói értékelések eredményére, továbbá a folyamatban lévő ügyek súlyára. [...] [T]éves a felperes érvelése arról, hogy a Bjt. 35. § (2) bekezdés helyes értelmezésével az ügykiosztás előre történő számszaki (darab, vagy -tól -ig határ szerinti) meghatározást jelent, és ennek elmulasztásával az alperes jogszabálysértést követett el.”³⁷³

Az indítványozó ezt követően benyújtott alkotmányjogi panaszában a Kúria Mfv.I.10.790/2016/7. számú ítélete alaptörvény-ellenességének megállapítását és – az alsóbb fokú bírósági ítéletekre kiterjedő hatályú – megsemmisítését kérte az Alaptörvény XV. cikk (2) bekezdése, XVII. cikk (3)–(4) bekezdései, XX. cikke [tartalmilag a XX. cikk (1) bekezdése], XXVIII. cikk (1) bekezdése és 26. cikk (1) bekezdése sérelmére való hivatkozással.³⁷⁴

Többek között³⁷⁵ arra mutatott rá az indítványozó, hogy a bíró személyi függetlenségét érintően jelentősége van annak is, hogy a munkáját milyen körülmények között tudja végezni, ennek legfontosabb eleme pedig a munkateher (a bíróra kiosztott ügyek száma). *Ha a bíró túlterhelt, nem várható el az eljárási és ügyviteli határidők betartása*, amely miatt őt szankciók érhetik, sőt, *a szakmai függetlensége is sérülhet*, mert a „túlterhelt bíró nem képes teljes értékű munkára”, nem képes a hivatásával szemben támasztott elvárásoknak való megfelelésre, vagy a szabadidejében kénytelen dolgozni, ami a magánszféra sérelmével jár és a személyi függetlenségét csorbítja. Továbbá a bíró minősítésénél jelentős szempont a befejezett ügyek száma, márpedig ezt az adott bíróság átlagához mérik, tehát ha egy bíró egy leterhelt bíróságon dolgozik, akkor a jó minősítéshez az országos átlagnál több munkát kell végeznie.

Az AB azonban a következő indokokra figyelemmel – részletesen kitérve az indítványozó által hivatkozott alapjogok sérelmével összefüggő előadására – utasította el az alkotmányjogi panaszt. A bírói (személyi és szakmai) függetlenséggel összefüggésben kifejtette, hogy „[A] bírói munkavégzés megítélése nem függetleníthető a bírói státus jellemzőitől, alapvetően attól a ténytől, hogy képes-e és adott körülmények között tud-e a bíró a konkrét ügyben befolyásmentes, pártatlan döntést hozni. Ezt a képességet számos körülmény befolyásolhatja,

³⁷³ Kúria Mfv.I.10.790/2016/7. [43]–[48]

³⁷⁴ 3076/2020. (III. 18.) ABh. [1]

³⁷⁵ Az indítványozó hivatkozott egyebek mellett pihenéshez való jog, egészséget tiszteletben tartó munkafeltételekhez való jog diszkrimináció tilalma (*a leterhelt bírók nem tudnak határidőben eljárni, mások viszont igen*).

amelyek között az objektív, a szubjektív, vagyis az egyénben rejlő tényezők mellett szociál- és szervezetpszichológiai tényezők is megtalálhatóak.

A bíróságon belüli munkaszervezés és e körben az egyes bírók konkrét ügyterhe – folyamatban lévő ügyeinek száma egy adott időpontban – kétségkívül olyan faktor, amelynek az elvégzett bírói munka minősége szempontjából lehet jelentősége. *Az ügyteher azonban önmagában véve nem befolyásolja az ügyek kimenetelét, a konkrét ügyekben való befolyásmentes ítélezést. A bíró semmilyen körülmények között nem utasítható, ítélező tevékenysége a folyamatban lévő ügyek számától függetlenül is kizárólag a törvény alá rendelt, és minden esetben saját, belső meggyőződése alapján, autonóm módon, befolyásolástól mentesen hozza meg döntését. Az ügyet a beleegyezése nélkül nem lehet elvonni tőle.*

Tartalmi szempontból tehát az ügyteher – annak előre, számszakilag történő meghatározottsága vagy ennek hiánya – nem érinti a döntéshozatali függetlenséget, arra nem gyakorol hatást, ekként pedig alkotmányjogi értelemben a bírói függetlenség szakmai aspektusával, a szakmai függetlenség követelményével nem hozható összefüggésbe.

A személyi függetlenség a bíró több összetevőből álló független közjogi státusát jelenti, a szakmai függetlenséget kiegészítve egyebek mellett azt garantálja, hogy a bírónak a döntés tartalmáért pénzügyi vagy személyes hátrány elszenvedésétől nem kell tartania, őt az ítélete miatt pozíciójából nem lehet elmozdítani. A bíró előtt folyamatban lévő ügyek számának a maximálása vagy annak a hiánya ezzel a jogállásbeli sajátossággal nem áll közvetlen összefüggésben.”³⁷⁶

Fontos megjegyezni azonban, hogy ugyanakkor kifejtette az AB azt is, hogy „[A] bíró leterheltsége és a bíró értékelése, minősítése közötti közvetett kapcsolat azonban nem kizárt, mivel a bíró értékelése, adott esetben fegyelmi felelősségének vizsgálata során – egyebek mellett – az ügyforgalmi és tevékenységi adatok alapján készült kimutatást, a határidők megtartását figyelembe kell venni (vesd össze: Bjt. 67. §, 69. § c) pont, 77. §, 81. §), erre pedig kihatással lehet az elintézendő ügymennyiség is [...]”³⁷⁷

Fenntartotta véleményét azonban és leszögezte, hogy „[Ö]sszegzésképpen megállapítható, hogy a Bjt. 35. § (2) bekezdésének tartalma, az értelmezés esetleges eltérései, adott esetben a

³⁷⁶ 3076/2020. (III. 18.) ABh. [34]-[38]

³⁷⁷ 3076/2020. (III. 18.) ABh. [39]

maximális ügyteher meghatározása nem áll alkotmányjogi összefüggésben a bírói függetlenséggel, sem annak szakmai, sem pedig személyi aspektusát illetően [...]”³⁷⁸

VIII./2. Ésszerű időn belüliség megsértésének kimentése munkateherre hivatkozással bírói fegyelmi eljárásban

A bírói munkateher Bjt. 35.§ (2) bekezdése szerinti elosztási elve azonban olyan kötelezettséget telepít a munkáltatóra, melyre viszont *fegyelmi eljárás körében* is lehet hivatkozni az érintett – az ésszerű időn belüli eljáráshoz való jogot sértő – bíró részéről, mindamelllett, hogy az ugyanebben a rendelkezésben a bíróra rótt kötelezettség megszegését a munkáltató fegyelmi eljárás keretében szankcionálhatja is.

Fegyelmi eljárásban a Budapest területén működő ítélőtábla mellett eljáró elsőfokú szolgálati bíróság SZF7/2018/36. számú határozatában azt állapította meg, hogy *nem állapítható meg vétkes kötelezettségzegés a bíró terhére, ha a bíróra kiosztható ügyek számának meghatározásakor nem teljesülnek a Bjt. 35. § (2) bekezdésében foglaltak és a bíró a rá kiosztott ügyben azért nem tud folyamatosan és lelkiismeretesén eljárni, mert az a bíró rendes munkaidejében már nem teljesíthető.*

Az elsőfokú szolgálati bíróság által megállapított (történeti) tényállás lényege az alábbiak szerint foglalható össze:

A fegyelmi eljárás alá vont bv. bíró a 2017. április 4. és 2017. július 5. napja között rászignált 75 kártalanítási ügyből a szignálás alapján egymást követő 10 ügyben intézkedett, késedelem nélkül előkészítést végzett az ügy elbírálása szempontjából releváns további iratok beszerzése érdekében, 2017 májusától kezdődően 2018. február 14. napjáig azonban az iratokban további intézkedést nem tett, a kérelem tárgyában érdemi döntést nem hozott, a bíró részéről a kártalanítási ügyekben további intézkedés nem történt. 2017. évben a bíró kezén lévő 196 ügyből nem érdemi határozattal 3 ügyet intézett el, míg a bíróval azonos referádába tartozó ügyeket intéző másik bíró 208 ügyből 23-at fejezett be.

A bíró levélben tájékoztatta a csoportvezetőt arról, hogy jelenlegi munkaterhe mellett már nem jut ideje a kártalanítási ügyek intézésére. Tájékoztatta arról is, hogy leírója nem

³⁷⁸ 3076/2020. (III. 18.) ABh. [41]

szakképzett leíró, tíz ujjal nem tud gépelni, ezért nem tud diktálni neki. Határozatait maga írja le, mely nagy hozzájárulás a részéről. A bv. csoport másik bírója 2017. március 24-étől nem tarthat meghallgatásokat, ezért az általa kitűzött ügyeket is a bírónak kellett befejezni. Jelezte, hogy a kártalanítási ügyek elbírálásához további bv. bírói státusz szükséges, leírójával nincs további kapacitásuk. Jelezte azt is, hogy a meghallgatások kitűzése is jelentősen igénybe veszi leírója idejét és energiáját, több esetben jelezte a rendőrség, hogy az elővezetést azért nem tudták foganatosítani, mert késve kapták meg az erről szóló határozatot.

A törvényszék elnökének felhívására kelt levelében leírta, hogy törvényes munkaidejébe annyi munka fér bele, amennyit elvégez, többletfeladatokat is ellát, maga gépeli a határozatait, ennek ellenére a leírója is több mint egy ember munkáját látja el, és mások számára is besegítést végez. Ennél többet teljesíteni nem tud, ezek a lehetőségei.

A büntető kollégiumvezető tájékoztatta a munkáltatói jogkört gyakorlót arról, hogy az ellenőrzéssel érintett kártalanítási ügyek egyikében sem valósultak meg a jogalkotó által előírt ügyintézési határidők. Megvizsgálta az ügyforgalmi adatokat, azt diagrammal ábrázolta, értékelt a statisztikai adatokat és a munkáltatói jogkör gyakorlójával azt a megállapítást közölte, hogy a bírók és a titkárok között az érkezésszám egyenletesen oszlik meg, azonban az eljárás alá vont bírón kívül senki sem hivatkozik arra, hogy a leterheltség miatt nem tudja intézni kártalanítási ügyeit.

Az elnök – fentiek alapján – a Bjt. 106. § (2) bekezdésének c) pontja alapján fegyelmi eljárást kezdeményezett a bíróval szemben a szolgálati bíróságnál. Előadta, hogy a bíró a szolgálati viszonyával kapcsolatos kötelezettségét vétkesen megszegte, a kártalanítási ügyekben megtagadta az igazságszolgáltatási feladatainak ellátását, megsértve ezzel a Bjt. 36. § (1) bekezdésében foglaltakat. Nem tett eleget szolgálati viszonyával kapcsolatos kötelezettségének, *súlyosan hátráltatta* a büntetés-végrehajtási csoport hatékony és időszerű munkáját, illetve *az ügyek ésszerű időn belül történő elbírálását*, megsértve ezzel a Bjt. 37. § (3) bekezdésében foglaltakat, *az ügyfelek törvényes jogait sértő módon járt el*. A kötelezettségzegés súlyára és következményeire figyelemmel kérte a fegyelmi eljárás megindítását és lefolytatását.

A bíró tagadta a fegyelmi vétség elkövetését a szolgálati bíróság előtti eljárásban is. Előadta, hogy minden nap 7.45-kor bent van és minden nap 16 óráig dolgozik, ennyi fér bele a munkaidejébe, melyet a munkáltatónak fel kell ismernie és nem irreális elvárásokat

megfogalmazni. A bíró napi munkavégzéséről füzetet vezet annak szemléltetésére, hogy egy nap mennyi munkát végez. Állította, hogy az egész 2017. év az ellene indított fegyelmi eljárásokkal telt, tevékenységének megvizsgálása pedig kiválóan alkalmas minősítést eredményezett.

Hivatkozott az Alaptörvény 26. cikk (1) bekezdésére és kifogásolta, hogy a munkáját szeletekre bontva vétkességi alapon kutatják. Állította, hogy hétfőtől péntekig folyamatosan dolgozik. Döntenie kellett, hogy melyik területen végzi el rendesen a munkáját, mert minden nem fért bele.

A szolgálati bíróság azt kellett vizsgálnia, hogy a bíró követett-e el kötelezettségszegést és abban a bírót terheli-e vétkesség, valamint fennáll-e az eljárást kezdeményező iratban a bíró terhére rótt Bjt. 36. § (1) és 37. § (3) bekezdésekben írt kötelezettségek megsértése, abban a bírót terheli-e vétkesség, megállapítható-e a Bjt. 105. § a) pontjában foglalt fegyelmi vétség elkövetése.³⁷⁹

A szolgálati bíróság megállapította, hogy ugyan a kötelezettségszegés fennáll, a rábízott kártalanítási ügyekben nem járt el folyamatosan, azokat érdemben nem bírálta el, megsértve ezzel a Bjt. 36. § (1) és 37. § (3) bekezdésében foglalt kötelezettségét, *ugyanakkor arra az álláspontra helyezkedett, hogy a kötelezettségszegésben nem volt vétkesnek tekinthető, így fegyelmi felelőssége sem állapítható meg* – az egyik konjunktív megállapíthatósági feltétel hiánya okán –, ezért az eljárás alá vont bírót felmentette a következő indokok alapján.

A szolgálati bíróság azt vizsgálta, hogy a bíró *rendes munkaidejében* el tudta-e látni feladatát, teljesültek-e a bíróra kiosztott ügyek mennyiségében a Bjt. 35. § (2) bekezdésében foglalt előírások.

³⁷⁹ A Bjt. 105. § a) pontja értelmében fegyelmi vétséget követ el a bíró, ha szolgálati viszonyával kapcsolatos kötelezettségét vétkesen megszegi.

A Bjt. 36. § (1) bekezdése szerint a bíró hivatását esküjéhez hűen köteles gyakorolni, igazságszolgáltatási feladatainak teljesítését nem tagadhatja meg, a rábízott ügyben folyamatosan, lelkiismeretesen köteles eljárni.

A Bjt. 37. § (3) bekezdése alapján a bíró a rábízott ügyet annak munkaigényessége és az eljárás sajátosságai által meghatározott ésszerű időn belül köteles elbírálni.

A Bjt. 37. § (5) bekezdése előírja, hogy a bírói szolgálati viszony keretében köteles a bírósági vezető törvényen alapuló és az ítélezés érdemét nem érintő igazgatási intézkedéseit teljesíteni és azok érvényesülését elősegíteni.

A bíró részére a feladatai megfelelő ellátásához szükséges feltételeket a Bjt. 35. § (1) bekezdése alapján biztosítani kell.

E körben felhozta a csoportvezető tanúvallomásában foglaltakat, mely az elsőfokú szolgálati bíróság szerint megerősítette, hogy nem volt elvárás a bírókkal szemben, hogy naprakészek legyenek, hiszen látták azt, hogy milyen mennyiségű ügy érkezik, annyit vártak el, hogy mindenki tegyen hozzá annyit, amennyit lelkiismerete, hozzáértése alapján megtehet.

Tényként állapította meg a bíróság, hogy az ezres nagyságr. új kártalanítási ügyek kiosztásával *az eljárási és ügyviteli szabályok betartása lehetetlenné vált, ezért a munkáltató a Bjt. 35. § (2) bekezdésében foglalt kötelezettségét ezzel megszegte.*

Indokolásában kitért arra, hogy a bíró nem rendelkezett a bíróságon kívüli munkavégzés kedvezményével, ebből következően munkaidejét a Bjt. 48. §-a szerinti munkarend szerint kellett végeznie, ezzel a bíró munkaidejét a munkáltató osztotta be, hiszen meghatározta a bíró részére azt, hogy a bíró a törvényes munkaidejét mely konkrét időben tartozik teljesíteni. Megállapította, hogy nem merült fel az eljárás során, hogy a bíró a munkaidejét ne töltötte volna ki.

A kártalanítási ügyek munka(idő)igényessége mellett még azt is vizsgálódási körbe vonta, hogy az eljárás alá vont bíró munkaidejében mennyi időt tudott kizárólag munkavégzéssel tölteni tekintettel arra, hogy a fegyelmi eljárás alapjául szolgáló időszakban a munkáltató öt fegyelmi eljárást indított a bíróval szemben. Megállapította, hogy mivel a jogerősen befejezett fegyelmi eljárások alaptalannak bizonyultak, az eljárás alá vont bírót ezen ügyek szolgálati feladatainak teljesítésétől elvonták és ez a körülmény is a munkáltató terhére esett.

Mindemellett még azt is (szintén a munkáltató terhére) rögzítette, hogy a munkaszervezéssel kapcsolatos munkáltatót érintő feladatok kapcsán a munkáltatót terheli a felelősség azért, hogy - mivel az igazgatási feladatokat ellátó csoportvezető az eljárás alá vont bíróval nem beszél, vele saját bevallása szerint is haragos viszonyban van - érdemi kommunikáció hiányában alapvető együttműködési és munkaszervezési kötelezettségét teljesíteni nem tudta.

Egyértelműen kimentette az eljárás alá vont bírót azzal a megállapításával, hogy a kártalanítási ügyek kiosztásakor a munkáltató előtt is nyilvánvaló volt, hogy azt a büntetés-végrehajtási bírók a meglévő feladataik mellett ellátni nem tudják az eljárási és ügyviteli szabályok megtartásával. Nagyon fontos megállapítást tett azzal is, amikor megfogalmazta, hogy még a bíró részére biztosított bíróságon kívüli munkavégzés lehetősége sem jelenthet munkaidőn túli munkavégzést, e kedvezmény adott esetben az eljárás alá vont bírót azonban nem is illette meg.

Alaposnak értékelte az eljárás alá vont bíró azon hivatkozását, hogy munkaidőben, saját határozatainak gépelése mellett a kártalanítási ügyek intézésére már nem jutott ideje. Megalapozottnak tartotta a bíró azon védekezését is, hogy rendes munkaidejében a kártalanítási ügyeket már nem tudta intézni, munkaidejébe az már nem fért bele, ebből kifolyólag pedig a bírót nem terheli gondatlanság sem (negligencia) abban, hogy a kártalanítási ügyek intézését munkaidejében ellátni nem tudta, a munkaidőn kívüli önkéntes teljesítés elmaradása pedig vétkességi alapon a bírón nem volt számonkérhető.

Mindezek alapján a szolgálati bíróság nem tartotta a bíró magatartását az igazságszolgáltatási feladatok megtagadásának, sokkal inkább azt a bíró részéről kétségbeesett reakciójának minősítette arra, hogy a munkáltató - miközben többnyire megalapozatlan fegyelmi eljárásokkal tartotta bizonytalanságban - a mennyiség miatt eleve teljesíthetetlen feladatot rótt rá, melynek nyilvánvalóan nem tudott eleget tenni kötelezettségszegés nélkül.

A határozat végén elvi érveléssel rögzítette, hogy a munkáltató köteles betartani a Bjt. 35. § (2) bekezdésében foglalt rendelkezéseket, különösképp akkor, ha a kötelezettség megszegését fegyelmi eljárás keretében szankcionálni kívánja. Végkövetkeztetése szerint a bírót akkor terhelte volna kötelezettségszegésben vétkesség, ha az eljárás során bizonyítást nyert volna, hogy a bíró munkaidejében a rábízott ügyekben lelkiismeretesen el tudott volna járni, és ennek ellenére ezen kötelezettségének nem tett eleget.

Az elsőfokú szolgálati bíróság határozatba – közvetlenül pedig az indokolásában levezetett érvelés – gyakorlatilag arra enged következtetni, hogy a bírák (és ráadásul még az otthondolgozói (bíróságon kívüli munkavégzés) kedvezményben részesítettek is) *csak heti 40 óra munkavégzésre kötelezhetőek („túlóra” nem) és amennyiben ez idő alatt lelkiismeretesen járnak el, munkaidejüket kitöltik, úgy nem róható fel nekik, ha a túlzott munkateher miatt az ügyeket nem tudják határidőben intézni.* Ez egyfelől ez ahhoz is vezethet, hogy amennyiben adott létszámkerettel működő bíróságok bírái napi 8 órás (heti 40 órás) munkavégzéssel nem tudnak megküzdeni az ügyteherrel – értem ezalatt, hogy nem tudják tartani a határidőket – úgy ezért ők (fegyelmi) felelősségre nem vonhatóak, még annak ellenére sem, hogy *egyértelműen sérülnek a jogkereső állampolgárok érdekei és a határidők be nem tartásával nyilvánvalóan romlik a bíróságok ügyfél-megítélése, csorbul a bíróságokba vetett társadalmi közbizalom.* Tehát a munkáltató felelőssége, hogy annyi ügyet osszon ki a bírákra, hogy azokat heti 40 órában el tudják végezni az eljárási és ügyviteli szabályok megtartása mellett és mondhatni a

munkáltatóra telepíti annak terhét, hogy neki kell valahogy mégis (egyéb munkaszervezési eszközökkel) megoldania azt, hogy adott bírói létszámmal megfelelően intézhetőek legyenek az ügyek. Másfelől azonban éppen ezen utóbbi körülményt fel kell hozni a munkáltatók védelmében is, hiszen létezhet olyan ügyteher, aminek arányos elosztása révén sem – egész egyszerűen akár fizikai szempontokból – érhető el az, hogy maradéktalanul tarthatóak legyenek az eljárási és ügyviteli rendelkezések. Az elsőfokú bíróság jogértelmezése patthelyzetet eredményez: ugyanis kétségtelen tény, hogy az ügyeket – a határidők tartásával – fel kell dolgozni (ez a bíróságok küldetése) és ezt az ügykiosztással a bírósági munkáltatóknak kell biztosítani, ő azonban – a jelenlegi jogszabályi környezetben feloldhatatlanul – szembe kerül a saját dolgozóival (és ez súlyos szervezeten belüli konfliktusokhoz is vezethet), mivel ők alappal hivatkozhatnak a napi munkaidő teljes kitöltésére és a túlmunka „tilalmára”.

Ez a fajta értelmezés egyértelműen a bírói (dolgozói) érdekeket helyezi előtérbe³⁸⁰, még az ügyek intézésének mindenek felett álló kötelezettségével és az ebből adódó munkáltatói kötelezettségekkel szembe állítva is. Érdeemes ezzel összefüggésben rávilágítani arra is, hogy a fix engedélyezett létszám mellett a munkáltatók keze abból a szempontból is meg van kötve, hogy esetlegesen megnövekedett ügyteher elintézése érdekében túlmunkát sem tudnak elrendelni.

Végeredményben álláspontom szerint azonban ez a felfogás egy kissé „felelőtlen” szervezetet feltételez, hiszen *ebben az értelmezésben a mulasztó bíró vétkeiségi alapon nem számonkérhető.*

Ezen jogértelmezést ugyanakkor teljesen felülírta a Kúria mellett eljáró másodfokú szolgálati bíróság SzfF.11/2018/7. számú határozatával, amely megállapította, hogy az eljárás alá vont bíró fegyelmi vétséget követett el, ezért vele szemben - hosszú időn keresztül, kifogástalanul végzett munkájára tekintettel - egy fizetési fokozattal való visszavetés fegyelmi büntetést szabott ki. Azt állapította meg, hogy *igazságszolgáltatási feladatának teljesítését tagadja meg a bíró és ezzel vétkesen megszegi kötelezettségét, ha az ügyelosztási rend szerint referációjába tartozó egyik ügycsoportban bírói munkát egyáltalán nem végez. A munkamegtagadás*

³⁸⁰ Akkor lenne megalapozott a rendes munkaidőn túli munkavégzés, ha azt a munkáltató elrendelné és ezzel együtt ennek anyagi ellentételezését is nyújtaná, azonban amíg ez nem áll fenn, a munkaidőn kívüli önkéntes teljesítés – „csupán” hivatástudatból – nem elvárható. Ez kétségtelen következetesen párhuzamba állítható a Bjt. illetményre vonatkozó szabályozásával, ugyanis az is csak a rendes munkaidőből indul ki, amikor akként rendelkezik a 168/A.§-ban, hogy a (3) bekezdés szerint az egy napra járó illetmény az egy hónapra megállapított illetmény és a tárgyható munkanapjai számának hányadosa; míg a (4) bekezdés alapján az egy órára járó illetmény az egy napra kiszámított illetmény és a bíró napi teljes munkaidejének hányadosa. Ez utóbbi pedig egyértelműen napi 8 órában van lefektetve (Bjt. 47. §).

vétkességét nem mentheti a túlzott munkateher, az adott jogterületen való járatlanság, a további ügycsoportokban végzett példaértékű munka, a munkaidő teljes kihasználása. A bíró a rá kiosztott ügyekben folyamatosan köteles eljárni, intézkedni.

A másodfokú (szolgálati) bíróság szerint az irányadó tényállás alapján helyesen állapította meg azt az elsőfokú bíróság, hogy kötelességszegés történt; tévedett azonban, amikor – azon oknál fogva, hogy a kártalanítási ügyek intézéséből a bíróra teljesíthetetlen munkateher hárult, amit a rendes munkaideje alatt fizikailag nem tudott elvégezni – arra az álláspontra helyezkedett, miszerint a kötelességszegés a bíró részéről nem volt vétkes. Elfogadta, hogy az eljárás alá vont bíró munkaidejét munkával töltötte ki figyelemmel arra is, hogy a statisztikai adatok alapján a bíró befejezésszáma nem volt olyan aránytalanul alacsony, hogy abból bizonyossággal a munkavégzés hiányára lehetne következtetni. Felrótta azonban azt, hogy az elsőfokú szolgálati bíróság az eljárást alá vont bíró azon védekezését, miszerint „a kártalanítási ügyek intézése nem fért bele a munkaidejébe”, kizárólag abban az összefüggésben vizsgálta, hogy a bíró munkateherre valóban meghaladta a munkaideje alatt elintézhető ügymennyiséget és nem foglalkozott azonban azzal, hogy ez mennyiben fogadható el abban a vonatkozásban, miszerint kizárólag a kártalanítási ügyek intézése „haladta volna meg a munkaidejét”.

A másodfokú határozat indokolása lényegében következetesen arra az alapelvként leszögezett megállapításra épít, mely szerint semmivel sem indokolható, hogy a bv. bíró az ügyek között különbséget tegyen, nem dönthet úgy, hogy bármilyen ügytípusban inkább hoz határozatot, mint egy másikban, még akkor sem, ha valamennyi ügy folyamatos intézése és befejezése meghaladja a törvényes munkaideje alatt elvégezhető mértéket. Rámutattak arra, hogy az elsőfokú szolgálati bíróság számos körülményt értékelt a bíró javára, azonban e tényezők – és itt számomra további érdekességként értékelhető megállapítást tett a szolgálati bíróság – *legfeljebb a folyamatos ügyintézési kötelezettség teljesítése mellett, ügycsoportonként egyenletesen előálló késedelemre jelenthetnének magyarázatot.* A határozat szerint az elsőfokú bíróság határozata azt sugallja, hogy a munkáltató akkor járt volna el törvényesen, ha az érkező kártalanítási ügyeket nem osztja ki; ami azt jelentette volna, hogy a bíróság ezen ügyekben nem jár el, azaz nem látja el az alapvető alkotmányos funkcióját.

A Bjt. 35. § (2) bekezdésében foglaltakat a másodfokú tanács akként értelmezte, hogy a bíró kötelezettségeinek teljesítése nem függhet a jogainak biztosításától, nem feltételezi egyik a másikat; a bíró nem csak akkor köteles a kötelezettségeit teljesíteni, ha a jogait maradéktalanul

biztosították, amennyiben pedig – akár objektív okból – nem, úgy munkakötelezettség sem terheli. A munkáltató az ügyszer hirtelen megemelkedésére nem reagálhat úgy, hogy a bíróság az igazságszolgáltatási kötelezettségét egyáltalán nem látja el. Ezért ilyen esetben a munkáltatótól *az várható el*, hogy a bírák közötti arányos ügyelosztást biztosítsa, *a bírótól pedig az, hogy folyamatosan, teljes munkaidejét kihasználva végezze munkáját, és ebben az esetben a mindennek ellenére esetlegesen előálló késedelemért fegyelmi felelőssége fel sem merülhetne.* Az igazgatási vezető azt nem tehetné volna meg, hogy az ügyeket egyáltalán nem osztja ki abból az okból, mert az eljárási határidőket a bírók és titkárok nem fogják tudni betartani (a másodfokú határozat szerint márpedig az elsőfokú szolgálati bíróság határozatából éppen ez következne).³⁸¹

A határozat lényegében kimentette a munkáltatót és a bíró munkavállaló felelősségét állapította meg, amikor ugyan rögzítette, hogy a bv. csoportra háruló, hirtelen megnövekedett munkateher miatt az eljárási határidők betartását – főként az első időkben – nem lehetett volna okkal számonkérni, ugyanakkor azt emelte ki, hogy azonban nem is emiatt indult a fegyelmi eljárás, hanem amiatt, hogy ezen ügytípusban a bíró egyáltalán nem intézkedett.

Véleményem szerint a legérdekesebb megállapítása a másodfokú bíróságnak az, mely szerint: *„[N]yilvánvaló, hogy az objektív okokból valamennyi ügyben egyenletesen előálló késedelem fegyelmi felelősség alapját fel sem vetheti.”*

Az eljáró bíró felelőségének kiemelése körében arra is hivatkozott, hogy *a bírónak tudnia kellett azt is, hogy eljárása kárt okozhat a bíróságnak, illetve a Magyarországnak is, mivel – az Emberi Jogok Európai Bíróságának az eljárás észszerű időtartamának megítélésével összefüggő gyakorlatát említve – álláspontja szerint a bíró eljárása nyomán a rábízott ügyekben az eljárás teljes tartama tétlenségi időszaknak minősül, ami az állam felelőségét alapozhatja meg.*

³⁸¹ A másodfokú bíróság okfejtésében reflektált az elsőfokú bíróság által az eljárás alá vont bíró javára értékelt körülmények közül többre is. Egyfelől arra is, hogy határozatait szakképzett leíró hiányában maga gépelte le. Ezzel kapcsolatban kifejtette, hogy mivel a bíró a munkakörébe nem tartozó munkát nem köteles elvégezni, így a saját döntéséből is bekövetkezett a munkateher növekedése, melyre ekként nem hivatkozhat. Továbbá kitért a csoportvezetővel fennálló rossz viszonyra is és akként foglalt állást, hogy az nem eshet a bíró javára, hogy a csoportvezető bíróval haragos viszonyban áll, és emiatt – kölcsönösen – nem folytatnak egymással kommunikációt; az együttműködési kötelezettség ugyanúgy terheli a bírót is, mint igazgatási vezetőjét.

Több helyen is kiemelte a kötelezettségszegés megállapítása kapcsán azt, hogy az adott ügyben a bíró nem egy elvárt befejezésszámtól való elmaradással, hanem az ügycsoportra vonatkozó munkavégzés teljes megtagadásával követte el a fegyelmi vétséget.

A fegyelmi büntetés kiszabása körében súlyosító körülményként értékelte – többek között –, hogy cselekményével az ügyfeleknek is kárt okozott, ami polgári, illetve nemzetközi bíróság előtti eljárásban a bíróság felelősségét alapozhatja meg. Ezzel szemben enyhítő körülményként vette számba azt – ami az ügy lényegét adta –, hogy a bíró valóban nagy ügyteherrel küzdött, aminek teljes elintézésére a feltételek nem voltak adottak. Mindezek fényében a bíró által megvalósított fegyelmi vétség súlya kiemelkedőnek értékelte arra is figyelemmel, hogy a munkaügyi bíróságok a jogszerűtlen munkamegtagadást általában önmagában a munkaviszony azonnali megszüntetésére okot adó körülményként értékelik.

A másodfokú határozat értékelésekor a következőket lehet érdemes rögzíteni. Arra alapítja az eljárás alá vont bíró vétkességét, hogy egy ügytípusban egyáltalán nem intézkedett. *Azonban azt is egyértelművé teszi, hogy valamennyi ügyben „egyenletesen” előálló késedelem esetén a bíró nem vonható felelősségre.* Ebből következtetésből arra a további megállapításra juthatunk, hogy ha minden ügytípushoz tartozó ügy kapcsán ugyanolyan, egyenlő mértékben lett volna lemaradva, akkor hivatkozhatott volna alappal a munka”teherre”, úgy azonban nem, hogy egyik ügytípusban nem esik késedelembe, míg egy másikban teljes (mivel nem is intézi azokat az ügyeket), folyamatos határidő-mulasztásban van. Ugyanakkor az a másodfokú értelmezés is, mely szerint az egyenletes késedelem nem veti fel a felelősség kérdését, végeredményben – hasonlóan az elsőfokú határozathoz – ugyanúgy egy „felelőtlen” szervezetet eredményez. A másodfokú határozat a bírói egyéni felelősséget helyezi előtérbe, ezáltal csökkentve a munkáltatói felelősség mértékét ebben a kérdéskörben.

Összegző megállapításom szerint a másodfokú bíróság a Bjt. 35.§ (2) bekezdésével kapcsolatban gyakorlatilag azt közvetíti, hogy a munkáltatónak a bíróra kiosztható ügyek számát elsősorban a bírák arányos munkaterhét szem előtt tartva kell meghatározni és ha ennek eleget tesz, akkor már e körben meglévő kötelezettségeinek teljesítése miatt nem vonható felelősségre; másik oldalról nézve pedig amennyiben a bírók a közöttük arányosan elosztott munkateher feldolgozása során valamennyi ügyben egyenletesen esnek késedelembe, úgy az ő vétkességük és így (fegyelmi) felelősségük sem állapítható meg – ha teljesítik azt a feltételt,

hogy teljes munkaidejüket munkavégzéssel töltik³⁸². Nyilvánvalóan nem volt a konkrét ügy tárgya, de a Kúria mellett eljáró másodfokú szolgálati bíróság határozata nem oldotta fel azt a problémás kérdéskört, hogy vajon hogyan oldható meg az, amikor az arányos ügykiosztás mellett, a munkateher a bírók teljes munkaidőkihasználása sem dolgozható fel határidőben. Nem érintette érdemben azt sem - amit az elsőfokú bíróság feszegetett -, hogy rendes munkaidőn túl kötelezhető -e a bíró munkavégzésre és (ha igen) ehhez milyen jogok és kötelezettségek társulhatnak (mind munkáltatói, mind munkavállalói oldalról).

E mellett azt a végkövetkeztetést is levonhatom, hogy az Alkotmánybíróság mellett mind a szolgálati, mind a „rendes” bíróságok a Bjt. 35.§ (2) bekezdését akként értelmezik, hogy az elsődleges szempont az, hogy a munkateher elosztása során – lehetőleg – arra kell törekedni, hogy a bírák munkaterhe egymás között lehetőleg arányosan kerüljön elosztásra. *Ha ez megvalósul, akkor az egy bíróra eső munkateher figyelmen kívül marad, mivel a bíróságoknak teljesíteniük kell alkotmányos kötelezettségüket, az ügyeket akkor is fel kell dolgozniuk, ha azok száma ellehetetleníti a határidők betartását.* Ugyanakkor ezzel kiüresítik a munkáltatói kötelezettséget, hiszen ők mindig alappal hivatkozhatnak arra, ha ők eleget tesznek az arányos kiosztásnak. Őket is meg kell azonban védeni, mivel adott bírói létszámmal tudnak csupán gazdálkodni, és annyi bíró között kell arányosítaniuk, amennyi „rendelkezésükre” áll. A bírák az ügyek között nem válogathatnak, minden ügýtípushoz kapcsolódó ügyet azonos súllyal kell kezelniük, nem tehetik meg, hogy egyes ügycsoportokhoz tartozó ügyeket „jobban” igyekeznek határidőben intézni egy másik ügýtípushoz tartozó ügyek rovására (úgy, hogy azokat az ügyeket inkább nem intézik). A Kúria mellett eljáró másodfokú szolgálati bíróság határozata ugyanakkor azt sugallja, hogy *a bíró részéről akkor alapos lehet a túlzott munkateherre való hivatkozás, ha a referádájába tartozó minden ügýtípushoz tartozó ügyben azonos súllyal esik ügyintézési késedelembe.* Ha az egyik ügýtípusú ügyeket intézi, a másikat nem (szelektál), akkor alaptalanul hivatkozik a Bjt. hivatkozott rendelkezésére és fegyelmi vétséget követ el.

³⁸² Ezen feltétellel összefüggésben rendelkezett a Kúria mellett eljáró másodfokú szolgálati bíróság SzfF.8/2020/9.számú határozatának elvi megállapítása is, mely szerint: „[...] [E]zen túlmenően, ha a bíró a munkavégzést egy ügycsoport egészében megtagadja, más ügycsoportban pedig sorozatban súlyos joghátrányt okozó késedelemmel végzi a munkáját, az akkor is fegyelmi vétséget valósít meg, ha a bíró egyébként a teljes munkaidejét munkavégzéssel tölti.”

VIII./3. A jogsértő bíróság érdekkörében felmerült munkateherre vonatkozó megállapítás(ok)

Fentiek alapján megmutatkozik az, hogy a jogsértő bíróságok oldaláról vizsgálva a kérdéskört, egy rendkívül összetett problémarendszerrel szembesülünk. Az kétségtelen tény, hogy az igazságszolgáltatás működésének megítélése szempontjából kiemelt jelentőséggel bír a bírósági eljárások időtartama, hiszen a jogkereső állampolgár számára az igazságszolgáltatás működésének – a bírósági döntések megalapozottsága mellett – egyik legfontosabb paramétere a bírósági perek időtartama (pertartama).³⁸³ Az ügyek, ügytípusok és bírák között is vannak különbségek a perek befejezéséhez szükséges időtartam tekintetében, de az egyes bírákra jellemző esetleg hosszabb pertartamok nem feltétlenül a munkavégzés eltérő hatékonyságának következményei. Ugyanakkor viszont, ha minden külső feltétel azonos, akkor alappal valószínűsíthető, hogy az egyes tanácsokon belül keresendő a pertartambeli esetleges különbséget eredményező ok.³⁸⁴

Az állampolgár érdeke nem csak az, hogy az ország más részein élőkkel azonos kondíciók mellett pereskedhessen, hanem fontos számára az is, hogy az adott szervezeti egységben belül, ahová a hatásköri és illetékességi szabályok alapján tartozik, bármelyik oda beosztott bíró elé is kerüljön az ügye, ugyanannyi időn belül, ugyanolyan szakmai színvonalú ítéletet kapjon. E probléma kezelése viszont már a helyi igazgatási vezetők feladata. Nekik kell biztosítaniuk azt, hogy az adott szervezeti egységben szolgálatot teljesítő valamennyi bíró ugyanolyan feltételek között, ugyanannyit, ugyanolyan szakmai színvonalon dolgozzon, azaz az állampolgárok ügyeit hasonló átfutási idő alatt intézze. Azonban álláspontom szerint ennek kapcsán, a Bjt. 35.§ (2) bekezdésében rögzítettek alkalmazása során gyakorlatilag „kibékíthetetlen” ellentétbe kerülnek a bírákkal. Olyan összetett helyzetről beszélhetünk, amelynek kapcsán olyan okokat is vizsgálni kell, mint tárgyaláshalasztások okai, az elégtelen előkészítés, az idézések nem időben történő kibocsátása, a tárgyalás kitűzése során tanúsított oda nemfigyelés, tárgyalási napok kihasználatlansága vagy a döntéstől való félelem, stb.³⁸⁵

A fentiekben kifejtettek okán tehát összességében érdemi ellentmondás mutatkozik abban a körben, hogy *a bíróságoknak az ésszerű időn belüli eljáráshoz való jog érvényesítésével*

³⁸³ Örkényi László - Parlagi, Mátyás: A bírói munka hatékonyságának vizsgálata a befejezett ügyek pertartamán keresztül. Statisztikai Szemle, 2020/1., 62-63.

³⁸⁴ Uo. 62., 65.

³⁸⁵ Kiss (2004) i.m.: 147. alapján

összefüggő kárfelelőssége és a bírói (eljárási határidő be nem tartása miatti) fegyelmi felelősség gyakorlata eltérően foglal állást amellett, hogy lehet -e hivatkozni a bíró (bíróság) leterheltségére.

A Pevtv. sem váltja ki az állam intézkedését, amellyel az igazságszolgáltatás megfelelő működéséhez elegendő tárgyi és személyi feltételt kell biztosítani (megszüntetve ezzel a bírói létszám, az egy bíróra jutó folyamatban levő ügyek száma, a kevés tárgyalóterem, a dolgozószobák nem megfelelő felszereltsége, a higiénés körülmények hiánya, stb. esetleges problémáit). Nem érintheti érdemben a bíró hivatástudatát, a saját magával és munkájával szemben támasztott igényességét és végezetül nem befolyásolhatja a bírósági vezető határozott (esetleg népszerűség vesztéssel, s így a következő vezető választáson akár szavazatvesztéssel járó) intézkedését a kötelességét nem teljesítő bíróval szemben.³⁸⁶

A vezetői felelősséghez köthetően felértékelődött azon eszközök és intézkedési lehetőségek vizsgálata, amelyeknek az időszűrőséggel kapcsolatosan folyamatosan kiemelt céljuk az elhúzódo ügyek számának, illetve az összes folyamatban lévő ügghöz viszonyított arányának csökkentése. Az igazgatási hatáskörben megtehető intézkedések számottevő részének alapját az *ellenőrzés* meglévő eszközára képezi a kritikus pontokkal (pl. kizárás késedelmes intézése, hatásköri és illetékességi szabályok téves alkalmazása, határozatlan vagy nem megfelelő pervezetés, szükségtelen bizonyítás, a rosszhiszemű pervitel elfogadása és ennek kapcsán szankciók alkalmazásának indokolatlan mellőzése, az eljárás nyugvásával felmerülő esetleges hibák, intézkedési határidők elmulasztása, tárgyalási napok kihasználása, indokolatlan hatályon kívül helyezés) összefüggő bírói intézkedések kontrolljára vonatkozóan. Az elhúzódo ügyek *fokozott vizsgálata* lehet az alapja az igazgatási ellenőrzés keretében azoknak az intézkedéseknek, amelyek érdemben hozzájárulhatnak a további elhúzódo megakadályozásához és feltárhatják azokat a tényezőket, amelyek konkrét intézkedések ellenére – várhatóan – gátolják az időszűrőségi mutatók érdemi javítását. Indokolt emiatt a bírakat az ésszerű határidők tartásában (*előzetesen*) *támogató* azon igazgatási megoldásokra koncentrálni, amelyek kapcsán a vezetők igazgatási munkáján felül inkább a szakmai tevékenységük kerül előtérbe. Az utólagos ellenőrzéseknek és vizsgálatoknak az a célja, hogy az eredmények számba vételét követően az érintett bíró a jövőben beépítse saját munkamódszerei közé az építő javaslatokat. Úgy vélem, hogy ebben a körben célszerű inkább

³⁸⁶ Uo. 152. alapján

arra kiemelt figyelmet fordítani, hogy a bírók hatékonyan vegyenek részt az időszereési mutatók javításában. Ehhez kötődően pedig elsősorban a motivációt és a képzést emelném ki. Előremutató lehet *egyénesített támogató mentorprogram* fejlesztése akár azzal a céllal, hogy a már 1-1,5 éves folyamatban lévő ügyek monitorozása is megkezdődjön, a tárgyaló bírák olyan szakmai vezetői támogatást kapjanak, amely nem rájuk ró terhet. Az érintett ügyeket folyamatosan figyelemmel kíséző vezető – a bírói függetlenség maximális tiszteletben tartása mellett – olyan igazgatási és szakmai támogatást tud egyfajta coaching útján, ügyenként biztosítani, amely lefedi az általános ellenőrzési területeket. Emellett a szakmai felkészültség javításán túl hozzájárulhat ahhoz, hogy a felmerült jogértelmezési és perstratégiai kérdéseket az akár állandósított szakmai csoportokban megvitassák és azok eljussanak a másodfokú tanácsokhoz is. Az érintett ügyekben nyújtott szakmai támogatás keretében összegyűlt tapasztalatok országos szintű, kapcsolattartókon keresztüli megosztásának fórumát is lehet rendszeresíteni. Így kialakulhat egy olyan informális hálózatrendszer, amellyel általánosság tehető a jó gyakorlatok becsatornázása, mely közvetlen kihatással lehet az ítékezés időszereiségére.

IX. AZ ELHÚZÓDÓ BÍRÓSÁGI ELJÁRÁSOK ELLENI HATÉKONY JOGORVOSLATI LEHETŐSÉGEK HÉZAGAI

Elvi megállapításom szerint az ésszerű időn belüli eljáráshoz való jog alapvető joggá, alapjoggá, vagyis valódi jogi kategóriává akkor válik, ha az állam elismeri, és érvényesülését biztosítja többek között azzal, hogy bíróság előtt kikényszeríthetővé teszi: az állam feladata az alapjogok megfelelő törvényi szabályozása, jogi és intézményi garanciák kiépítése is. A tisztességes eljárás belüli az ésszerű időn belüliség követelménye az igazságszolgáltatás valamennyi ágában, így a polgári (és a *büntető, illetve közigazgatási*) *ítélkezéssel*, valamint a bírósági *nemperes eljárásokkal* összefüggésben is ténylegesen érvényesítendő alapjogot kell, hogy jelentsen akként, hogy egyértelmű, a jogi szabályozásban is megjelenő érvényesíthető igény is, valamint a gyakorlatban is „kikényszeríthető” vagy „ellentételezhető” kötelezettség legyen.

IX./1. A nemperes eljárások, avagy: amikor egyik alapjogsértés után jön a másik

Egy Alkotmánybíróság előtti panaszos 2017. december 21-én előterjesztett kártalanítási kérelme tárgyában a Székesfehérvári Törvényszék az elsőfokú végzést csak 2019. április 26-án hozta meg, holott az adott eljárásra 15+30 nap, azaz összesen 45 nap volt az irányadó eljárási határidő.

A testület azonban nem tartotta érdemi vizsgálatra alkalmasnak az indítványnak az ésszerű idő követelménye megsértését állító elemét, mert azt állapította meg, hogy a konkrét esetben a bírósági eljárás elhúzódása nem hatott ki az ügyben hozott bírói döntés érdemére³⁸⁷, ugyanis az indítványozó kártalanítási kérelmét a bíróságok – részben érdemi vizsgálat nélkül – törvényben rögzített okokra hivatkozva, mérlegelés nélkül elutasították. Ennek következtében pedig fel sem merült a bírói döntést érdemben befolyásoló alaptörvény-ellenesség lehetősége.³⁸⁸

Holott magát a tisztességes eljáráshoz való jogot az AB több esetben is nemperes eljárásokra vonatkoztatva is akként értelmezte, hogy az jogszabályi rendelkezés alaptörvény-ellenességének megállapításához is vezetett. Például a 35/2015. (XII. 16.) AB határozat alapjául

³⁸⁷ Lásd még ugyanezen indok alapján az alkotmányjogi panasz be nem fogadását: 3418/2020. (XI.26.) AB végzés [15]; 3448/2020. (XII.9.) AB végzés [20]; 3143/2021. (IV.22.) AB végzés [22]; 3175/2021. (IV.30.) AB végzés [25]

³⁸⁸ 3235/2020. (VII.1.) ABh.[6], [20], [22]-[23]

szolgáló ügyben azt vizsgálta, hogy a Ctv.³⁸⁹ 2012. március 1. és 2014. június 30. között hatályos 118. § (8) bekezdése sérti-e a tisztességes bírósági eljáráshoz való jogot. A testület a nemperes eljárásban irányadó rendelkezés alaptörvény-ellenességét pedig az Alaptörvény XXVIII. cikk (1) és (7) bekezdése alapján megállapította. Salamon László alkotmánybíró különvéleményében azonban azt fogalmazta meg, hogy „[...] [a] cégbírósági eljárás peren kívüli eljárás, ezért arra az Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bekezdése nézetem szerint nem vonatkozik.”³⁹⁰

Egy nemperes eljárásnak a tisztességes eljáráshoz való jog szemüvegén keresztül történő vizsgálata ahhoz is vezetett már az Alkotmánybíróság gyakorlatában, hogy bírói döntést semmisített meg.³⁹¹ Ilyen esetben is megfogalmazta azonban Salamon László azon aggályát, hogy nézete szerint kétséges, hogy az Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bekezdésében megfogalmazott alapjogvédelem (a tisztességes bírósági eljáráshoz való jog) kiterjed-e a nemperes eljárásokra is, tekintettel ezen alaptörvényi rendelkezés pontos szövegére³⁹², szerinte ugyanis az alaptörvényi szintű védelem a bíróságok peres eljárásához kapcsolható³⁹³.

Fentiekkel összefüggésben fontosnak tartom felhívni a figyelmet arra, hogy az EJEB szerint az EJEE 6. cikk 1. bekezdése olyan még olyan eljárásokra is érvényes lehet, amelyek jellegüket tekintve nem teljes mértékben bírósági eljárások, mindazonáltal szorosan kapcsolódnak a bírói szerv általi ellenőrzéshez.³⁹⁴ Az emberi jogi bíróság az érintett rendelkezést ráadásul olyan kiterjesztő módon értékeli, amely alapján még a nemzeti jogban nem-bírói jellegűnek tekintett testület is „bíróságnak” minősülhet a kifejezés lényegi értelme szerint, ha teljesen egyértelműen igazságszolgáltatási funkciókat lát el.³⁹⁵ Még a „jogvita” kifejezésnek is nem formális, hanem érdemi jelentést kell tulajdonítani.³⁹⁶ Az EJEB a tisztességes eljáráshoz való joggal összefüggésben a „tárgyalást” is kiterjesztően értelmezi és a 6.cikk 1. bekezdésének speciális alkalmazásaként a szó szerinti értelemben vett nyilvános bírósági tárgyalás tartását nem követeli meg abban az esetben, ha nem merülnek fel szavahihetőségi vagy ténybeli kérdések, amelyek

³⁸⁹ 2006. évi V. törvény a cégnyilvánosságról, a bírósági cégeljárásról és a végelszámolásról

³⁹⁰ 35/2015. (XII. 16.) ABh. [79]

³⁹¹ Lásd pl.: 3375/2018. (XII. 5.) ABh.

³⁹² 3375/2018. (XII. 5.) ABh. [148]. Lásd még ugyanígy: 13/2021. (IV. 14.) ABh. [125]

³⁹³ 3179/2018. (VI. 8.) ABh. [120]

³⁹⁴ Ez volt a helyzet például egy ingatlan megosztására irányuló eljárás esetében, amelyet nemperes eljárásként két közjegyző előtt folytattak le, de amelyet bíróság rendelt el és hagyott jóvá (Siegel kontra Franciaország, no. 36350/97, 2000-XII, 33-38.§).

³⁹⁵ Oleksandr Volkov kontra Ukrajna (no. 21722/11, 2013.) 88-91.§

³⁹⁶ Le Compte, Van Leuven és De Meyere kontra Belgium, 1981. június 23, Series A no. 43., 45.§

a tárgyalás tartását szükségessé tennék, és a bíróságok tisztességesen és ésszerűen dönteni tudnak az ügyben a felek beadványai és más írott anyagok alapján.³⁹⁷

Álláspontom szerint tehát mivel a bíróság előtti olyan nemperes eljárások, amelyek kontradiktórius jellegénél fogva ellenérdekű feleket érintenek³⁹⁸, ezáltal pedig igazságszolgáltatási jellegű eljárásnak tekinthetők (és az eljárás kimenetele közvetlenül döntő a kérdéses jogra nézve³⁹⁹)⁴⁰⁰, védhetőnek tartom az Alkotmánybíróság azon többségi álláspontját, amely alapján *a tisztességes eljáráshoz való joghoz kötődő alapjogi védelem kiterjeszhető a nemperes eljárásokra is. Ezt a gondolatmenetet továbbvezetve azt is indokoltnak tartom, ha az alapjog részjogosítványaira, így köztük az ésszerű időn belüli eljáráshoz való jogra is kiterjedjen ez a fajta védelem.* Már csak azért is, hiszen – egyetértve Fuglinszky Ádámmal – a (rég) Pp. 2. §-ába foglalt kötelezettsége a bíróságnak *nem csak a peres eljárásokra vonatkozik, hanem a nemperes – végrehajtási vagy felszámolási – eljárásokra is.*⁴⁰¹

Az EJEB által hatékony jogorvoslattal védeni kívánt (1) kínzás és az embertelen, megalázó bánásmód tilalmának megsértéséből fakadó, valamint (2) az ésszerű időn belüli eljáráshoz való jog biztosítására vonatkozó kötelezettség megsértéséből fakadó alapjogsérelem is, akár egymást követően is megjelenhet. Ugyanis amennyiben a fogvatartási körülményekre hivatkozással megindított, alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatti kártalanítási eljárásban a döntés meghozatalára az irányadó eljárási határidő sokszorosát kitevő időtartam elteltével került sor, úgy véleményem szerint mindenképp sérül az ésszerű időn belüliséghez fűződő alapjog is. *Amennyiben ettől eltérő értelemezésre jutnánk – vagyis arra, hogy a nemperes eljárásban nem irányadó az EJEE 6. cikk 1. bekezdése –, akkor álláspontom szerint az a rendelkezés megszorító értelemezése lenne⁴⁰², ami nem áll összhangban annak céljával és szándékával⁴⁰³. Úgy vélem, hogy az az értelmezés egyezik az Egyezmény céljával, amely alapján a gyakorlatban is érvényesülő és hatékony jogvédelmet (annak lehetőségét) kell biztosítani⁴⁰⁴ a*

³⁹⁷ Döry kontra Svédország, no. 28394/95, 2002. november 12., 37.§; Saccoccia kontra Ausztria, no. 69917/01, 2008. december 18., 73.§

³⁹⁸ Lásd: Alaverdyan kontra Örményország, (dec.), no. 4523/04, 2010. augusztus 24., 35.§

³⁹⁹ Lásd pl.: Ulyanov kontra Ukrajna(dec.), no. 16472/04, 2010. október 5.

⁴⁰⁰ *Ilyennek tekinthető az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatti kártalanítás is.*

⁴⁰¹ Fuglinszky (2015) i.m. 550 - 552.

⁴⁰² Az EJEB szerint a 6. cikk 1. bekezdésének megszorító értelmezése nem igazolható. (Moreira de Azevedo kontra Portugália, 1990. október 23, Series A no. 189., 66.§)

⁴⁰³ Lásd: Ryakib Biryukov kontra Oroszország, no. 14810/02, 2008, 37.§

⁴⁰⁴ Airey kontra Írország, 1979. október 9, seriesA no.32., 24.§

nemperes és ezzel együtt természetesen minden egyéb peres eljárás során beálló ésszerű időn belüli döntéshozatalhoz való jog sérelmével összefüggő igényérvényesítéshez. Ezt támasztják alá egyébként az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának 2021. június 9. és december 2. napján kiadott állásfoglalásaiban foglaltak is. Szintén ebbe az irányba mutatott a Kúria Pfv.III.20.934/2018/5. számú ítélete is, amely szerint az eljárás tisztességes lefolytatása és ésszerű időn belül történő befejezése olyan követelmények, amelyek nem csak a peres eljárásokban kell, hogy érvényesüljenek, hanem ezek szem előtt tartásával kell a bíróságnak lefolytatnia az előtte folyamatban levő nemperes eljárást is.

IX./2. A büntetőeljárások esetleges elhúzóásával okozott alapjogsértés elleni védelemről

„[V]alamennyien tudjuk, hogy az új büntetőeljárás törvény a büntetőeljárások elhúzóását, hogy úgy mondjam, majdhogynem teljes egészében felszámolta, tehát ezeket a félelmeket nem kell tovább hordoznunk magunkkal.”⁴⁰⁵ Ebből a jogalkotói megnyilatkozásból talán arra vonhatunk le következtetést, hogy a jogalkotó már egyáltalán nem számol azzal, hogy a büntetőeljárások elhúzóása miatt kártérítési jellegű jogorvoslati lehetőség kidolgozása indokolt. Ezzel ellentétben azt gondolom, hogy attól függetlenül, hogy az új Be. megvalósította a magyar eljárásjogi szabályozás strukturális megújítását, továbbra is szükséges a büntetőeljárás esetleges elhúzóásával okozott jogsérelem kompenzálását, orvoslását lehetővé tevő jogorvoslati eljárás megteremtése. A jogalkotó hivatkozott véleményét azonban akár akként is értékelhetjük, hogy igyekezett eleget tenni annak a követelménynek, hogy arra is fordítsa figyelmét, hogy a büntetőeljárások ésszerű időtartamon túliságát a Be. reformjával előzze meg.

Az ésszerű időn belül befejeződő eljáráshoz való jog érvényesítésére hivatott hatékony jogorvoslati lehetőség megteremtését a jogalkotó annak ellenére szűkítette le a polgári peres eljárások körére, hogy *a jogalkalmazás büntetőeljárásokkal kapcsolatban is elismerte, hogy indokolatlan elhúzóása⁴⁰⁶ okozhat az egyén számára érdeksérelmet, vagyoni⁴⁰⁷ és nem vagyoni hátrányt egyaránt.* Ezzel akár az a kérdés is felmerülhet, hogy a bírósághoz fordulás joga sérül

⁴⁰⁵ Igazságügyi minisztériumi államtitkár felszólalása a T/10860. törvényjavaslat összegző vitáján

⁴⁰⁶ Az új Be. eljárás hosszára kihatással lévő rendelkezéseiről lásd: Czédli Gergő: A bírósági eljárást gyorsító és fékező rendelkezések az új büntetőeljárás törvényben. Büntetőjogi Szemle 2019/1. 15-34.

⁴⁰⁷ Lásd pl. BDT2020. 4267. IV.: Az ítélet írásba foglalásának jelentős - több hónapos - késedelme olyan lényeges eljárási szabálysértés, ami a bíróságnak az eljárás elhúzóása miatti vagyoni kártérítési kötelezettségét megalapozza.

-e, mivel nem adható egyértelmű válasz arra a kérdésre, hogy maga a jogszabály nem teszi lehetővé azt, hogy az ésszerű időn belüli eljáráshoz való jog sérelméből eredő igényeiket az érintettek bíróság előtt érvényesíthessék (tehát a bírói út ezen alapvető jog védelme kapcsán biztosított -e, az állam eleget tud -e tenni az Alaptörvény I. cikk (1) bekezdésében rögzített kötelezettségének) vagy „csak” a bírói gyakorlat zárja ki⁴⁰⁸ („lehetetleníti el”) gyakorlatilag a bírósághoz fordulást. A judikatúra szerint ugyanis *a büntetőeljárással kapcsolatos jogszabályokban önállóan szabályozott jogkövetkezmény hiányában a büntetőeljárás ésszerű időt meghaladó elhúzódása önmagában nem teremt meg a bíróságok kártérítés sérelemdíj) fizetésére vonatkozó kötelezettségét*⁴⁰⁹.⁴¹⁰ Ennek oka, hogy *a büntetőeljárás indokolatlan elhúzódásával okozott hátrány orvoslása a Ptk.-ban védett személyiségi jogok megsértése esetén igénybe vehető keresetindítási joggal és az az alapján igényelhető objektív és szubjektív jogkövetkezmények alkalmazásával nem lehetséges.*⁴¹¹

Minden esetre álláspontom szerint attól függetlenül, hogy az új Be. megvalósította a magyar eljárásjogi szabályozás strukturális megújítását, továbbra is szükséges az eljárás esetleges elhúzódásával okozott jogsérelem kompenzálását, orvoslását lehetővé tevő jogorvoslati eljárás megteremtése.

Az időmúlás túlzott mértéke senkinek sem érdeke, sem vádnak, sem pedig a védelemnek, hiszen egyrészt a bizonyítékok elenyésznek, a tanúk emlékezete megkopik, az eljárás anyagait többször át kell tekinteni, a bűnügyi költségek növekednek, stb., másrészt pedig a

⁴⁰⁸ Lásd BDT2016. 3520. I. A büntetőeljárás célja az állam büntető hatalmának, és nem a sértett jogainak érvényesítése. A bíróságnak ezért *törekednie kell az eljárás ésszerű időn belüli befejezésére, ennek megsértéséhez azonban a büntetőeljárás szabályok különös jogkövetkezményt nem fűznek.* A büntetőeljárásban elkövetett eljárási alapjogsértés önmagában *nem jelent nem vagyoni kártérítés követelésére alanyi jogot.*

II. A büntetőeljárással kapcsolatban előterjesztett nem vagyoni kártérítés iránti igény csak személyiségi jogsértés esetén lehet alapos: vagyis akkor, ha a személyiség lényegi elemeinek - így a személy egyediségét, azonosságtudatát, a környezetének értékítéletét meghatározó tulajdonságainak és külső megnyilvánulásainak - a védelmét szolgáló jogok sérülnek a büntetőeljárás során.

⁴⁰⁹ „[A]z eljárásjogi alapelvek sérülése ad csak jogalapot a régi Pp. 2. § (3) bekezdés szerinti kártérítésre, mely kifejezetten polgári perekre vonatkozatható. Az elsőfokú bíróság ítéletének jogi indokolásában ezért helyesen tért ki arra, hogy *ezek sérelme a büntető bíróságtól nem kérhető számon, büntető bíróság kárfelelősségét nem alapozhatja meg.* Ez utóbbi elbírálási szempont nem teszi lehetővé a büntető ügyiratok késedelmes kiadására alapított, a II. r. alperes, mint büntető bírósággal szemben előterjesztett kárigénynek helyt adást. [...]” (Kúria Pfv.II.21.466/2019/5.)

Lásd még: „[A] tisztességes eljárás követelményének büntetőeljárásbeli sérelme ezáltal önálló személyiségi jogsérelem nélkül is járhat kártérítési jogkövetkezménnyel, sérelemdíj fizetési kötelezettséget azonban nem vonhat maga után, mivel ahhoz külön jogszabály ilyen jogkövetkezményt nem fűz, [...]”. (Szegedi Ítéltábla Pf.I.20.276/2017/4.)

⁴¹⁰ Debreceni Ítéltábla Pf.I.20.284/2020/5.

⁴¹¹ Lásd pl.: BH2017. 148.; Fővárosi Ítéltábla Pf.V.20.869/2007/2.; Győri Ítéltábla Pf.V.20.227/2018/4.; BDT2020. 4267.

büntetőeljárással együtt járó tehertétel, a terheltre háruló korlátozások⁴¹², az idegi és erkölcsi nyomás sokkal tovább fennáll, mint az indokolt lenne.⁴¹³ Azonban kissé ambivalens helyzetről is beszélhetünk, mert a terheltnek tehát éppen az időmúlás az érdeke. Fontosnak tartom felhívni a figyelmet arra is, hogy az ésszerű időt meg nem haladó eljárás valójában inkább a hatóságok érdeke, mert a jelenlegi jogszabályi környezetben akkor, amikor egy ügy már tárgyalási szakba fordul át, a terheltnek éppen az időmúlás az érdeke, mivel az számára kedvezően hathat ki a büntetés kiszabására.⁴¹⁴ Még a tárgyalási szak előtt, vagyis alapvetően a nyomozás során és az előkészítő ülésen lehet a vádlottaknak az motivációja, hogy rövidebb időn belül fejeződjön be az eljárás, mert a jogalkotó ezt különösen az előkészítő ülés keretében tehető mértékes ügyészi indítványhoz kapcsolódó súlyosabb szankció alkalmazásának tilalmával „jutalmazza”.

A Be. 564.§ (4) bekezdés b) pontja szerint a bűnösséget megállapító ítélet indokolása tartalmazza, ha a bíróság a büntetés kiszabásakor enyhítő körülményként figyelembe vette a büntetőeljárás elhúzódását, akkor az erre való utalást is. Ezzel kapcsolatban ugyanakkor rendkívül fontos körülmény, hogy ez nem azonos a Kúria 56. BK véleményének (a büntetés kiszabás során értékelhető tényezőkről) III/10. pontjában írt időmúlással. *Az időmúlás enyhítő körülmény, azonban az eljárás-elhúzódás fogalma nem egyszerűen az eltelt időre koncentrál, hanem a bíróság és hatóság felelősségére*⁴¹⁵, mert nekik az lenne a dolguk, hogy hatékonyan, aktívan és gördülékenyen vigyék előre az eljárást.⁴¹⁶ A helyes elhatárolás azért is fontos, hiszen a törvény előtti egyenlőség alapelveinek maradéktalan érvényesüléséhez nyilván az egységes ítélkezésnek is hozzá kell járulnia, amibe beletartozik az is, hogy egyes bíróságok a büntetést befolyásoló körülményeket ne értékeljék indokolatlanul eltérően. Meg kell jegyezni azt is, hogy az elhúzódás miatti enyhítés eszközét, mint jogvédelmi lehetőség vizsgálatát a

⁴¹² Lásd még: Bencze Krisztina: A gyors eljárás a jó eljárás? A tisztességes büntetőeljárás egyes aspektusai. In.: Új Nemzeti Kiválóság Program 2018/2019 Tanulmánykötet. Széchenyi István Egyetem, Győr, 2019. 164.

⁴¹³ Kardos Dóra: A büntetés kiszabás elvei és rendszere, a büntetés kiszabási tényezők megjelenése a jogalkalmazói gyakorlatban. Doktori (PhD) Értekezés. KGRE ÁJ DI, Budapest, 2021. 76.

⁴¹⁴ „[A] beismerő vallomás értékelésével kapcsolatban [...] az ítélet tábla a következőket jegyzi meg: a védekezéshez való jog magában foglalja a vallomás megtagadásának, de a bűncselekmény tagadásának a jogát is. Ennek következtében két érdek ütközhet: a hatóság érdeke az időszzerű eljárás, a terhelt érdeke lehet az időmúlás, ami a büntetés kiszabására is kihathat. Ugyanakkor a büntetőeljárás alapvető rendelkezése, hogy a vád bizonyítására a vádló köteles, a terhelt nem kötelezhető az ártatlanságának bizonyítására [Be. 7. § (1) és (2) bekezdése]. Ekképp nem róható fel a terheltnek, ha az eljárás során egyáltalán nem tesz vallomást, vagy azt csak az eljárás későbbi szakaszában, úgymond a bizonyítékok súlya alatt teszi meg.” (Szegedi Ítélet tábla Bf.I.248/2020/12.)

⁴¹⁵ „[...] [a]z időmúlás nem azonosítható maradéktalanul az eljárás elhúzódása miatt eltelt idővel, mely utóbbi a bíróság inaktivitását is jelenti.” (3046/2019. (III. 14.) ABh. [69]; 3426/2020. (XI. 26.) AB végzés [15])

„[A]z eljárás elhúzódásának tényszerű megállapítása és enyhítő körülménykénti figyelembe vétele nem azonos a törvényszék által értékelt időmúlással, mint enyhítő körülménnyel. (Fővárosi Ítélet tábla 8.Bf.392/2016/113.) (Lásd még: Debreceni Ítélet tábla Bf.II.358/2017/51., Fővárosi Ítélet tábla 8.Bf.386/2016/61.)

⁴¹⁶ Kardos (2021) i.m. 77.

*büntetőbíróóságok nem korlátozzák le magára a bíróság előtti eljárásra, hanem az alapos gyanú közlésének időpontját tekintik irányadónak.*⁴¹⁷

Ugyan alkotmányosnak tekinthető az, ha a büntetés kiszabása körében nyert kedvezménnyel⁴¹⁸ kerül kompenzációra⁴¹⁹ az, hogy indokolatlanul elhúzódott a büntetőeljárás, *azonban, ha ezt helytelenül alkalmazzák a bíróságok* (például úgy, hogy összemossák az eljárás elhúzódását az időmúlással), *a jogvédelem kiüresedik*. Ilyen esetekben ugyanis arról beszélhetünk, hogy *a bírói út igénybevételenek biztosítása csak formális*, ami nem elegendő az eljárási garanciák, mint az ésszerű időn belülség teljesezéséhez. Arra is találunk példát ugyanis, amikor helytelenül értelmezték az időmúlás-elhúzódás kérdéskörét: „[...] [E]zt a cselekmény tárgyi súlyánál mindenképpen figyelembe kell venni, mint ahogy a bűncselekmény elkövetésétől eltelt mintegy 6 éves - a vádlottra nem visszavezethető - időmúlást is tekintettel az Európai Emberjogi Bíróság határozatára és az Emberi Jogok Európai Egyezményében írt követelményekre is.”⁴²⁰ Ilyen helytelen elhatárolásra mutatott rá a Debreceni Ítéltábla is: „[A]z objektív időmúláson túl az eljárás elhúzódását nem lehet megállapítani, hiszen valamennyi korábbi eljárás is időszerűen fejeződött be, a 2/2017. (II. 10.) AB határozatban, illetve a Be. 604. §-ának (4) bekezdésére tekintettel az 564. §-a (4) bekezdésének b) pontjában foglaltakat nem kellett alkalmazni.”⁴²¹

A két fogalom között azért kell különbséget tenni, mert az elhúzódó eljárás megállapítása esetén az EJEB igazságos elégtételt (just satisfaction) állapít meg az érintett kérelmezőnek, vagyis az emberi jogi sérelem áldozatának. Ha viszont a hazai jogtól kompenzációt kap a terhelt-

⁴¹⁷ „[A]z időmúlásnak a Bkv.-ben szereplő meghatározása a bűncselekmény elkövetésétől eltelt hosszabb időt értékeli, míg az eljárás elhúzódásának vizsgálata az alapos gyanú közlésének időpontjától kezdődik. (Pécsi Ítéltábla Bf.I.5/2019/30. szám)

⁴¹⁸ Érdemesnek tartom ezzel összefüggésben felidézni az EuB korábbi gyakorlatát is (lásd: EuB, C-185/95, P Baustahlgewebe kontra Európai Közösségek Bizottsága ítélet (1998/608.) 141-142. pont), amely szerint a versenyügyekben a bírságcsokkentés is hatékony jogorvoslatot jelentett - ez pedig könnyen párhuzamba állítható az Alkotmánybíróságnak a 2/2017. (II. 10.) AB határozatában kifejtett, a büntető ügyekben az elhúzódást, mint a büntetést enyhítő körülményként történő figyelembevételét jelentő körülménnyel. Azonban ezt a gyakorlatát később az EuB megváltoztatta és akként foglalt állást, hogy ilyen esetben a jogaiban sértett félnek külön kártérítési keresetet kell benyújtania az EU ellen a Törvényszék előtt (EuB, C-58/12, P Groupe Gascogne SA kontra Európai Bizottság ítélet (2013/770.) 82-83.pont).

⁴¹⁹ Hazánk ezzel a korábbi német felsőbbbírósági gyakorlat során kialakított ún. „büntetés-kiszabási megoldás” (Strafzumessungslösung) modellt követi, amely szerint az eljárások elhúzódása kizárólag a büntetés-kiszabás során értékelhető. (Martin P. Waßmer: Rechtsstaatswidrige Verfahrensverzögerungen im Strafverfahren als Verfahrenshindernis von Verfassungs wegen. ZStW (1) 2006., 178.)

Az ún. „végrehajtási megoldás” (Vollstreckungslösung) szerint a bíró az ítélet rendelkező részében – az elhúzódásra tekintet nélkül – megállapítja a szankció nemét és mértékét, majd csak a második lépcsőben jelenti ki, hogy jogellenes elhúzódás jóvátételeként a büntetés egy része végrehajtottnak tekintett. (Baumanns (2011) i.m. 199.)

⁴²⁰ Győri Ítéltábla Bf.I.21/2019/5.

⁴²¹ Debreceni Ítéltábla Bf.III.33/2018/16.

kérelmező például úgy, hogy a büntetés kiszabása során rögzítik az eljárás hosszadalmisságát, továbbá azt, hogy ezért a bíróság vagy hatóság a felelős és megjelölik az ítélet indokolásában a büntetés mértékének csökkentését erre a körülményre tekintettel, akkor a sérelem kompenzációt kapott és az áldozati minőség megszűnt.⁴²²

A helyes vagy helytelen értelemezéshez hozzátartozik az inaktivitás kérdéskörének figyelembevétele is. Ezzel kapcsolatban is találkozhattunk már a hazai felsőbb bírósági gyakorlatban eltérő álláspontokkal. A Debreceni Ítéltábla egyik határozata szerint például nem feltétel az eljárás elhúzódnak megállapításához a hatóságok részéről fennálló inaktivitás: „[A] jelen ügyben, bár hatósági inaktivitás nem tárható fel, az egyértelműen megállapítható, hogy az eljárás elhúzódnak nagyban elősegítette az a tény, hogy a bírósági szakban a bírói tanács változására került sor, minek következtében az eljárást meg kellett ismételni. Mindezt külön is figyelembe kell venni az enyhítő körülmények között.”⁴²³ Ezzel szemben ugyanakkor az Alkotmánybíróság szerint az eljárás elhúzódnak megállapításához szükséges a bíróságok részéről mutatkozó inaktivitás fennállta: „[...] [n]em sérül az észszerű idő akkor, ha a bíróságok az eljárási törvényben rájuk rótt kötelezettségeket megfelelően teljesítik és az eljárás időtartamát tétlen, cselekmény nélküli, ún. inaktív eljárási szakaszokkal nem nyújtják. Az indítványozó azon kifogása tehát, amelyben pusztán arra hivatkozott, hogy a büntetőeljárás vele szemben több, mint nyolc évig tartott, nem volt tekinthető olyan, az észszerű idő követelményének a sérelmét alátámasztó indokolásnak, amelyre az Alkotmánybíróság érdemi vizsgálatát alapíthatta volna.”⁴²⁴ Utóbbi álláspontot erősítette meg a Budapest területén működő ítéltábla mellett eljáró elsőfokú szolgálati bíróság egyik határozata is, amely szerint az inaktivitás kapcsán ugyan objektív körülmények is okozhatnak késedelmet, azonban azt is kell vizsgálni, hogy a bíró maga megtett -e mindent annak érdekében, hogy biztosítsa az ügyintézés folyamatosságát. Az észszerű ügyintézési határidő sérelme nem önmagában az ügyek érkezése

⁴²² Kardos (2021) i.m. 77.

Az „áldozat” kifejezés használatára lásd még pl.: „[A]z Emberi Jogok Európai Bíróságának az eljárások elhúzódnakával kapcsolatos álláspontját tükröző döntések minden esetben a „kellő szorgalom” kitéttel jelzik a minden eljáró hatóságra irányadó tagországi kötelezettségeket. A kellő szorgalom azt jelenti, hogy az ügy nehézségéhez, az eljárási cselekményekhez szükséges időt biztosítva az eljárások megfelelő időn belül lefolyjanak és befejeződjének. Az eljárás alatt álló személyeket azokban az esetekben tekinti áldozatnak, amikor az eljárás észszerű időn belüli befejezése nem áll fenn és a hatóságok nem tanúsítanak kellő szorgalmat.” (Fővárosi Ítéltábla 4.Bf. 298/2016/28., ugyanígy: Fővárosi Ítéltábla 4.Bf.88/2017/9.)

Az EJEK vonatkozó gyakorlatáról lásd még: Idzig Izabella: Jogállami alapelvek a processzuális jogban: a büntetőügyek észszerű határidőn belüli elbírálása az Emberi Jogok Európai Bírósága esetjogának tükrében. In.: Pogácsás Anett et al. (szerk.): Jogi tanulmányok tehetségek tollából – érvelések az Európai Parlament kapcsán. Pázmány Press, Budapest, 2014., 94-101.

⁴²³ Debreceni Ítéltábla Bf.II.53/2019/12.

⁴²⁴ 3136/2021. (IV. 22.) AB végzés [17]

és lezárása közötti időtartam hossza miatt állapítható meg, hanem arra alapozva, hogy a bíró által tett intézkedések között - függetlenül azok indokoltságától és érdemi megítélésétől - mennyi idő telt el folyamatos ügyintézés nélkül.⁴²⁵

Összességében az ésszerű időn belüli eljárás joga egy az alkotmányos szabadságok, a nemzetközi egyezményekbe foglalt emberi jogok közül, azonban a büntetőeljárással összefüggésben az állam közjogi eszközökkel nem biztosít védelmet, a polgári jogi eszközök erre pedig egyáltalán nem alkalmasak. Ha pedig a büntetőügyekben eljáró bíróságok a büntetés kiszabása során *egyáltalán nem vagy helytelenül értelmezik az eljárás elhúzódsát és emiatt nem részesül semmilyen kompenzációban az „áldozat”*, akkor az EJEB által elvárt jogorvoslat egyáltalán nem valósul meg és az érintettek *igényérvényesítési lehetőség nélkül maradnak*. Különösen olyan esetekben érhető ez tetten, amikor a bíróságok *sommásan* indokolják meg azt, hogy a büntetés kiszabás szempontjából kedvezményben részesítik a terheltet, csupán utalást téve arra, hogy bíróság a büntetés kiszabásakor enyhítő körülményként figyelembe vette a büntetőeljárás elhúzódsát⁴²⁶, mindezt úgy, hogy a *kedvezmény konkrét mértéke sem kerül feltüntetésre, amely alapján megítélhető* lehet, hogy ez vajon kellő kompenzációt jelent(het.) Azonban, ha el is tudná dönteni, akkor a meghaladó igényét sérelemdíj megfizetése iránt viszont nem érvényesíthetné polgári peres eljárásban, mert az ésszerű időn belüli eljáráshoz való jog nem személyiségi jog, hanem eljárási alapjog.

Ezen túlmenően olyan példát is láthatunk, amikor a bíróság nemhogy időmúlásra hivatkozott – megítélésem szerint helytelenül – az eljárás elhúzódsa helyett, hanem az időmúlás tekintetében alaptörvényi joga gyakorlását (tagadni a bűncselekmény elkövetését) róttá fel a vádlottnak.⁴²⁷ Egészen bizonyos vagyok benne, hogy az ilyen gyakorlat nem állná meg a helyét az EJEB előtt, hiszen attól függetlenül joga van a terheltnek az ésszerű időn belüli eljáráshoz, hogy beismeri - e a bűncselekmény elkövetését avagy sem, a védekezéshez való jognak mindennek ellenére

⁴²⁵ Budapest területén működő ítéltábla mellett eljáró elsőfokú szolgálati bíróság SzF.14/63/2012. számú határozata

Lásd még: Az eljárás elhúzódsának fogalma magában foglalja azt, hogy az eljáró bíróság a büntetőeljárás valamely szakaszában *inaktivitást mutatott* és a lefolytatott eljárás nem minden részletében tükrözi azt az erőfeszítést, amelyet a bíróság az ésszerű határidőn belüli elbírálás érdekében kifejtett. Az időmúlás helyett az elhúzó eljárásra utalás tehát az ügyben eljáró *bíróságok (hatóságok) azon tétlenségének az elismerése*, amelyet az eljárás egyes szakaszaiban tanúsítottak.” (Pl.: Debreceni Ítéltábla Bf.I.560/2016/20., Debreceni Ítéltábla Bhar.I.533/2018/9.)

⁴²⁶ Pl.: „[...] [I]dőszerű elbírálás esetén mindkét vádlottal szemben jóval hosszabb tartalmú, a VIII. r. vádlott esetében végrehajtható szabadságvesztés kiszabása lett volna indokolt.” (Kúria Bhar.II.624/2020/11.)

⁴²⁷ „[...] az időmúlás nyomatéka nagy (az egyes fent megjelölt vádlottaknak részben felróható), viszont a *vádlottak nem ismerték el büntetőjogi felelősségüket* (VII. r. vádlott kivételével), nem tárták fel cselekvőségüket, a hatóságokkal nem működtek együtt és a vagyoni hátrány / illetve részének megtérítésére sincsenek adatok, *így a nagymérvű időmúlás enyhítő szerepe csökken.*” (Fővárosi Törvényszék 23.B.1711/2013/193.)

elsőbbséget kell adni. A hazai Alkotmánybíróság is hangsúlyozta, hogy az ésszerű idő követelményének érvényesülésével összefüggő alkotmányossági vizsgálatban a mérlegelés szempontjai egyrészt a büntető felelősségre vonás egyszerűsítéséhez, és gyorsításához fűződő alkotmányos érdekek, másrészt pedig az Alkotmányban kifejezetten biztosított, a büntetőigény érvényesítése esetén az egyéneket megillető alapvető jogok, illetve az egyéb garanciális eljárási szabályok megtartásához fűződő érdekek⁴²⁸.

Mindez pedig szembehelyezkedik – tehát *nemzetközi egyezményesértő* módon – az EJENY 8. cikkében foglaltakkal, amely a hatékony jogorvoslathoz való jogról, mint az embert megillető jogosultságról szól, amely szerint „*minden személynek joga van az alkotmányban vagy a törvényben részére biztosított alapvető jogokat sértő eljárások ellen a hazai bíróságokhoz tényleges jogorvoslatért folyamodni.*” A kötelező erővel rendelkező PPJNE – 2.cikk. (3) bekezdés a) pont – pedig az államot terhelő kötelezettséggként rendelkezik annak biztosításáról: „*az Egyezségokmányban részes minden állam kötelezi magát annak biztosítására, hogy minden olyan személy, akinek az Egyezségokmányban elismert jogai vagy szabadságai sérelmet szenvednek, hatékony jogorvoslattal élhessen akkor is, ha a jogok megsértését hivatalos minőségben eljáró személyek követték el.*”

Az Európa Tanács miniszteri bizottsági ülésének 2021. december 2. napján elfogadott állásfoglalásában ugyanakkor az került rögzítésre, hogy tudomásul vették a magyar hatóságok által ígért „*időrendet*”, amely szerint 2023. június végéig javaslattal fognak élni azon jóvátételt illetően, amely *egyéb típusú bírósági eljárásokra* vonatkozik. Az ügy fontosságára, technikai jellegére és a Bíróság által a pilot judgement eljárás során immár több, mint 5 éve kiszabott határidő lejártára való tekintettel, határozottan ösztönözték azonban a hazai hatóságokat, hogy tárjanak fel minden lehetséges módozatot annak érdekében, hogy felgyorsítsák a tervezés ezen folyamatát.⁴²⁹ Hazánk még a mai napig nem tett eleget ígéretének. Ezt fémjelzi, hogy a bizottság 2023. június 7-ei állásfoglalásában komoly aggodalmának adott hangot amiatt, hogy a magyar hatóságok 2023. júniusára vonatkozó jogszabálytervezetre vonatkozó bejelentései és a bizottság gyorsított tervezésre vonatkozó kérése ellenére nem közöltek semmilyen információt a *közigazgatási és büntetőjogi jogorvoslati lehetőségekről*; sürgette a hatóságokat, hogy

⁴²⁸ Csák Zsolt: A terhelt távollétében lefolytatható egyes eljárások megítélése az eljárási szabálysértések és a tisztességes eljárás tükrében. Doktori értekezés, PTE ÁJK DI, Pécs, 2016. 14.

⁴²⁹ Council of Europe Committee of Ministers Minister’s Deputies, 1419th meeting, 30 November – 2 December 2021 (DH), CM/Del/Dec(2021)1419/H46-15

fokozzák erőfeszítéseiket e tekintetben, és további késedelem nélkül nyújtsanak be a bizottságnak konkrét ütemtervet a közigazgatási és büntetőjogi jogorvoslatokra vonatkozó jogalkotási folyamatra vonatkozóan (és úgy döntött, hogy az ügyek ezen csoportjának vizsgálatát a 2024. júniusi emberi jogi ülésükön folytatják).⁴³⁰

A jogalkotási folyamatot szemlélve rögtön szemet szúr, hogy az ésszerű időn belül befejeződő eljáráshoz való jog érvényesítésére hivatott hatékony jogorvoslati lehetőség megteremtését a törvényhozó vajon miért szűkítette le a polgári peres eljárásokra. Maga az Általános indokolás is kiemeli ugyanis, hogy a magyar eljárásjogi szabályozás strukturális megújítása mellett szükséges az egyes ágazati eljárási szabályrendszerek sajátosságaihoz igazodó, az eljárás esetleges elhúzódásával okozott jogsérelmet kompenzáló jogorvoslati eljárás megteremtése is. Ezt a célt szolgálta a korábbi *2018-ban benyújtott T/2923. számú törvényjavaslat*, amely a közigazgatási- és büntetőeljárásokkal összefüggésben esetleg felmerülő alapjogsértések vagyoni (pénzbeli) elégtétellel történő kompenzálását, valamint az ezt lehetővé tevő eljárást is szabályozni kívánta.

A jogalkalmazás a büntetőeljárásokkal kapcsolatban is elismerte⁴³¹, hogy „[N]em kétséges, hogy a büntetőeljárás indokolatlan elhúzódása okozhat az egyén számára érdeksérelmet, vagyoni és nem vagyoni hátrányt egyaránt.” Ugyanakkor azt is kimondta, hogy „[A] büntetőeljárásban alkalmazandó Be. az eljárás indokolatlan elhúzódása miatt - meghatározott feltételek esetén az eljárási kifogás előterjesztheségét meghaladóan -, eltérően a polgári eljárásra irányadó szabályoktól, *közvetlen igényérvényesítési lehetőséget nem biztosít.*”

Tehát az elméletileg nem kizárt, hogy valakinek vagyoni és nem vagyoni hátránya származik abból, hogy ésszerűtlen ideig húzódik el a büntetőeljárás, azonban ennek a hátránynak a „megtérítésére” (vagy kompenzálására irányuló) kötelezés iránt nem lehet sikerrel pert indítani, mert a sérelemdíj fizetésére kötelezés csak is személyiségi jogsértéssel összefüggésben merülhet fel. Ezt szintűgy leszögezte a Kúria: „[A]z Egyezmény 13. cikkében rögzített hatékony jogorvoslat érvényesülése, a büntetőeljárás indokolatlan elhúzódásával okozott vagyoni és nem vagyoni hátrány orvoslása a Ptk. 75-83. §-aiban védett személyiségi jogok megsértése esetén igénybe vehető keresetindítási joggal és a Ptk. 84. §-a alapján igényelhető

⁴³⁰ Council of Europe Committee of Ministers Minister’s Deputies, 1468th meeting, 5-7 June 2023 (DH), CM/Del/Dec(2023)1468/H46-13

⁴³¹ Kúria Pfv.IV.21.699/2016/4.

objektív és szubjektív jogkövetkezmények alkalmazásával biztosított.”⁴³² Márpedig egyértelmű a bírói gyakorlat abban, hogy ezen alapjogsértés nem jelenti egyben a személyiség megsértését is.⁴³³

Az EJEB a hazai jogalkotótól ettől függetlenül véleményem szerint azt várta el, hogy *minden bírósági eljárással összefüggésben dolgozzon ki hatékony jogorvoslati lehetőséget és ezt ne kizárólag a polgári peres eljárásokkal összefüggésben tegye meg*. Ennek kapcsán meg kell jegyezni, hogy a jogalkotó által gyakorlatilag különösebb indokolás nélkül elvetett, „Az egyes bírósági eljárások elhúzóásával kapcsolatos vagyoni elégtétel érvényesítéséről” című, T/2923. számú törvényjavaslat elfogadásával álláspontom szerint az EJEB elvárásainak eleget tettek volna. Abban a tekintetben is teljesült volna az EJEB gyakorlatának való megfelelés, hogy nem eljárási szakaszokra lebontva, hanem a teljes eljárást figyelembe véve került volna megállapításra a vagyoni elégtétel. Önmagában a Pevtv.-vel azonban a modern jogállami keretek között számomra – ahogyan erre Borbás Beatrix is rámutatott⁴³⁴ – elképzelhetetlen, a más eljárásokra (büntető, közigazgatási peres és egyéb bírósági nemperes) is irányadó számonkérhetőség elvi és gyakorlati lehetőségének el nem ismerése áll fenn.

Minden esetre a Pevtv. kétségtelenül eleget tesz annak a „követelménynek”, amely szerint az alanyi jogok biztosítása a tárgyi jogban önálló jogi normával történik, amely pedig tényállásból és jogkövetkezményből áll: a törvény mind a kettőt rendezi. Meghatározza azon esetköröket, amelyek esetén ezek a jogkövetkezmény (vagyoni elégtétel fizetésére kötelezés) alkalmazandóak. A tényállási oldalon azonban a jogalkotó nem foglalt állást abban a

⁴³² BH2017. 148.

Lásd még: „[...] [H]a a büntetőeljárás - például annak indokolatlan elhúzóásával - személyhez fűződő jogot sért, úgy az megalapozhatja az ezzel összefüggő polgári jogi igények érvényesítését [...]” (BH.2021. 135.); valamint Fővárosi Ítéltábla Pf.17.20.110/2019/7.

⁴³³ BH2017. 148. II. pont: Az eljárás észszerű időt meghaladó elhúzóása önmagában személyhez fűződő jogot nem sért.

Lásd még: Debreceni Ítéltábla Pf. III. 20.808/2017/5.; Pécsi Ítéltábla Pf.III.20.012/2019/4.

BDT2016. 3520.: I. A büntetőeljárás célja az állam büntető hatalmának, és nem a sértett jogainak érvényesítése. A bíróságnak ezért törekednie kell az eljárás észszerű időn belüli befejezésére, ennek megsértéséhez azonban a büntetőeljárás szabályok különös jogkövetkezményt nem fűznek. *A büntetőeljárásban elkövetett eljárási alapjogsértés önmagában nem jelent nem vagyoni kártérítés követelésére alanyi jogot.*

II. A büntetőeljárással kapcsolatban előterjesztett nem vagyoni kártérítés iránti igény csak személyiségi jogsértés esetén lehet alapos: vagyis akkor, ha a személyiség lényegi elemeinek - így a személy egyediségét, azonosságát, a környezetének értékítéletét meghatározó tulajdonságainak és külső megnyilvánulásainak - a védelmét szolgáló jogok sérülnek a büntetőeljárás során.

III. Az egészségromlást nem okozó átmeneti feszültség és bizonytalanság nem sérti az egészség védelméhez fűződő személyiségi jogot, és nem okoz más olyan személyi hátrányt sem, amelynek a kiküszöböléséhez nem vagyoni kártérítésre lenne szükség.

⁴³⁴ Borbás (2011a) i.m. 240.

tekintetben, hogy az ésszerű időn belüli eljáráshoz való jogot személyiségi jogként vagy eljárási alapjogként értékeli. A külön jogszabályban való rendezéssel egyúttal viszont álláspontom szerint egy önálló alanyi jog jött létre, amely mind a személyiségi joghoz, mind pedig a többi bírósági eljárási alapjoghoz képest speciális. Ezen jogalkotói lépést minden bizonnyal az is indokolta, hogy a tényállási és a jogkövetkezményi oldalon is ellentmondások merültek fel a bírósági gyakorlatban konkrét esetekben, illetve alapvetően a tényállási oldal bizonytalanságából következtek a jogkövetkezményi oldalon mutatkozó anomáliák. Hiszen akkor is, ha eljárási alapjogként, akkor is, ha személyiségi jogként értelmezzük az ésszerű időn belüliséghez való jogot, úgy ahhoz a Ptk. által alkalmazott jogkövetkezményi rendszer következetesen nem illeszthető.

Véleményem szerint a Pevtv. illeszkedik abba a trendbe, amely alapján a reparatív célzat egyre inkább maga mögé utasítja a prevenciós funkciót, ezzel a kárfelelősségi alakzatokat tendenciózusan az objektivizálódás felé tolja. A törvény alapján azonban úgy tűnik, hogy a jövőben a bírósági jogkörben, az ésszerű időn belüli eljáráshoz való jog megsértésével okozott károkért való felelősség tényállása olyan különleges felelősségi tényállásnak minősül, amely alapján a bíróságok számára támasztott felróhatósági mérce nemhogy alacsonyabb, hanem jóval magasabb a korábinál. Az objektív felelősség telepítése kérdésében az is átgondolandó a jogalkotás jogpolitikai célzatának szempontjából, hogy ha a vétkességi elv alóli kivételként az csak az ésszerű időtartamon történő befejezéséhez fűződő jog megsértése esetén érvényesül, ellentmondásos, ha a jogalkalmazás egyéb feladatai tekintetében – például a meghozott döntés tartalmi helyállóságát illetően – továbbra is a felróható magatartással okozott kárért felel az eljáró bíróság⁴³⁵. Utóbbival kapcsolatban azonban például a Győri Ítéltábla azon véleményének adott hangot, amely szerint „[az] igazság processzuális és materiális értelemben is tekinthető, de nem kétséges, hogy az állam mint szabályozó szerv felelőssége reálsan az eljárási, azaz a processzuális igazság fenntartásáért állhat fenn.”⁴³⁶

IX./3. Javaslat a büntető(bírósági) eljárás elhúzóásával kapcsolatos vagyoni elégtételre

Tekintettel arra, hogy a Pevtv. szerinti vagyoni elégtétel jogintézményéről az EJEK már akként foglalt állást, hogy azt hatékony jogorvoslatnak tekinti, véleményem szerint az annak kvázi alapjául szolgáló, korábban el nem fogadott T/2923. számú („az egyes bírósági eljárások

⁴³⁵ Borbás (2011a) i.m. 49.

⁴³⁶ Győri Ítéltábla Pf.V.20.010/2013/6.

elhúzóásával kapcsolatos vagyoni elégtétel érvényesítéséről” szóló) törvényjavaslathoz lehetne visszanyúlni a büntetőbírósi eljárások elhúzóásával kapcsolatos alapjogsérelem orvoslásához. Álláspontom szerint szükséges lenne egy Pevtv.-hez hasonló, azonban külön a büntetőbírósi eljárás elhúzóásával kapcsolatos vagyoni elégtétel jogintézményének a bevezetése.

Mivel a hivatkozott törvényjavaslat nagyban hasonul a Pevtv. részletszabályaihoz, ezért jelen fejezetben csak a javaslat büntetőeljárással kapcsolatos (legrelevánsabb és a Pevtv. részletszabályaitól leginkább eltérést mutató) rendelkezéseire koncentrálna fogalmaznák meg néhány javaslatot. Az ide vonatkozó előírások a törvényjavaslat szerint a következők:

2. § (1) Vagyoni elégtétel jár a félnek vagy a *terheltnak* (a továbbiakban együtt: fél), ha a bírósági eljárás észszerű határidőn belül történő befejezéséhez fűződő alapvető joga sérül.

3. § (2) Közigazgatási per, valamint – a (3) bekezdésben foglalt kivétellel – büntetőeljárás esetében a bírósági eljárás befejezéséhez feltétlenül elégségesnek minősülő időtartam *három év*.

(3) Ha büntetőügyben

a) harmadfokú bírósági eljárást is lefolytatnak, vagy

b) a jogerős ügydöntő határozat közlésétől számított hat hónapon belül felülvizsgálati eljárás indul a büntetőeljárás befejezéséhez feltétlenül elégségesnek minősülő időtartam *négy év*.

4. § *A bírósági eljárás befejezéséhez feltétlenül elégségesnek minősülő időtartam meghaladásának vizsgálata során – az 5. §-ban foglalt kivételekkel – polgári peres és közigazgatási peres eljárás esetén a keresetlevél benyújtásától, büntetőeljárás esetén a vádemeléstől számított,*

a) az eljárást befejező határozat jogerőre emelkedéséig,

b) ha a bírósági eljárásban meghozott jogerős eljárást befejező határozat vonatkozásában – büntetőeljárás esetén annak közlésétől számított hat hónapon belül – felülvizsgálati eljárás indul, annak befejezéséig, vagy ha e felülvizsgálati eljárás alapján új eljárás lefolytatása válik szükségessé, az annak során meghozott eljárást befejező határozat jogerőre emelkedéséig vagy véglegessé válásáig tartó időtartamot kell figyelembe venni.

5. § (2) *Nem jár vagyoni elégtétel büntetőeljárással kapcsolatban a terheltnak, ha*

- a) a bíróság a büntetés kiszabásakor enyhítő körülményként figyelembe vette a büntetőeljárás elhúzódását és ez az ítélet indokolásából kitűnik,
- b) a terhelt a bíróság, az ügyészség vagy a nyomozó hatóság elől elrejtőzött, megszökött, illetve az elfogására irányuló intézkedés alól kivonta magát,
- c) a terhelt a tényállás megállapításának megghiúsítása érdekében bűncselekményt követett el, és ezt jogerős ítélet megállapította.

16. § (3) A bíróság a vagyoni elégtétel iránti igényről *polgári nemperes eljárásban* (a továbbiakban: nemperes eljárás) dönt. A nemperes eljárásban kizárólag okirati bizonyításnak van helye.

22. § (2) A bíróság a 2. alcím rendelkezéseit azzal az eltéréssel alkalmazza, hogy – a nemperes eljárásban előterjesztett kérelem és ellenirat korlátai között – mérlegeli, hogy a bírósági eljárásban félnek minősülő kérelmező, valamint a bírósági eljárást lefolytató bíróság eljárási cselekménye, illetve mulasztása mennyiben járult hozzá az eljárás elhúzódásához. A bíróság e körülmények értékelését követően határozza meg, hogy a 4. § szerinti időtartamból mely időszakok vehetők figyelembe és melyeket kell figyelmen kívül hagyni a bírósági eljárás befejezéséhez feltétlenül elégségesnek minősülő időtartam meghaladásának vizsgálata során.

(4) A bírósági eljárás 4. § szerinti időtartamába *nem számítható be* az a bírósági eljárás előrehaladását nem szolgáló *időtartam, amely a kérelmező érdekkörében felmerült, elhárítható ok miatt, szükségtelenül telt el.*

(5) A bírósági eljárás 4. § szerinti időtartamába *nem számítható be* az a bírósági eljárás előrehaladását nem szolgáló időtartam, amely a bíróság érdekkörében felmerült, elhárítható ok miatt, szükségtelenül telt el, ha a kérelmező – habár arra jogszabályban biztosított lehetősége volt – nem nyújtott be kifogást az eljárás elhúzódása miatt.

Szembetűnő, hogy a javaslat a büntetőeljárásban a polgári jogi igényt érvényesítő magánfél vagy a sértett számára nem biztosít igényérvényesítési jogosultságot. Az EJEB gyakorlata azonban az EJEE 6. cikk 1. bekezdésének szellemében az – mivel „mindenkinnek” joga van az észszerű időn belüli eljáráshoz –, hogy az EJEB előtt bármely, az eljárásban érdekelt személy lehet felperes. Emiatt a vagyoni elégtételhez való jogosultság szempontjából félnek kellene tekinteni a sértetten túl a büntetőeljárás azon további résztvevőit is, akiknek érdekében áll az eljárás észszerű időn belüli befejezése. Ehhez persze elengedhetetlen lenne a részletszabályok

ehhez való igazítása is, lásd példaként azt a részletszabályt, hogy nem jár vagyoni elégtétel a terhelt kérelmezőnek, ha a bíróság elől elrejtőzött, megszökött.

A törvényjavaslat a büntetőeljárás befejezéséhez 3 évet tekint feltétlenül elégségesnek, azon okból, hogy ezeket a bírósági eljárásokat szükségképpen megelőzi egy másik szerv által folytatott eljárás, a nyomozati szakasz. Ugyanakkor maga a javaslat részletes indokolása is elismeri, hogy az EJEB azonban nem szűkíti le az észszerű időn belüli eljáráshoz való jogot a bírósági szakaszra, hanem a bírósági eljárási szakaszhoz hozzászámítja az első gyanúsítottkénti kihallgatástól kezdődően a nyomozás időtartamát, illetve a hatóság előtti eljárás hosszát is. Annak érdekében, hogy a javaslatban alkalmazott az a megoldás, amely a vagyoni elégtételt a bírósági eljárásokra korlátozza, az igényérvényesítés feltételeinek meghatározása szempontjából eredményét tekintve megfeleljen az EJEB joggyakorlatának, a javaslat rövidebb időtartamot határoz meg a büntetőeljárások befejezésének feltétlenül elégséges idejére vonatkozóan.

Ezt az elgondolást alapvetően támogatandónak tartom, amennyiben arról beszélünk, hogy a büntetőeljárás bírósági szakának észszerűtlen ideig tartó elhúzódása miatti vagyoni elégtétel szabályozása a cél. Így értelemszerű, hogy egy ezt szabályozó jogszabály hatálya nem terjedhet ki a nyomozati szakra és a bírósági eljárás befejezéséhez feltétlenül elégségesnek minősülő időtartam meghaladásának vizsgálata során csak a vádemeléstől számított időtartamot kellene figyelembe venni.

A javaslat szerint azok az esetek (is) tartoznak a vagyoni elégtételt kizáró okok körébe, amikor a büntetőeljárásban az igénylő magatartásával közvetlenül akadályozza a büntetőeljárás befejezését, másrészt az, amikor a bíróság a büntetés kiszabásakor enyhítő körülményként figyelembe vette a büntetőeljárás észszerű határidőn túli befejezését, és ez az ítélet indokolásából kitűnik.

Utóbbi eset kapcsán azonban fenntartom azon álláspontomat, hogy éppen azért lenne szükség különálló vagyoni elégtétel bevezetésére, mert fennáll a veszélye annak, ha a büntetőbíróságok a büntetés kiszabása során egyáltalán nem vagy helytelenül értelmezik („alkalmazzák”) az eljárás elhúzódását és emiatt nem részesül semmilyen kompenzációban az „áldozat”, akkor az EJEB által elvárt jogorvoslat egyáltalán nem valósul meg és az érintettek gyakorlatilag igényérvényesítési lehetőség nélkül maradnak. *A büntetőbírósági eljárással kapcsolatos*

vagyoni elégtétel külön szabályozása – az EJEB által már hatékonynak ítélt Pevtv. szerinti objektív felelősségi rendszer bevezetésével együtt – kiküszöbölhető lenne az elhúzóadás miatti enyhítés olykor széttartó gyakorlatának jogbiztonságra, törvény előtti egyenlőségre gyakorolt negatív hatása.

A javaslat 6. § (2) bekezdés b) pontja szerinti esetkörből szükséges lenne mellőzni „az ügyészség vagy a nyomozó hatóság” fordulatot, mivel, ha a bírósági szak elhúzóadása alapozná meg a vagyoni elégtételre való jogosultságot, akkor irreleváns lenne értékelni azt, ha a terhelt a vádemelés előtt elrejtőzik, megszökik, illetve az elfogására irányuló intézkedés alól kivonja magát. Ugyanakkor ez a 6. § (2) bekezdés b) pontja és a c) pontja szerinti eset álláspontom szerint konkurál a 22. § (4) bekezdésével, hiszen mind a b), mind pedig a c) pontos esetben olyan időtartamról van szó, amely a kérelmező érdekkörében felmerült, elhárítható ok miatt, szükségtelenül telt el. Ezen konkurálás feloldása érdekében célszerűbb lehetne ezen esetek kapcsán inkább a joggyakorlatra bízni azt, hogy az így eltelt időszakot a vagyoni elégtételre jogosító időtartamból figyelmen kívül hagyandó időtartamként kell számítani. Ugyanis például eltérően lehet figyelembe venni azt, ha a szökés miatt a terhelt letartóztatását rövid időn belül elrendelik, mert ekkor már nincs akadálya az eljárás folytatásának.

A javaslat azon része, hogy a bíróság a vagyoni elégtétel iránti igényről polgári nemperes eljárásban dönt leginkább a bírósági jogalkalmazás számára jelentene kihívást. A Pevtv. alapján egyértelmű, hogy polgári ügyszakos bírók járnak el, ez azonban nem lenne ilyen egyértelmű a büntetőbírósági eljárás elhúzóadásával kapcsolatos vagyoni elégtételnél. Másképp megfogalmazva: vajon egy polgári vagy egy büntető ügyszakos bíró bírálja -e el az ilyen kérelmeket (a polgári bíró a büntetőeljárás szabályok értékelésével vagy a büntetőbíró a nemperes eljárásra irányadó Pp. szabályai szerint).

X. A BÜNTETÉS ENYHÍTÉSE, MINT HATÉKONY JOGORVOSLAT ÉS ANNAK TÁRSADALOMTUDOMÁNYI (KRITIKUS) MEGKÖZELÍTÉSE

Leginkább az ésszerű időn belüli elbírálás követelményének való megfelelés „politikai”, társadalomtudományi megközelítésének következő két nézőpontját szeretném megvilágítani:

(1) az ésszerű időn belüli eljárás biztosítását elsődleges fókuszba helyező, eljárásjogi gyorsítást célzó jogszabályalkotás által bevezetett új szabályok milyen viszonyban állhatnak a társadalom tagjainak igazságérzetével (ami pedig kihatással van a bíróságok megítélésére);

(2) a kérdéskör nem hagy érintetlenül olyan bírósági igazgatási témákat sem, mint például a bírák karrierrendszere, vagy éppen javadalmazása.

Koncepciózusan tehát akként is megragadható a témakör kibontása, hogy érdekes ellentét mutatkozik két felfogásban: a szélesebb nyilvánosság megítélése szerint ugyanis a büntetőeljárás sikerének mércéjét elsősorban a bűnösség kimondása vagy az ártatlanul megvádolt emberek felmentése jelenti, ezzel szemben a hatóságok számára egyre inkább előtérbe helyezett szempont, hogy az eljárás a lehető legrövidebb időn belül legyen képes a feljelentésben megjelölt tények valósághű rekonstruálására⁴³⁷.

Véleményem szerint a pertartam, mint az adott pert jellemző körülmény olyan törvényességi szakkérdés, amely az eljáró bíróságok és az ügyfelek számára prioritás élvez⁴³⁸, azonban valószínűleg a szélesebb „közönség érdeklődését”, vagyis a perben, eljárásban álló személyeken kívüli társadalom tagjainak viszonyulását nem határozza meg.

Arra vállalkozom, hogy ennek az ellentmondásnak a fejtegetését azzal a módszerrel tegyem meg, hogy összevetem a hatóságok és a nyilvánosság érdekeit és azt, hogy ez miként hathat a bíróságok megítélésére. Különösen az új büntetőeljárás törvény azon rendelkezéseire igyekszem rávilágítani, amelyek alkalmazása különösen sarkítja a problémakört. Bár meg kell, hogy jegyezzem, hogy az új Be.-től függetlenül is megragadható az elemzés szükségessége, hiszen ez adott jogszabálytól független kérdés is. Ugyanis lényegét tekintve az új Be.-től

⁴³⁷ Lásd hasonlóan: 34/2013. (XI. 22.) ABh. [43]

⁴³⁸ Lásd pl.: „[...] [a]z előkészítő ülésen történő beismerő vallomás különös nyomatékkal értékelendő a vádlottak javára, hiszen a vádlottaknak ez a magatartása hozzájárult a büntetőeljárás gyors, időszerű befejezéséhez mentesítve ezzel a hatóságokat az évekig tartó eljárástól, munkatehertől.” (Fővárosi Ítéltábla 4.Bf.260/2018/10. szám)

elszakadva ahhoz a kérdéskörhöz érkezőnk, amely mindig is foglalkoztatta az elméleti és gyakorlati jogászokat egyaránt: melyik a fontosabb, az anyagi vagy a processzuális igazság. Ezen tág témakörnek azon szűk metszetét kívánom elemezni, hogy ez a két igazságtartalom milyen prioritásokat élvezhet a társadalmi nyilvánosság megítélésében és ez hogyan jelenik meg bíróságok munkájáról kialakult meggyőződésben.

Kétségtelen, hogy az új büntetőeljárás törvény számos olyan új rendelkezést hozott, amely pozitív változást eredményezett az eljárások időszerűségi mutatóiban. A jogalkotó azonban ezzel inkább a hatóságok érdekeit helyezte előtérbe – megfelelően a napjainkban divatos teljesítménymérési modelleken alapuló ügyeredményességi szemlélet által kívántaknak –, ami lehet, hogy nagyobb mértékben befolyásolja kedvezőlenül a társadalom igazságszolgáltatásba vetett bizalmát, mint az, ha az eljárások tovább húzódnak. Különösen megmutatkozhat ez véleményem szerint az előkészítő ülésen a beismerő vádlottakkal szemben kiszabandó enyhébb büntetések társadalmi megítélése kapcsán, ami tehát lehet károsabb hatást vált ki, mint azt a jogalkotó gondolhatta.

Másik érdekes területe a kérdéskörnek az, hogy a bírák egyéni karrierambíciói döntően éppen arra irányulnak, hogy arról az elsőfokú szintről kerüljenek magasabb fórumra, ahol az eljárások elhúzódása zömmel jelentkezik. Ezt a folyamatot pedig a bírák jelenlegi karrier- és jutalmazási rendszere is elősegíti. Összességében az eljárások elhúzódása elkerülésének a bírói kar személyi körülményeihez kapcsolódó okai is lehetnek.

Előtérbe kerül tehát az eljáró bíróságok szervezetén, illetve szervezeti folyamataikon lenyomatot hagyó hatás is, amit látszólag éppen egy ellentétes folyamatot indít el azzal szemben, amit a jogalkotó kívánhatott. A fejezet második részében tehát igyekszem elemezni azt is, hogy a jogalkotó igyekszik mindent megtenni annak érdekében, hogy az eljárások elhúzódásának gátat szabjon (vagy másképp mondva: az eljárásokat „gyorsítsa”), azonban ehhez nem igazodik a bíróságokon kialakított vagy kialakult karrierrendszer. Ez abban érhető tetten, hogy annak ellenére, hogy az eljárások esetleges elhúzódása tipikusan az ügyek elsőfokon, tehát úgymond „bemeneti” szinten való kezelésekor jelentkezik, a bírák azonban abban motiváltak, hogy magasabb hatáskörű, illetve szintű bíróságon folytassák munkájukat. Ennek következtében pedig a kevesebb tapasztalattal rendelkezők ítélkeznek elsőfokon, akik ennek okán kisebb magabiztossággal és szakmai tapasztalattal veszik fel a harcot az akár már előre láthatóan elhúzódó ügyek vitelében.

X./1. Az eljárások időszerűsége, a büntetőbíráskodás tekintélyének védelme és a társadalmi értékítélet összefüggései

A bíróságok hatékony működésének megteremtése, a teljesítőképesség fokozása – a bűnözés teremtette kihívásnak és az egyre komolyabb társadalmi elvárásoknak való megfelelés⁴³⁹ kényszere miatt – az igazságszolgáltatás alapkövetelményévé vált.⁴⁴⁰ A hatékonyság egyfajta értelmezése szerint akkor valósul meg, ha minden bűncselekményre fény derül, minden bűnöst felelősségre vonnak, de senkit nem ítélnek el ártatlanul vagy a törvény tilalma ellenére, továbbá a felelősségrevonás törvényes és igazságos, a bíróságok a felelősség megállapítása során a humanizmust és a szigort, a differenciálást és az egységes törvénykezést juttatják érvényre.⁴⁴¹ Másfajta meghatározás szerint pedig akkor beszélhetünk hatékonyságról, ha az eljárás egyszerű, gyors, költségkímélő és az alkalmazott büntetőjogi szankciónak pozitív, megelőző hatása van a bűncselekmények alakulására.⁴⁴² Előbbi meghatározás a megalapozottságra helyezi a hangsúlyt, az utóbbi pedig az időszerűsége.⁴⁴³

A büntetőeljárás hatékonyságának⁴⁴⁴ növelése, az adott kor igényeihez igazítása régóta foglalkoztatja a jogtudósokat és gyakorlati szakembereket.⁴⁴⁵ A hatékonyság alatt jómagam –

⁴³⁹ Pecsénye Máté szerint például „[...] [e]gy eljárási kódex – esetünkben a büntetőeljárási – kodifikálásakor, az új szabályozás kialakítását meghatározó alapvető szempontok megalkotásakor a jogalkotónak ugyanakkora, ha nem nagyobb figyelmet kell fordítania az igazságszolgáltatással kapcsolatos társadalmi elvárásoknak való megfelelésre, mint a jogászai hivatásrendek jogalkalmazás során összegyűjtött tapasztalatai alapján felmerült igényekre vagy éppen Magyarország nemzetközi jogi és európai uniós tagságból fakadó kötelezettségeire.” (Pecsénye Máté: Hatékonyság és egyéniesítés a büntetőeljárásban. Miskolci Jogi Szemle 2021/1. szám 1. kötet, 77.)

⁴⁴⁰ Farkas Ákos: A büntető igazságszolgáltatás hatékonyságának alapkérdései. In.: Gönczöl-Korinek-Lévai (szerk.): Kriminológiai ismeretek, bűnözés, bűnözéskontroll. Budapest, Corvina, 1996., 398.

⁴⁴¹ Szabóné Nagy Teréz: A büntető igazságszolgáltatás hatékonysága. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1985. 109.

⁴⁴² Farkas (1996) i.m. 398.

⁴⁴³ Pecsénye Máté: Vádalku magyar módra – az előkészítő ülés. Miskolci Jogi Szemle, 2019/1., 149.

Az időszerűség fontosságát lásd pl.: „[...] [A] büntetőeljárás sikerének mércéjét elsősorban nem a bűnösség kimondása jelenti, hanem az, ha az eljárás a lehető legrövidebb időn belül volt képes a feljelentésben megjelölt tények valósághű rekonstrukciójára.” (34/2013. (XI. 22.) ABh. [43])

⁴⁴⁴ A büntetőeljárás hatékonysági formáinak (hatékonyság, mint pénzkérdés; hatékonyság, mint a büntetőeljárás hatékonysága; hatékonyság, mint közgazdasági kategória) részletes ismertetését lásd: Farkas Ákos: A falra akasztott nádpálca, avagy a büntető igazságszolgáltatás hatékonyságának korlátai. Budapest, Osiris Kiadó, 2002. 97-118.

A büntetőeljárás hatékonyságára ható tényezőkről lásd: Fantoly Zsanett: Hatékonysági problémák, azaz a hazai büntetőeljárás gyakorlati visszasságai. Acta Universitatis Szegediensis: acta juridica et politica (74) (2012), 120-121.; Fantoly Zsanett: A büntető tárgyalási rendszerek sajátosságai és a büntetőeljárás hatékonysága. Budapest, HVG-ORAC Kft., 2013., 249-261.

⁴⁴⁵ Dobi Anita: Recenzió Fantoly Zsanett: A büntető tárgyalási rendszerek sajátosságai és a büntetőeljárás hatékonysága című monográfiájához az új büntetőeljárási törvénytervezet tükrében. Büntetőjogi Szemle 2017/1., 25.

hasonlóan Fantoly Zsanetthez⁴⁴⁶ – a gyorsaság mellett (melyre az „időszerűség”⁴⁴⁷ szó hozható fel) a pontosságot is értem. Fontos kiemelni, hogy a hatékonyság önmagában nem lehet egyenlő a gyorsasággal.⁴⁴⁸ Nem szabad azt hinni, hogy az időszerűség minden más szempontnál fontosabb, hiszen az nem a büntetőeljárás célja, hanem követelménye.⁴⁴⁹ A büntetőeljárások időszerűségének biztosítása nem abszolút vezérelve a büntetőeljárásnak, sohasem önmagáért való eszköz, hanem a büntetőeljárás célja megvalósításának egyik módja.⁴⁵⁰ Álláspontom szerint az időszerűség pontosan a *minőségi ítélet meghozatalához szükséges időtartamot* jelenti.

A büntetőeljárásokkal összefüggő időszerűségi problémák megoldása viszont nem egyszerű, mivel az emberi (terhelti) jogok kiszélesedése, illetve a terhelt részéről jelentkező igény a gyors és egyszerű eljárásra, továbbá a hatékony bűnüldözés iránti társadalmi szükséglet látszólag ellentétes irányú folyamatokat indítanak el.⁴⁵¹ Tehát egyfelől terhelti jogok védelmének kiemelt szerepéből következően nem vitás, hogy az elavult, a hatékonyságot feleslegesen vagy értelmetlenül korlátozó törvényi előírásokat folyamatosan korszerűsíteni kell, ám azzal, hogy a hatékonyság növelésének jogszabályi feltételeit megteremtik, nem sérthetik a törvényességet, ugyanis ha a jog(szabály) olyan eszközöket ad a bűnüldöző hatóságok kezébe, olyan eljárási szabályokat teremt, amelyek veszélyeztetik vagy sértik az egyéni jogokat, akkor az eljárás jogszerű marad, ám az alkotmányosság csorbát szenved: a jogszerű, de nem alkotmányos büntetőeljárás pedig nagyobb veszélyt jelent a társadalom és az egyén számára, mint maga a bűnözés, hiszen az utóbbival szemben több-kevesebb védelmet nyújt a jog, ám a jogszerű, de nem alkotmányos büntetőeljárással szemben nincs törvényes védelem.⁴⁵² Másfelől azonban figyelemmel kell lenni a jogos/jogosnak tűnő társadalmi elvárásokra is.

A bíróságok tekintélyével is összefüggésbe hozott bizalom⁴⁵³ jelentőségének megítélése aligha lehet kérdéses, ha az ítélezést a társadalom rendjének biztosításához szükséges

⁴⁴⁶ Fantoly (2012) i.m. 119.

⁴⁴⁷ Lásd pl.: Belovics Ervin: A büntetőeljárás időszerűsége. In.: Ad valorem: ünnepi tanulmányok Vida Mihály 80. születésnapjára. Szeged, Jurisperitus Bt., 2016., 35-45.

⁴⁴⁸ Fantoly (2013) i.m. 249.

⁴⁴⁹ Zsiros Bettina: Valóságos-e, ami igazságos? – Gondolatok a perbeli egyezségkötés új Be.-ben szabályozott intézményéről. Büntetőjogi Szemle 2018/1., 94.

⁴⁵⁰ Belovics Ervin: Új büntetőeljárás törvény, új feladatok. Börtönügyi Szemle, 2018/4., 6.; Farkas Ákos: A büntető igazságszolgáltatási rendszer hatékonyságának korlátai. In.: Borbíró Andrea – Gönczöl Katalin – Kerecsi Klára – Lévay Miklós (szerk.): Kriminológia. Wolters Kluwer, Budapest, 2016., 995.

⁴⁵¹ Fantoly (2012) i.m. 119.

⁴⁵² Farkas (2002) i.m. 80.

⁴⁵³ Az intézmények iránt valóban nem bizalom alakul ki, hanem azok várható viselkedésével kapcsolatos elvárás, amelyhez minősítési szándék is kapcsolódhat (Russel Hardin: Bizalom. Szociológiai Figyelő, 2002/1-2., 23.). A minősítési szándék szorosan összefügg a bírósági ítéletek kritizálásával is.

szolgáltatásként fogjuk fel, amelynek megbízható működése mindenki számára garantált jogbiztonságot jelent.

Természetes, hogy a jogkereső állampolgárok gyors, egyidejűleg minőségi ítélezést várnak el a bíróságoktól, mely elvárásnak nehéz megfelelni. Mégis úgy gondolom, hogy a társadalom elismeréséhez – az időszerűség mellett – az ítélezés színvonalának további emelése és a társadalmi értékítélethez való közelítése vezethet. Fontosnak tartom hangsúlyozni, hogy nem arra a jelenségre gondolok természetesen, amit Bencze Mátyás bírói populizmusnak⁴⁵⁴ nevez. Helyesnek a Bencze által „őszinte populizmusnak” nevezett mentalitást tartom, vagyis amikor a bíró valóban rendelkezik azzal a meggyőződéssel, hogy kötelezettsége a társadalom tagjainak érdekeit és véleményét mérlegre tenni.

A büntetőeljárás gyorsításának igénye arra készítette azonban a hazai jogalkotót is, hogy az eljárás különböző szintjein ún. „szűrőket” működtessen, amelyek csak az ügyek egy részét engedik tovább, s így tehermentesítik elsősorban a túlterhelt bíróságokat,⁴⁵⁵ érvényesülni hagyva ezáltal azt a tendenciát, hogy a legalitás főszabálya alóli kivételek körének szélesítésével, az igazságszolgáltatásra nehezedő ügyteherből való szabadulás reményében egyre több az opportunitás jegyében bevezetett jogintézményt alkalmazzunk⁴⁵⁶. Az új Be. egyik jellemzője az opportunitás elvéből fakadó eszközrendszer átalakítása, hangsúlyosabbá tétele, melynek háttérében a tárgyalási szakasz elkerülése áll.⁴⁵⁷ A Be. egyik újítása, hogy az elterelést szolgáló eszközöket előbbre hozta az eljárás folyamatában, mivel beépítette már a nyomozásba, így időben korábban nyílik lehetőség az alkalmazásukra, továbbá eredménytelen elterelés esetén a nyomozás folytatható. A jogalkotó ezzel az újítással kifejezetten az eljárások hatékonyságát célozta meg,⁴⁵⁸ az új kódex több lehetőséget is kínál (pl. a közvetítői eljárás és a feltételes ügyészi felfüggesztés, amelyek más, a nyomozás során alkalmazható felfüggesztési okokkal kerültek egy sorba) az általánostól eltérő, a hatékonyságot és az időszerűséget célzó

⁴⁵⁴ Bencze Mátyás (2018a): Bírói konformizmus – ítélezési populizmus az autoriter politikai rendszerek szolgálatában? In.: Menyhárd Attila – Varga István (szerk.): 350 éves az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kara, I. kötet, ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2018., 622.

⁴⁵⁵ Miskolci László: Egy konferencia tanulságai, avagy a magyar büntetőeljárás továbbfejlesztésének az ügyész-e a kulcsszereplője. *Ügyészek Lapja*, 2001/1., 20.

⁴⁵⁶ Kertész Imre már 1996-ban az opportunitás „inváziójáról” írt. Lásd: Kertész Imre: A legalitás eróziója, az opportunitás inváziója. In.: Tóth Károly (szerk.): Emlékkönyv dr. Tokaji Géza c. egyetemi tanár születésének 70. évfordulójára. *Acta Universitatis Szegediensis de Attila József Nominatae*, 1996., 151-158.

⁴⁵⁷ Farkas Krisztina: A sértett helyzete az eljárás hatékonysága tükrében. In.: Hollán Miklós – Mezei Kitti (szerk.): A büntetőjog hazai rendszere megújításának koncepcionális céljai és hatásai. *Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézet*, Budapest, 2020., 64.

⁴⁵⁸ Belovics Ervin – Tóth Mihály: Büntető eljárásjog (Harmadik, aktualizált kiadás). *HVG-ORAC Lap-és Könyvkiadó*, Budapest, 2017., 270.

megoldások számára.⁴⁵⁹ Az új büntetőeljárás kódex több ponton fontolóra vette az akkuzatórius eljárás pozitív vonásait és ezekből (az angolszász rendszerek szabályozásából) merítve egy logikusabb szabályokat tartalmazó vegyes rendszerű bizonyítási eljárást alakított ki, erősítve ezzel a funkciómegosztás elvét.

Kevésbé mérlegelte azonban szerintem a jogalkotó azt, hogy a büntetőeljárás konszenzuson alapuló lezárásának is lehetnek veszélyei, különösen társadalmi igazságosság érvényesülésére nézve is. Lényeges, hogy a büntető felelősségre vonás több elvvel igazolható, melyek versengenek, illetve kiegészítik egymást (speciális és generális prevenció, a társadalom védelme, helyreállítás, megtorlás).⁴⁶⁰ Azonban mindegyik elv képviselője egyetért, hogy az elkövetővel éreztetni kell, hogy az, amit elkövetett, morális értelemben vett „rossz” és egyik büntetési cél megvalósítását sem szolgálja, ha a terhelt úgy érzi, valójában nem is kapott büntetést, inkább valamiféle „adót” kellett fizetnie egy bizonyos magatartása után.⁴⁶¹ A büntetőeljárás hatékonyságához az is kell, hogy megfeleljen bizonyos társadalmi elvárásoknak – köztük annak is, hogy a bűncselekmény elkövetőjével szemben büntetést szabjanak ki – és ezzel rászolgáljon az emberek igazságszolgáltatásba vetett bizalmára.⁴⁶²

Kritikaként fogalmazza meg Bencze Máttyás, hogy ahhoz képest, hogy a büntetőeljárás rendje kiemelkedő jelentőséggel bír az egész közösség számára, a változtatások elsősorban az abban részt vevő hatóságok érdekeit tükrözik, ez nyilvánul meg például az egyezségkötés korlátlanosságában (bármilyen cselekménytípus esetén, bármilyen elkövetővel meg lehet kötni), ami a részt vevő hatóságok szempontjából óriási könnyebbséget jelenthet, de a büntetőeljárás társadalmi célját nem feltétlenül teljesíti.⁴⁶³

⁴⁵⁹ Finszter Géza: Legalitás és opportunitás az új büntetőeljárás kódexben. *Börtönügyi Szemle*, 2018/4., 27.

⁴⁶⁰ Erről bővebben lásd: Balogh Ágnes – Tóth Mihály: *Magyar Büntetőjog. Általános rész.* Osiris, Budapest, 2015., 250–263.

⁴⁶¹ Bencze Máttyás (2018b): A kor színvonalán? - Az új büntetőeljárás kódex válasza a jelen kihívásaira. *Pro Futuro - A Jövő Nemzedékek Joga*, 2018/3., 23. Bencze szerint az egyszeri, „megtévedt” elkövetők esetében bőven elég lehet a társadalmi rosszallás éreztetésére az egyezség révén kiszabott büntetés (és az azt megelőző büntetőeljárás). A notórius visszaesők azonban sokkal inkább tekinthetők „adónak” az egyezséggel elérhető kedvezőbb tartalmú büntetést, de talán ennél is fontosabb, hogy a külső szemlélő számára tűnhet úgy, hogy az eljárás célja az állam részéről az volt, hogy gyorsan, minél kisebb energiárfordítással lezárjon egy eljárást és nem az, hogy igazságot szolgáltatson. Nem lebecsülhető ugyanis a nyilvános tárgyalás tartásának szimbolikus jelentősége, amelynek során elvileg bárki tanúja lehet annak, amint az állam a sértett helyett és az egész közösség nevében vonja felelősségre az elkövetőt. (Bencze (2018b) i.m. 23-24.)

⁴⁶² Fantoly (2013) i.m. 249.

⁴⁶³ Bencze (2018b) i.m. 35.

Ugyanakkor meg kell jegyeznem, hogy a társadalmi megítélés szempontjából fontos lehet annak a figyelembe vétele is, hogy az egyezségkötésről ma már tudjuk: 2018 óta ugyanúgy nem/kevésbé alkalmazzák, mint ahogyan a tárgyalásról lemondást sem alkalmazták az 1998-as Be.-ből.

A legalitás elvének lazulása fényében annak is tanúi lehettünk, hogy a magyar jogalkotó nyitott a tradicionális eljárást helyettesítő technikák bevezetésére, és ezek kiválasztásában az ügyész kapta a főszerepet. A bírói útról elterelő eljárások keretében a jogalkotó az ügyészt például azzal a jogkörrel is felruházta, hogy magatartási szabályokat vagy kötelezettségek teljesítését írja elő a terhelt számára.⁴⁶⁴

Azok az intézkedések, amik az eljárás gyorsítását, más szóval az „időszerűséget” célozzák, nem feltétlenül hatnak kedvezően az ügy alapos felderítésére, minden részletre kiterjedő kivizsgálására.⁴⁶⁵ Szemléletesen támasztja ezt alá például az is, hogy folyamatosan növekszik azoknak a vádlottaknak a száma, akivel szemben az ügyészség büntetővégzés (tárgyalás mellőzése) meghozatalára tesz indítványt. Hazánkban tehát a vádlottak rendkívül nagy száma egyáltalán nem áll a bíróság elé az általa elkövetett bűncselekmény miatt, nem találkozik a bíróval, s a bíró kizárólag a rendelkezésére álló ügyirat alapján szabja ki a büntetést.⁴⁶⁶

A kontinentális modellben az anyagi igazság kiderítése a cél, a common law rendszerben viszont az eljárás teljesíti feladatát, ha eljutnak a jogi vagy perbeli igazsághoz. Bárd Károly szerint a Be. készítői a contest típusú modell elutasítását kívánták rögzíteni, amikor kor az Általános Indokolásban leszögezték: „a magyar igazságszerető és igazságkereső nép, az anyagi igazságon alapuló büntetőjogi felelősségre vonás pedig alapértéke a jelenleg hatályos eljárási törvényünknek”.⁴⁶⁷

Kritikus véleményt fogalmazott meg többek között Mezőlaki Erik, aki szerint a bizonyítási szabályok átstrukturálódása az anyagi igazság kontra eljárási igazság kérdéséhez vezet, ennek kapcsán pedig megállapítható, hogy az új büntetőeljárási törvény – annak ellenére, hogy preambulumban az anyagi igazságra való igényét fogalmazza meg célként – részletszabályaiban lemondott az anyagi igazságról.

⁴⁶⁴ Pápai-Tarr Ágnes: Büntetés kiszabás az alku tárgya? – kihívások és válaszok a büntetés kiszabás fejlődéstörténetében. *Közjavak*, 2019/4., 8.

Kertész Imre használta először például az „ügyész bíráskodás” kifejezést. (Kertész Imre: *Ügyész bíráskodás?* *Magyar Jog*, 1996/1., 1–8.)

A kvázi bírói funkció ügyészhez delegálása azonban kritikát váltott ki a hagyományosan a legalitás alapelve szerint berendezkedő büntetőeljárási rendszerekben. (Róth Erika: *Útmutató az ügyész diszkrecionális jogkörének gyakorlásához. A hazai és az angol megoldás.* In.: Elek Balázs – Háger Tamás – Tóth Andrea Noémi (szerk.): *Igazság, ideál és valóság. Tanulmányok Kardos Sándor 65. születésnapja tiszteletére.* DE-ÁJK, Büntető Eljárásjogi Tanszéke, Debrecen, 2014., 303.)

⁴⁶⁵ Miskolcziné Juhász Boglárka: A büntetőeljárási szabályok továbbfejlesztésének lehetséges irányai. *Doktori értekezés tézisei.* PPKE JÁK DI, Budapest, 2015. 4-5.

⁴⁶⁶ Pápai-Tarr (2019) i.m. 7.

⁴⁶⁷ Bárd Károly: Az út az igazsághoz – büntetőeljárási törvényünk a jogállami elvek tükrében. *Belügyi Szemle*, 2019/3., 9.

Ez azért is súlyos megállapítás, mert a társadalom tagjai véleményem szerint egyáltalán nem mondtak le az anyagi igazság, illetve igazságosság eszményéről, bennük súlyos kételyek alakulhatnak ki az olyan ügyek kapcsán, ahol ez kevésbé jut érvényre, mint a processzuális „valóság”.

Az minden esetre tényként megállapítható, hogy a 2017. évi XC. törvény (új Be.) kifejezetten kerüli bármely jelzővel felcímkézni az igazság fogalmát. A szabályozás a középutat választja, így a Preambulum rögzíti, hogy – összhangban a törvény szellemével – szem előtt tartja az igazság megállapításának igényét, ugyanakkor a megvalósított szabályozással egyrészt az opportunitás elvének érvényesítése miatt – hatékonysági, pertakarékossági szempontokat előtérbe helyezve – lehetőséget biztosít arra, hogy bizonyos körülmények fennállása esetén az igazság teljes mértékű felkutatását mellőzzük. Másrészt az új Be. igazságkonceptiója a funkciómegosztás stabil alapját is jelenti, a Be. azon rendelkezése, amely rögzíti a bizonyítás általános szabályainak körében, hogy a bíróság, az ügyészség és a nyomozó hatóság a döntését valósághű tényállásra alapozza, az 1998-as Be. rendelkezéseire képest egy jóval „árnyaltabb” fogalom, így juttatva kifejezésre a Be. igazságfelfogással kapcsolatos álláspontját.

A büntetőeljárások gyorsítását szolgáló előkészítő ülés jogintézménye egyértelműen összekapcsolódik a büntetéskiszabással is. Ezzel kapcsolatban egy sajátos megvilágításba szeretném helyezni a 2020. évben nagy port kavart, gyermekpornográfia vádja miatti büntetőeljárást.

A – vádlott és védője által enyhítésért bejelentett fellebbezés visszavonása okán – jogerőre emelkedett elsőfokú határozatot a kiszabott büntetés enyhe volta miatt súlyos kritikákkal illették. Ennek egyik oka az is lehet, hogy talán a bíróság nem kommunikálta kellő súllyal a közvélemény felé (nyilván azért is, mert a közérdeklődés csúcsán az ítélet még nem volt jogerős), melyek voltak azok a morális-erkölcsi szempontok, amelyek a büntetés kiszabásához vezettek. Az eset kapcsán megjegyzést érdemel ugyanakkor az is, hogy alapvetően a jogász hivatás tagjai „megvédték” a bíróságot, mivel az az új büntetőeljárás kódex 504-505. §-ai alkalmazásával a vádlott bűnösséget beismerő nyilatkozatát elfogadta és ebből következően törvényesen járt el a szankció mértékének meghatározásakor. A Be. 565. § (2) bekezdése alapján ugyanis nem szabhatott ki hátrányosabb büntetést, mint amelyet az ügyész által az 502. § (1) bekezdése alapján előterjesztett indítvány tartalmazott.

Érdekes lehet a Be. 504. § (3) bekezdését – mely szerint, ha a bűnösséget beismerő nyilatkozat elfogadásának feltételi fennállnak, a bíróság a vádlott bűnösséget beismerő nyilatkozatát végzésével elfogadja – megvizsgálni abból a szempontból, hogy vajon az „elfogadja” kifejezés kötelező rendelkezést ír-e elő a bíró számára. Büntetéskiszabási szempontból firtatva úgy is feltehető a kérdés: amennyiben az ügyész – a bíró megítélése szerint – törvényes, de túlzottan enyhe büntetés kiszabására tesz indítványt, azonban a beismerő nyilatkozat elfogadásának feltételi fennállnak, van-e valamilyen lehetősége a bírónak arra, hogy az ügyész által indítványozottnál súlyosabb, általa „igazságosnak” vélt mértékű szankciót alkalmazhasson?

Az a bíró, aki a bűnösséget beismerő nyilatkozat elfogadása feltételeinek – Be. 504. § (2) bekezdés a)-c) pontjai – fennállása ellenére tárgyalásra tűzi az ügyet (pl. arra hivatkozik, hogy a beismerés mégsem önkéntes⁴⁶⁸), önkényesen jár el. Emellett a Be. 565. § (2) bekezdése is egyértelmű választ ad: még a tárgyaláson sem szabható ki súlyosabb büntetés annál, mint amelyet az ügyész az előkészítő ülésen indítványozott.⁴⁶⁹

Az ügyész tehát a jelenleg hatályos szabályozás alapján döntően uralhatja a kiszabandó büntetés mértékét. Érdekes, hogy éppen a büntetéskiszabásnál – ahol „kicsúcsosodik” a büntetőeljárás – eltérést meg nem engedve van kötve a bíróság az ügyészi indítványhoz (ellentétben a bizonyítási eljárás menetének alakításával). Ez egyfelől a bírák részéről kíván szemléletváltást, másfelől viszont az ügyészi jogkörbe tartozó büntetéskiszabási indítványhoz való kötöttség miatti esetleges támadások kapcsán a bíróságoknak nagyobb feladatot kell vállalnia a közvélemény hiteles tájékoztatásában.

A „mértékes” ügyészi indítvány jogintézménye azonban csak akkor érheti el a jogalkotó által kívánt célját (az eljárások gyorsítása), ha valóban beismerésre ösztönzi a tényleges elkövetőket. Ez pedig csak akkor valósulhat meg, ha az előkészítő ülésen kiszabott joghátrány elmarad a

⁴⁶⁸ Ráadásul a Be. 504. § (2) bekezdésének b) pontja a beismerés önkéntessége mellett a vádlott beszámítási képességének vizsgálatát is előírja. Ezen képesség vizsgálata pedig mindenképp szakértői bizonyítást kíván meg (tárgyaláson).

⁴⁶⁹ Abban az esetben lenne lehetőség súlyosabb büntetés kiszabására, ha a bíróban kétely merül fel arra vonatkozóan, hogy a vádlott ugyan a vádirati minősítés szerint tesz beismerő nyilatkozatot, azonban ezen minősítés az iratok tartalma alapján helytelen (más bűncselekményt ismer be, mint amelyet az eljárás ügyiratai alátámaszthatnak) és ennek okán a tárgyaláson bizonyítást kell felvenni, melynek eredményeként megváltozik a minősítés – pl. halált okozó testi sértés kapcsán tesz beismerő nyilatkozatot, de a bizonyítás alapján emberölést kell megállapítani.

tárgyaláson kiszabott büntetéstől.⁴⁷⁰ *Mindazonáltal nem állítható megalapozottan, hogy ez a társadalom értékítéletével összeegyeztethető.*

Álláspontom szerint a figyelemmel kell lenni azonban arra is, hogy alkotmányos követelmény az állami büntető igény érvényesítése is, amely azt a célt is szolgálja, hogy a büntető igazságszolgáltatás betölthesse azon szerepét, hogy a társadalmi békés együttélés megteremtését támogassa. Másképp fogalmazva, biztosítani kell a társadalmat arról, hogy kellő súllyal vonják felelősségre azokat, akik megszegték társadalom normáit. Ugyanis amennyiben ezen szerepét nem tölti be az ítélkezés, az véleményem szerint nagyobb mértékben befolyásolja károsan az igazságszolgáltatás tekintélyét is, mint a büntető igény elbírálásának esetleges elhúzódása. Vagyis alapvető, hogy az eljárás jó ütemben haladjon előre, de ez nem mehet a megfelelő szintű igazságszolgáltatási tevékenység biztosításának rovására.

Az ésszerű időt meg nem haladó eljárás valójában inkább a hatóságok érdeke, mert a jelenlegi jogszabályi környezetben akkor, amikor egy ügy már tárgyalási szakba fordul át, a terheltnek éppen az időmúlás az érdeke, mivel az számára kedvezően hathat ki a büntetés kiszabására. Még a tárgyalási szak előtt, vagyis alapvetően a nyomozás során és az előkészítő ülésen lehet a vádlottaknak az az érdeke, hogy rövidebb időn belül fejeződjön be az eljárás, mert a jogalkotó ezt különösen az előkészítő ülés keretében tehető mértékes ügyészi indítványhoz kapcsolódó súlyosabb szankció alkalmazásának tilalmával „motiválja”.

Az új Be. rendelkezései közül különös figyelmet érdemel tehát az előkészítő ülés jogintézménye abból a szempontból, hogy vajon az előkészítő ülésen történő beismerő vallomás elfogadásának azon következménye, hogy emiatt olykor enyhébb szankció alkalmazására kerülhet sor, elősegíti -e a Btk. 79. §-ában írt büntetési célok kiteljesedését. Itt az a morálisnak is tekinthető büntetőpolitikai kérdés vetődik fel, hogy egy időszerűen alkalmazott enyhe büntetésnek (intézkedésnek) hathatósabb visszatartó ereje van -e, mint egy akár évekkel későbbi súlyosabb szankciónak. Véleményem szerint az előkészítő ülésen történő, a büntetőeljárás egyik konszenzuson alapuló lezárási lehetőségének lehetnek veszélyei társadalmi igazságosság érvényesülésére nézve, ha egy enyhébb büntetés okán a terheltten kívül álló társadalom tagjai úgy ítélik meg, hogy valójában nem is kapott büntetést az elkövető.

Összességében a büntetés kiszabás kapcsán mégis úgy vélem, hogy a törvényhozó a büntetés kiszabása terén alapvetően „elég” nagy önállóságot, szélesebb mérlegelési lehetőséget biztosít

⁴⁷⁰ Polt Péter: A büntetőeljárás törvény újításának várható hatásai, *Belügyi Szemle*, 2018/9., 36.

a büntetőbíróságok, mint jogalkalmazók számára ahhoz, hogy ítéleteik érték közvetítése által a jelenleginél jobban alakítsák a jogot, illetőleg felhívják a jogalkotó figyelmét bizonyos ütközési pontokra a társadalmi értékítélet és a jogszabályok között.

X./2. Az ésszerű időn belüliség és a bírósági igazgatási kérdések néhány összefüggése

Önmagában egy időszerű eljárásra alkalmas, azt lehetővé tevő eljárási jogszabály még nem biztosítja az ésszerű időn belüli eljáráshoz való jog, mint igazságszolgáltatási alapelv érvényesülését. Az eljárásjog által meghatározott keretek közötti időszerű működéshez így a megfelelő jogi keretrendszer meghatározása mellett elengedhetetlennek tűnik a szervezeti és igazgatási keretek bizonyos jellegű átalakítása, megcélózva elsődlegesen az egyes szervezeti egységek közötti munkateher kiegyenlítését, és a szervezeti felépítéssel kapcsolatos nagyobb rugalmasság biztosítását. Személyi kérdések vonatkozásában a bírák kiválasztása, képzése, anyagi, illetve nem anyagi jellegű motivációi és felelőssége tekintetében egyaránt szükséges a jelenlegi helyzet felmérése és esetleg javírtó szándékú változtatások bevezetése a megfogalmazott cél elérése érdekében.⁴⁷¹ Alapvetőnek tűnik, hogy az ésszerű időn belüli eljárás abban az esetben valósulhat meg a legszélesebb körben ha az időszerű eljárás biztosítására képes és alkalmas, megfelelően képzett és továbbképzett, valamint – javadalmazással, illetve egyéb módon is – az időszerű és hatékony eljárásra kellően motivált bírák járnak el, azzal, hogy az előbbieket megvalósítása érdekében elengedhetetlen az eljáró bírák célravezető ellenőrzését, kontrollját biztosító ellenőrzési rendszer kialakítása és fenntartása is. Az állam (jogalkotó) köteles gondoskodni a megfelelő szabályozás kialakításával arról, hogy a bírák kiválasztása, képzése és kontrollja, valamint javadalmazása révén biztosított legyen a felkészült, hatékonyan eljáró és motivált bírók általi időszerű eljárás⁴⁷². Meg kell jegyezni, hogy utóbbihoz az igazgatási struktúra célhoz igazított kialakításával maga a bírósági szervezet is hozzájárulhat.

A bírák kinevezésével összefüggésben az ésszerű időn belüli eljáráshoz való jog kapcsán elsősorban az elsőfokon eljáró bírák kiválasztása tűnik kulcsfontosságúnak amiatt, hogy elsőfokon jellemző az eljárások elhúzódása. Azonban a jogorvoslati fórumot betöltő bíróságokon, végső soron a Kúrián ítélkező bírák kinevezése is kardinális kérdés. A magasabb szintű bíróságok szerepe ugyanis túlmutat a klasszikus igazságszolgáltatáson, a jogértelmező, jogegységesítő és

⁴⁷¹ Rainer (2021) i.m. 10.

⁴⁷² Uo. 79.

jogfejlesztő funkció dominál és ennek hangsúlya és társadalmi hatása legalább annyira fontos, mint az egyedi ügyben történő konkrét jogszolgáltatás.⁴⁷³ Hiszen a helyes bírói gyakorlat vezethet ahhoz is, hogy például a gyorsító eljárásjogi rendelkezések alkalmazása révén kevésbé merüljön fel az ésszerű időn belül befejeződő eljáráshoz való alapvető jog sérelme. Ezen helyes gyakorlat kialakítása pedig végső soron elképzelhetetlen a jogértelmezés ismert módszereinek komplex alkalmazása nélkül és ezért nem mindegy, kik végzik ezt a tevékenységet. A felsőbb bíróságok személyi összetételének vizsgálata ezért különös jelentőséggel bír, következésképpen kiemelten fontos kérdés, hogy milyen karriermodell, milyen feltételrendszer és milyen eljárásrend determinálja a felsőbb bíróságok bíráinak kiválasztását, kinevezését.⁴⁷⁴ A magasabb szintű bíróságok bírói rekrutációjának ideális modelljét nehéz (vagy szinte lehetetlen) meghatározni, azonban a jogegységesítő tevékenység sajátos, adott esetben értékválasztásokat is megjelenítő jellege⁴⁷⁵ mindenképp megfontolandó érv kell, hogy legyen a szempontrendszerben.

A bírák javadalmazásával összefüggésben kiemelő, hogy jelenleg az csak az csak az ítélezési szint és a gyakorlati idő alapján növekszik, de arra nincs hatással a konkrét ügyekben való eljárásnak hossza, vagy minősége.⁴⁷⁶ Ezzel kapcsolatban ugyanakkor megjegyzem, hogy az ítélezési szint gyakorlatilag a bírói előmenetellel (karrier) is összefügg.

Az elsőfokú és a jogorvoslati fórumként eljáró bíróságok összetétele is összefüggésbe hozható az eljárások tartamával. A jogorvoslati rendszer egyik igazoló elve ugyanis az, hogy több bíró látja és ítéli meg ugyanazt az ügyet, így csökken a hibázás esélye. Ebből azonban Bencze Mátyás szerint egyáltalán nem következik az, hogy ennek a „több bíró”-nak a fellebbviteli tanácsban kell helyet foglalni. Szerinte éppen a fenti érvek alapján célszerűbb lenne, és a tisztességes eljárást is jobban szolgálná, ha első fokon járna el a tanácsban a bíróság (így a munkateher is megoszlaná közöttük, és kisebb lenne az esélye annak, hogy az ítélkező tanács valamit „elnézzen”). Úgy véli, másod- és harmadfokon viszont elég lenne egy vagy két bíró is a döntések felülvizsgálatához. Szerinte a kisebb létszámú felsőbírói kar a jog egységesítését is hatékonyabban tudná ellátni. Felveti azt, hogy mindezzel összekapcsolódik a bírák karrierrendszerének kérdése, melyet nyilván nem a büntetőeljárás törvényben kell szabályozni,

⁴⁷³ Dudás Attila – Fazakas Zoltán József – Veress Emőd: A legfelsőbb bíróságok bíráinak kinevezéséről – összehasonlító jogi szempontból. Miskolci Jogi Szemle, 2020/2., 21.

⁴⁷⁴ Uo. 21.

⁴⁷⁵ Uo. 43.

⁴⁷⁶ Rainer (2021) i.m. 91.

azonban a bírák jogállását szabályozó törvényben lehetne olyan irányú módosítást végrehajtani, mely biztosítaná azt, hogy az első fokon ítélkező és nagyon fontos szakmai munkát végző bírák ne kizárólag a felsőbb bíróságokra való kerülésben lássák az előmenetel lehetőségét, hanem azonos szinten maradván, de mind fizetésben, mind presztízsből elérhessék akár a kúriai bírói rangot. A bírák jelenlegi karrierlehetőségei ugyanis kimondatlanul, de egyértelműen arra ösztönzik a jó képességű és ambiciózus bírókat, hogy a bírósági hierarchia minél magasabb fokára jussanak (a bírói munkával töltött idő mellett a magasabb bírói fórumokra történő beosztás is magasabb illetményt eredményez). Ez a törekvés azonban azzal a negatív következménnyel jár, hogy a bírói munka frontvonalában, az elsőfokú bíróságokon (különösen a járásbíróságokon) igen jelentős arányban rövid gyakorlattal rendelkező bírók ítélkeznek, akiknek tipikusan egyedül kell megküzdeni a fent vázolt feladattal – holott nyilvánvaló, hogy aki a tényállás felderítésében a bizonyítás lefolytatásában kiemelkedő teljesítményt nyújt, arra a rendszernek első fokon van szüksége. Ehhez képest a felsőbb szinteken dolgozó bírácoknak már jóval kevesebb feladatuk van a bizonyítással és a pervezetéssel, tulajdonképpen az elsőfokú bíró munkájának ellenőrzését végzik.⁴⁷⁷

A hazai bíróságok a legnagyobb részben az elsőfokú eljárásban nem tudnak megfelelni az időszerű eljárás követelményének, így *elsőfokon jellemző az eljárások elhúzódása*, az időszerűség követelményének megsértése, mely nyilvánvalóan abból is fakad, hogy itt kerül sor a bizonyítási eljárás széleskörű lefolytatására. Rainer Lilla arra hívja fel a figyelmet, hogy a jelenlegi illetményrendszer éppen az elsőfokon történő ítélkezést (ahol tehát az ésszerű időn belüli eljárás követelményének megfelelően a leginkább szükség lenne) nem „motiválja”, hiszen a bírák illetménye (beosztási pótlék alapján) ítélkezési szintek szerint – jelentős mértékben – növekszik.⁴⁷⁸

X./3. Összegzés

A bíróságokkal szembeni közbizalom, mind magának a bíróságnak, mind pedig az állampolgároknak alapvető érdekük, azonban ennek elmélyítéséhez a bírói szervezetnek is erőfeszítéseket kell tennie. A teljes társadalomnak való megfelelés nyilvánvalóan elérhetetlen idea marad, azonban lehetőség szerint mindent meg kell tenni annak érdekében, hogy a bíróságok reflektáljanak a társadalmi viszonyok és szükségletek alakulására. A büntető

⁴⁷⁷ Bencze (2018b) i.m. 17-18.

⁴⁷⁸ Rainer (2021) i.m. 93.

ítélkezés, mint a társadalom rendjének biztosításához szükséges szolgáltatás, nem nélkülözheti a társadalmi elfogadottságot. Hangsúlyozni kell azonban, hogy ehhez nélkülözhetetlen a közösség kialakult erkölcsi „eszményeinek” érvényre juttatása, akár annak árán is olykor, hogy az eljáró bíró erkölcsi értékrendjének és életbölcességének a megjelenítése révén elrugaszkodik – törvényes keretek között – a korábban kialakult egységes gyakorlattól.

Álláspontom szerint mindezek mellett előfordulhatnak olyan egyedi esetek is, amikor élesebb megfogalmazást igényel az, hogy a társadalmi kritika inkább magának a jogszabálynak a kritikája. Elegendő, ha arra gondolunk, hogy a bíróságok szükségszerűen társadalmpolitikai célokat is megjelenítenek. Ebből következően pedig elkerülhetetlen, hogy a bíróságok olykor akár magukban az ítéletekben, akár a szervezeti kommunikáción keresztül igyekezzenek felhívni a jogalkotó figyelmét arra, ha egy jogszabályi rendelkezés szembehelyezkedik a társadalmi értékítélettel, ezáltal alkalmazása szükségszerűen társadalmi elégedetlenséget eredményezhet. Az ítélezési tevékenység keretein túl tehát erőteljesebb szerepet indokolt felvállalni a nyilvánosság hiteles tájékoztatásában, akár azzal a céllal is, hogy megerősítésre kerüljenek a társadalom tagjai által elfogadott értékek, normák és viselkedésminták.

Ez azért is fontos, mert az új büntetőeljárás törvény gyorsító rendelkezéseinek széleskörű alkalmazása a büntetőjogi szankciók megállapítására sok esetben olyan hatással lehet, ami a társadalom igazságérzete mellett akár a bűncselekmények alakulását is kedvezőtlenül érintheti azáltal, hogy az enyhébb jogkövetkezményeknek a generális prevenciós hatása is kisebb.

Másfelől érdemes felhívni a figyelmet arra is, hogy a büntetőeljárások ésszerű időn belül való lefolytatási követelményének való megfelelés akaratlanul is a bírósági igazgatási szervezeti keretek közé helyezhető személyi kérdéseket is felvetnek. A bírák javadalmazásával, karrierrendszerével és ellenőrzésükkel kapcsolatos szabályok jelenlegi rendszere álláspontom szerint a bírói előmenetel támogatásának irányába mutatnak, ez azonban egy ellentétes folyamatot indít el, hiszen a legképzettebb és legrátermettebb bírók abban érdekeltek, hogy felsőbb szintű bíróságon teljesítsenek szolgálatot, holott az ésszerű túli eljárások zöme elsőfokon, vagyis az alsóbb szintű bíróságon folyik. Tehát mivel az elsőfokon ítélező bírók is a felsőbb bíróságra kerülésben látják a kívánatos karrierívük következő állomását, ez magával hozza azt is, hogy a rövidebb gyakorlattal rendelkezők maradnak az alsóbb bíróságokon, akiknek a bizonyítási eljárás teljeskörű lefolytatásával kell elvégezni a tényállás felderítésének szinte egészét.

Tehát az ésszerű idő követelményének megsértése elkerülésében a bírósági szervezetrendszer önmaga is sokat tehet, ez azonban már olyan bírósági emberi erőforrás- és teljesítménymenedzsment kérdéskörök szisztematikus feltárásához és a folyamatokba történő beavatkozáshoz vezethet el, mint például: személyzeti politika kialakítása, munkafolyamatok megszervezése, kompetenciamenedzsment, humán controlling, tehetségmenedzsment, javadalmazási csomag optimalizálása, kapcsolatok kialakítása a szervezeti működés érintettjeivel.

XI. BEFEJEZÉS

XI./1. A kutatás lényegi megállapításai röviden

Az alapvető (emberi) jogok fejlődése a XX. század közepe óta hatalmas fejlődésen ment keresztül. A büntetés-végrehajtási intézetekben történő elhelyezéssel összefüggésben az embertelen bánásmód tilalma érvényesülésének, kikényszerítésének aktualitása azonban jelenleg is megkérdőjelezhetetlen mind a nemzetközi jogot, mind a büntetés-végrehajtási jogot kutatók körében, annak ellenére, hogy sok laikusban megfogalmazódik az az igény, hogy a büntetés minél nagyobb szenvedést okozzon az elítélt számára⁴⁷⁹. Álláspontom szerint hasonló kettősség érezhető az ésszerű időn belüli eljáráshoz való jog kapcsán, különösen az olyan büntetőeljárások fényében, ahol a vádlott(ak) elítélésre kerül(nek). A laikusok számára érthetetlen, hogy hogyan járhat bármiféle kompenzáció egy jogerősen elítéltnak azért, mert ésszerűtlen ideig húzódott vele szemben a büntetőeljárás. A fogvatartottakkal szemben tanúsított nem megfelelő bánásmód éppen a büntetés egyik legalapvetőbb és legfontosabb célját, a speciális prevenciót ássa alá. Az ésszerű pertartamot meghaladó bírósági eljárások pedig az igazságszolgáltatásba vetett bizalmat rombolják.

Az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatti kártalanítás jogintézményét vizsgálva a Bv.tv. szabályainak és a bírósági joggyakorlat elemzése révén számba vettem azon értelmezési nehézségeket, amelyek hátráltatták/hátráltatják az alapvető jog érvényesülését.

A jogorvoslat érvényesülésének hatékonyságával összefüggésbe hoztam azt, hogy amennyiben a kártalanítási kérelmet elbíráló rendes bíróságok tévednek és nem állapítanak meg kártalanítást az olyan kérelmezőknek, akik egyebekben jogosultak lennének rá, az Alkotmánybíróságnak nincs olyan hatásköre, hogy kártalanítás megállapításáról rendelkezzen. Szintén a hatékonysággal kapcsolatban megjelölhető az is, hogy az egységes gyakorlat kialakulása ellen ható körülményként értékelhetjük, hogy a büntetés-végrehajtási bírói eljárások „mostohagyermek” szerepben vannak, mivel a legfelsőbb rendes bírósági fórumra, a Kúriára olyan ügyek nem is kerültek, amelyek a Bv.tv. szerinti kártalanítás jogintézményének a gyakorlati alkalmazásával kapcsolatos értelmezésén alapultak (a joggyakorlat-elemzés minden gyakorlati problémára nyilván nem terjedhet ki). Álláspontom szerint ugyanakkor a

⁴⁷⁹ Bagossy (2020) i.m. 10.

törvényesség érdekében bejelentett jogorvoslat intézménye alkalmas lehetne arra, hogy a Kúria érdemi jogegységesítő tevékenységet fejthessen ki az esetlegesen széttartó törvényszéki gyakorlatok egy irányba terelése érdekében, azonban ennek jelenleg vannak jogszabályi korlátai is annak okán, hogy a Bv.tv. alapján erre csak a jogerőképes határozatokkal kapcsolatban kerülhet, véglegessé válásra képes határozatokkal összefüggésben nem. Megoldási lehetőségként a Bv.tv. 50.§ (1) bekezdés fb) és fc) pontjai szövegéből a „jogerőre emelkedést követően” szövegrész hatályon kívül helyezése lehetne indokolt.

Szintén az alapvető jog érvényesülésének hatékonyságát vonja kétségbe az is, hogy a kártalanítás és a személyiségi jogsértésre alapított polgári peres eljárás, mint két különböző igényérvényesítési eszközrendszer élesen elhatárolható egymástól, ugyanakkor ezen különállás mellett is felmerülhet az, hogy egymással konkurálnak. A felsőbírósági határozatokból pedig nem vonhatunk le egyértelmű következtetést arra, hogy ilyen jogsérelmek esetén melyik eszközrendszer igénybevitelét támogatja.

Végkövetkeztetésem, hogy a bv. kártalanítás jelenlegi formájában, jelen szabályozás melletti fórumrendszerével és szabályaival csak az igényérvényesítés mechanizmusában tekinthető hatékonynak, azonban mivel nem minden bekövetkezett sérelem kompenzálására alkalmas, így a joghátrány orvoslásában emiatt nem kellően hatékony.

További jogalkotási gondolatok vagy konkrét szabályozás ismertetésével – azt is igyekeztem feltárni, hogy – a hazai jogalkotói szándék tendenciózusan azt tűzi ki célul, hogy az egyes alapjogokat „beárassa”, hogy az ilyen jogokban keletkezett esetleges sérelmekkel kapcsolatos igényérvényesítést egy gyors kompenzációs eljárásban lehessen ellensúlyozni, tehát egyértelműen a kártérítési jellegű jogorvoslatok kidolgozást támogatja az alapjogsérelmekkel összefüggésben. A kártérítési jellegű jogorvoslati lehetőségek azonban egymással súlyos dogmatikai ellentétekbe kerülnek különösen abban az esetben, ha a különböző alapjogsérelmek akár együtt, akár egymást követően jelentkeznek: az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatti és – a Pevtv. által kompenzálni kívánt – ésszerű időn belüli bírósági eljáráshoz való jog megsértésével összefüggő alapjogsérelem akár össze is kapcsolódhat egymással, ki is egészülve adott esetben a Be. szerinti, alaptalan fogvatartás miatti kártalanítás jogintézményével.

Az ésszerű időn belüli eljáráshoz való alapjog sérelmével összefüggésben a bírói gyakorlat áttekintését követően arra a megállapításra jutottam, hogy – a Pevtv. hatálybalépése előtti időkben – a judikatúra a dogmatikának és jogelméletnek inkább azon részét ragadta meg, amelynek „segítségével” inkább elzárkózó magatartást tanúsított és nem támogatta az igényérvényesítést. Kimondta, hogy a polgári jog által kínált lehetőségek nem elégségesek, ugyanakkor az általános generálklauzulákat sem vette igénybe. Külön kiemelést érdemel, hogy ez a hazai joggyakorlat szembenállt az EJEB és az EuB gyakorlatával is, amelyek szerint önmagában az ilyen jogsérelem nem vagyoni kárt szül, melyből értelemszerűen következik a nem vagyoni kártérítés lehetősége.

A polgári szakjogági bírászkodás vélhetően nem akarja átvenni az alapjogi bírászkodás szerepét. Ennek okán azt a következtetést vonom le, hogy ezen alapjog érvényesülésének hatékonysága alacsony volt, mivel bár az Alkotmánybíróság lenne hivatott az alkotmányos jogok legfőbb őrének szerepét betölteni, de érdemi hatáskör hiányában (ahogy ezt maga a testület is elismerte) ez mégis a rendes bíróságokra hárult, akiknek azonban a védelem érdekében igénybevehető eszközrendszer hiányában nincs lehetőségük ezt a feladatot hatékonyan teljesíteni.

Az általam vázolt megoldási alternatívák – eljárásjogi szabályok közé deklarálni a felelősségi alakzatot azzal, hogy a törvényben biztosított jogok érvényesítése bírói útra tartozik vagy egy speciális felelősségi alakzat Ptk.-ban való kodifikálása azzal a szükséges utaló normával, hogy a tisztességes eljáráshoz való jog egyben alapvető jog is és a kártérítés mellett a sérelemdíj is alkalmazható – helyett a jogalkotó azonban a sérelem-büntetés aranyosságának elvét követve a Pevtv.-ben szabályozva új jogintézmény, a vagyoni elégtétel bevezetése mellett döntött, amivel egy önálló alanyi jog jött létre, amely mind a személyiségi joghoz, mind pedig a többi bírósági eljárási alapjoghoz képest speciális.

A szabályozás lényegét röviden ismertetve vitaindító gondolatok megfogalmazására vállalkoztam, többek között kifejtettem azon véleményemet, hogy a törvény annak ellenére határoz meg objektív időtartamot, hogy ez éppen a strasbourgi gyakorlattal ellentétes.

A Pevtv. kétségtelenül illeszkedik abba a trendbe, amely alapján a reparatív célzat egyre inkább maga mögé utasítja a prevenciós funkciót, ezzel a kárfelelősségi alakzatokat tendenciózusan az objektívizálódás felé tolja. Az objektív felelősség megállapítása a vétkességi elv alóli kivételként azonban abból a szempontból ellentmondásos, hogy a jogalkalmazás egyéb

feladatai tekintetében – például a meghozott döntés tartalmi helytállóságát illetően – továbbra is a felróható magatartással okozott kárért felel az eljárás bíróság.

Reményeim szerint az értekezés egyik fő újdonságát a vagyoni elégtétel jogintézményének átfogó elemzése adja, melynek bemutatását önálló fejezetben tartottam indokoltnak. A jogszabályi rendelkezések értelmezéséből és gyakorlati alkalmazásából fakadó kérdések megválaszolása érdekében a Debreceni Törvényszéknél elfekvő ügyiratok tanulmányozásán és elemzésén alapuló kutatást végeztem, annak eredményeiről a dolgozatban beszámoltam.

Az EJEB-nek az ésszerű időn belüli eljáráshoz való joggal összefüggő gyakorlatából a munkateher kérdéskörét is vizsgáltam és abba a megvilágításba helyeztem, hogy *a bíróságok kárfelelőssége szembeállítható a bírói fegyelmi felelősség gyakorlatával*, ugyanis utóbbi kapcsán enyhébb elvárhatósági mércét támasztanak a bírakkal szemben, amikor a leterheltségre történő hivatkozásra kerül sor. A Pevtv.-ben szabályozott, az ésszerű időn belüli eljáráshoz való jog megsértésével okozott károkért való különleges felelősség tényállása illeszkedik az EJEB azon gyakorlatához, amely szerint az állam nem hivatkozhat a bírói munkateherre. Ezzel szemben pedig a bírói (eljárási határidő be nem tartása miatti) fegyelmi felelősség gyakorlata eltérően foglal állást: ha a bíró folyamatosan, teljes munkaidejét kihasználva végzi munkáját, ebben az esetben a mindennek ellenére, objektív okokból valamennyi ügyben egyenletesen előálló késedelemért fegyelmi felelőssége nem vethető fel.

Kitértem arra is, hogy az EJEB által hatékony jogorvoslattal védeni kívánt mindkét, vagyis (1) a kínzás és az embertelen, megalázó bánásmód tilalmának megsértéséből fakadó, valamint (2) az ésszerű időn belüli eljáráshoz való jog biztosítására vonatkozó kötelezettség megsértéséből fakadó alapjogsérelem, akár egymást követően is megjelenhet, ha az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatti kártalanítási eljárásban a döntés meghozatalára az irányadó eljárási határidő sokszorosát kitevő időtartam elteltével került sor. Ennek kapcsán arra az álláspontra helyezkedtem, hogy *az az értelmezés, hogy a nemperes eljárásban nem irányadó az EJEE 6. cikk 1. bekezdése, nem áll összhangban annak céljával és szándékával*. A gyakorlatban is érvényesülő és hatékony jogvédelmet (annak lehetőségét) kell biztosítani a nemperes és ezzel együtt természetesen minden egyéb peres eljárás során beálló ésszerű időn belüli döntéshozatalhoz való jog sérelmével összefüggő igényérvényesítéshez.

Külön fejezetet szántam annak a kérdéskörnek az elemzéséhez, hogy az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatti kártalanításon és a Pevtv. szerinti vagyoni elégtételen túli

további sérelmek érvényesítésével összefüggő szabályok egybevetése alapján arra juthatunk, hogy mindkét alapjog érvényesítése felveti az *igényérvényesítési fórumrendszerek közötti konkurálást*.

A polgári peres eljárások elhúzódásával kapcsolatos vagyoni elégtételt az EJEB már hatékony jogorvoslatnak minősítette és véleményem szerint is *megfeleltethető mind eszközrendszerében, mind eljárási és további részletszabályaiban a hatékony jogorvoslat kritériumainak*. Egyedül a *sérelem kompenzálására való alkalmassága kétséges*, mivel a vagyoni elégtétel összege jóval alacsonyabb összegű az EJEB által rendszerint megítélt, illetve más tagállamok hatékonynak tartott jogorvoslati rendszere szerinti összegekhez viszonyítva. Ezt támasztja alá, hogy a Horváthová v. Slovakia (74456/01.) ügyben az EJEB a szlovák bíróság által megítélt 450 euró összegem felül összesen további 4.500 eurót (a már megítélt összeg tízszeresét) ítél meg a kérelmezőnek. Az EJEB tehát még egy hatékonynak tartott kártérítési jogorvoslat esetén is mérlegeli azt, hogy a hazai jogorvoslati eljárásban megítélt összeg az EJEB esetjogának megfelelően kerülte megállapításra, és kiegészítő kártérítést ítél meg akkor, ha álláspontja szerint az ott megállapított összeg túlságosan alacsony.

A (többi) bírósági eljárás elhúzódásával kapcsolatos sérelmek érvényesítésével összefüggésben azonban lehetőséget láttam arra, hogy felhívjam a figyelmet a *büntetőeljárások esetleges elhúzódásával* kapcsolatos problémakör megoldatlanságára (de ugyanez elmondható a közigazgatási perekről is). Az állam ugyanis közjogi eszközökkel nem biztosít védelmet, a polgári jogi eszközök erre pedig egyáltalán nem alkalmasak. Ha pedig a büntetőügyekben eljáró bíróságok a büntetés kiszabása során egyáltalán nem vagy helytelenül értelmezik az eljárás elhúzódását és emiatt nem részesül semmilyen kompenzációban az „áldozat”, akkor az EJEB által elvárt *(hatékony) jogorvoslat lehetősége egyáltalán nem áll fenn* és az érintettek igényérvényesítési lehetőség nélkül maradnak, ami szembehelyezkedik az EJENY 8. cikkében és a PPJNE 2.cikk. (3) bekezdés a) pontjában foglaltakkal. *A problémakör jelenlegi megoldatlansága miatt a hatékony jogorvoslat lehetőségének hiányáról (ha mégsem teljes hiányról, akkor indokolatlan hézagairól), ekképp pedig nemzetközi egyezményesértésről beszélhetünk*.

A büntetőeljárások kapcsán is irányadó ésszerű időn belülség követelményének való megfelelés társadalomtudományi megközelítésében rámutattam, hogy a gyors és egyszerű eljárás, a hatékony bűnüldözés iránti társadalmi szükséglet látszólag ellentétes irányú

folyamatokat indítanak: *a konszenzuson alapuló lezárás veszélye*, hogy ha az előkészítő ülésen kiszabott joghátrány elmarad a tárgyaláson kiszabott büntetéstől, ez nem biztos, hogy a *társadalom értékítéletével* összeegyeztethető. A hatóságok érdekeinek előtérbe helyezése lehet, hogy nagyobb mértékben befolyásolja kedvezőenül a társadalom igazságszolgáltatásba vetett bizalmát, mint az, ha az eljárások tovább húzódnak. A kérdéskör *nem hagy érintetlenül olyan bírósági igazgatási témákat sem*, mint például a bírák karrierrendszere, vagy éppen javadalmazása.

Célszerűnek tartom összefoglaló jelleggel össze is hasonlítani a dolgozatban vizsgált jogorvoslatokat, kiegészítve azt a Be. szerinti kártalanítás bevonásával.

	BV. TV. SZERINTI KÁRTALANÍTÁS	BE. SZERINTI KÁRTALANÍTÁS	PEVTV. SZERINTI VAGYONI ELÉGTTÉTEL
érintett alapjog	embertelen, megalázó büntetés tilalma	személyi szabadsághoz és biztonsághoz való jog	bírósági eljárás észszerű határidőn belül történő befejezéséhez fűződő jog
védett érték	emberi méltóság (személyiség védelme)		eljárási alapjog (nem a személyiség védelme)
sérelem, jogcím mi érvényesíthető	fogvatartása során a jogszabályban előírt élettér biztosításának hiánya és az ehhez esetlegesen kapcsolódó más, a kínzás, kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód tilalmába ütköző elhelyezési körülmény, különösen az illemhely elkülönítésének a hiánya, a nem megfelelő szellőztetés, világítás, fűtés vagy rovarirtás	szabadság korlátozásának, illetve elvonásának a ténye és a tartama miatti hátrányok érintett kényszerintézkedések mellett a jogerős ítélet alapján végrehajtott szabadságelvonás után eljárás megszüntetése/ kényszerintézkedés tartama meghaladja a jogerősen kiszabott büntetés tartamát vagy számát, illetve jogerősen alkalmazott intézkedés tartamát/ terhelt jogerős felmentése	az észszerűnek minősülő időtartamot a pertartam vagy az adott eljárási szakasz (például elsőfokú eljárás) tartama meghaladja
	nem vagyoni hátrány	(vagyoni) kár + sérelemdíj is	nem vagyoni hátrány
személyi hatály, igényérvényesítők köre	csak a sérelmet szenvedett fél	főszabály szerint a sérelmet szenvedett fél, de amennyiben a terhelt a kártalanítási eljárás lefolytatása alatt meghal, örököse a terhelt halálától számított hat hónapon belül jogosult arra, hogy kérje az eljárás folytatását.	csak a sérelmet szenvedett fél: aki az alapeljárásban fél volt (felperes/alperes) a jogosult személyi kör azonban nem feltétlenül esik egybe a kérelmező személyével (a személyiségi jognak nem minősülő észszerű időn belüli eljáráshoz való

			jog alapjogi sérelme esetén olyan jogszabályi rendelkezés nincs, amely szerint az ezen alapuló igények személyhez kötődnek, tehát élők közötti és a halál esetére szóló anyagi jogi jogutódlás sem kizárt
alkalmazandó jogszabály(ok)	Bv.tv. háttérjogszabály: Be.	Pp. a Be-ben meghatározott eltérésekkel háttérjogszabály: Ptk.	Pevtv. háttérjogszabály: Pp. és 2017. évi CXVIII. törvény a bírósági polgári nemperes eljárásokban alkalmazandó szabályokról, valamint egyes bírósági nemperes eljárásokról (Bpntv.)
igényérvényesítés határideje	6 hónap	1 év	(jogerősen befejezett bírósági eljárással kapcsolatban) 4 hónap
jogvesztő határidő	jogvesztő		
esedékesség	alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények megszűnése	eljárást megszüntető határozat közlése vagy az ügydöntő határozat jogerőre emelkedése	jogerős határozat közlése (vagy folyamatban lévő ügyben)
hatáskör	osztott (Bv. tv.: bv. intézet [egyszerűsített eljárás, elbírálás] és bíróság Be.: igazságügyért felelős miniszter [egyszerűsített eljárás] és bíróság [polgári per])		osztatlan (bíróság)
(bírósági) eljárás típusa	nemperes	(polgári) peres	nemperes
bírósági hatáskör	elsőfok: törvényszék másodfok: törvényszék másodfokú tanácsa Kúria felülvizsgálat: kizárt	elsőfok: járásbíróság/törvényszék másodfok: törvényszék/ítélőtábla Kúria felülvizsgálat: lehetséges	elsőfok: törvényszék másodfok: ítéletábla Kúria felülvizsgálat: kizárt

bíróság illetékessége	nincs kizárólagos illetékesség kérelmet továbbító bv. intézet székhelye szerint illetékes bv. bíró, (akkor is, ha az elítéltet ezt követően átszállítják); ha az elítélt szabadult: szabadítást végző bv. intézet székhelye szerint illetékes bv. bíró, de az elítélt vagy a védő kérheti: elítélt lakcíme/tényleges tartózkodási helye szerint illetékes bv. bíró	kizárólagos illetékesség Be.: Pesti Központi Kerületi Bíróság/Fővárosi Törvényszék (másodfok: Fővárosi Törvényszék/Ítéltábla) Pevtv.: Debreceni Törvényszék (másodfok: Debreceni Ítéltábla) Pécsi Törvényszék (másodfok: Debreceni Ítéltábla)	
kötelező jogi képviselő	nincs	járásbíró előtt nincs, törvényszéken kötelező	csak a fellebbező fél számára az ítéltábla előtt másodfokon
másodfokú bíróság	törvényszék	törvényszék/ítélőtábla	ítélőtábla
bizonyítás	gyakorlat szerint kizárólag okirati, pedig tartható tárgyalás/meghallgatás is	tárgyaláson szabad bizonyítás: nem kizárólag okirati (pl. tanú, szakértő stb.)	kizárólag okirati
bírósági titkár eljárása	eljárhat	nem járhat el, csak bíró	
szankció mértéke (mérlegelés ésösszegszerűség)	egyszerűsített eljárásban mérlegelés nélküli fix összeg: 1200.- Ft/nap nemperes eljárásban 1200.- 1600.- Ft/nap, ezen belül bírói mérlegelés	egyszerűsített eljárásban mérlegelés nélküli fix összeg: 7000.- Ft/nap vagy 3500.- Ft/nap (bűnügyi felügyeletnél); kártalanítási perben: bírói mérlegelés	mérlegelés nélküli 400.- Ft/nap
kötelezett	Magyar Állam		bíróság

4. ábra: A vizsgált jogorvoslatok összehasonlítása kiegészítve a Be. szerinti kártalanítással - saját szerk.

XI./2. Záró gondolatok

Kétségtelen, hogy az EJEB arra hívta fel hazánkat, hogy dolgozzon ki hatékony jogorvoslati rendszereket, azonban ennek a követelménynek más úton-módon is eleget lehetne tenni. *A hazai jogalkotó egyértelműen a kártérítési jellegű jogorvoslatok* kidolgozása mellett tette le a voksát, a hatékony megelőző típusú jogorvoslatok körének esetleges szélesítése vagy hatékonyságuk növelése helyett. Pedig nagyobb hangsúlyt lehetne arra is fektetni, hogy milyen módon lenne biztosítható az, hogy kisebb számban következzenek be ilyen jogsérelmek, magyarul mondva: nagyobb gondot lehetne a „megelőzésre” is fordítani. Ezzel kapcsolatosan is tapasztalhatunk szerintem pozitív irányú jogalkotói törekvéseket, melyek közül az új büntetőeljárás törvény eljárást gyorsító rendelkezéseit emelném ki. Azokból is látszik, hogy egy hosszas, a jogászi hivatás minden szegmensét érintő szakértői körből válogatott gyakorlati emberek véleményét nagy mértékben figyelembe vevő jogalkotás nagyban hozzájárulhat például az eljárások elhúzódásának csökkentéséhez. Az ilyen jogszabályok mentén már mondhatni szinte nem is lenne szükséges ilyen kompenzációs jogorvoslati mechanizmusok kidolgozására.

A Bv.tv. szerinti kártalanítás jogalapját adó túlzásfoltosság kezelése is lehetséges, annak ellenére, hogy egy rendkívül összetett problémakörrel beszélhetünk. Ugyanis azt is látni kell, hogy hiába nő a férőhelyek száma, ha azzal egyidejűleg a fogvatartotti létszám is egyre inkább növekszik.

A Be.-ben szabályozott kártalanítás kapcsán pedig a jogalkotási törekvések mellett komoly figyelmet lehet érdemes szentelni a joggyakorlat egységesítésére irányuló törekvések támogatásán túl például a jogalkalmazók képzési rendszerének további fejlesztési lehetőségére is.

A jogorvoslatok hatékonyságával összefüggésben végezetül arra is szeretném felhívni a figyelmet, hogy *az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatti és – a Pevtv. által kompenzálni kívánt – ésszerű időn belüli bírósági eljáráshoz való jog megsértésével összefüggő alapjogsérelem akár össze is kapcsolódhat egymással, ki is egészülve adott esetben a Be. szerinti, alaptalan fogvatartás miatti (vagyis az alaptalanul alkalmazott szabadságkorlátozásért járó, lényegében a személyi szabadsághoz és biztonsághoz való joggal összefüggő) kártalanítás jogintézményével.* Nyilvánvalóan ritka (mondhatni extrém) esetben, de előfordulhat tehát az, hogy a bíróság elrendeli a terhelt letartóztatását, amelyet embertelen, megalázó körülmények között hajtanak végre és a bírósági eljárás végén felmentésre kerül sor. Ráadásul a terhelt a büntetőeljárás céljain túlmenő, akár visszafordíthatatlan és jóvátehetetlen

károkat szenvedhet el, mint például munkajogviszonyának megszűnése, vállalkozásainak tönkremenetele, a társadalmi életben történő ellehetetlenülése, egészségi állapotának romlása, a kényszerintézkedés végrehajtása során elszenvedett testi bántalmazás, szexuális zaklatás.⁴⁸⁰ Végezetül pedig, amennyiben a terhelt ezen utóbbi immateriális hátrányok orvoslása miatt személyiségi jogvédelem iránti polgári pert indít és az ésszerűtlen ideig húzódik, a polgári jogi peres jogérvényesítés lehetősége kiegészülhet a Pevtv. szerinti, vagyoni elégtétel érvényesítésére irányuló nemperes eljárással is.

Összesen tehát négy eljárás megindítása is kirajzolódik [az alábbi jogsérelmek miatt]:

(1) emberi méltóságot sértő elhelyezési körülmények miatt a *Bv.tv. szerinti kártalanítási* kérelem előterjesztésének lehet helye [az embertelen, megalázó büntetés tilalmához fűződő alapjogsérelem];

(2) az alaptalanul alkalmazott letartóztatás miatt a *Be. szerinti kártalanítási* igényel léphet fel az érintett [személyi szabadsághoz és biztonsághoz való jog sérelme];

(3) a büntetőeljárás céljain túlmenő károk elszenvedése miatt bekövetkező személyiségi jogsértés miatti polgári peres eljárás is indítható [személyiségi jogokban keletkező sérelmek (nem vagyoni károk)];

(4) utóbbi eljárás ésszerű időt meghaladó pertartama miatt pedig a *Pevtv.-en alapuló jogorvoslattal* lehet élni [ésszerű időn belüli eljáráshoz való jog biztosításának hiánya].

Ezek a kérdéskörök tehát egyszerre tartoznak a letartóztatás révén a büntető eljárásjog, a szabadságelvonó büntetésekre tekintettel pedig a büntetésvégrehajtási jog területére, valamint megjelenhet a polgári jogi személyiségvédelem mellett egy eljárási alapjog védelmének területe is.

Ezen sérelmekkel kapcsolatos igényérvényesítés azonban egy rendkívül komplikált folyamat lehet, hiszen az elhelyezésből adódó sérelmek kapcsán a *Bv.tv. szerinti* nemperes eljárásban, az indokolatlan kényszerintézkedéssel összefüggésben a *Be. szerinti kártalanítási* (polgári) perben, az elhúzódó bírósági eljárás miatt szintén majd nemperes eljárásban, a túlmutató személyiségi jogsértés miatt pedig (újfent) polgári perben kell fellépni. Ráadásul a jogvédelmet áthatja egyfajta dogmatikai bizonytalanság is, hiszen a büntető eljárásjogi és végrehajtási szabályok a polgári anyagi és eljárásjog szabályrendszerével találkozhatnak. Ebben az „útvesztőben” a

⁴⁸⁰ Szabó Krisztián: Észrevételek az új büntetőeljárás jogintézményekhez. In.: Szikora Veronika - Árva Zsuzsanna (szerk.): *Jogtudomány a jogfejlődés szolgálatában*. Debrecen, 2017., 170.

felsőbírósági határozatok sem segítenek egyértelműen eligazodni. Az általam a dolgozatban kibontott dogmatikai kritikák mentén ugyanis gyakorlatilag megválaszolatlanul maradnak kérdések, *kétségessé téve ezáltal a jogorvoslatok hatékonyságát is:*

- felmerül, hogy az alapvető jogokat sértő elhelyezéssel felmerülő sérelmek milyen viszonyban vannak, vagy beilleszthetőek -e személyiségi jogsértések közé;
- kérdéses, hogy a fogvatartottnak a személyiségi joga megsértése miatt sérelemdíj megfizetése iránti igénye közvetlenül a bíróság előtt érvényesíthető, vagy meg kell -e előznie a bv. intézet előtti eljárásnak – tehát a Bv.tv. 143. §-át lehet-e a vagyoni kár megtérítése mellett a nem vagyoni sérelmekre is vonatkoztatni, az ott szabályozott kártérítési igény alatt kizárólag vagyoni kárigény érthető -e;
- vitatott, hogy a Bv.tv. szerinti kártalanítás bevezetésére tekintettel követelhető -e sérelemdíj vagy a jogalkotó csupán a párhuzamos igényérvényesítést kívánta lehetetlenné tenni (tehát kizárólag arra az esetre zárta -e ki az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatti nem vagyoni kártérítés/sérelemdíj érvényesítésének lehetőségét, ha a fogvatartott úgy döntött, e sérelmei miatt kártalanítást követel), vagyis: abból, hogy a kártalanítás jogalapját a Bv. tv. meghatározza, az következik -e, hogy igényérvényesítési fórum-kényszerről, (egészében) sui generis jogintézményről van szó, s ekként az adott igény elbírálása kizárólagosan bv. bírói hatáskörbe tartozhat;
- amennyiben a kérelmező az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatt megítélt kártalanítást elégtelennek ítéli meg, többletigényét sérelemdíjként lehet -e érvényesíteni;
- a büntetőeljárásban a bíróságnak törekednie kell az eljárás észszerű időn belüli befejezésére, ennek megsértéséhez azonban a büntetőeljárás szabályok különös jogkövetkezményt nem fűznek, az eljárási alapjogsértés önmagában nem jelent nem vagyoni kártérítés követelésére alanyi jogot, csak személyiségi jogsértés esetén lehet alapos;
- a hazai joggyakorlat az észszerű időn belüli eljáráshoz való jogot eljárási alapjognak tekinti, amelynek megsértése csak bizonyos többletkövetelmények teljesülése esetén eredményezheti egyúttal valamely személyiségi jog sérelmét is – ez azonban szembenáll az EJEK és az EuB gyakorlatával, amely szerint önmagában az ilyen jogsérelem nem vagyoni kárt szül, melyből értelemszerűen következik a nem vagyoni kártérítés lehetősége;
- az észszerű időn belüli eljárás joga egy az alkotmányos szabadságok, a nemzetközi egyezményekben foglalt emberi jogok közül, azonban a büntetőeljárással összefüggésben az állam közjogi eszközökkel nem biztosít védelmet, a polgári jogi eszközök erre pedig egyáltalán nem alkalmasak;

- a büntetőeljárás ésszerű időt meghaladó elhúzódása ugyan okozhat az egyén számára érdeksérelmet (vagyonosi és nem vagyonosi hátrányt is), azonban ezek orvoslására a Ptk.-ban védett személyiségi jogok megsértése esetén igénybe vehető keresetindítási jog és az az alapján igényelhető objektív és szubjektív jogkövetkezmények alkalmazása sikerrel nem vehető igénybe;
- ugyan alkotmányosnak tekinthető az, ha a büntetés kiszabása körében nyert kedvezményrel kerül kompenzálásra az, hogy indokolatlanul elhúzódott a büntetőeljárás, azonban, ha ezt helytelenül alkalmazzák a bíróságok (például összemossák az eljárás elhúzódását az időmúlással), a jogvédelem kiüresedik.

Irodalomjegyzék

Szakirodalmi források

Hazai

- 📖 Bagossy Mária: Kártalanítás az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatt. In: Mailáth György Tudományos Pályázat, Díjazott dolgozatok, Budapest, OBH, 2018., 252-293. 260.
- 📖 Bagossy Mária: A hatályon kívül helyezés megváltozott szabályai. Jogorvoslat a hatályon kívül helyező végzés ellen. Mailáth György Tudományos Pályázat – Díjazott dolgozatok, Budapest, OBH, 2019., 245-296.
- 📖 Bagossy Mária: A kínzás és az embertelen, megalázó bánásmód tilalma a büntetőjogban, különös tekintettel a Magyarország által vállalt nemzetközi kötelezettségekre. PhD értekezés. Debreceni Egyetem Marton Géza Állam- És Jogtudományi Doktori Iskola, Debrecen, 2021.
- 📖 Balázs Péter: Kétfarcú eljárások – polgári eljárásjogi kérdések a büntetőeljáráshoz kapcsolódó kártalanítási igények érvényesítésével összefüggésben. Jogelméleti Szemle, 2022/1. szám, 2-22.
- 📖 Balogh Ágnes – Tóth Mihály: Magyar Büntetőjog. Általános rész. Osiris, Budapest, 2015., 250–263.
- 📖 Bárd Károly: Az út az igazsághoz – büntetőeljárás törvényünk a jogállami elvek tükrében. Belügyi Szemle, 2019/3., 5-17.
- 📖 Barzó Tímea: The relationships between restitution and non-pecuniary damage. MultiScience – XXX. microCAD International Multidisciplinary Scientific Conference. University of Miskolc, Hungary, 21-22 April 2016.
- 📖 Bedő Renáta (2018a): A rendes bíróságok alapjogi bíraskodása magánjogi viszonyokban. Jogi tanulmányok, 2018/1., 73-85.
- 📖 Bedő Renáta (2018b): Az alapjogok érvényesülése magánviszonyokban Magyarországon – fókuszban a fórumrendszer. Fundamentum, 2018/1., 58-69.,
- 📖 Békés Ádám: A tisztességes eljáráshoz való jog érvényesülése Magyarországon a strasbourgi bíróság esetjoga alapján, Állam- és jogtudomány, 2017/4., 80-91.
- 📖 Belovics Ervin: A büntetőeljárás időszerűsége. In.: Ad valorem: ünnepi tanulmányok Vida Mihály 80. születésnapjára. Szeged, Iurisperitus Bt., 2016.

- 📖 Belovics Ervin – Tóth Mihály: Büntető eljárásjog (Harmadik, aktualizált kiadás). HVG-ORAC Lap-és Könyvkiadó, Budapest, 2017.
- 📖 Belovics Ervin: Új büntetőeljárás törvény, új feladatok. Börtönügyi Szemle, 2018/4., 5-13.
- 📖 Bencze Krisztina: A gyors eljárás a jó eljárás? A tisztességes büntetőeljárás egyes aspektusai. In.: Új Nemzeti Kiválóság Program 2018/2019 Tanulmánykötet. Széchenyi István Egyetem, Győr, 2019.
- 📖 Bencze (2018a) Mátyás: Bírói konformizmus – ítélkezési populizmus az autoriter politikai rendszerek szolgálatában? In.: Menyhárd Attila – Varga István (szerk.): 350 éves az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kara, I. kötet, ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2018.
- 📖 Bencze (2018b) Mátyás: A kor színvonalán? - Az új büntetőeljárás kódex válasza a jelen kihívásaira. Pro Futuro - A Jövő Nemzedékek Joga, 2018/3., 11-36.
- 📖 Besenyei Lajos – Bíró György: A személyek joga. Miskolc, Novotni K., 2007.
- 📖 Blutman László: Az Európai Unió joga a gyakorlatban. Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 2014.
- 📖 Bodor Tibor: A bírói pártatlanság követelménye és az eljárás ésszerű időtartama. In.: Halmai Gábor (szerk.): Személyi szabadság és tisztességes eljárás. Budapest, INDOK, 1999., 126-133.
- 📖 Bóka János: „To Delay Justice, Is Injustice” – az ésszerű időtartam követelményének összehasonlító vizsgálata. In.: Badó Attila (szerk.): A bírói függetlenség, a tisztességes eljárás és a politika. Összehasonlító jogi tanulmányok. Gondolat, Budapest, 2011., 134-155.
- 📖 Borbás Beatrix (2011a): Fejezetek a bírósági kárfelelősség köréből a magyar és az európai szabályozás tükrében – különös tekintettel a tisztességes eljárás követelményére. Doktori értekezés. PTE-ÁJK Doktori Iskola, Pécs, 2011.
- 📖 Borbás Beatrix (2011b): A közhatalom kárfelelősségéről a felelősségi premisszák szemszögéből – különös tekintettel a felróhatósági kritériumra. Jogtudományi Közlöny, 2011/ 4., 232-242.
- 📖 Borbás Beatrix: Néhány gondolat a közhatalmi kárfelelősségről. In.: Borbás Beatrix (szerk.): Immunitási tünetek a közhatalmi kárfelelősség körében. Budapest, Dialóg Campus K., 2018., 57-69.

- 📖 Breczkáné Békési Gabriella: Az ésszerű időtartam mint alapvető jog az Európai Unió Bíróság és az Emberi Jogok Európai Bírósága legújabb joggyakorlata tükrében. Budapest, OBH, Európai Jogi Szaktanácsadói Hálózat Law Workong Papers 2019/3.
- 📖 Csák Zsolt: A terhelt távollétében lefolytatható egyes eljárások megítélése az eljárási szabálysértések és a tisztességes eljárás tükrében. Doktori értekezés, Pécsi Tudományegyetem Állam- És Jogtudományi Kar Doktori Iskola, Pécs, 2016.
- 📖 Csécsy Andrea – Fézer Tamás – Havasi Péter – Tóth Endre Tamás – Varga Nelli: A kártérítési jog magyarázata. Budapest, CompLex K., 2010.
- 📖 Cséka Ervin: A büntető jogorvoslatok alaptanai. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1985.
- 📖 Cservák Csaba: Az alapjogok (és az Alaptörvény) érvényesüléséről, alkalmazhatóságáról. Jogelméleti Szemle, 2017/3., 15-25.
- 📖 Czédli Gergő: A bírósági eljárást gyorsító és fékező rendelkezések az új büntetőeljárás törvényben. Büntetőjogi Szemle 2019/1. 15-34.
- 📖 Czenczer Orsolya: Egy janus-arcú jogintézmény a büntetés-végrehajtás árnyékában – avagy szemelvények a kártalanítás büntetés-végrehajtási bírói gyakorlatából. Börtönügyi Szemle 2022/4., 63-75.
- 📖 Czine Ágnes – Szabó Sándor – Villányi József: Strasbourgi ítéletek a magyar büntetőeljárásban. Budapest, HVG-ORAC, 2008.
- 📖 Czine Ágnes: A tisztességes büntetőeljárás szabályai a régi és az új büntetőeljárás törvényben. In.: Molnár Gábor - Koltay András - Molnár Gábor Miklós (szerk.): Bonus Iudex: Ünnepi kötet Varga Zoltán 70. születésnapja alkalmából. Budapest, PPKE-ÁJK, 2018., 55-67.
- 📖 Czine Ágnes: A tisztességes bírósági eljárás. Audiatur et altera pars. Budapest, HVG-ORAC Kft., 2020.
- 📖 Czoboly Gergely: A perelhúzóadás megakadályozásának eljárási eszközei. PhD értekezés. Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Doktori Iskola, Pécs, 2014.
- 📖 Czukorné Farsang Judit: Az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatt érvényesíthető igények. In: Bírósági Döntések Tára 2018/6.
- 📖 Dobi Anita: Recenzió Fantoly Zsanett: A büntető tárgyalási rendszerek sajátosságai és a büntetőeljárás hatékonysága című monográfiájához az új büntetőeljárás törvénytervezet tükrében. Büntetőjogi Szemle 2017/1., 25-27.

- ☞ Dudás Attila – Fazakas Zoltán József – Veress Emőd: A legfelsőbb bíróságok bíráinak kinevezéséről – összehasonlító jogi szempontból. Miskolci Jogi Szemle, 2020/2., 21-43.
- ☞ Fantoly Zsanett: Hatékonysági problémák, azaz a hazai büntetőeljárás gyakorlati visszasságai. Acta Universitatis Szegediensis: acta juridica et politica (74) (2012), 120-121.
- ☞ Fantoly Zsanett: A büntető tárgyalási rendszerek sajátosságai és a büntetőeljárás hatékonysága. Budapest, HVG-ORAC Kft., 2013.
- ☞ Farkas Ákos: A büntető igazságszolgáltatás hatékonyságának alapkérdései. In.: Gönczöl-Korinek-Lévai (szerk.): Kriminológiai ismeretek, bűnözés, bűnözéskontroll. Budapest, Corvina, 1996.
- ☞ Farkas Ákos: A falra akasztott nádpálca, avagy a büntető igazságszolgáltatás hatékonyságának korlátai. Budapest, Osiris Kiadó, 2002. 97-118.
- ☞ Farkas Ákos: A büntető igazságszolgáltatási rendszer hatékonyságának korlátai. In.: Borbíró Andrea – Gönczöl Katalin – Kerecsi Klára – Lévay Miklós (szerk.): Kriminológia. Wolters Kluwer, Budapest, 2016.
- ☞ Farkas Krisztina: A sértett helyzete az eljárás hatékonysága tükrében. In.: Hollán Miklós – Mezei Kitti (szerk.): A büntetőjog hazai rendszere megújításának koncepcionális céljai és hatásai. Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézet, Budapest, 2020.
- ☞ Finszter Géza: Legalitás és opportunitás az új büntetőeljárási kódexben. Börtönügyi Szemle, 2018/4., 27-36.
- ☞ Feleký István: A kártalanítás és a feltételes szabadságra bocsátás feltételei a büntetés-végrehajtási bírói gyakorlatban. Forum Sententiarum Curiae, 2020/1. szám, 4-9.
- ☞ F. Rozsnyai Krisztina – Istenes Attila: Gondolatok a közigazgatási jogkörben okozott kár megtérítése iránti igény érvényesítésének új lehetőségeiről. Jogtudományi Közöny, 2017/12., 559-568.
- ☞ Fuglinszky Ádám: Kártérítési jog. Budapest, HVG-ORAC Lap és Könyvkiadó Kft., 2015.
- ☞ Gárdos Péter (szerk.): Kézikönyv az új Polgári Törvénykönyvhöz: törvéyszöveg, egységes szerkezetű indoklás, megjegyzések. Budapest, Complex K., 2009.
- ☞ Gáspárdy László: Az idő-tényező elmélete és alapvető összefüggései a polgári eljárásjog dogmatikájában. MTA Gazdaság- és Jogtudományi Osztályának Közleményei, 15. kötet, 1981., 373-383.

- 📖 Gáspárdy László: Két perjogi reform, a pertartam rövidítés eltérő útjai. Jogtudományi Közlöny, 1983/11., 705-709.
- 📖 Gát Ákos Bence: Az alapjogok és a jogállamiság szerepének változása az európai integrációban. Acta Humana, 2020/1., 83-95.
- 📖 Gellért György (szerk.): A polgári törvénykönyv magyarázata 1. Budapest, CompLex K., 2007.
- 📖 Gombos Katalin: Az európai jog hatásai a jogorvoslathoz való jogra. Budapest, NKE, 2020.
- 📖 Grád András: A Strasbourgi Emberi Jogi Bírászkodás Kézikönyve. Budapest, HVG-ORAC, 2005.
- 📖 Idzig Izabella: Jogállami alapelvek a processzuális jogban: a büntetőügyek ésszerű határidőn belüli elbírálása az Emberi Jogok Európai Bírósága esetjogának tükrében. In.: Pogácsás Anett et al. (szerk.): Jogi tanulmányok tehetségek tollából – érvelések az Európai Parlament kapcsán. Pázmány Press, Budapest, 2014., 94-101.
- 📖 Jakab András – Vince Attila: Alapjogok érvényesíthetősége a bíróságokon. In.: Jakab András (szerk.): Az Alkotmány kommentárja II., Budapest, Századvég K., 2009.
- 📖 Jakab András: A bírói jogértelmezés az Alaptörvény tükrében. Jogesetek Magyarázata, 2011/4., 86-94.
- 📖 Jobbágyi Gábor: Személyi és családi jog. Budapest, Szent István Társulat, 2008.
- 📖 Juhász Andrea Erika: A kínzás, az embertelen, a megalázó bánásmód tilalma a fogvatartottakkal szemben. Doktori értekezés. SZTE-ÁJTK Doktori Iskola, Szeged, 2016.
- 📖 Kardos Dóra: A büntetés kiszabás elvei és rendszere, a büntetés kiszabási tényezők megjelenése a jogalkalmazói gyakorlatban. Doktori (PhD) Értekezés. Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, Budapest, 2021.
- 📖 Karsai Dániel: Magyar ügyek Strasbourgban 2000-2004 között. Acta Humana, 2005/3., 25-29.
- 📖 Kecskés László: Polgári jog – a személyek joga. Budapest–Pécs, Dialóg Campus K., 2007.
- 📖 Kertész Imre: A legalitás eróziója, az opportunitás inváziója. In.: Tóth Károly (szerk.): Emlékkönyv dr. Tokaji Géza c. egyetemi tanár születésének 70. évfordulójára. Acta Universitatis Szegediensis de Attila József Nominatae, 1996., 151-158.
- 📖 Kertész Imre: Ügyészbírászkodás? Magyar Jog, 1996/1., 1–8.

- 📖 Király Lilla: Gyorsabb, egyszerűbb, olcsóbb, hatékonyabb? Akadémiai Kiadó, Bp., 2019.
- 📖 Kiss Daisy: A fair eljárás. In.: Papp Zsuzsanna (szerk.): A magyar polgári eljárásjog a kilencvenes években és az EU jogharmonizáció. Budapest, Eötvös K., 2003.
- 📖 Kiss Daisy: Felelőtlen felelősök. A bírósági eljárások elhúzódása miatti kifogás új jogintézménye a polgári perekben. Fundamentum, 2004/1., 147-153.
- 📖 Kóródi Balázs: A bűncselekménnyel okozott károk megtérítésének új hatékony módja – A gyorsított per. Mailáth György Tudományos Pályázat, Díjazott dolgozatok, Budapest, OBH, 2021., 6-28.
- 📖 Kóródi Balázs: A börtönzsúfoltság kártalanítás új szabályai a korábbi jogalkalmazási dilemmák tükrében. Magyar Jog, 2022/2. szám, 100-109.
- 📖 Kováts Beáta: A tisztességes eljáráshoz való jog sérelmére alapított indítványok alkotmánybírósági elbírálása során alkalmazott tesztek. Alkotmánybírósági Szemle 2023/2., 43-52.
- 📖 Kovács Ildikó - Pribula László: Az eljárások elhúzódása miatti vagyoni elégtétel gyakorlata. Jogtudományi Közlöny 2023/3., 57-66.
- 📖 Kovács László: A bírói felelősség a polgári eljárásjogban és azon kívül. Magyar Jog, 2007/11., 658-668.
- 📖 Lábady Tamás: Felelősség a szerződésen kívül okozott károkért és a biztosítási szerződés az új Polgári Törvénykönyvben. Polgári Jogi Kodifikáció, 2001/4-5. szám, 40-53.
- 📖 Landi Balázs: A személyiségsértés szankciórendszerének sajátosságai a polgári jog rendszerében – történeti visszatekintéssel. Jogtudományi Közlöny, 2014/2., 93-104.,
- 📖 Lenkovics Barnabás – Székely László: A személyi jog vázlata. Budapest, Eötvös K., 2001.
- 📖 Lugosi József: Jogérvényesítés a polgári perben az alperes szemszögéből. Jog, állam, politika, 2019/1., 129-144.
- 📖 Mátyás Melinda: A nem vagyoni kártérítés elméleti alapjai. Debreceni Jogi Műhely 2009/4., 51-63.
- 📖 Mészáros Pál Emil: A polgári jog és a polgári eljárásjog alapelveinek kapcsolódása illetve azok alkalmazása a polgári peres és nemperes eljárásokban. PhD értekezés, PTE-ÁJK DI, Pécs, 2021.

- 📖 Miskolcziné Juhász Boglárka: A büntetőeljárás szabályok továbbfejlesztésének lehetséges irányai. Doktori értekezés tézisei. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar Doktori Iskola, Budapest, 2015.
- 📖 Miskolci László: Egy konferencia tanulságai, avagy a magyar büntetőeljárás továbbfejlesztésének az ügyész-e a kulcsszereplője. *Ügyészek Lapja*, 2001/1., 5-23.
- 📖 Nagy Anita: Büntetőeljárást gyorsító rendelkezések az Emberi Jogok Európai Egyezményében, az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának ajánlásaiban, az Európai Unióban és a hazai jogalkotásban. Bíbor Kiadó, Miskolc, 2008.
- 📖 Nagy Anita: A tisztességes eljáráshoz való jog az Emberi Jogok Európai Bírósága Magyarországgal kapcsolatos gyakorlatában, különös tekintettel az ésszerű határidő követelményére. *Debreceni Jogi Műhely*, 2011/3., 1-9.
- 📖 Nagy Anita: A kártalanítási eljárás. *Miskolci Jogi Szemle*, 2019/2. Különszám. 2. kötet. 227-231.
- 📖 Nagy Botond: Az elítéltek vagy egyéb jogcímen fogvatartottak alapvető jogait sértő elhelyezési körülmények miatti sérelemdíj iránti igények joggyakorlata. *Debreceni Jogi Műhely*, 2021/1-2., 49-62.
- 📖 Nagy Zsuzsanna – Boda Zoltán: Az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatti kártalanítás új szabályai, visszatekintés a panasz jogintézményére. *Büntetőjogi Szemle* 2020/2. szám, 99-112.
- 📖 Örkényi László - Parlagi, Mátyás: A bírói munka hatékonyságának vizsgálata a befejezett ügyek pertartamán keresztül. *Statisztikai Szemle*, 2020/1., 62-90.
- 📖 Orosz Árpád: A magyarországi polgári perek az Emberi Jogok Európai bírósága előtt. *Acta Humana*, 2007/4., 3-24.
- 📖 Pákozdi Zita: A bírói jogkörben okozott károk megtérítése és a tisztességes eljárás. *Miskolci Jogi Szemle*, 2011/2., 87-100.
- 📖 Pallo József: I. fejezet. In.: Juhász Zsuzsanna (szerk.): *Kommentár a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvényhez*. Wolters Kluwer, Budapest, 2020.
- 📖 Paczolay Péter: The EctHR on Constitutional Complaint as Effective Remedy in the Hungarian Legal Order. *Hungarian Yearbook of The International Law and European Law* 2020/8., 157-168.
- 📖 Pápai-Tarr Ágnes: A büntetőeljárás gyorsításának lehetőségei a francia és a magyar jogban. PhD értekezés. Miskolci Egyetem ÁJK, Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, Miskolc, 2010.

- 📖 Pápai-Tarr Ágnes: Büntetés kiszabás az alku tárgya? – kihívások és válaszok a büntetés kiszabás fejlődéstörténetében. *Közjavak*, 2019/4., 3-12.
- 📖 Pecsénye Máté: Vádalku magyar módra – az előkészítő ülés. *Miskolci Jogi Szemle*, 2019/1., 148-162.
- 📖 Pecsénye Máté: Hatékonyság és egyéniesítés a büntetőeljárásban. *Miskolci Jogi Szemle* 2021/1. szám 1. kötet, 76-93.
- 📖 Polt Péter: A büntetőeljárás törvény újításának várható hatásai, *Belügyi Szemle*, 2018/9., 29-38.
- 📖 Pribula László: Kivételes-e a jogalkalmazó kártérítési felelőssége? *Jogtudományi Közlöny*, 2014/11., 515-526.
- 📖 Rainer Lilla: A bírósági eljárások elhúzódása miatti hatékony kártérítési jogorvoslat. *Magyar Jog*, 2016/7-8., 460-470.
- 📖 Rainer Lilla: Az észszerű időn belüli befejezés követelménye a polgári perben. PhD értekezés (műhelyvitára készített változat). KRE Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, Budapest, 2021.
- 📖 Ravasz László: Bírói függetlenség és a tisztességes eljáráshoz való jog. *Debreceni Jogi Műhely*, 2015/ 3-4., 58-84.
- 📖 Róth Erika: Útmutató az ügyész diszkrecionális jogkörének gyakorlásához. A hazai és az angol megoldás. In.: Elek Balázs – Háger Tamás – Tóth Andrea Noémi (szerk.): *Igazság, ideál és valóság. Tanulmányok Kardos Sándor 65. születésnapja tiszteletére.* Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Büntető Eljárásjogi Tanszéke, Debrecen, 2014.
- 📖 Russel Hardin: Bizalom. *Szociológiai Figyelő*, 2002/1-2., 5-25.
- 📖 Schultz Márton: Gondolatok a személyiségi jogok generálklauzulájáról és az emberi méltóságról. *Magyar Jog*, 2016/12., 685-697.
- 📖 Sólyom László: *Az alkotmánybíráskodás kezdetei Magyarországon.* Budapest, Osiris K., 2001.
- 📖 Somody Bernadette: Az Alapjogok védelme: bírászkodás, és ami azon túl van. In.: Trócsányi László (szerk.): *Dikaiosz logosz. Tanulmányok Kovács István emlékére.* Pólay Egon Alapítvány, Szeged, 2012., 115-121.
- 📖 Somody Bernadette – Szabó Máté Dániel – Szigeti Tamás – Vissy Beatrix: Alapjogi igények, alapjogi szabályok: az alapjogi ítélkezés egy koncepciója. In.: Somody Bernadette (szerk.): *Alapjogi bírászkodás – alapjogok az ítélkezésben.* Budapest, l'Harmattan K., 2013.

- ☞ Somody Bernadette – Szabó Máté Dániel – Vissy Beatrix: Az alapjogi bíraskodás kézikönyve. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2013.
- ☞ Sonnevend Pál: Az alapjogi bíraskodás és korlátai. *Fundamentum*, 1998/4., 79-84.
- ☞ Springer Petra: Magyarország első, érdemi határozattal lezárult polgári peres eljárás elhúzódása miatti vagyoni elégtétel érvényesítésére irányuló eljárásának tapasztalatai. *Polgári Jog* 2023/5-6. – Fórum.
- ☞ Sulyok Tamás: Alapjogvédelem – Az alkotmánybíróság és a rendes bíróságok közös ügye. *Alkotmánybírósági Szemle*, 2020/3., 55-59.
- ☞ Szabó Krisztián: Észrevételek az új büntetőeljárás jogintézményekhez. In.: Szikora Veronika - Árva Zsuzsanna (szerk.): *Jogtudomány a jogfejlődés szolgálatában*. Debrecen, 2017., 169-179.
- ☞ Szabó Győző – Nagy Gábor (szerk.): *Tanulmányok az Emberi Jogok Európai Egyezménye legfontosabb rendelkezéseire kapcsolódó strasbourgi esetjegről*. Budapest, HVG-ORAC, 1999.
- ☞ Szabóné Nagy Teréz: *A büntető igazságszolgáltatás hatékonysága*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1985.
- ☞ Szemesi Sándor: Az emberi jogok európai örék új fegyvere: a pilot judgment eljárás a strasbourgi bíróság gyakorlatában. *Jog-állam-politika*, 2013/4., 47-63.
- ☞ Szemesi Sándor: Az alkotmánybírósági törvény kommentárja című kötetéről, különös figyelemmel a nemzetközi szerződésbe ütközés vizsgálatára. *Alkotmánybírósági Szemle* 2023/2., 77-80.
- ☞ Szigeti Krisztina: A Kúria ítélete a polgári eljárási alapjogok sérülése megállapításának feltételeiről: a tisztességes eljáráshoz való jog egyes elemeinek egymáshoz való viszonya. *Jogesetek Magyarázata*, 2013/4., 20-28.
- ☞ Szivós Kristóf: Az új Pp. hatásai az eljárások időszerűségére. Mailáth György Tudományos Pályázat 2017: Díjazott dolgozatok. Budapest, OBH, 2018., 155-192.
- ☞ Tahin Szabolcs: Az alapvető jogok dogmatikai értelmezési gyakorlata a bírósági döntésekben. Mailáth György Tudományos Pályázat, Díjazott dolgozatok, Budapest, OBH, 2020., 7-43.
- ☞ Téglási András: A magánjog alapjogiasítása – kritikák és veszélyek. *Jogelméleti Szemle*, 2020/2., 164-172.
- ☞ Törő Károly: *Személyiségvédelem a polgári jogban*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1979.

- 📖 Trócsányi László (főszerk.): A mi Alkotmányunk. Vélemények és elemzések Magyarország Alkotmányáról. Budapest, CompLex K., 2006.
- 📖 Turkovits István: A jogorvoslathoz való jog jogelméleti aspektusairól. Miskolci Jogi Szemle, 2011/2., 101-109.
- 📖 Varga István: Breach of the reasonable time requirement in Hungarian law and in the practice of the European Court of Human Rights. In.: Michel Labori (eds.) Annales Universitatis Apulensis, Serie Jurisprudentia, 2009., 13-28.
- 📖 Varga Zs. András: Ombudsman, ügyész, magánjogi felelősség. Alternatív közigazgatási kontroll Magyarországon. Budapest, Pázmány Press., 2012.
- 📖 Varga Zs. András: Eszményből bálvány? A joguralom dogmatikája. Budapest, Századvég Kiadó, 2015.
- 📖 Varga Zs. András: Az ügyészségi jogkörben okozott kárért viselendő felelősség. Módszertani és dogmatikai sajátosságok. In.: Borbás Beatrix (szerk.): Immunitási tünetek a közhatalmi kárfelelősség körében. Budapest, Dialóg Campus K., 2018., 163-184.
- 📖 Vékás Lajos (szerk.): Az új Polgári Törvénykönyv tervezetéhez készített Szakértői javaslat. Budapest, Complex K., 2008.
- 📖 Vékás Lajos - Vincze Attila: A Legfelsőbb Bíróság döntése az alapvető jogok polgári jogviszonyokban való alkalmazásáról. Jogesetek Magyarázata, 2011/4., 9-14.
- 📖 Vincze Attila: Az Alkotmány rendelkezéseinek érvényre juttatása a polgári jogviszonyokban? Polgári Jogi Kodifikáció, 2004/3., 3-13.
- 📖 Visegrády Antal – Vörös Eszter: A tisztességes eljárás és a bírói etika. Jura, 2019/2., 194-201.
- 📖 Vogyicska Petra: A bírósági jogkörben okozott kár gyakorlata a polgári eljárásban. Magyar Jog, 2015/3., 161-170.
- 📖 Weller Mónika – Teplán Attila: Magyar ügyek Strasbourgban. Acta Humana, 2000/41-42., 95-121.
- 📖 Zakariás Kinga – Németh Ágnes: Az Alkotmánybíróság alapjogvédő gyakorlata az Alaptörvény hatálybalépése óta – a számok tükrében. Alkotmánybírósági Szemle 2023/2., 35-42.
- 📖 Zombory Katarzyna: A hatékony jogorvoslathoz való jog. Jogtudományi Közlöny, 2022/12., 478-488.
- 📖 Zsiros Bettina: Valóságos-e, ami igazságos? – Gondolatok a perbeli egyezségkötés új Be.-ben szabályozott intézményéről. Büntetőjogi Szemle 2018/1., 93-96.

- 📖 Zsurzsa Zsolt: A bírósági jogkörben okozott kárért való felelősség és az ügyvédi felelősség összehasonlítása a felelősségi mérce szempontjából. *Debreceni Jogi Műhely* 2020/3-4., 128-148.

Külföldi

- 📖 Carol Harlow: European Governance and Accountability. In.: Nicholas Bamforth – Peter Leyland (eds.): *Public Law in a Multi-Layered Constitution*. Oxford–Portland, Hart, 2003., 79-83.
- 📖 Dia Anagnostou: *The European Court of Human Rights. Implementing Strasbourg’s Judgments and Domestic Policy*. Edinburgh University Press, 1st edition, 2013.
- 📖 Déborah Forst: The execution of judgments of the European Court of Human Rights. Limits and ways ahead. *ICL Journal, Vienna Journal on International Constitution Law*, 2013/3.
- 📖 Hilarie Barnett: *Constitutional & Administrative Law*. 7th edition. London – New York, Routledge–Cavendish, 2009., 65-67.
- 📖 Helen Keller – Alec Stone Sweet (szerk.): *A Europe of Rights. The Impact of the ECHR on National Legal Systems*. Oxford – New York, Oxford University Press.
- 📖 Juli Ponce Solé: Good administration and European public law. The fight for quality in the field of administrative decisions. *European Review of Public Law*, 2002/4., 1503–1544.
- 📖 Luzius Wildhaber: A constitutional future for the European Court of Human Rights? *Human Rights Law Journal*, Vol. 23. No. 507., 2002, 161-165.
- 📖 Mahendra P. Singh: *German Administrative Law in Common Law Perspective*. Berlin – Heidelberg – New York, Springer, 2001., 119-242.
- 📖 Martina Künnecke: *Tradition and Change in Administrative Law*. Berlin – Heidelberg – New York, Springer, 2007., 1-137.
- 📖 Marin Kuijper: The right to a fair trial and the Council of Europe’s efforts to ensure effective remedies on a domestic level for excessively lengthy proceedings. *Human Rights Law Review*, 2013/4., 777-794.
- 📖 Martin P. Waßmer: Rechtsstaatswidrige Verfahrensverzögerungen im Strafverfahren als Verfahrenshindernis von Verfassungs wegen. *ZStW* (1) 2006.
- 📖 Paul Craig: *Administrative Law*. 6th edition. London, Sweet & Maxwell, 2008.

- ▣ Paul Craig – Adam Tomkins: *The Executive and Public Law. Power and Accountability in Comparative Perspective.* Oxford, Oxford University Press, 2006.
- ▣ Roger Errera: *Dicey and French Administrative Law. A Missed Encounter?* *Public Law*, No. 695. 1985., 695-707.
- ▣ Roland Riz: *Die Redform des italiensichen Strafverfahrens.* *Auslandsteil der Zeitschrift für die gesamte Starfrechtswissenschaft* 1975/1.
- ▣ ilke Baumanns: *Der Beschleunigungsgrundsatz im Strafverfahren. Die Verfahrensüberlange und ihre Rechtsfolgen.* Baden-Baden, 2011.
- ▣ Tom Cornford: *Towards a Public Law of Tort.* Hampshire, Ashgate, 2008.

Jogszabályok (rövidítések jegyzékében szereplőkön kívüli)

- ▣ Magyarország Alaptörvénye
- ▣ Magyar Köztársaság Alkotmánya
- ▣ 6/2015. (XI. 30.) OBH utasítás a bíróságok igazgatásáról rendelkező szabályzatról (Igazgatási Szabályzat)
- ▣ 12/2014. (XII. 16.) IM rendelet a büntetés-végrehajtási intézetben fogvatartott elítéltekkel és egyéb jogcímen fogvatartottakkal kapcsolatos kártérítési eljárás szabályairól
- ▣ 16/2014. (XII. 19.) IM rendelet a szabadságvesztés, az elzárás, az előzetes letartóztatás és a rendbírág helyébe lépő elzárás végrehajtásának részletes szabályairól
- ▣ 1997. évi LXVI. törvény a bíróságok szervezetéről és igazgatásáról (régi Bszi.)
- ▣ 1999. évi CX törvény az Országos Ítéltábla székhelyének és illetékességi területének megállapításáról, valamint az igazságszolgáltatás működését érintő egyes törvények módosításáról
- ▣ 2006. évi V. törvény a cégnyilvánosságról, a bírósági cégeljárásról és a végelszámolásról (Ctv.)
- ▣ 2010. évi CXXX. törvény a jogalkotásról (Jat.)
- ▣ 2011. évi CLXI. törvény a bíróságok szervezetéről és igazgatásáról (Bszi.)
- ▣ 2017. évi CXVIII. törvény a bírósági polgári nemperes eljárásokban alkalmazandó szabályokról, valamint egyes bírósági nemperes eljárásokról (Bpnp.)
- ▣ 2020. évi IV. törvény a börtönsúfoltsági kártalanításokkal kapcsolatos visszaélések megszüntetése érdekében szükséges haladéktalan intézkedésekről

- ☞ 2020. évi LV. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény és a börtönzsúfoltsági kártalanításokkal kapcsolatos visszaélések megszüntetése érdekében szükséges haladéktalan intézkedésekről szóló 2020. évi IV. törvény módosításáról

Egyéb források

- ☞ Council of Europe Committee of Ministers Minister's Deputies, 1419th meeting, 30 November – 2 December 2021 (DH), CM/Del/Dec(2021)1419/H46-15
- ☞ Council of Europe Committee of Ministers Minister's Deputies, 1468th meeting, 5-7 June 2023 (DH), CM/Del/Dec(2023)1468/H46-13
- ☞ Csongrád Megyei Bíróság Polgári, Gazdasági és Közigazgatási Kollégiumának 4/2002. (XI. 22.) ajánlása.
- ☞ Debreceni Ítéltábla Polgári Kollégiumának Kollégiumvezetője által készített 2021.El.II.F.11/19. számú jegyzőkönyv
- ☞ Emberi Jogok Európai Egyezménye
- ☞ EU Alapjogi Chartája
- ☞ Európai Unió Bírósága 82/21. sz. sajtóközlemény
- ☞ Jász – Nagykun – Szolnok Megyei Bíróság Polgári-Gazdasági-Közigazgatási Kollégiumának 3/2003. (X. 10.) ajánlása.
- ☞ Kúria Büntető Kollégium Joggyakorlat-elemző csoport 2020.EL.II.JGY.B.1/23. számú, „A kártalanítás és a feltételes szabadságra bocsátás feltételei a büntetésvégrehajtási bírói gyakorlatban” c. összefoglaló vélemény
- ☞ Országgyűlési Napló 2018. október 30. kedd - 35. szám
- ☞ Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya
- ☞ T/2923. törvényjavaslat
- ☞ T/11900. törvényjavaslat
- ☞ T/13954. számú törvényjavaslat

Internetes hivatkozások

- ☞ Bakos Kitti: A tisztességes eljáráshoz való jog: új jogalkotói irányok. Jogelméleti Szemle, 2010/2.
<http://jesz.ajk.elte.hu/bakosk42.html> (2021-07-14)

- Baj Eszter: Az alapjogok közvetlen alkalmazhatósága bírósági eljárásokban. KRE-DIt – a KRE-DOK online tudományos folyóirata, 2020/2.
<http://www.kre-dit.hu/tanulmanyok/baj-eszter-az-alapjogok-kozvetlen-alkalmazhatosaga-birosagi-eljarasokban/> (2021-07-14)
- Csöndes Mónika: Polgári anyagi jogi szempontú észrevétel 'A bűncselekménnyel okozott kár, illetve sérelemdíj megtérítése iránt indított gyorsított perről' szóló 2020. évi LXX. törvény címéhez és szövegéhez. Corvinus Law Papers, 2021/1.
http://unipub.lib.uni-corvinus.hu/6235/1/CLP_202101.pdf (2022-08-24)
- Dr. Darák Péter mutatta be Borbás Beatrix: "A bírói hatalom kárfelelőssége " címmel megjelent monográfiáját
<https://kuria-birosag.hu/hu/sajto/dr-darak-peter-mutatta-be-borbas-beatrix-biroi-hatalom-karfelelossege-cimmel-megjelent> (2021-07-14)
- Gyekiczky Tamás: A kártérítés határai. Debreceni Jogi Műhely, 2006/1.
http://www.debrecenijogimuhely.hu/archivum/1_2006/a_karterites_hatarai/ (2021-07-14)
- Juhász Andrea Erika: Varga és mások kontra Magyarország – az EJEB döntése. In: Jogászvilág, 2015. április 17.
<https://jogaszvilag.hu/vilagjogasz/varga-es-masok-kontra-magyarorszag-az-ejeb-dontese/> (2022-08-24)
- Kúria által készített emlékeztető az Új Ptk. Jogegységi Csoportok 2018. október 5-ei üléséről,
https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/konz_testulet/emlekezteto_2018_10_05.pdf (2022-08-24)
- Pataky Tibor: Néhány gondolat a gyorsított perről szóló törvényről. Kártérítési és Biztosítási Jog, 2020/3. szám
<https://kbj.hu/nehany-gondolat-a-gyorsitott-perrol-szolo-torvenyrol/> (2022-08-24)
- Rainer Lilla: Távol Európától – az ésszerű időn belüli eljáráshoz kapcsolódó jogorvoslati lehetőségek szűkülése. Eljárásjogi Szemle 2017/4.
https://eljarasjog.hu/2017-evfolyam/tavol-europatol-az-eszseru-idon-beluli-eljarashoz-kapcsolodo-jogorvoslati-lehetosegek-szukulese/#_ftnref5 (2020-08-24)
- A büntetés-végrehajtási intézetekben lévők a fogvatartás jellege és nemek szerint [fő]
https://www.ksh.hu/stadat_files/iga/hu/iga0007.html (2024-09-20)
<https://www.parlament.hu/irom42/08758/08758-0001.pdf> (2024-09-20)

Summary

However, the relevance of the prohibition of inhuman treatment in the context of placement in prisons is still unquestioned by both international law and penitentiary law scholars, despite the fact that many lay people want the punishment to cause the prisoner as much suffering as possible. In my view, there is a similar dichotomy in relation to the right to be tried within a reasonable time, particularly in the light of criminal proceedings where the accused(s) are convicted. It is incomprehensible to the layman how a convicted person can be entitled to any compensation for having been unreasonably prolonged in the criminal proceedings. The inappropriate treatment of prisoners undermines one of the most basic and important aims of punishment, namely specific prevention. And court proceedings that go beyond a reasonable length of time undermine confidence in the justice system.

In the context of the effectiveness of the remedy, I have argued that where ordinary courts hearing compensation claims err in failing to award compensation to claimants who would otherwise be entitled to it, the Constitutional Court has no power to order compensation. Also in relation to effectiveness, I have also indicated that the fact that the prison judiciary plays the role of "stepchildren" may be seen as a factor militating against the development of uniform practice.

The effectiveness of the enforcement of the fundamental right is also called into question by the fact that compensation and civil proceedings based on infringement of personality rights can be clearly distinguished as two different means of enforcing claims, but at the same time, even with this distinction, they may compete with each other.

By presenting further legislative ideas or specific legislation, I have also sought to explore - the tendency of domestic legislative intentions to 'price in' certain fundamental rights so that claims for potential infringements of such rights can be counterbalanced by a swift compensation procedure, thus clearly favouring the development of tort remedies in the context of fundamental rights violations. However, there is a serious doctrinal conflict between the possibilities of compensation remedies, especially when the different fundamental rights violations occur either together or in succession: the fundamental rights violation related to the violation of the right to a trial within a reasonable time, which is the purpose of the Pevtv. and the violation of the right to a trial within a reasonable time, which is the purpose of the Pevtv.

The Pevtv. undoubtedly fits into the trend according to which the reparative objective is increasingly leaving the preventive function behind, thus pushing the liability for damages towards objectification.

I have also examined the issue of workload in the context of the ECtHR's jurisprudence on the right to a trial within a reasonable time and have put it in the light of the fact that the courts' liability for damages can be contrasted with the practice of judicial disciplinary liability, since in the latter context a more lenient standard of expectation is imposed on judges when it comes to invoking workload.

The specific liability for damages caused by the violation of the right to a trial within a reasonable time, as provided for in the Pevtv., is in line with the ECtHR's practice that the State cannot rely on the workload of judges. On the other hand, the practice of disciplinary liability of judges (for failure to comply with procedural deadlines) takes a different view: if the judge works continuously, using all his time, he cannot be held liable for any delay which, despite everything, occurs evenly in all cases for objective reasons.

In the context of enforcing grievances related to delays in court proceedings, I saw an opportunity to draw attention to the unresolved problem of possible delays in criminal proceedings. The State does not provide protection by means of public law, and civil law is not at all suitable. If the courts in criminal cases do not interpret the length of the proceedings at all or interpret them incorrectly when imposing the sentence and the 'victim' does not receive any compensation as a result, the remedy required by the ECtHR will not be available and the persons concerned will be left without any means of redress, which is contrary to ECHR and the PPJNE.

I have briefly supplemented my research, which is essentially based on a (legal) dogmatic approach, with two 'political', social science approaches to the 'political' requirement of reasonable time to comply with the requirement of reasonable time, which also applies in the context of criminal proceedings: the relationship that the new rules introduced by the procedural fast-track legislation may have with the sense of justice of members of society (which in turn affects the perception of the courts) and that the issue does not leave untouched judicial administrative issues such as the career system or even the remuneration of judges.